

NINA ISOLAHTI

Tulkkauksen tarkkuus rikosoikeudenkäynnissä
– saavuttamaton ihanne

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Esitetään Tampereen yliopiston
kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikön
johtokunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi Tampereen yliopiston
Pinni B:n luentosalissa 1100, Kanslerinrinne 1, Tampere,
8. päivänä helmikuuta 2014 klo 12.

TAMPEREEN YLIOPISTO

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Tampereen yliopisto, Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

Copyright ©2013 Tampere University Press and the author

Kannen suunnittelu
Mikko Reinikka

Acta Universitatis Tamperensis 1892
ISBN 978-951-44-9328-7 (nid.)
ISSN-L 1455-1616
ISSN 1455-1616

Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1374
ISBN 978-951-44-9329-4 (pdf)
ISSN 1456-954X
<http://tampub.uta.fi>

Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print
Tampere 2013

Kiitokset

Väitöstutkimus on ollut minulle vuoristorataa, johon ovat kuuluneet yhtä lailla uskomattomat onnistumisen hetket kuin turhauttavat epäonnistumisen ja epäroinnin hetket sekä piinaava odotus. Ilman monen ihmisen tukea ja apua tämä työ ei olisi valmistunut.

Ensimmäiseksi kiitän professori Hannu Kempfasta ja yliopistonlehtori Gun-Viol Vikia heidän huolellisesta ja asiantuntevasta esitarkastuksestaan. He auttoivat minua rakentavilla korjausehdotuksillaan kehittämään käsikirjoitukseni yksityiskohtaista sisältöä ja teknistä toteutusta. Heidän huolellinen paneutumisensa väitöskirjaani kannusti minua työn viimeistelyssä. Lisäksi professori Hannu Kemppaselle kuuluu kiitos lupautumisesta vastaväittäjän tehtävään.

Väitöstutkimuksen pitkällä tiellä olen saanut arvokasta opastusta ja neuvoja, jotka auttoivat tarkentamaan tutkimuskysymystä tai löytämään uuden näkökulman.

Erityiset kiitokset osoitan Tampereen yliopiston pitkäaikaiselle lehtorille Kaarina Hietaselle, joka on ollut vuosia esikuvanani ja on saattanut minut oikeustulkkauden tutkimuksen tielle. Tätä väitöstutkimusta ei olisi ilman Kaarinan kehotusta ryhtyä tutkimaan oikeustulkkausta.

Professori Liisa Tiittulaa kiitän tuesta ja neuvoista työn eri vaiheissa. Väitöstutkimuksen alkutaipaleella Liisa sai minut tekemään välttämättömän valinnan haastateluaineistoon ja autenttisten tulkattujen oikeudenkäyntien nauhoituksiin perustuvan tutkimuksen välillä. Sain Liisalta arvokkaat kommentit myös analyysin toteutuksesta.

Esitän vilpittömät kiitokset työni ohjaajalle, professori Hannu Tommolalle, jonka asiantuntemus ja kannustus ovat olleet hyvin ratkaisevassa roolissa tutkimuskysymyksen muotoilemisessa, työni eteenpäin viemisessä ja loppuun saattamisessa.

Suuret kiitokset kuuluvat professori Mikhail Mikhailoville. Hän on ollut aina valmis auttamaan asiassa kuin asiassa. Kiitän Mikhailia korvaamattomasta avusta tutkimusaineiston käsittelyssä sekä erityisen arvokkaasta tuesta väitösprojektini loppuvaiheessa.

Professori Jukka Mäkisaloa kiitän kannustavasta palautteesta, joka koski väitöstyön analyysia. Vasta hänen asiantuntevien kommenttiansa jälkeen rohkenin kirjata johtopäätöksiä ja koota väitöskirjani esitarkastusta varten.

Entisiä ja nykyisiä työtovereitani haluan kiittää kollegiaalisesta tuesta ja kiehtovista keskusteluista, joita tulevaisuudessa toivottavasti tulee paljon lisää. Professori Kaisa Koskinen kehotti minua kehittämään omaa analyysimallia, kun valittelin kahvipöytäkeskustelussa, ettei sopivaa mallia tunnu löytyvän. Tuija Kinnusen kanssa olen viettänyt kiintoisia hetkiä oikeustulkkauden tutkimisen parissa niin oikeussa-

lissa ja työpöydän ääressä kuin Onnibussin matkassa. Kiitän työtovereitani Marja Kivilehtoa, Aleksandr Zeleniniä, Dinah Krenzler-Behmiä ja Tiina Tuomista lempeästä vertaistuesta erityisesti väitöstyön loppuvaiheessa. Olen tavattoman onnekas, kun olen saanut toimia kannustavassa ja innoittavassa ilmapiirissä.

Työ ei olisi ollut mahdollinen ilman niitä tulkkikollegoja, joiden erinomaista työtä sain seurata ja tutkia. Kiitos kuuluu myös Pirkanmaan, Turun ja Helsingin kääntäjäoikeuksien sekä Helsingin hovioikeuden viranomaisille, jotka myötävaikuttivat tutkimusaineiston keräämisessä. Erityisesti kiitän asianajajia Merja Annalaa ja Kaarle Gummerusta siitä avusta, jonka sain heiltä tutkimukseni kenttävaiheessa.

Olen syvästi kiitollinen siitä avusta, jota olen saanut eri tahoilta kirjani saattamisessa lopulliseen muotoonsa. Kiitän Miia Santalahtea ja Leena Fedotovia sekä Tampereen yliopiston Kielipalveluita ja Heli Mäntyrantaa huolellisesta kielentarkastuksesta.

Suurin kiitos kuuluu perheelleni. Kiitän vanhempiani, jotka ovat jaksaneet kiinnostua väitöstutkimuksestani. Tutkiva uteliaisuus, sinnikkyys ja usko omiin ratkaisuihin ovat syntyneet kotikasvatuksen myötä. Puolisoani Juhaa ja tytärtäni Juliaa kiitän suuresti siitä, että olette jaksaneet tukea ja kannustaa minua ja uskoitte kykyihini kaikista vastoinkäymisistä huolimatta ja jopa silloin, kun en itse uskonut. Ilman teitä en olisi tähän pystynyt. Omistan tämän väitöskirjani teille.

Tampereella, 6. joulukuuta 2013

Nina Isolahti

English abstract

Accuracy of Interpreting in Criminal Trials: An Unachievable Ideal

This doctoral thesis addresses the accuracy of court interpreting and, more specifically, focuses on omissions in the messages conveyed from the source language to the target language. The aim of this research was to find the factors that affect the accuracy of interpretation. Therefore, as the main hypothesis, I tested whether the length of interpreting sequences affects accuracy in such a way that the lengthening of the interpreted speech segment causes a decline in accuracy.

The theoretical focus is divided into the two parts. In the first part, I investigated the character of court interpreting as the general context of the interpreter's performance and interpreting accuracy. In the second part, I described the interpreting process as a cognitive activity. Described in literature as court-, legal-, juridical-, or forensic interpreting, this special kind of interpreting takes place in legal settings, particularly in courts and with the police, when a non-Finnish speaker is a party in court proceedings or a police investigation. The field of this research is restricted to criminal trials only and, further, to the defendant's interrogation.

I define interpreting accuracy as the relation between the source and target, which is an essential part of interpreting quality. This study is based on the functional approach that interpreting – like all activities – relies on its purpose and function; that is, *skopos*. I propose that different levels and priorities of accuracy can be demanded to ensure good quality in different communicative situations and for different purposes. For example, the task of a court interpreter differs from that of a conference interpreter. A conference interpreter should convey the speaker's message accurately but also in a logical and clear manner, and for this purpose the interpreter may 'clean' hesitation, repetitions, illogicality or other 'unnecessary elements' from the original speech. In court hearings, on the other hand, as most researchers and specialists of court interpreting emphasise, the accuracy of interpreting must be at an extremely high level. The court interpreter must convey all aspects of the source-language courtroom discourse into the target language, including meaning, information, the exact register, style, tone, and even facial expressions and body language indicating hesitation, repetitions, illogicality, etc.

From a communication perspective, the description of courtroom proceedings shows that it is a heterogenic, dynamic event in which participants have different – even opposite – objectives, and each process phase has its own purpose regulated by specific rules. The function of interpreting is also situational, it changes continuously during a trial and it does not always coincide with the function of the communication in the original language. The interpretation of a defendant's interrogation is subject to the requirement of extreme accuracy, i.e. the source message must be conveyed without any omissions, additions or changes, and it is also subject to the necessity of interpreting rather long segments of original speech without interrupting the speaker. Based on the cognitive model of the interpreting process, it is evident that the capacity of our working memory is limited, and overburdening it with long speech segments can cause inaccuracies.

My empirical analysis is based on tapes of authentic interpreter-mediated defendant interrogations recorded in court proceedings across Finland. The tapes were transcribed and analysed. The comparative input and output analysis comprised two steps: first, the source and target transcripts were analysed separately in order to identify information, modality and pragmatic elements contained in each original and target segment. I created a content analysis methodology based on proposition analysis, semantic network analysis and inequality theory (teoriâ nesootvetstvij). These content elements were coded, along with other features of interpretation segments, such as the number of words in original segments, the interpreters, the cases, the interpreting mode and direction, and the function of utterances. During the second stage, the coded input and output contents were compared, and the omissions and implications that occurred during interpretation were coded.

The dependence of accuracy – more specifically, omissions and implications – on the interpreted speech segment's length was examined statistically with multivariate analysis, using SPSS (Statistical Product and Service Solutions) software. The elaboration of the multivariate analysis first calculates the relationship of the dependent variable to the independent variable, which was hypothesized to be causal in nature. Then, the original bivariate relationship is tested in order to gain more information about the basic bivariate relationship and thus provide evidence in support of the existence of causal connections between the independent and dependent variables.

Empirical analysis of the data shows that the length of the interpreting sequence impacts accuracy in such a way that the interpreters first omit modality markers or detailed and repetitive information whilst at the same time making efforts to convey the key information accurately. The study does not provide exact, conclusive answers on how long a sequence an interpreter could convey without omitting information and modal markers. The data indicates that interpreters have interpret-

ed, on average, quite short sequences of original speech, about 10 words, and omissions have occurred even when interpreting extremely short utterances of only two or three words. The amount of omissions reached an alarmingly significant level in interpretations of 17–22-word segments. The working memory capacity of the interpreters has not been tested, but it nevertheless seems obvious that the interpreters were not using their working memory resources in an optimal way in the examined interpreting situations. It also possible they are untrained in the techniques of storing and processing information in the memory. It should be noted that the length of the interpreted segments is not the only cause of inaccuracy. The findings also suggest that, for example, the overlapping speech of the interpreter and the other participants of the interaction could lead to omissions.

The statistical analysis indicates that the same kinds of omissions occur, regardless of the length of the interpreted speech; for instance, court interpreters hardly ever convey the signs of hesitation, fillers or repetitions of original speakers. Omissions of entire utterances seem to be conducted for communicative purposes and for the benefit of the addressee in the target language, i.e. interpreters usually leave out conversations between lawyers, procedural replies, or their own conversations with participants.

The results of this research could be important and applicable to interpreter training and the practice of court interpreting and consecutive interpreting as a whole. Interpreters should be aware of the effect of the length of interpreted sequences on accuracy in order to make educated strategic decisions. It is also important to pay more attention to memory improvement techniques in interpreter education.

Sisällys

Kiitokset.....	3
English abstract	5
1. Johdanto	14
1.1 Oikeustulkkaus – tulkkausalan ajankohtainen ykkönen	14
1.2 Pienin askelin kohti tutkimuskysymystä.....	17
1.3 Lähestymistavan ja metodin valinnasta	19
2. Teoreettinen viitekehys ja metodin valinta.....	23
2.1 Tulkkauksen tutkimuksen suuntauksia.....	23
2.1.1 Tulkkaus prosessina	23
2.1.2 Tulkkaus sosiaalisena vuorovaikutustapahtumana.....	25
2.1.3 Monitieteellinen tutkimusala.....	27
2.1.4 Kokeellinen tutkimus vs. autenttisen aineiston analyysi	28
2.1.5 Tämä tutkimus tulkkauksen tutkimuksen kentässä.....	30
2.2 Oikeustulkkauksen tarkkuus	32
2.2.1 Laatu ja tarkkuus	32
Laadun kriteerit	35
Laatu on suhteellinen ilmiö	37

2.2.2	Tarkkuus ja vastaavuus.....	39
	Dynaaminen vs. pragmaattinen ekvivalenssi.....	39
	Funktionaalinen ekvivalenssi ja adekvaattisuus.....	40
	Oikeustulkkauksen skopos ja tarkkuus.....	43
2.3	Tarkkuuden tutkimus.....	45
2.3.1	Tarkkuuteen vaikuttavien tekijöiden tutkimusta	46
	Tulkaustapahtuman olosuhteiden vaikutus	47
	Tulkin oman toiminnan vaikutus	47
	Lähdeviestinnän ominaisuuksien vaikutus.....	48
	Tämä tutkimus kausaalisuutta tutkivien tutkimuksien joukossa	49
2.3.2	Epävastaavuuden kategoriat	50
	Henri Barikin epätarkkuuden kategoriat	50
	Jacobsenin semanttisia ja pragmaattisia lisäyksiä	52
2.3.3	Tulkkauksen prosessin malli	54
	Tulkkauksen prosessin monivaiheisuus ja mikroprosessien samanaikaisuus simultaanitulkkauksessa ja konsekutiivitulkkauksessa.....	55
	Muistin toiminnot tulkkauksen prosessissa.....	57
	Työmuistin kapasiteetin rajallisuus.....	60
2.3.4	Viestin sisällön analyysi	61
	Propositioanalyysi	62
	Semanttisen verkoston analyysi	65

Min'âr-Beloručevin epävastaavuuden teoria.....	66
Tässä tutkimuksessa käytetty viestin sisällön analyysi.....	70
3. Tulkkkaus osana oikeudenkäyntiä	75
3.1 Tulkkauksen käsite.....	75
3.2 Tulkkauksen luokittelu.....	78
3.2.1 Tulkkausmenetelmät.....	79
3.2.2 Tulkkauksen tyypit.....	82
3.2.3 Tulkkauksen lajit.....	83
3.3 Oikeustulkkauksen käsite ja sen paikka tulkkauksen kentällä.....	86
3.4 Tulkkkaus rikosoikeudenkäynnissä.....	93
3.4.1 Pääkäsittelyn osallistajat ja heidän tehtävänsä	93
3.4.2 Pääkäsittely viestintätilanteena	95
Alkukeskustelu	95
Osapuolten vaatimuksien esittäminen ja teonkuvaus	98
Todistelu.....	101
Loppulausunto	101
3.4.3 Kuulustelun vaiheet	102
Pääkuulustelu.....	103
Vastakuulustelu	110
Kuulustelussa esitettävien kysymyksien päätyypit	111
3.4.4 Oikeuden kieli ja kuulustelun kieli.....	112

3.5	Oikeustulkkin rooli ja asema	115
3.5.1	Näkymätön hahmo vai itsenäinen osallistuja.....	116
3.5.2	Tulkin rooli: odotukset ja käytäntö.....	118
	Tulkki kielten välisen viestin välittäjänä	119
	Tulkki kulttuurien välisen viestin välittäjänä.....	120
	Tulkki viestinnän koordinoijana ja ylläpitäjänä	122
	Tulkki eriarvoisuuden ja sosiaalisen epätasapainon tasoittajana.....	124
	Tulkki propositiotiedon tasoittajana	126
3.5.3	Tulkin monet roolit ja tarkkuus	127
4.	Tulkattavan vuoron pituus ja tulkkauksen tarkkuus	129
4.1	Tarkkuuteen vaikuttavat tekijät ja tutkimusasetelma.....	129
4.1.1	Puheenvuoron pituuden ja tarkkuuden välisen yhteyden tarkastaminen	130
4.1.2	PV:n funktion ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen välisen yhteyden tarkasteleminen	133
4.2	Tutkimusaineiston kerääminen ja käsittely	134
4.2.1	Tulkkauksilanteet ja tulkit	136
4.2.2	Litterointi.....	137
4.2.3	Koodaus.....	137
	Tulkkauksyksiköiden ominaisuuksien koodaus.....	139
	Viestinnän sisällön koodaus	145
	Lähtö- ja tuloviestinnän välisten muutoksien koodaus.....	146

Poistojen koodaus.....	146
Implikoinnin koodaus	151
4.3 Datan kuvaus.....	154
4.3.1 Tulkatun puheenvuoron pituus.....	155
4.3.2 Tulkkien välillä tulkkausmenetelmän ja tulkatun vuoron pituuden suhteen havaitut erot.....	156
4.3.3 Kuka määrää tulkattavan puheenvuoron pituuden?	163
4.3.4 Yhteenveto datan kuvauksesta.....	166
4.4 Kausaalianalyysi.....	167
4.4.1 Tulkattavan puheenvuoron pituudesta riippumattomat muutokset.....	169
Kvanttien poistot: syynä funktio	170
Kvanttien implikointi	172
Kokonaisten puheenvuorojen poisto ja puheenvuorojen pituus: näennäisyhteys.....	173
4.4.2 Tulkattavan puheenvuoron pituuteen yhteydessä olevat muutokset.....	184
Informaation, modaalisuuden ja loogisen yhteyden poistot.....	184
Korrelaatio	185
Kausaalisuus.....	189
4.4.3 Epätarkkuuden kasvuvaiheet.....	192
4.4.4 Tulkkien tarkkuuden strategiat.....	202
5. Tutkimustulosten tarkastelua: Murtuuko myytti pitkien puhejaksojen tarkasta tulkkauksesta?.....	208

5.1	Avaininformaation välittäminen on ensisijaista	208
5.2	Tulkkien suoritusten väliset erot	212
5.3	Poistetaan tarpeettomana?.....	213
5.4	Tulkattavan puheenvuoron pituus jää lyhyeksi.....	215
5.5	Tulkkauksen menetelmien käytöstä suullisen todistelun tulkkauksessa	216
5.6	Aineiston soveltuvuus ja metodin valinta	217
	Lähteet.....	220
	Liitteet	238
	Liite 1: Tunnistetietojen peitenimet.....	238
	Liite 2: Litteraatiomerkit.....	239
	Liite 3: Ristitaulukot poistojen määrä (%) eripituisten puheenvuorojen tulkkauksessa	240

1. Johdanto

Although some interpreters do have excellent memories [...] this impression is misleading because many are not so blessed. They forget telephone numbers, they cannot remember names, they are not at all observant and are incapable of learning anything by heart. And yet all of them, those with good and those with bad, render speeches in consecutive interpretation which may last anywhere from three to fifteen minutes (the time necessary to produce from 500 to 2 500 words, or even more) and this is done without summarizing, condensing or paraphrasing, without saying “just anything,” and without being inaccurate. (Danica Seleskovitch 1978: 34–35.)

1.1 Oikeustulkkaus – tulkkausalan ajankohtainen ykkönen

Oikeustulkkaus nousi 2010-luvun puolivälissä ajankohtaiseksi aiheeksi niin Euroopan unionissa kuin Suomessakin. EU:ssa käynnistyi 2000-luvun alussa oikeus- ja poliisitulkkauksen sekä juridisen kääntämisen palveluiden laadun, koulutuksen ja auktorisoinnin harmonisointiprosessi. EU:n tavoitteena on taata jokaiselle oikeus tasavertaiseen ja laadukkaaseen tulkkaukseen ja kääntämiseen rikosoikeudenkäynteissä kaikissa jäsenvaltioissa. Helmikuussa 2003 julkaistussa Euroopan komission raportissa Green Paper on Procedural Rights in Criminal Proceedings for Suspects throughout the EU nostettiin esille jokaisen henkilön oikeus riittävän ammattitaitoiseen tulkkaukseen ja kääntämiseen häntä vastaan esitetyn rikosepäilyn tutkinnassa. Raportissa todettiin, että on tarvetta kehittää oikeus- ja poliisitulkkauksen toimintaa sääntelevää järjestelmää, oikeustulkki- ja -kääntäjien koulutusta sekä auktorisointijärjestelmää.¹

Oikeustulkkauksen ja -kääntämisen harmonisointityö on EU:ssa jatkunut vuonna 2006 käynnistetyn AGIS-projektin (JLS/2006/AGIS/052) myötä. AGIS-projektin puitteissa EU:n jäsenmaissa suoritettiin laajamittainen kyselytutkimus oikeustulkkauksen ja -kääntämisen tilanteesta. Tutkimustyön tuloksena todettiin, että riittävän laadukkaita oikeustulkkaus- ja käännöspalveluita ja -järjestelmiä ei

¹ Raportin suositukset perustuivat EU:n komission kahteen Grotius-projektiin, joista ensimmäinen Grotius-I (98/GR/131) tutki oikeustulkkauksen ja -kääntämisen tilannetta Euroopassa ja toisessa Grotius-II:ssa (2001/GRP/015) koottiin kehittämisohdotuksia. (Ks. Response to the Green Paper.)

toistaiseksi kaikissa EU:n jäsenvaltioissa ole olemassa, mutta samalla havaittiin myös positiivisia kehittämisprosesseja. Projektin raportissa on annettu laajat suositukset oikeustulkkauksen ja -kääntämisen kehittämiseksi EU:n jäsenmaissa. Raportissa suositellaan muun muassa oikeustulkki- ja -kääntäjien koulutuksen kehittämistä, oikeustulkki- ja -kääntäjien työolosuhteiden ja -ehtojen vakiinnuttamista sekä sellaisen riippumattoman tulkki- ja kääntäjärekisterin luomista, johon liittyisivät työn laadun valvonta ja ammattitaitoa ylläpitävä koulutus. Suosituksissa on painotettu erikseen tulkkauksen ja kääntämisen laadun varmistamista. (ks. AGIS project).

Lokakuussa 2010 Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat direktiivin oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä (2010/64/EU)², ja siinä määriteltiin tulkkausta ja käännöksiä koskevat vähimmäisvaatimukset. Jäsenvaltiot veloitettiin säätämään direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset 27. lokakuuta 2013 mennessä. Vähimmäisvaatimukset koskevat henkilöiden oikeutta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä, mutta ne käsittelevät myös tulkkaus- ja käännöspalveluiden laatua sekä oikeustulkki- ja -kääntäjien rekisterin perustamista. Niinpä 2 artiklan kohdassa 8 jäsenvaltioita kehoitetaan varmistamaan, että tulkkaus on *riittävän laadukasta*, ”jotta sen avulla voidaan turvata menettelyn oikeudenmukaisuus erityisesti varmistamalla, että epäillyt tai syytetyt henkilöt tuntevat heitä vastaan vireillä olevan asian ja kykenevät käyttämään oikeuttaan puolustukseen”. Direktiivin 5 artiklassa määrätään jäsenvaltiot ryhtymään konkreettisiin toimenpiteisiin 2 artiklan edellyttämän riittävän laadun turvaamiseksi. Jäsenvaltioita kehoitetaan muun muassa perustamaan oikeustulkki- ja -kääntäjien rekisterit.

Suomessa työ oikeustulkkauksen kehittämiseksi aloitettiin jo hyvissä ajoin ennen tulkkausdirektiivin säätämistä. Marraskuussa 2007 Opetusministeriö kokosi selvitysryhmän, jonka tehtäväksi annettiin selvittää oikeustulkkauksen tilannetta Suomessa. Selvitysryhmän kokoonpano oli moniammatillinen ja sen jäseniksi kutsuttiin tulkkauksen ja kääntämisen asiantuntijoita Suomen yliopistoista ja Suomen kääntäjien ja tulkki- ja kääntäjien liitosta sekä oikeuslaitoksen, Suomen asianajajaliiton ja poliisivoimien edustajia. Työryhmässä olivat edustettuina myös opetus- ja oikeusministeriöt sekä Opetushallitus. Perusteellisen selvitystyön oikeustulkkauksen tilanteesta ja käytänteistä suoritettuaan työryhmä ehdotti sellaisen oikeustulkkausjärjestelmän perustamista, joka kattaisi välittömät tarpeet, kuten tulkki- ja viranomaisten koulutuksen, tulkki- ja kääntäjien rekrytoinnin ja auktorisoinnin sekä heidän työolojensa kohentamisen. (Oikeustulkkauksen selvityshanke.)

Kiinnostus oikeustulkkausta kohtaan näkyi 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolella myös suomalaislehtien otsikoissa. Lehdissä moitittiin

² Jäljempänä Tulkkausdirektiivi.

tulkkauksen huonoa järjestämistä (Aamulehti 13.9.2008, Iltasanomat 29.2.2008, MTV3 5.1.2009), kauhisteltiin oikeustulkkiensa työn kuormittavuutta (Aamulehti 15.1.2008) ja otettiin kantaa amatööritulkkaukseen (Aamulehti 2.8.2010). Suomalaisia on puhuttanut tuomioistuinten tulkkauskuulujen huima nousu (Helsingin Sanomat 15.8.2010) sekä pula harvinaisten kielten tulkeista (Verkkouutiset 19.7.2010). Tulkkauksen järjestäminen ja tulkkauksen täsmällisyys nousivat myös useita kertoja keskustelun aiheeksi julkisuudessa paljon huomiota saaneen Ruanda-oikeudenkäynnin yhteydessä (ks. esim. Helsingin Sanomat 11.9.2009; Iltalehti 10.9.2009).

Oikeustulkkausten tarve kasvaa Suomessa jatkuvasti. Tilastojen mukaan vuonna 2011 suomalaisissa alioikeuksissa tuomittiin kaiken kaikkiaan 6 800 ulkomaan kansalaista, mikä on lähes 11 prosenttia kaikista tuomituista. Määrä on 10 prosenttia enemmän kuin vuonna 2010. Kuudessa vuodessa ulkomaalaisten osuus kaikista tuomituista on lähes kaksinkertaistunut. Vuonna 2005 kaikista alioikeudessa tuomituista ulkomaalaisia oli vain 6 prosenttia. (Suomen virallinen tilasto [SVT]: Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset.) Oikeusministeriössä tulkkausdirektiivin toimeenpanoa valmistellut työryhmä on arvioinut tulkkaus- ja käännösapua tarvitsevien vastaajien määrän suunnilleen 5 000:ksi vuodessa (Oikeusministeriön mietintö *Tulkkausdirektiivin täytäntöönpano*).

Suomessa kehitellään parhaillaan oikeustulkkiensa koulutusta. Oikeustulkin erikoisammattitutkinto lisättiin uutena tutkintona ammatilliseen tutkintorakenteeseen 2.2.2011 (Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus 179/2011) ja oikeustulkin erikoisammattitutkinnon perusteet julkaistiin kesällä 2013 (Oikeustulkin erikoisammattitutkinnon perusteet).

Oikeusministeriö on valmistellut mietintöä tulkkausdirektiivin toimeenpanosta Suomessa. Mietinnössä ehdotetaan, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin, esitutkintalakiin ja eräisiin muihin lakeihin tehdään yksilön oikeutta tulkkaukseen koskevat muutokset. Tulkkiensa auktorisointiin ja koulutukseen liittyvien kysymysten osalta direktiivin täytäntöönpanon valmistelu on siirretty opetus- ja kulttuuriministeriölle. (Oikeusministeriön mietintö *Tulkkausdirektiivin täytäntöönpano*.)

Yhteenvedon voidaan todeta, että oikeustulkkaus on voimakkaasti kehittyvä ala, jolla tarvitaan lisää tutkimusta. Toistaiseksi tiedämme oikeustulkkauksesta ja tulkkauksesta ylipäänsä valitettavan vähän.³

³ Tulkkausten tutkimuksen tilaa ja tähänastisen tutkimuksen antia selostan tämän väitöskirjan alaluvussa 2.1 *Tulkkausten tutkimuksen suuntauksia*.

1.2 Pienin askelin kohti tutkimuskysymystä

Oikeustulkkauksen tutkimukselle ja tulkkauksen tutkimukselle ylipäänsä on ollut yhteiskunnallista tarvetta. Kiinnostukseni oikeustulkkaukseen kohtaan on ollut myös henkilökohtainen. Olen monta vuotta toiminut tulkkina oikeudessa ja olen monesti jäänyt pohtimaan onnistumisia ja epäonnistumisia, sitä, millaista taitoa tulkilta tarvitaan missäkin tilanteessa, tulkkiin kohdistuvaa painetta ja hänen sietokykyänsä, ammattieettisiä kysymyksiä, oikeussaliviestinnän erityspiirteitä ja monia muita kysymyksiä. Oikeustulkkauksen valinta tutkimuksen aiheeksi oli helppo, mutta alkuperäinen suunnitelmani oli hyvin laaja, joten tutkimuksen edetessä se täsmentyi monesta kohdasta ja muutti muotoaan.

Alkuperäisen suunnitelmani mukaan halusin selvittää, millaista oikeustulkkauksen on oltava. Tavoitteena oli tarkastella oikeustulkkauksen luonnetta ja sen laadulle asetettavia vaatimuksia suomalaisen oikeusprosessin näkökulmasta. Suunnittelin tutkimuksen kaksiosaiseksi niin, että ensimmäisessä osassa olisin selvittänyt, mitä oikeustulkkauksella Suomessa ymmärretään, millaisia eri vaiheita se sisältää sekä millaisia käsityksiä tulkkina toimivilla ja eri sidosryhmien edustajilla on muun muassa tulkin roolista oikeusprosessissa, tulkin ammattitaitovaatimuksista, tulkkauksen laadusta ja erityisesti tulkkauksen tarkkuudesta. Tämän tutkimusosion ajattelin suorittaa haastattelemalla oikeustulkkina toimivia henkilöitä sekä tutkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn eri vaiheissa toimivia viranomaisia. Tarkoituksena oli haastattelujen pohjalta muodostaa käsitteitä, joihin pystyisin nojautumaan analysoidessani autenttisia tulkkauksuorituksia. Toisessa osiossa olisin alkuperäisen suunnitelmani mukaan keskittynyt tulkkauksen tarkkuuteen. Selvittäisin, välittyvätkö tulkkauksessa tulkattavan viestin merkityksen kaikki ainekset ja niiden ilmaisutapaan liittyvät elementit kuten tauot, äänen voimakkuus, painotukset ja vaihtelut, ekstralingvistiset elementit sekä kielen tyyli ja rekisteri.

Tein ensimmäiset haastattelut kevään ja kesän 2007 aikana. Samaan aikaan kävin seuramassa tulkattuja oikeudenkäyntejä ja hankin tutkimusluvut seuraamieni oikeudenkäyntien äänitallenteiden tutkimuskäyttöön. Syksyllä 2007 sain käyttööni myös itse äänitallenteet.

Käytännössä tutkimussuunnitelmani sisälsi tuohon aikaan kaksi eri tutkimusta, eikä niiden laadukas toteuttaminen yhden väitöstutkimuksen puitteissa olisi ollut mahdollista. Minun oli tehtävä valinta haastatteluaineistoon ja autenttisten tulkattujen oikeudenkäyntien nauhoituksiin perustuvien tutkimusten välillä. Autenttisen aineiston analyysiin perustuvaa tutkimusta on oikeustulkkauksen alalla tehty äärimmäisen vähän. Väitöstutkimukseni alkuaikoina tähän kategoriaan voitiin lukea Susan Berk-Seligsonin (1989, 1990, 1999) ja Sandra Beatriz Halen (1997-I, II, 2004) hyvin mielenkiintoiset tutkimukset. Minua kiehtoi ajatus pureutua tulkkauksen tallenteisiin ja purkaa ne pieniksi osiksi, jotta voisin tarkastella, mitä tulkkauksessa

todella tapahtuu. Näin syntyi päätös tehdä tutkimus, jonka tutkimusaineistona ovat tulkattujen oikeudenkäyntien kuulustelujen äänitallenteet ja havainnointimuistiinpanot samoista oikeudenkäynneistä.

Ilmiönä oikeustulkkaus muodostaa kontekstin, jonka puitteissa tulkin suoritusta tarkastellaan, joten tutkimukseni kannalta on ollut välttämätöntä selvittää, millaista oikeustulkkauksen on oltava. Käsitykseni oikeustulkkaukselle asetetuista vaatimuksista olen rakentanut tarkastelemalla kirjallisuutta ja täydentämällä sitä omilla havainnoillani. Luvun 3 *Tulkekaus osana oikeudenkäyntiä* tarkoituksena on muodostaa käsitys tulkatusta oikeudenkäynnistä. Luvun kolmessa ensimmäisessä alaluvussa käsittelen tulkkausta sen eri ilmenemismuodoissa, määrittelen oikeustulkkauksen käsitteen ja pohdin sen sijoittumista tulkkauksen kenttään. Tutkimusaineistoni käsittelee rikosoikeudenkäynneissä tulkattuja kuulusteluja ja alaluvussa 3.4 *Tulkekaus rikosoikeudenkäynnissä* käsittelen rikosoikeudenkäyntiä ja sen vaiheita. Pohdin, millaista kieltä oikeudenkäynnissä ja erityisesti suullisessa todistelussa käytetään ja millaisia vaatimuksia tämäntyyppinen viestintätilanne tulkkaukselle asettaa. Tulkin toiminta on sidoksissa siihen, miten tulkki itse ymmärtää oman roolinsa ja millaisia odotuksia häneen kohdistuu. Alaluvussa 3.5 *Oikeustulkin rooli ja asema* tarkastelen, millaisena oikeustulkin rooli nähdään, ja pohdin, millä tavalla tulkin rooli vaikuttaa tulkkauksen tarkkuuteen.

Tutkimuskysymys tarkentui, kun tein koeanalyysia litteroidusta aineistosta. Pilot-tianalyyseissa pyrin määrittelemään viestin sisällön eri aineksia ja tarkkailemaan niiden kohtaloa tulkkauksessa. Ohjaajani, professori Hannu Tommola kehotti minua miettimään, mistä löytämäni tulkkauksen epäkohdat johtuvat. Tässä kohtaa päädyin pohtimaan epätarkkuuden mahdollisia syitä.

Tulkkausalalla vallitsee Seleskovitchin (1978/1968: 34–35) jo 1960-luvulla esittämä näkemys, jonka mukaan konsekutiivitulkit pystyvät tulkkaamaan jopa 15 minuutin pituisia 500–2500 sanaa sisältäviä puheenvuoroja tarkasti ilman viestin sisällön tiivistämistä tai lyhentämistä. Esitän tämän näkemyksen väitöstutkimukseni alkusanoissa, sillä se kuvastaa juuri sitä ammattitulkkiin keskuudessa vallitsevaa harhakuvitelmaa, jota tällä tutkimuksella on tarkoitus horjuttaa. Nykypäivän käytäntö kertoo jostain aivan muusta kuin 15 minuuttia kestävien puheenvuorojen tarkasta tulkkauksesta. Olen seurannut lukuisia tulkattuja oikeudenkäynntejä ja havainnut, että tulkit hyvin harvoin tulkkaavat yli minuutin pituisia puheenvuoroja. Toimiessani tulkkiin kouluttajana olen lisäksi havainnut, että opetustilanteessa tulkkaus muuttuu sitä epätarkemmaksi, mitä pidempiä jaksoja opiskelijat tulkkaavat. Näin syntyi ajatus tutkia, kuinka pitkiä puheenvuoroja ammattitulkit tulkkaavat käytännössä ja miten tulkattavan vuoron pituus vaikuttaa tulkkauksen tarkkuuteen tulkkiin suorituksissa. Rikosoikeudenkäynnissä tapahtuvan suullisen todistelun tulkkaus sopii tähän tarkoitukseen erinomaisesti, koska nimenomaan tässä tilanteessa tulkkaukselta odotetaan äärimmäistä tarkkuutta.

Tutkimusprojektini seuraavaan vaiheeseen kuului äänitallenteiden kuunteleminen ja litteroidun tulkatun puheen alustava läpikäyminen useita kertoja peräkkäin, minkä tuloksena muodostin väitöstutkimukseni hypoteesin: *tulkattavan puheenvuoron pituus vaikuttaa tulkauksen tarkkuuteen niin, että tulkattavan jakson pidentyessä tulkauksen tarkkuus laskee*. Välttyäkseni liialta laajuudelta rajasin tutkimukseni koskemaan ainoastaan tulkauksessa tapahtuvia poistoja. Tutkimuksessa siis tarkastellaan, *vaikuttaako tulkattavan puheenvuoron pituus tulkauksessa tapahtuviin poistoihin*.

Edellä mainitun ensisijaisen tutkimushypoteesin lisäksi empiirisen aineiston analyysin aikana nousi esiin myös toissijaisia hypoteeseja. Siten katson, että lähtöviestinnän funktio vaikuttaa tarkkuuteen sillä tavoin, että tulkki pyrkii ennen kaikkea välittämään ne tulkattavan keskustelun osiot, jotka ovat viestinnällisesti ensiarvoisia. Täten oletan, että tulkauksessa välittyy *ensisijaisesti alkuuperäisen viestin avaininformaatio ja tulkattavan puheenvuoron pituuden kasvaessa kärsivät etupäässä vähemmän merkittävä informaatio ja/ tai modaalinen aines*.

Oletan lisäksi, että tietyyntyyppisissä tapauksissa tulkattavan puheenvuoron pituus ei ole ratkaiseva tekijä, vaan *poistot liittyvät tulkattavan puheen funktioon*. Arvelen, että *riippumatta tulkattavan puheenvuoron pituudesta tulkki jättää tulkkaamatta sellaiset lähtöviestinnän elementit, jotka eivät varsinaisesti välitä informaatiota*. Oletan myös, että tulkki pyrkii tulkkaamaan kattavasti rikosoikeudenkäynnin kuulustelulle ominaiset kysymykset ja vastaukset *ja riippumatta tulkattavan puheenvuoron pituudesta jättää pois kuulustelun perustyyppistä funktionaalisesti poikkeavia vuoroja*.

Selostan empiirisen analyysin tuloksia luvussa 4 siten, että käyn ensin läpi tulkattavan puheenvuoron pituudesta riippumattomat tulkauksessa tapahtuneet muutokset ja tarkastelen tämän jälkeen puheenvuoron pituuden ja poistojen välisiä yhteyksiä.

1.3 Lähestymistavan ja metodin valinnasta

Tutkimustavoitteiden saavuttamiseksi on ensin määriteltävä tutkimuksen kohde. Tämän tutkimuksen kohteena on tulkauksen ja erityisesti oikeustulkauksen tarkkuus. Oikeustulkeilta vaaditaan monissa maissa lähdeviestin tarkkaa, ns. sanatarkkaa välittämistä tulokieleen (*exact verbatim rendition*) (ks. Driesen 1992; González, Vásquez & Mikkelsen 1991: 16, 272; Hale 2004: 8 – 9; Jacobsen 2003: 224 Mikkelsen 2000: 50, 61; Moeketsi 1999: 100). Mutta mitä tarkkuudella oikeastaan ymmärretään?

Määrittellessäni tarkkuutta täsmennän ensimmäiseksi laadun ja tarkkuuden välisen suhteen. Nämä kaksi ilmiötä liitetään usein toisiinsa. Näkemykseni mukaan laadun ja tarkkuuden välillä on ylä- ja alakäsitteiden kaltainen hierarkkinen suhde,

jossa tarkkuus on yksi tulkkauksen laadun kriteereistä. Tarkkuus on ilmiö, joka kuvailee lähdeviestinnän ja tuloviestinnän välistä suhdetta eli vastaavuutta. Laadun ja tarkkuuden suhdetta käsittelevässä alaluvussa 2.2.1 *Laatu ja tarkkuus* perustelen näkemykseni siitä, että hyvän laadun vaatima tarkkuuden taso vaihtelee toimeksianton ja tulkkaustapahtuman asettamien prioriteettien mukaan. Olen muodostanut käsityksen siitä, millaista tarkkuutta vaaditaan suullisen todistelun tulkkaukselta, ja perustelen näkemykseni alaluvussa 2.2.2 *Tarkkuus ja vastaavuus*.

Kuvailen tulkkaustudkimuksen pääsuuntauksia alaluvussa 2.1 *Tulkkauksen tutkimuksen suuntauksia*, ja alaluvussa 2.3.1 *Tarkkuuteen vaikuttavien tekijöiden tutkimus* selostan, mitä tarkkuuteen vaikuttavia tekijöitä on aikaisemmin tutkittu ja millä menetelmillä.

Tämän tutkimuksen suurena haasteena on ollut metodin valinta. Tulkkauksen tutkimus on nuori tieteenala, jossa voidaan erottaa kaksi pääasiallista suuntausta: tulkkauksen prosessin tutkimus ja sosiaalisen vuorovaikutustapahtuman tutkimus. Asioimistulkkausta ja oikeustulkkausta tarkastellaan tavallisesti sosiaalisena vuorovaikutustapahtumana. Tämä väitöstutkimus keskittyy sen sijaan *tulkkauksen prosessin tutkimukseen*. Tulkkauksen prosessia kuvaillaan usein kolmiosaiseksi kokonaisuudeksi, jonka osat ovat LÄHDE – MENTAALINEN TAPAHTUMA – TULKE. Tutkijan ulottuvilla ovat lähdeviesti ja tuloviesti, mutta itse mentaalinen tapahtuma jää näkymättömäksi (Gile 1994: 41; Komissarov 1980: 133). Näin ollen tässä tutkimuksessa on lähtökohtaisesti kyse siitä, että vertaillaan lähdettä ja tulketta keskenään ja tehdään sen perusteella päätelmiä mentaalista tapahtumasta.

Konsekutiivisesti tapahtuvan tulkkauksen prosessi on jäänyt aiemmissa tutkimuksissa vähemmälle huomiolle, sillä tutkijoiden mielenkiinto on kohdistunut ensisijaisesti simultaanisesti tapahtuvan tulkkauksen prosessiin. Tämän tutkimuksen kohde on nimenomaan *konsekutiivisesti tapahtuvan tulkkauksen prosessi*. Tulkkauksen tarkkuuteen vaikuttavia seikkoja tutkitaan monesti kokeellisessa tutkimuksessa, jossa simuloidussa tilanteessa pyritään eristämään tutkittavat ilmiöt muiden tekijöiden vaikutukselta. Kokeellista tutkimusta on kritisoitu paljon muun muassa sen takia, että laboratorio-olosuhteissa tehdyt kokeet eivät vastaa todellista tulkkauksitilannetta, jossa tulkkauksuoritukseen vaikuttaa monta eri tekijää (ks. esim. Kalina 2005-I; Setton & Motta 2007; Setton 1999). Tutkimukseni perustuu *autenttiseen tulkkauksaineistoon* ja olen päättänyt lähestyä sitä päinvastaisesta suunnasta kuin kokeellinen tutkimus. Jos kokeellista tutkimusta voidaan verrata steriileissä laboratorio-olosuhteissa jalostettujen ilmiöiden testaamiseen, jolloin niitä tutkitaan muilta vaikutuksilta eristetyssä tyhjiössä, niin vertaisin omaa tutkimustani kenttätyössä löydetyn kappaleen tutkimiseen, jossa löydös ensin puhdistetaan kuonasta ja puretaan osiin ja sitten selvitetään eri osien toimivuutta sekä niiden välisiä suhteita.

Autenttisen aineiston tutkimus edellyttää *moniperspektiivistä lähestymistapaa*, jolloin tarkastellaan eri tekijöiden vaikutusta tutkittavaan ilmiöön. Tutkimuksen moniper-

spektiivisyys näkyy tämän työn rakenteessa. Teoreettisen viitekehyksen muodostavat sekä tulkkauksen kuvailu kognitiivisena ilmiönä että tulkkaustapahtuman kuvaaminen sosiaalisena viestintätilanteena. Alaluvun 2.3.3 *Tulkkauksen malli* tarkoituksena on muodostaa käsitys konsektiivisesti tapahtuvasta prosessista kognitiivisena ilmiönä. Tässä alaluvussa tarkastellaan ensin sitä, miten simultaani- ja konsektiivitulkkauksen prosessit eroavat toisistaan. Tämän jälkeen selvitetään muistin toimintoja ja esitetään kognitiotutkimuksen käsityksiä työmuistin rajallisuudesta. Alaluvuissa 3.4 *Tulkkauksen rikosoikeudenkäynnissä* ja 3.5 *Oikeustulkin rooli ja asema* pohditaan, miten viestintätilanteen ominaisuudet sekä osallistujien roolit ja vastuut saattavat vaikuttaa tulkkauksen tarkkuuteen. Alaluvussa 3.4 *Tulkkauksen rikosoikeudenkäynnissä* kuvaillaan tulkkattua rikosoikeudenkäyntiä ja erityisesti kuulustelua viestintäprosessina ja alaluvussa 3.5 *Oikeustulkin rooli ja asema* mietitään tulkin ja muiden osallistujien rooleja ja vastuita.

Alalukujen 2.3.2 *Epävastaavuuden kategoriat* ja 2.3.4 *Viestin sisällön analyysi* tarkoituksena on pohjustaa ratkaisuja, joita on tehty lähteen ja tulkkeen vastaavuutta analysoitaessa. Analyysi on kaksivaiheinen. Ensimmäinen tulkkattava viesti ja tulke jaetaan elementteihin, joista ne muodostuvat (jäljempänä *viestin sisällön analyysi*), minkä jälkeen lähde ja tulke verrataan toisiinsa seuraten eri elementtien kohtaloa (jäljempänä *epävastaavuuden analyysi*). En löytänyt aiemmasta tutkimuksesta mallia, joka soveltuisi aineiston analyysiin sellaisenaan, joten käytän tässä tutkimuksessa kehittämäni mallia, jonka olen nimennyt *funktionaalisen epävastaavuuden malliksi*.

Kehittämäni viestin sisällön analyysi on saanut vaikutteita aiemmin kokeellisessa tutkimuksessa käytetyistä propositioanalyysistä ja semanttisen verkoston analyysistä sekä epävastaavuuden mallista, jota ei tietämäni mukaan ole tutkimuksissa vielä käytetty. Alaluvussa 2.3.4 *Viestin sisällön analyysi* kuvailen näitä kolmea viestin sisällön analysointimenetelmää, pohdin niiden etuja ja haittoja sekä esittelen ja perustelen tässä tutkimuksessa käyttämäni viestin sisällön analyysin periaatteet.

Vastaavuuden analyysiin on monesti sovellettu Henri Barikin (1975/2002; 1994) kehittämää vastaavuuden kategorioita. Barikin vastaavuuden kategorioita ei kuitenkaan voitu käyttää tässä tutkimuksessa sellaisinaan, pääasiassa sen takia, että niissä otetaan huomioon ainoastaan pintayksiköissä tapahtuneet muutokset, kun taas eksplikoimista tai implikoimista ei tunnusteta lainkaan. Barikin vastaavuuden kategoriat ovat lisäksi subjektiivisen arvioivia. Bente Jacobsenin (2003; 2004) käyttämät lisäyksien kategoriat noteeraavat sen sijaan eksplikoimista ja erityyppiset pragmaattiset muutokset. Käyttämäni vastaavuuden analyysi pohjautuu Barikin ja Jacobsenin malleihin. Alaluvussa 2.3.2 *Epävastaavuuden kategoriat* esittelen Barikin ja Jacobsenin mallit ja pohdin niiden etuja ja puutteita sekä perustelen tässä tutkimuksessa käytetyn vastaavuuden analyysin periaatteita. Funktionaalisen epävastaavuuden malli täsmentyy edelleen aineiston koodausta käsittelevässä alaluvussa 4.2.3 *Koodaus*. Ni-

menomaan tässä alaluvussa selitetään, kuinka tutkittavat ilmiöt on muunnettu tilastollisesti testattaviksi muuttujiksi.

Tutkimusaineistoa tarkastellaan luvussa 4 *Tulkattavan vuoron pituus ja tulkkauksen tarkkuus*. Tämän luvun rakenteeseen on myös vaikuttanut moniperspektiivinen lähestymistapa. Luku alkaa tutkimusasetelman ja tutkimusaineiston kuvauksella (alaluvut 4.1 *Tarkeuuteen vaikuttavat tekijät ja tutkimusasetelma* ja 4.2 *Tutkimusaineiston kerääminen ja käsittely*). Tutkimuksessani päättely perustuu tilastotieteelliseen *kausaalianalyysiin, jossa etsitään ja testataan ilmiöiden välisiä korrelaatioita*. Kausaalianalyysi etenee siten, että ensin tarkastellaan kahden hypoteesissa testattavan muuttujan yhteyttä toisiinsa, minkä jälkeen testataan muiden ilmiöiden vaikutusta mahdollisesti löydettyyn korrelaatioon. Menetelmä soveltuu mielestäni sellaisen aineiston analyysiin, jossa tutkittavaan ilmiöön saattaa vaikuttaa monta eri seikkaa. Selostan kausaalianalyysin soveltamista tutkimukseni aineistoon alaluvussa 4.1 *Tarkeuuteen vaikuttavat tekijät ja tutkimusasetelma*.

Alaluvussa 4.3 *Datan kuvaus* esitetään koodatun aineiston perusparametrit, kuten tulkkauksyksiköiden määrä ja jakauma, sekä ensimmäiset löydökset tulkatun puheenvuoron pituudesta ja tulkkien käyttämistä tulkkausmenetelmistä.

Poistojen ja puheenvuorojen pituuden välistä suhdetta koskevat löydökset esitetään alaluvuissa 4.4 *Kausaalianalyysi*. Ensin selostetaan poistot, jotka eivät ole yhteydessä puheenvuoron pituuteen (alaluku 4.4.1 *Tulkattavan puheenvuoron pituudesta riippumattomat muutokset*). Viimeisenä esitetään puheenvuoron pituuden ja poistojen välistä kausaalisuutta koskevat löydökset (alaluku 4.4.2 *Tulkattavan puheenvuoron pituuteen yhteydessä olevat muutokset*). Hypoteesi viestinnän funktion ja poistojen keskinäisestä yhteisvaikutuksesta on saanut vahvistuksen.

Tutkimuksen tuloksia tarkastellaan luvussa 5 *Tutkimustulosten tarkastelua: Murtuu-ko myytti pitkien puhejaksojen tarkasta tulkkauksesta?*

2. Teoreettinen viitekehys ja metodin valinta

2.1 Tulkkauksen tutkimuksen suuntauksia

Tulkkaustudkimus on varsin nuori tieteenala. Vasta 1990-luvun alussa tulkkaustudkimuksesta alettiin puhua itsenäisenä tieteenalana ja termi *tulkkaustudkimus* (*Interpreting Studies*) otettiin käyttöön (Pöchhacker & Shlesinger 2002: 3; ks. myös Pöchhacker 1993). Tulkkaustudkimuksessa on kaksi keskeistä lähestymistapaa. Yhtäältä tulkkauks nähdään mentaalisenä prosessina (*mental process*), jolloin tutkimuksen huomio kohdistuu tähän *prosessiin ja sen vaiheisiin*. Toisaalta tulkkauks nähdään sosiaalisena *vuorovaikutustapahtumana*, ja tutkimuksen kohteena ovat tulkkaustapahtumaan osallistuvat toimijat. (Pöchhacker 2007: 15.) Tulkkaustudkimus on myös *monitieteellinen ala*, jossa sovelletaan monia tutkimusmenetelmiä. Tässä alaluvussa kuvaillaan tulkkaustudkimuksen kahta pääsuuntausta ja esitellään tämän tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia.

2.1.1 Tulkkauks prosessina

Tulkkauksa alettiin tutkia kielellisenä prosessina 1960-luvulla, kun psykologit kiinnostuivat simultaanitulkkien erityistaidoista. Tulkkauksen tutkimuksen varsinaisena pilottityönä⁴ pidetään Danica Seleskovitchin vuonna 1968 julkaistua väitöskirjaa. Lähes samaan aikaan ilmestyi Otto Kaden (1963) tutkimus. Molemmat tutkimukset pyrkivät mallintamaan tulkkauksprosessia. Kade käsittelee konsekutiivitulkkauksen prosessia lähinnä lingvistisen ekvivalenssin valossa, kun taas Seleskovitch esittää konferenssitulkkauksen *mentaalisen prosessin mallin*. (Pöchhacker 2007: 15–16). Seleskovitchin (1978: 9, 36–37, 41–43) mukaan tulkkauksprosessi on kielestä riippumattomasta merkityksien (*the mental representation of the message*) prosessointia, jossa tulkki vastaanottaa viestin (*perception stage*) ja muuntaa sen välittömästi kielestä riippumattomaksi merkitykseksi (*comprehension stage*). Vastaanotetun viestin merkityksistä/ajatuksista (*thoughts*) tulee tulkin omia ajatuksia, joita hän säilyttää muistissaan

⁴ Pöchhacker (2008: 27–28) mainitsee myös kaksi varhaista tulkkauksa käsittelevää teosta, Jean Herbertin *Interpreter's Handbook* vuodelta 1952 ja Eva Panethin pro gradu -tutkielman *Investigation into Conference Interpreting* vuodelta 1957. Pöchhackerin mukaan molemmat työt ovat merkkipaaluja tulkkauksen tutkimuksen historiassa.

menetelmästä riippuen pitemmän tai lyhemmän ajan ja jotka hän ilmaisee sitten tulokielellä. (Seleskovitch 1978: 9, 41–43.)

Tulkkausprosessin tutkimuksiin kuuluu myös vuonna 1971 ilmestynyt David Gerverin väitöskirja. Gerverin (1976) mallin mukaan tulkkaus on monimutkainen informaationkäsittelyprosessi, jossa tulkin kognitiossa tapahtuu samanaikaisesti monia mikroprosesseja, kuten viestin vastaanottaminen, analyysi ja informaation lyhytaikainen säilyttäminen, tulevan informaation ennakointi, viestin tuottaminen tulokielellä sekä tuloviestin kontrolli ja korjaus. Tulkkausprosessin malleja yhdistää näkemys tulkkauksesta kielistä riippumattoman abstraktin aineksen käsittelyprosessina. Seleskovitchin mallissa tulkki muuntaa lähdeviestin merkitysrepresentaatioksi, ikään kuin omiksi ajatuksikseen, jotka hän sitten ilmaisee tulokielellä. Gerverin malli pohjautuu generatiivisen kieliopin abstraktiin syvärakenteen käsitteeseen.

Ajatusta tulkkauksesta abstraktin aineksen käsittelyprosessina on jatkettu ja kehitetty myöhemmissä tutkimuksissa. 1980-luvulla tulkkauksen tutkimusta jatkoivat konferenssitulkit, kuten Daniel Gile (1994, 1995, 1997, 2005), Barbara Moser-Mercer (2002/1994), Jennifer Mackintosh ja Catherine Stenzl (Pöchhacker 2007: 16–17). Tämän koulukunnan lähestymistapaa Pöchhacker (2007: 17) kutsuu uusempiriseksi. Tulkkausprosessin mallien kehittäjät eivät uskotelleetkaan tarjoavansa todellisen elämän ilmiötä vastaavaa mallia, vaan he pyrkivät kehittämään tulkkausprosessia kuvaavan formaalisen mallin ja samalla edistämään tulkkaustutkimuksen johdonmukaisuutta. Mallintamisessa pyrittiin myös luomaan sellaisia oletuskäsityksiä tulkkausprosessin erilaisista vaiheista ja osatoiminnoista, jotka toimisivat lähtökohtana ja pohjana kokeellisille tutkimuksille. Tulkkausprosessin mallit uudistuivat aika ajoin empiirisen tutkimuksen tuoman tiedon myötä. (Moser-Mercer 1997: 178.) Syvällisemmin tulkkausprosessia kuvaillaan tämän tutkimuksen alaluvussa 2.3.3 *Tulkkausprosessin mallit*. Pohdinnan tässä vaiheessa todettakoon, että tämä tutkimus perustuu tulkkausprosessin malliin, jonka ytimessä on lähde- ja tulokielestä riippumaton merkitysrepresentaatio.

Tulkkauksen tutkimus jaetaan myös on-line- ja off-line-tyyppisiin tutkimuksiin, joista ensin mainittu keskittyy tutkimaan *tulkkausprosessia* ja jälkimmäinen *tulkkausprosessin tulosta* (Tommola & Lindholm 1995: 122–123). Helle V. Dam (2002/1995: 268) määrittelee näiden kahden tyypin eron niin, että tulkkausprosessin tutkimus tarkastelee sitä, miten originaalia käsitellään, kun taas tulosta koskeva tutkimus tarkastelee tulkkeen ominaisuuksia. Pöchhackerin (2007: 17) mukaan tulkkausta alettiin käsitellä tulkkausprosessin tuloksena, kun tulkkauksen tutkimukseen alettiin 1980-luvun lopussa ja 1990-luvulla soveltaa *funktionaalisia käännteorioita*. Funktio-naalisten teorioiden valossa käänntöstä tai tulkkausta arvioitiin sen käyttötarkoituksen, funktion, mukaan (*target-text-oriented*) (Pöchhacker 2007: 17). Jako on-line- ja off-line-tyyppisiin tutkimuksiin ei aina ole täysin selkeä, ja tutkimusta tehdään myös niin, että mielenkiinnon kohde on sekä prosessissa että sen tuloksessa (esim. An-

derson 1994). Yleisesti ajatellen mikä tahansa prosessi ja sen tulos ovat sidoksissa toisiinsa niin, että näiden kahden välillä on aina syy-seuraus-suhde. Tässä tutkimuksessa vertailen tulkkausprosessin tulosta eli tulketta lähdeviestiin selvittääkseni, mitkä tulkkausprosessin tekijät ovat vaikuttaneet tähän tulokseen. Toisin sanoen varsinaisena tutkimuksen kohteena on tulkkausprosessi.

2.1.2 Tulkkaus sosiaalisena vuorovaikutustapahtumana

Tulkkauksen tutkimuksessa alkoi uusi aikakausi 1990-luvun loppupuolella, kun tulkkausta alettiin pitää vuorovaikutustapahtumana (*interpreting as interaction*). Tämä innovatiivinen vuorovaikutuksellinen lähestymistapa on osoittautunut hedelmälliseksi varsinkin asioimistulkkauksen tutkimuksessa, ja se on tuonut mukanaan uusia konsepteja ja metodeja, mm. sosiolingvistiikan ja keskusteluanalyysin alalta (Pöchhacker 2007: 17). Vuorovaikutukselliseen lähestymistapaan perustuvan tutkimuksen kenttä on hyvin heterogeeninen tutkimuskysymyksien ja -menetelmien osalta, mutta yhteistä kaikille tämän suuntauksen tutkimuksille on se, että niiden keskiössä ovat aina tulkkaustapahtuman osallistujat ja tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tulkkaustapahtuman osallistujien toiminnan periaatteita ja heidän välisiin suhteita.

Tulkin roolia ja asemaa on tutkittu soveltaen keskustelututkimuksen metodeja. Vuosisadan vaihteessa Cecilia Wadensjö esitti urauurtavassa tutkimuksessaan (1998) näkemyksen tulkkauksesta tulkin ohjaamana ja koordinoimana vuorovaikutustapahtumana. Muutamaa vuotta myöhemmin Roy (2000) sovelsi menestyksekkäästi samaa lähestymistapaa viittomakielitulkkauksen tutkimukseen. Wadensjö (2010) käytti keskusteluanalyysia myös myöhemmässä tutkimuksessa, jossa hän tutki tulkkauksen vaikutusta vaihtoehtokysymyksien (kyllä/ei) sekvenssien laajentamiseen vastaajien kuulusteluissa. Russell (2004) taas selvitti, kuinka tulkkaus vaikuttaa vuorotteludynamiikkaan tulkatussa poliisikuulustelussa.

Nykypäivän keskusteluanalyysi perustuu Harvey Sacksin näkemyksiin (Hakulinen 1997: 13; Roy 2000: 36–37). Keskusteluanalyysin perimmäisiä kysymyksiä ovat kunkin vuoron käyttämisen syyt ja käytetyn rakenteen funktio (Hakulinen 1997: 35). Keskusteluanalyysin metodia käyttävät tutkimukset tarkastelevat, kuinka osallistujat järjestävät viestinnällistä toimintaansa, kuinka he toteuttavat keskustelussa omia subjektiivisia kokemuksiansa sekä sosiaalista asemaansa ja kuinka he käsittävät ja hahmottavat oman ja toistensa roolit (Wadensjö 1998: 96).

Tulkkaustutkimuksessa keskusteluanalyysiin pohjautuva lähestymistapa on yhteydessä tulkkauksen dialogiseen malliin. Tämän mallin mukaan sekä puhe että tulkkaus ovat molemmat toimintaa, joka muovautuu vuorovaikutuksessa (*talk as activity*). Dialoginen malli eroa perinteisestä mallista, jossa tulkki nähdään viestin

kanavoijana. Viestinnän kanavoija -malli perustuu karkeasti esitettyyn ajatukseen, että puhujan viesti on ainoastaan hänen intentionsa ja puhestrategiansa tuotos. Se on riippumaton viestintätilanteesta ja vastaanottajasta ja tämän vastaanottokyvystä eli syntyy ikään kuin tyhjiössä. Kanavoija-mallissa ihmisten puhe esitetään tekstin tavoin (*talk as text*) ja sitä tutkitaan tekstin tavoin vertailemalla lähtö- ja tulotekstejä keskenään. (Wadensjö 1998: 7–9.)

Perustavanlaatuisesta erosta huolimatta nämä kaksi lähestymistapaa eivät sulje toisiansa pois, vaan puhuttelevat toisiaan eri abstrahoinnin tasoilla (Wadensjö 1998: 9) ja tarjoavat erilaisia konseptuaalisia työkaluja tulkkauksen tutkimukseen (Pöchhacker 2004: 137). Puhe tekstinä -lähestymistapa pitää puheen tekstimuotoa analyysin instrumenttina ja tutkii keskustelun semantiikkaa, syntaksia, prosodiaa yms. Kun tekstiaineiston pohjalta tulee esiin sosiokulttuurisia kysymyksiä, tutkija siirtyy toiselle abstrahoinnin tasolle ja käsittelee keskustelua vuorovaikutteisena toimintana selittääkseen sosiokulttuurisia piirteitä. (Wadensjö 1998: 22)

Wadensjö (1998: 97) puhuu myös *sosiaalisesta lähestymistavasta*, joka eroaa keskusteluanalyysistä siinä mielessä, että se käsittelee puhetta ja kieltä sosiaalisen järjestyksen osana ja sosiaalisen toiminnan tuloksena (Wadensjö 1998: 97). Sosiaalisen lähestymistavan tutkimuksiin voidaan lukea lukuisia tutkimuksia, jotka pohjautuvat sosiolingvistiikan ajatukseen siitä, että henkilön puhetapa heijastaa hänen persoonallisuuttaan, sosiaalista statustaan, sivistyneisyyttään ja luotettavuuttaan.

Sosiolingvistisiä tutkimuksia on tehty sekä kokeellisin menetelmin että analysoimalla autenttista aineistoa. Kokeellisessa tutkimuksessa selvitetään, vaikuttavatko puhetyylin muutokset kuuntelijan käsitykseen puhujasta. Oikeustulkkauksen alalla on merkille pantava Berk-Seligsonin (1990) tutkimus, jossa konstruoidun oikeudenkäynnin jälkeen tuomareiden rooleissa toimineet henkilöt arvioivat puhujien luotettavuutta, vakuuttavuutta ja älykkyyttä. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että tulkkauksessa tapahtuneet puhutavan muutokset vaikuttavat tuomareiden mielikuviin puhujasta ja niiden kautta päätökseen kuulusteltavan luotettavuudesta (Berk-Seligson 1990: 194–197).

Hale (2004: 144–157) on oikeustulkkauksen alalla suorittanut hieman erilaisen kokeen. Hän esitti arvioijille sekä autenttisten että koetta varten konstruoitujen puheiden tulkkausnauhoitteet. Kokeen tarkoituksena oli selvittää, vaikuttavatko tulkkauksen aiheuttamat puhutavan muutokset mielikuvaan, jonka kuuntelija saa puhujan luotettavuudesta ja älykkyydestä. Myös Halen tutkimuksen tulokset osoittavat, että tulkkauksessa tapahtuvat puhujan puhutavan muutokset vaikuttavat merkittävästi kuuntelijan arvioon puhujan luotettavuudesta ja älykkyydestä.

Sosiolingvististä tutkimusta tehdään myös autenttisia tulkkauksia analysoimalla. Tämänäyttötyypiset tutkimukset tuovat esille tavoitteiden ja käytännön välisiä epäkoh-
tia. Kokeelliset tutkimukset osoittavat, että puhujan puhutavan muutokset vaikuttavat siihen, kuinka luotettavaksi hänet arvioidaan, mutta autenttisen aineiston ana-

lyysiin perustuvissa tutkimuksissa todetaan lähes poikkeuksetta, että käytännön tulkkauksissa puhetyyli muuttuu (ks. esim. Berk-Seligson 1989, 1990, 1999; Hale 1997-I, 1997-II, 2004; Isolahti 2009; Jansen 1995).

Tulkkaustutkimuksessa voidaan puhua myös *etnografisesta tutkimussuuntauksesta*, jonka tavoitteena on kuvata ja selittää tulkkaustoimintaa ympäristössään. Etnografisen tutkimuksen pilottityönä oikeustulkkauksen alalla pidetään Berk-Seligsonin tutkimusta vuodelta 1990. Yli vuoden ajan tutkija seurasi ja nauhoitti tulkattuja oikeudenkäyntejä, kirjasi havaintoja ja haastatteli tulkkeja ja juristeja. Berk-Seligsonin tuomioistuimissa keräämä äänitallenneaineisto on vakuuttavan laaja: se sisältää 114 tuntia nauhoitettua materiaalia. Tutkija on myös osallistunut oikeustulkkien koulutukseen ja seminaaritapahtumiin saadakseen käsityksen siitä, miten tulkkin kuuluu toimia oikeudessa. (Berk-Seligson 1990: 43–53.) On mielenkiintoista, että Berk-Seligson (1990) yhdisti etnografisen tutkimuksen aiemmin mainittuun kokeelliseen tutkimukseen.

Sosiaalisen vuorovaikutustapahtuman tutkimuksiin voidaan lukea myös *case-tutkimukset*, joissa pyritään nostamaan esille tulkkauksessa ilmeneviä ongelmia. Oikeustulkkauksen alalta voidaan mainita pari esimerkkiä case-tutkimuksista: Moeket-si (2004) nostaa ongelmaksi tulkkeina toimivien henkilöiden kompetenssin, ja esimerkkitapauksessaan hän tarkastelee epäpätevien tulkkien tulkkausstrategioita. Tuija Kinnunen (2011) taas nostaa esille ongelmia, jotka liittyvät suomalaisissa tuomioistuimissa toimivien harvinaisten kielten tulkkien kompetenssiin, ja perustelee näkemystään oikeustulkkauksen eri osapuolten yhteistyön tarpeellisuudesta. Esimerkkitapauksena hän tarkastelee tulkkaustapahtumaa, jossa toimii epäpätevä tulkki ja epäonnistunut tulkkaus hankaloittaa oikeudenkäsitelyä.

2.1.3 Monitieteellinen tutkimusala

Tulkkauksen tutkimus on muovautunut monitieteiseksi alaksi. Simultaanitulkkauksen kognitiivisissa konsepteissa yhdistetään kognitiotieteen ja lingvistiikan oppeja (ks. esimerkiksi Gerver 1976; Gile 1997; Liu, Schallert & Carroll 2004; Setton 1999; Tommola 2006-I) sekä neuropsykologiaa ja neurofysiologiaa (ks. esim. Daro 1994; Lambert 1994; MacWhinney 1997; Tommola, Laine, Sunnari & Rinne 2003). Näin esimerkiksi Setton (1999: 3) kutsuu omaa lähestymistapaansa kognitiivisen pragmatikan konseptiksi. Se perustuu lingvistiikkaan sekä kognitiivisen psykologian oppeihin ja pyrkii kehittämään ’kognitio viestinnässä’-mallia (Setton 1999: 4). Toisena esimerkkinä voisi olla tulkkaustutkimuksessa käytetty propositioanalyysimenetelmä (ks. Tommola 2004: 14–16; 2006-I; 2006-II; 2006-III; Tommola & Lindholm 1995; Sunnari 1995; Dillinger 1994), joka perustuu psykolingvistiseen, puheen ymmärtämistä kuvaavaan malliin. Tulkkausta on tutkittu myös fysiologisten toimintojen

kuvailuun tarkoitettuja menetelmiä käyttäen. Esimerkiksi Tommolan Laineen, Sunnarin & Rinteen (2000/2001) artikkeli on mielenkiintoinen katsaus erilaisten aivo-kuvausmenetelmien soveltamisesta monikielisten prosessien ja tulkkauksen tutkimukseen. Työryhmä käytti tomografian aivokuvantamismenetelmää simultaanitulkkauksen tutkimukseen.

Tulkausta vuorovaikutuksena tarkastelevassa tutkimuksessa on myös tehty poikkitieteellistä tutkimusta. Esimerkiksi tutkimusryhmä Meyer, Apfelbaum, Pöchhacker ja Bischoff (2003) tarkastelee tulkattua dialogia (ei-ammattitulkkin tulkkaamaa lääkäri-potilas-keskustelua) lääkärin vastaanotolla funktionaalisen pragmatiikan, keskusteluanalyysin, tulkaustutkimuksen ja terveystieteen näkökulmista. Kyseisessä tutkimuksessa samaa tutkimuskysymystä tarkastellaan eri tutkimusalojen näkökulmasta, eri tutkimusmenetelmiä soveltaen ja peilaten eri alojen näkökulmia samaan problematiikkaan.

Tulkin roolin problematiikka on kiinnostanut sosiologeja 1960-luvulta lähtien, kun on huomattu, että tulkkaus ja kääntäminen tapahtuvat *sosiaalisissa* tilanteissa ja tulkin rooli on yhteydessä ryhmän rakenteeseen sekä ryhmän jäsenten väliseen vuorovaikutukseen. Sosiologiensa lisäksi vuorovaikutus monikielisissä pienryhmissä on kiinnostanut sosiaalipsykologeja ja politiikan tutkijoita. Oikeustulkkaus on herättänyt oikeustieteilijöiden keskuudessa mielenkiintoa jo 1960-luvulta lähtien. (ks. Bruce & Anderson 1976: 208–210.)

2.1.4 Kokeellinen tutkimus vs. autenttisen aineiston analyysi

Tulkaustutkimus voidaan jakaa *kokeelliseen* ja *autenttisen aineiston analyysiin* perustuvan.⁵ Tätä jaottelua mukailien Seleskovitchin ja Pariisin koulukunnan tutkimukset perustuvat autenttisen aineiston analysointiin. 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa tulkausta alettiin tutkia kokeellisin menetelmin, ja tuolloin ilmestyivät Henri Barikin (1965) ja David Gergerin (2002/1969; 1972) urauurtavat tutkimukset. (Pöchhacker 2007: 15–17.) Kokeellisia menetelmiä käytti joukko simultaanitulkkauksen prosessia tutkivia neuvostoliittolaisia tutkijoita (ks. Belâevskaâ ym. 1973; Černov 1969; 2007/1978; Širjajev 1982). Kokeellisia menetelmiä käytetään tulkaustutkimuksessa laajalti myös nykypäivänä, esim. Daro 1994; Dam 2002/1995, 2004, 2007; Lamberger-Felber ja Schneider 2008; Liu, Schallert & Carroll 2004; Sunnari (1995), Tommola & Lindholm (1995). Vaikka valtaosa kokeellisesta tutki-

⁵ Tulkkauksen alalla tehdään myös muuntotyypistä tutkimusta, kuten esimerkiksi kysely- ja haastattelututkimusta, jotka ovat alun perin sosiologisen tutkimuksen menetelmiä. Tämän tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollista käsitellä tarkemmin haastattelu- ja kyselytutkimusta tulkkauksen alalla. Palaan lyhyesti tämäntyyppiseen tutkimukseen laatu koskevassa alaluvussa 2.2.1 *Laatu ja tarkkuus*.

muksesta keskittyy simultaanitulkkauksen tarkasteluun, myös konsekutiivitulkkausta on tutkittu kokeellisesti (ks. esim. Dam 2002/1995, 2004, 2007; Mead 2005).

Kokeellista tulkkauksen tutkimusta on arvosteltu ja autenttiseen aineistoon perustuvan tutkimuksen tärkeyttä on vastaavasti korostettu (ks. esim. Kalina 2005-I; Setton & Motta 2007; Setton 1999). Kriitiikin aiheita on monia, mutta päällimmäisenä on se, että tulkkaustapahtuma on aina monen tekijän vuorovaikutusta eikä tulkkausta pysty tutkimaan eristämällä yksittäinen ominaispiirre ja simuloimalla sen vaikutus laboratorio-olosuhteissa (Kalina 2005-I: 34). Konstruoiduissa tilanteissa on vaikea saavuttaa autenttisen tilanteen mukaiset, adekvaatit olosuhteet. Eroavuuksia syntyy tulkattavan aineiston valinnassa ja esitystavassa. Simuloiduissa tilanteissa tulkkeina toimivat monesti alaa opiskelevat tai tulkkauskoulutusta vailla olevat kokelaat. (Setton 1999: 46.) Kokeellisen tutkimuksen aineisto koostuu monesti hyvin lyhyistä tulkkaussuorituksista. On todettu, että tulkkauksen ja erityisesti tulkkauksen laadun tutkimusta ei voida perustaa lyhyiden tekstien ja pienten esimerkkien analyysiin (Setton & Motta 2007: 225; Setton 1999: 45).

Toisaalta tiedostetaan myös autenttiseen aineistoon liittyvät ongelmat. Autenttisen aineiston kokoaminen ja tutkimuslupien saaminen on tutkimuseettisestä näkökulmasta vaikeaa (Kalina 2005-I: 30–35; Pöchhacker 1993: 56). Lisäksi ei ole valmiita ja testattuja metodologisia ratkaisuja autenttisen aineiston tutkimukseen. Jotta tutkimuksesta tulisi läpinäkyvä ja uskottava, lähestymistavan täytyy olla moniulotteinen ja autenttisen aineiston analyysiin pitää käyttää monia eri metodeja ja instrumentteja. (Kalina 2005-I: 30–35.) Kalina (2005-I: 35) ehdottaa, että autenttiseen aineistoon perustuva tutkimus voitaisiin toteuttaa niin, että se koostuisi pienemmistä, mutta toisiinsa yhteydessä olevista osatutkimuksista. Toiset voisivat esimerkiksi tutkia erityyppisten viestintätilanteiden ominaispiirteitä ja tilanteen kontekstia, kun taas toiset keskittyisivät tarkkailemaan esimerkiksi lähdeviestin ominaisuuksia, tulkkausmenetelmiä, verbaalisen ja non-verbaalisen viestinnän erityiskysymyksiä tai vuorovaikutuksen toimivuutta.

Tulkkausta vuorovaikutustapahtumana käsittelevä oikeustulkkauksen ja asioimistulkkauksen tutkimus perustuu autenttiseen aineistoon (ks. esim. Berk-Seligson 1990; ja Hale 1997 I ja II, 2004; Wadensjö 1998, 2010). Viime vuosina on tehty myös autenttiseen aineistoon perustuvaa tarkkuuden ja laadun tutkimusta (ks. González & Auzmendi 2009; Pöchhacker ja Kolb 2009). Autenttiseen aineistoon perustuvat myös jotkin konferenssitulkkausta tapahtumana ja tulkkauksen laatua koskevat tutkimukset (ks. Setton 1999; Vuorikoski 2004).

2.1.5 Tämä tutkimus tulkkauksen tutkimuksen kentässä

Tulkkaustutkimuksen keskeisten lähestymistapojen esittelyn yhteenvedona todettakoon, että tulkkaustutkimus voidaan jakaa tutkimusobjektin mukaan: on tulkkausprosessia ja siihen vaikuttavia tekijöitä ja/tai prosessin tuloksia tutkivia sekä tulkkausta vuorovaikutustapahtumana, mm. tapahtuman osallistujia, tutkivia lähestymistapoja. Tämän jaon puitteissa työni kuuluu tulkkausprosessia tutkiviin.

Vaikka tämän tutkimuksen *tutkimusintressi koordistuu tutkimusprosessiin*, se eroaa kuitenkin perinteisistä prosessia tutkivista tutkimuksista monessa mielessä. Tulkkausprosessin tutkimukset ovat monesti kokeellisia eli niissä tutkittavat ilmiöt pyritään eristämään muista ja niitä tutkitaan laboratorio-olosuhteissa. Ihmisten toiminnan tutkiminen erillään toimintakontekstista vastaa aina ideaalitapausta, joka on kaukana realiteeteista. Kokeellisen tutkimuksen tuloksena voidaan todeta, että ideaaliolosuhteissa tulkki pystyy toimimaan tietyllä tavalla tai että tulkeilla on tendenssi toimia tietyissä olosuhteissa tietyllä tavalla. Todellisuudessa, laboratorion seinien ulkopuolella, tulkkaustapahtuma on kompleksinen tilanne, monien muuttujien summa. Vaikka tutkittaisiin ja periaatteessa tiedettäisiinkin, kuinka mikäkin seikka vaikuttaa tulkkaukseen, ei kuitenkaan pystytä ennakoimaan, miten konkreettisen tulkkaustilanteen kaikki mukana olevat tekijät vaikuttavat toisiinsa, tulkkiin ja tulkkaukseen. Juuri tämä ihmistoiminnan kompleksisuus tekeekin autenttisen materiaalin tarkastelusta erityisen mielenkiintoista. Tässä esitettävä tutkimus perustuu autenttisen tulkkausprosessin tarkasteluun. Tulkkausprosessi ja sen tulokset nähdään monien muuttujien kiteytymänä. Analyysissa tutkitaan eri muuttujien vaikutusta tarkasteltavaan ilmiöön (kahden tekijän korrelaatioon).

Puhtaasti vuorovaikutuksellinen lähestymistapa soveltuu ensisijaisesti sosiokulttuuristen tutkimuskysymyksen tarkasteluun ja on vähemmän sovelias tulkkausprosessin tutkimukseen. Keskustelumekanismien tarkkailu ei anna riittävästi työkaluja tarkkuuden tutkimiseen. Tällaisissa tutkimuksissa päätelmiä keskustelun eheydestä tehdään sen perusteella, kuinka osallistujat reagoivat heille osoitettuun viestiin ja ymmärtävätkö he puhujan intention vai eivät. Keskustelumekanismien ja tarkkuuden välillä on epäilemättä yhteys. Esimerkiksi epätarkkuus voi aiheuttaa vuorovaikutusmekanismien rikkoutumisen. Tämä yhteys on kuitenkin vain osittainen. Vuorovaikutusmekanismien häiriintyminen ei aina johdu epätarkkuudesta. Varsinkin tuomioistuimessa tapahtuvassa kuulustelussa vastaajan ymmärtämättömyys saattaa johtua tämän haluttomuudesta vastata esitettyyn kysymykseen eikä suinkaan siitä, että kysymys on tulkattu epätarkasti. Toisaalta epätarkkuus ei aina välttämättä johda vuorovaikutusmekanismien rikkoutumiseen, ja jopa olennainen tulkkausvirhe saattaa jäädä osallistujilta huomaamatta eikä keskustelun rakenne järky. Toisin sanoen keskustelun rakenteita tarkastelemalla ei aina voida paikantaa epätarkkuutta, joten tämä lähestymistapa ei sovellu oikeustulkkauksen tarkkuuden tutkimukseen.

Tätä tutkimusta voi luonnehtia *moniperspektiiviseksi*, koska yhtä ja samaa ongelmaa tarkastellaan eri perspektiiveistä. Tutkimuskysymys johdattaa periaatteessa ajatukseen, että kyseessä on puhtaasti tulkkauksen tarkastelu kognitiivisena prosessina, jolloin tutkitaan tulkin muistitoimintoja. Asetelma ei kuitenkaan ole aivan näin yksivivainen. Tutkimus tarkastelee oikeudessa tapahtuvaa tulkkausta, ja näin ollen oikeustulkkaus vaatimuksineen ja sääntöineen muodostaa tämän tutkimuksen makrokontekstin. Tutkimusaineistona käytetään autenttisia, tuomioistuimessa tehtyjä nauhoitteita ja niitä täydentäviä havaintoja. On kiistatonta, että autenttisessa tulkkausilanteessa tapahtuman ja sen osallistujien ominaispiirteet aina vaikuttavat tulkkausprosessiin ja kaikkien osallistujien toimintaan ja suorituksiin. Siten tästä tutkimusasetelmasta ei saa sulkea pois sosiaalisia ja vuorovaikutuksellisia vaikutteita. Analyysissa pyritään erottelmaan ja testaamaan erikseen tulkkausprosessin tulokseen mahdollisesti vaikuttavat tekijät, sekä kognitiiviset että sosiaaliset ja vuorovaikutukselliset, ja selvittämään niiden vaikutuksia toisiinsa ja tulkkauksen tulokseen. Vaikka tämän tutkimuksen varsinaisena tutkimuskohteena siis on tulkkausprosessi, tutkimuksessa on kuitenkin sosio-vuorovaikutuksellinen ulottuvuus/viitekehys.

Tämän tutkimuksen keskiössä on yksi ilmiö, joka yritetään paljastaa monen muun vaikuttavan seikan alta. Lähestymistapaa voisi verrata keräkaaliin, josta poistetaan lehti toisensa jälkeen siinä toivossa, että lopulta paljastuisi etsitty ydin. Aineiston analyysiin käytetään ns. *monimuuttujamenetelmää*, joka huomioi muiden ilmiöiden vaikutukset tutkittavaan kahden ilmiön väliseen suhteeseen. Ensin testataan, onko olemassa tulkattavan jakson pituuden ja tarkkuuden välistä yhteyttä. Tämän jälkeen tarkistetaan systemaattisesti, vaikuttaako jokin muu ilmiö tämän suhteen olemassaoloon ja onko tarkasteltu suhde todellinen vai onko se jonkin muun tekijän aiheuttama. Monimuuttujamenetelmän käyttöä pidetään kokeellisen tutkimuksen vertaisena ainakin survey-tutkimuksessa (ks. esim. Jokivuori & Hietala 2007: 19).

Tämä tutkimus on *aineistolähtöinen*. Autenttisen aineiston käyttö auttaa välttämään puhtaasti kokeellisessa tutkimuksessa esiintyviä ongelmia. Toisaalta, kuten jo aiemmin sanottiin, autenttisessa aineistossa on kahden tutkittavan ilmiön lisäksi monia muita vaikuttavia tekijöitä ja haaste on nimenomaan siinä, miten tutkittava ilmiö pystytään eristämään muiden ilmiöiden vaikutuksista. Tämän takia autenttisen aineiston tutkimuksessa on hyvin perusteltavissa monitieteinen ja -menetelmäinen lähestymistapa, ja nimenomaan tässä tutkimuksessa monimenetelmällinen lähestymistapa on lähes välttämätön.

Tutkin puheenvuoron pituuden ja tulkkauksen tarkkuuden suhdetta tilastotieteellisin menetelmin. Jotta pystyisin soveltamaan tilastotieteellisiä menetelmiä, joudun ottamaan kantaa ei-tulkattuihin puheenvuoroihin. Ei-tulkattuja puheenvuoroja tarkastelen sekä tilastollisesti että myös keskustelunanalyysin näkökulmasta. Koodausvaiheessa olen määritellyt kaikkien puheenvuorojen (tulkkausyksiköiden) funk-

tiot⁶. Olen tarkkailut myös vuorovaikutusmekanismien eheyttä ja olen koodannut vuoronvaihdon kohdat, joissa tapahtuu päällekkäispuhuntaa.⁷ Ellei tulkattavan puheenvuoron pituus vaikuta kokonaisten puheenvuorojen tai puheenvuorojen osien poistoihin, etsin viestinnän funktiosta syitä siihen, miksei puheenvuoroja tai puheenvuorojen osia ole tulkattu. Koodausvaiheessa olen ottanut huomioon myös puheenvuorojen sisällä olevien yksiköiden (kvanttien) funktiot eli sen, välittävätkö ne informaatiota, ilmaisevatko loogista yhteyttä tai modaalisuutta vai onko niillä pragmaattinen funktio.⁸ Litteraatteja koodattaessa olen soveltanut keskustelututkimuksen periaatteita myös jakaessani dialogeja puheenvuoroihin

Yhteenvetona toteen, että tutkimukseni lähestymistapa on sekä teksti- että diskurssilähtöinen, koska autenttisen aineiston tarkastelussa näitä ei pystytä erottamaan toisistaan. Päinvastoin ne tukevat ja täydentävät toisiaan ja saavat toisistaan selitysvoimaa.

2.2 Oikeustulkkauksen tarkkuus

Tämän tutkimuksen keskiössä on tarkkuus. Oikeustulkilta vaaditaan äärimmäistä tulkkauksen tarkkuutta. Mutta mitä tarkkuudella tarkoitetaan? Sanalla *tarkkuus* on yleiskielessä useita merkityksiä. Se voi tarkoittaa säntillisyyttä, pedanttisuutta ja pikkutarkkuutta, perusteellisuutta tai toisaalta säästäväisyyttä ja nuukuutta (MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0). Tulkkauksen alalla *tarkkuus* mielletään *tulo- ja lähdetekstien väliseksi subteeksi* (Dam & Engberg 2006: 216). Alaluvussa 2.2.2 *Tarkkuus ja vastavuus* selostetaan nykypäivän käsitteitä siitä, millainen tämän suhteen on oltava.

Tulkkauksen alalla tarkkuus yhdistetään ja jopa samaistetaan laatuun. Yleiskielessä *laatu* määritellään asian ominaisuudeksi, olemukseksi tai luonteeksi (MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0). Millainen on laadun ja tarkkuuden välinen suhde? Mitä niillä on yhteistä ja miten ne eroavat toisistaan? Alaluvussa 2.2.1 *Laatu ja tarkkuus* keskityn tarkastelemaan tarkkuuden ja laadun keskinäistä suhdetta.

2.2.1 Laatu ja tarkkuus

Adjektiivi *laadukas* tarkoittaa hyvää, kunnollista, tasokasta, kelvollista (MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0). Mitä ymmärretään hyvällä, kunnollisella, tasokkaalla ja kelvollisella tulkkauksella? Näkemys laadukkaasta tulkkauksesta ja varsinkin laaduk-

⁶ ks. tarkemmin alaluvussa *Tulkkauksyksiköiden ominaisuuksien koodaus*, (sivut 139–144).

⁷ ks. tarkemmin alaluvussa *Tulkkauksyksiköiden ominaisuuksien koodaus*, (sivut 139–144).

⁸ ks. tarkemmin alaluvussa *Viestin sisällön koodaus*, (sivut 145–146).

kaasta oikeustulkkauksesta on huomasti muuttunut kolmen vuosikymmenen aikana. Vielä viime vuosisadan loppupuolella esitettiin vakavissaan kannanottoja, että ammattitulkkin kuuluu tilanteessa kuin tilanteessa pyrkiä tuottamaan tulokielellä hyvä eli oikeaoppinen, normatiivinen ja looginen puhe originaalin laadusta ja tyylistä pöytätaimatta (ks. Voevodina 1983: 69–73). Tulkkeja kehoitettiin tulkkamaan ainoastaan se, mitä he ymmärtävät, ja jättämään pois epäselvät kohdat tai korvaamaan ne jollakin aiemmin sanotulla tai yleisesti tiedossa olevalla (Voevodina 1983: 69). Tulkkeja neuvottiin, ettei kannata edes pyrkiä välittämään originaalin metaforisia ilmaisuja tai ei-normatiivista puhetajaa (Voevodina 1983: 70–71).

Näkemykseen tulkkauksen laadusta on paljolti vaikuttanut tutkimus. Laadun tutkimusta tehdään eniten konferenssitulkkauksen (simultaanitulkkauksen) alalla, mutta viime vuosina on laatua alettu tutkia myös asioimis- ja oikeustulkkauksessa. Kadric (2001, viitattu teoksessa Pöchhacker 2004: 154) on esimerkiksi tehnyt Wienissä kyselytutkimuksen, jossa tutkittiin, mitä odotuksia tuomareilla on tulkkien pätevytydestä. Berk-Seligson (1990: 146–218, 2002) on tutkinut oikeustulkkauksen laatua kokeellisia menetelmiä käyttäen. Hän on simuloitussa tilanteessa selvittänyt, miten todistajan puhetaja vaikuttaa kuulijoiden tekemiin arviointeihin todistajan vakuuttavuudesta, luotettavuudesta, uskottavuudesta ja älykkyydestä. Halen (2004) laajaan autenttisten tulkkauksuoritusten analyysiin perustuvan tutkimuksen keskiössä on tulkkauksen tarkkuus. Tutkimuksessa tarkastellaan, kuinka tulkkaus vaikuttaa oikeussalissa tapahtuvaan juristien ja todistajien väliseen viestintään. Jacobsen (2003, 2004) on tutkinut todistajanlausunnon tulkkauksessa tapahtuvia lisäyksiä. Tutkimuksessaan hän on vertaillut autenttista, tuomioistuimessa tapahtuvaa tulkkausta vastaavaan simuloitussa tilanteessa tapahtuvaan.

Laatua tutkitaan eri menetelmiin. Tutkimus voidaan jakaa karkeasti kolmeen ryhmään:

- 1) Kokeelliset tutkimukset painottavat erityisesti tarkkuuden problematiikkaa (Pöchhacker 2002: 103). Ne keskittyvät yhteen tiettyyn originaalin ja tulkkauksen vastaavuuden ominaisuuteen. Tähän kategoriaan voidaan lukea aiemmin mainitut sosiolingvistiset puherekisterin muutoksia koskevat Berk-Seligsonin (1990, 2002) ja Halen (2004) tutkimukset. Kokeellisin menetelmin tarkastellaan myös tulkkauksen tuloksen, tulkkeen, ominaisuuksia. Esimerkiksi Lamberger-Felberin ja Schneiderin (2008) laajaan tulkkauskorpukseen perustuvassa tutkimuksessa tarkastellaan tulkkeessa ilmenevää interferenssiä simultaanitulkkauksessa.

Tutkimusmenetelmät, joissa originaali ja tulke litteroidaan ja niitä verrataan keskenään laskien poistojen, lisäyksiä ja muutoksien määriä, ovat saaneet laadun tutkijoilta kritiikkiä siitä, että niissä operoidaan vain lingvistisellä tasolla eikä tämän tyyppinen analyysi pysty kuvaamaan tulkkauksen laatua (ks. Kalina 2005-II: 770). Tämän kritiikin taustalla on mielestäni se, että laatu ja tarkkuus samaistetaan. Lähdetä ja tulketta vertaileva menetelmä ei tietenkään anna kokonaiskuvaa tulkkauk-

sen laadusta, mutta toisaalta tarkkuutta ei pysty tutkimaan muuten kuin vertailemalla originaalia ja tulketta. Tämänäyttöisissä tutkimuksissa ei siis varsinaisesti tutkita laatua, vaan ainoastaan laadun yhtä osa-aluetta, tarkkuutta.

2) Laatua on tutkittu myös tarkastelemalla autenttisia tulkkaussuorituksia (ks. esim. Hale 2004; Vuorikoski 2004). Autenttisten tulkkaussuoritusten tarkastelu tapahtuu myös vertailemalla lähteen ja tulkkeen litteraatteja, mutta näissä tutkimuksissa käytetään tavallisesti kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä, kuten esimerkiksi keskusteluanalyysia. Eri metodeja myös yhdistetään samassa tutkimuksessa (ks. esimerkiksi González & Auzmendi 2009; Jacobsen 2004; Setton & Motta 2007). Oikeustulkkauksen alalla tulkkauksen laatua ja tulkkien pätevyyttä on myös käsitelty tarkastelemalla oikeustapauksia, joissa tulkkaus on muodostanut oikeudellisen ongelman (ks. esim. Roberts-Smith 2009).

3) Kysely- ja haastattelututkimuksissa huomio kohdistuu tulkkien ja tulkkauspalveluiden käyttäjien tulkkauksen laatua koskeviin odotuksiin ja laadun kriteerien arviointiin (ks. esim. Kadric 2001; Kopczyński 1994; Martin 2005).

Tutkittaessa käyttäjien tulkkauksen laatuun kohdistuvia odotuksia ja kokemuksia tulkkaus nähdään palvelun tuottamisena, ja palvelun onnistuminen tai epäonnistuminen mitataan asiakastyytyväisyyden näkökulmasta. Laadun käsite on tämänäyttöisissä tutkimuksissa hyvin laaja, kuten esimerkiksi Kalinan (2005-I: 30, 33) näkemys, jonka mukaan laatua ei saa nähdä ainoastaan lingvistisenä tai intertekstuaalisena yhteytenä, vaan sitä tulee pitää sopimuksen mukaisesti toteutettuna toimintana. Laatu on suuri kokonaisuus, joka alkaa muodostua jo toimeksiannon yhteydessä ja kiteytyy tulkkausprosessin joka vaiheeseen, eli valmistautumiseen, itse tulkkaustapahtumaan ja tulkkauksen jälkeiseen suorituksen käsittelyyn, ja se määräytyy työskentelyolosuhteiden, tulkkitiimin ja monen muun seikan mukaan. (Kalina 2005-I: 33–34; 2005-II: 778.)

Käyttäjien käsityksiä tarkastelevien tutkimuksien valossa näyttää siltä, että tarkkuus mielletään laadun tärkeimmäksi tekijäksi (Tommola 2006-III: 174; Setton ja Motta 2007: 219). Käyttäjien tekemä laadun arviointi korreloi tarkkuuden kanssa suoraan ja yksiselitteisesti (Setton ja Motta 2007: 219). Mutta millaista tarkkuutta vaaditaan hyvän laadun saavuttamiseksi? Ovatko laadun vaatimukset ja kriteerit samanlaisia kaikilla tulkkauksen aloilla ja pätevätkö samat kriteerit kaikkiin tulkkausmenetelmiin (Kalina 2005-I: 28)?

Kopczyńskin (1994: 88) mukaan laatuun saattavat vaikuttaa erilaiset tulkkauksen prioriteetit ja erilaiset tulkkaustilanteeseen liittyvät seikat. Laajennan tätä Kopczyńskin ajatusta. Mielestäni hyvään laatuun vaadittava tarkkuuden taso vaihtelee tulkkauksen lajin ja tulkkaustilanteen mukaan. Laadukkaalta tulkkaukselta vaadittava tarkkuus ja tarkkuuden eri osatekijöiden korostaminen voi olla sidoksissa tulkkaustilanteeseen sekä viestinnän ja tulkkauksen senhetkiseen funktioon.

Selkiytän tätä ajatusta vertailemalla konferenssitulkin ja oikeustulkin tehtäviä. Oikeustulkin tehtävä on asettaa vieraskielinen henkilö samanvertaiseen asemaan lähtökieltä hallitsevan kuuntelijan kanssa. Tuomioistuimien arvioi kuulustelukertomuksen uskottavuutta, ja tästä näkökulmasta on tärkeää, että tulkkauksessa välittyy paitsi informaatio, myös puhujan suhtautuminen asiaan, hänen varmuutensa tai epävarmuutensa informaation suhteen, hänen persoonallisuuttaan heijastavat puheen ominaisuudet ja jopa lausunnon sekavuus ja epäloogisuus. Myös kuulusteltavalla on oikeus saada tietää hänelle esitettyjen kysymyksien sisältö kaikkine vivahdemerkityksineen. Konferenssitulkkauksessa on sen sijaan keskeisenä informaation välittäminen loogisesti ja hyvällä, huolitellulla kielellä. Tämän takia konferenssitulkki saattaa jättää tulkkauksesta pois puhujan epäröinnit ja toistot ja korjata puheen epäloogisuuden. Tulkkien keskuudessa jopa vitsaillaan, että konferensseissa tulkkauksen vastaanottajat saavat puheesta selkeämmän ja huolitellumman version kuin se on alun perin ollut.

Jopa oikeussalissa yhden käsittelyn aikana tarkkuuden vaatimus voi vaihdella alkuperäisviestinnän funktion ja vastaanottajan mukaan. Käsittelemme tätä ilmiötä oikeudenkäynnin vaiheiden tarkastelun yhteydessä alaluvussa 3.4.2 *Pääkäsitteley viestintätilanteena*.

Laadun kriteerit

Miten laatua arvioidaan? Kääntämisen ja tulkkauksen laadun arviointiin on laajalti sovellettu Katarina Reissin (2000) käsitystä laadun kahdesta kategoriasta, lingvistisestä ja ekstralingvistisestä (Snell-Hornby 2006: 30). Lingvistiseen kategoriaan kuuluvat sellaiset kriteerit kuin semanttinen ekvivalenssi, leksikaalinen adekvaattisuus ja rakenteellinen/kieliopillinen oikeellisuus. Ekstralingvistiseen kategoriaan kuuluvat subjektiiviset vaikuttajat, puhujan ja kuulijakunnan ominaisuudet, affektiivinen laatus sekä tilannesidonnaiset tekijät eli aikaan ja paikkaan liittyvät tekijät. (Reiss 2000.)

Tarkkuuden kannalta laadun kriteerit voidaan jakaa seuraavasti:

1) Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat ekstralingvistiset, estetiikkaan ja tulkin esiintymiseen liittyvät vaatimukset, kuten esimerkiksi huoliteltu puhe, sen sujuvuus, miellyttävä ääni, rauhallinen ja miellyttävä esiintyminen (ks. esim. Bühler 1986; Kopczynski 1994: 92; Setton & Motta 2007). Nämä laadun kriteerit eivät sinänsä liity tarkkuuteen. Oikeustulkkauksen alalla tulkin esiintymisen piirteet yhdistetään tulkattavien henkilöiden esiintymiseen. Oikeustulkilta ei välttämättä vaadita esteettistä, huolitettua, sujuvaa ja miellyttävää puhetta. Jos oikeussalissa tulkattava esiintyy tunteikkaasti tai karkeasti, tulkin tehtävänä on välittää puhujan tunnelataus ja per-

soonallisuuteen liittyvät seikat eikä suinkaan muuttaa puhetta miellyttäväksi, rauhalliseksi ja siistiksi.⁹

2) Toiseen kategoriaan kuuluvat kriteerit ovat lingvistisiä, ja ne ovat yhteydessä tarkkuuteen. Tähän kategoriaan kuuluvat ensinnäkin sellaiset vastaavuuden kriteerit kuin kattavuus ja merkitysvastaavuus (Bühler 1986; Kopczynski 1994: 92). Merkitysvastaavuuden kriteerin yhteydessä mainittakoon erikseen yksityiskohtaisen sisällön välittäminen (Kopczynski 1994: 92). Merkitysvastaavuutta alentavat virheet, poisjätöt, ylimääräiset selittävät ja yhdistävät keinot, täsmennykset ja selvennykset sekä rakenteissa tapahtuvat muutokset (Setton & Motta 2007). Laadukkaalta tulkkaukselta vaaditaan myös terminologista tarkkuutta (Kopczynski 1994: 92; Vuorikoski 2004) tai terminologista oikeellisuutta (Pöchhacker 2004: 154). Useissa lähteissä mainitaan puheen muotoon ja puhujan esiintymistapaan liittyviä seikkoja, kuten tyylivastaavuus (Bühler 1986; Kopczynski 1994: 92).

3) Kolmanteen kategoriaan kuuluvat tulkkeen sujuvuuteen ja tulokielen hyväksyttävyyteen liittyvät kriteerit. Käyttäjät mieltävät hyväksi tulkkaukseksi sellaiset tulkkaussuoritukset, joissa tulkki ottaa enemmän vapauksia lähdetekstin lingvistisestä rakenteesta. Parempana pidetään siis sellaista tulkkausta, joka on enemmän autonominen ja vähemmän riippuvainen originaalin kieliasusta. (Setton & Motta 2007: 201.) Toisin sanoen kyse on kotouttavasta tulkkauksesta, jossa pyritään tulokielen normatiivisuuteen ja hyväksyttävyyteen. Tulkkauksen laatua alentavana ominaisuutena pidetään interferenssiä (Lamberger-Felber & Schneider 2008: 215). Tässä kategoriassa mainitaan laadukkaan tulkkauksen ominaisuuksiksi myös esimerkiksi looginen koheesio (Bühler 1986), täsmällisyys ja helppo rakenne (Vuorikoski 2004), sopiva kielenkäyttö (Liu 2008: 159–160), kieliopin oikeellisuus (Kopczynski 1994: 92), sujuvuus (Kopczynski 1994: 92; Liu 2008: 159–160) ja selkeys (Pöchhacker 2004: 154).

Kolmannen kategorian kriteerit ovat mielestäni riippuvaisia viestintätilanteen ominaisuuksista ja tulkkauksen funktiosta. Konferenssitulkkauksen laadun kannalta on tärkeää välittää kuuntelijalle sanoma selkeästi, loogisesti ja johdonmukaisesti. Oikeustulkkauksessa korostuu se vaatimus, että tulkkauksen on vastattava alkuperäisen puheen argumentaatorakennetta. Kuulusteltavan henkilön puhe saattaa useasti olla katkonaista, epäloogista ja epäjohdonmukaista, ja tulkin kuuluu välittää kaikki nämä alkuperäispuheen ominaisuudet. Sama periaate koskee kieliopin oikeellisuutta. Oikeustulkin kuuluu välittää puhujan puhettavan ominaisuuksia, ja jos henkilön puhe on kieliopin kannalta epäkorrektia tai murteellista, tämän pitäisi välittyä kohdekieleen.

⁹ Lisää perusteluita jäljempänä.

Laatu on suhteellinen ilmiö

Laadun tutkimuksessa on selvitetty monia laatuun vaikuttavia tekijöitä. Tulkkauksen laatua pidetään suhteellisenä ilmiönä, joka on sidoksissa siihen vaikuttaviin tekijöihin (Kalina 2005-II: 772; Kopczynski 1994: 88; Macías 2006: 25). Laadusta voidaan sanoa, että se on hyvä tai huono olosuhteisiin nähden.

Laatuun vaikuttavia tekijöitä on tulkkausprosessin jokaisessa vaiheessa. Tulkkauksen onnistuminen riippuu pitkälti valmistautumisprosessin onnistumisesta eli esimerkiksi siitä, onko tulkki saanut valmistautumiseen tarpeellisen materiaalin ja kuinka paljon aikaa hänellä on valmistautumiseen käytössä.

Laatuun vaikuttavat monet viestintätilanteen sekä tulkattavan viestinnän ominaisuudet.

1) Tulkkauksen laatu on epäilemättä sidoksissa tulkattavan viestinnän laatuun. Kalina (2005-I: 30–31; 2005-II: 772–773) luettelee seuraavat laatuun vaikuttavat originaalin ominaisuudet: puhujan suullinen ja kognitiivinen lataus, ääntäminen ja artikulaatio, puheen syntaktinen ja semanttinen rakenne, puheen segmentaatio, tiiviyys tai redundanssi sekä puhujan esiintymisen ja ei-äidinkiellisen puheen ongelmat. Myös Kopczynskin (1994: 88) mukaan tulkkauksen laatu riippuu tulkattavan viestin muodosta ja sen illokutiivisesta voimasta. Vuorikoski (2004: 249) toteaa, että puhujalla on suuri vaikutus tulkkauksen laatuun. Puhujan tapa jäsentää ja esittää puhetta on ratkaiseva laadun tekijä, koska se edistää tai estää sitä, miten tulkki ymmärtää sanoman ja välittää sen toisella kielellä (Vuorikoski 2004: 249). On myös tutkittu, kuinka laatuun vaikuttaa se, tapahtuuko tulkkaus A- vai B-työkieleen päin (ks. Kalina 2005-I; Martin 2005), ja miten laatuun vaikuttaa viestin vastaanottamisen kanava (Lamberger-Felber & Schneider 2008).

2) Tulkkauksen laatuun vaikuttavat puhujan asema, asenteet ja intentio (Kopczynski 1994: 88).

3) Tulkkauksen laatu on myös riippuvainen vastaanottajan vastaanottokyvystä, hänen asemastaan sekä suhtautumisestaan viestiin ja viestin lähettäjänsä (Kopczynski 1994: 88.).

4) Laatu on myös riippuvainen itse tulkista, tulkin kompetenssista, hänen asenteestaan ja strategioistaan sekä normeista, jotka säätelevät viestintätilannetta ja tulkkausta (Kopczynski 1994: 88).

5) Tulkin suoritukseen vaikuttavat myös erilaiset tilannetekijät (Colin & Morris 1996: 18; Kopczynski 1994: 88.), kuten esimerkiksi tilan akustiikka ja ulkopuoliset äänet (Colin & Morris 1996: 18).

Vastuun tulkkauksen laadusta kantavat tulkin lisäksi kaikki tulkatun tapahtuman osallistujat. Jokainen puhuja on vastuussa siitä, mitä ja miten hän puhuu. Työnantajat vastaavat suotuisien työolosuhteiden luomisesta. (Ozolins & Hale 2009: 3; ks. myös Kalina 2005-II: 772–774.) Toimeksiantaja on vastuussa etukäteismateriaalin

toimittamisesta valmistautumista varten. Koulutuksella ja tutkimuksella on myös vastuunsa tulkkien asianmukaisesta koulutuksesta ja valmennuksesta (Ozolins & Hale 2009: 3).

Mainitut tutkimukset tulkatun viestinnän ominaisuuksien vaikutuksista tulkkauksen laatuun koskevat simultaanisesti tapahtuvaa tulkkausta. Tiedossani ei ole tutkimuksia, joissa olisi selvitetty tulkattavan viestinnän ominaisuuksien vaikutusta konsekutiivisesti tapahtuvan tulkkauksen laatuun.

Oikeustulkkauksen alalla korostuvat osallistujien ja tulkin väliset suhteet ja asenteet. Colinin & Morrisin (1996: 18) mukaan oikeustulkkauksen laatuun saattaa vaikuttaa esimerkiksi se, kuinka tuttuja tulkki ja puhuja ovat toisilleen. Oikeustulkkauksessa suurena haittana voivat olla osallistujien kielteiset asenteet oikeudenkäyntiä, tulkkausta ylipäänsä ja kulloistakin tulkkia kohtaan, jolloin tulkkauksen tarpeita ei ainoastaan jätetä vaille huomiota, vaan tulkin työtä pyritään jopa häiritsemään (González & Auzmendi 2009: 144–145).

Colinin ja Morrisin (1996: 18) mukaan oikeustulkkauksen laatuun vaikuttavat samat tekijät kuin muillakin tulkkauksen aloilla. Laatuun vaikuttaa se, miten tulkki on valmistautunut toimeksiantoon ja kuinka hyvin hän tuntee keskustelun aiheen. Onnistumisen kannalta on merkittävää, kuinka väsynyt tulkki on tulkkaustilanteen eri vaiheissa. Vaikeuksia saattavat aiheuttaa tulkille vieraat sanat ja ilmaisut ja monimutkaiset kielirakenteet, puhenopeus, vieraat korostukset sekä erilaiset puhevaikeudet ja -virheet, kuten esimerkiksi väärin ja epäselvästi lausutut sanat. (Colin & Morris 1996: 18.) Colinin ja Morrisin näkemys perustuu tutkimustuloksiin, jotka on saatu simultaanitulkkauksesta. Epäilemättä nämä tekijät vaikuttavatkin aina, kun tulkki tulkkaa oikeussalissa kuiskaten. Konsekutiivitulkkaustilanteessa tulkilla on kuitenkin aina mahdollisuus ja jopa velvollisuus selvittää esimerkiksi vieraiden termien merkitykset tai pyytää toistamaan epäselvästi lausutut kohdat. Tämänhetkinen tutkimustieto lähdeviestinnän vaikutuksesta konsekutiivitulkkauksen laatuun on riittämätöntä.

Yhteenvetona voidaan tulkkauksen laadusta ylipäänsä todeta, että se on suhteellinen ilmiö, joka on vahvasti sidoksissa tulkkaustapahtuman ja tulkkaustapahtuman osallistujien ominaisuuksiin. Vaikeissa olosuhteissa vähemmän tarkkaa tulkkauksen laatua voidaan pitää hyvänä tilannetekijöihin nähden. Laadun ja tarkkuuden suhde on myös liikkuva. Eri tulkkaustilanteissa ja eri tulkkauksen aloilla hyvään laatuun vaaditaan erilaista tarkkuutta. Tulkkauksen funktio määrittää joidenkin laadun kriteereiden korostamista ja joistakin luopumista. Sitä, millaista tarkkuutta odotetaan oikeustulkkauksessa, käsittelem seuraavassa alaluvussa.

2.2.2 Tarkkuus ja vastaavuus

Tarkkuus on yksi tulkkaus- ja käännösviestinnän laatuksitekereistä. Tarkkuuden määritelmäni pohjautuu Helle V. Damini ja Jan Engbergin määritelmään, jossa tarkkuus määritellään kohde- ja lähdetekstien väliseksi suhteeksi (Dam & Engberg 2006: 216). Reiss & Vermeerin (1986/1984: 12) mukaan tekstillä yleensä pyritään interaktioon ja silloin on puhuttava tekstin sijaan *viestinnästä*. Tarkennan yllä olevaa Damini ja Engbergin määritelmää sikäli, että tulkkauksessa on kyse viestinnästä. Toisin sanoen *tarkkuus on lähdeviestinnän ja kohdeviestinnän välinen suhde*, ja tarkkuuden tutkimuksessa tarkastellaan vastaavasti lähdeviestinnän ja kohdeviestinnän välistä suhdetta eli vastaavuutta.

Dynaaminen vs. pragmaattinen ekvivalenssi

Vastaavuuden problematiikka on ollut jo pitkään käännöstieteellisen tutkimuksen keskiössä. Käännöstieteessä eri koulukunnat operoivat eri käsitteillä. Käännöstieteelliset ekvivalenssiteoriat käyttävät lähtö- ja kohdekielisten tekstien vastaavuuden määrittämiseen käsitettä *ekvivalenssi*.

Dynaamisen ekvivalenssin teorian mukaan kääntämisessä on pyrittävä siihen, että käännöksen lukijassa syntyy sama tai mahdollisimman samanlainen reaktio kuin alkuperäisen tekstin lukijassa (Nida & Taber 1974: 24). Myös tulkkaustutkimuksessa on tarkasteltu lähde- ja tuloviestinnän suhdetta vertailemalla niiden pragmaattista voimaa. Vastaanottajalle tulkkauksen tuloksena muodostunutta mielikuvaa Pöchhacker (2004: 146–147) nimittää tulkkauksen *pragmaattiseksi vaikutukseksi*. Hale (2004) käyttää termiä *pragmaattinen ekvivalenssi* lähdeviestinnän ja tulkkeen vastaavuudesta. Pragmaattinen on Halella (2004: 5) lingvistisen muodon ja sen käytön yhteys eli lokutiivisen ja illokutiivisen aktin yhdistelmä, ja pragmaattinen ekvivalenssi kuvaa lähdeviestinnän ja kohdeviestinnän välistä lokutiivista ja illokutiivista vastaavuutta. Myös Vuorikoski perustaa näkemyksensä vastaavuudesta dynaamiseen ekvivalenssiin. Hän määrittelee ekvivalenssin lähdeviestinnän ja kohdeviestinnän väliseksi suhteeksi siitä näkökulmasta, saako kuuntelija tulkkauksen perusteella samanlaisen vaikutelman kuin hän olisi saanut kuuntelemalla alkuperäistä viestiä (Vuorikoski 2004: 51).

Poikkeamista tarkkuuden periaatteista on käsitelty *pragmaattisena siirtymänä*. Tämäntyyppisen tutkimuksen kohteena on ollut puherekistereiden ja kohteliaisuuden tutkimus. (Pöchhacker 2004: 144.) Oikeustulkkauksen alalla pragmaattisia siirtymiä on tutkittu aikaisemmin mainituissa Berk-Seligsonin (1990; 2002) ja Halen (1997-II) tutkimuksissa. Nüssä tarkkaillaan tulkkauksessa tapahtuneiden puhettavan muutok-

sien vaikutuksia vastaanottajien reaktioon, eli käytännössä tutkitaan dynaamisen ekvivalenssin saavuttamista.

Saman pragmaattisen vaikutuksen saavuttaminen voi olla kompleksinen tehtävä, joka saattaa vaatia jopa luopumista leksikaalisesta vastaavuudesta. Esimerkiksi Cooke (2009: 93–94) kuvailee Australian aboriginaalien kulttuurin ominaisuuksia, jotka tulkin on huomioitava. Aboriginaalien kirjoittamattomiin sääntöihin kuuluu esimerkiksi vanhempien henkilöiden puhutteleminen kunnioittavasti. Joitakin sukulaisia taas kuuluu puhutella monikossa. Tietyissä tilanteissa ei ole soveliaasta käyttää alhaista kielirekisteriä, ja tiettyjen seremonioiden aikana on rajoitettu, kenelle saa puhua ja kenelle ei ja millä tavalla. Tulkin on siis huomioitava se, kenelle hän puhuu, mutta myös se, kenen puhetta hän tulkkaa. Tulkin on ikään kuin räätälöitävä tulkkaus puhujien ja vastaanottajien kulttuuristen ominaisuuksien mukaiseksi. Kuulustelu ja ylipäänsä viestintä oikeussalissa voi epäonnistua ja vääristyä, jos tulkki tulkkaa tarkasti kaiken ja jättää kulttuurivaatimukset huomiotta. Toisen puhe ja käytös saatetaan käsittää vihamieliseksi tai kiusalliseksi tai vastaajan käytös voidaan tulkitä vastahakoiseksi. Kuulustelu voi tietyissä tapauksissa jopa täysin katketa, jos tulkki välittää asiat niin kuin ne on ilmaistu lähdekielellä. Siten Cooken (2009: 93–95) mukaan *tulkin on ubrattava tarkeuus toivotun kommunikatiivisen vaikutuksen saavuttamiseksi*.

Dynaamisen ekvivalenssin teoriaa on paljon kritisoitu mm. sen takia, että samanlaisten reaktioiden kokeminen on lähtökohtaisesti mahdotonta suurien kulttuurierojen takia (ks. esim. Kalina 2005-II: 774). Vastaanottajan reaktion käsitettä on kritisoitu epämääräisyydestä. Kriitikistä huolimatta dynaamisen ekvivalenssin teorialla on merkittävä rooli käännettieteen funktionaalisen paradigman perustana.

Funktionaalinen ekvivalenssi ja adekvaattisuus

Funktionaaliset teoriat operoivat käsitteillä *funktionaalinen ekvivalenssi* ja *adekvaattisuus* ja tarkastelevat vastaavuutta lähtökielisen ja kohdekielisen viestin/viestinnän funktion vastaavuuden kautta (ks. esim. Komissarov 1988; Latyšev 1988-I, 1981; Reiss & Vermeer 1986, 1989; Švejcer 1988).

Funktionaalisten teorioiden keskiössä on tekstin ja käännöksen tehtävä eli funktio. Funktionaalisen ekvivalenssin ja dynaamisen ekvivalenssin välillä ei ole perustavanlaatuaista eroa, vaan ne käsittelevät samaa kysymystä eri näkökulmista (Latyšev 1981: 10, 25 - 26; L'vovskaâ 1985: 71; Vehmas-Lehto 1999: 70). Funktionaaliset teoriat hylkäävät epämääräisen ja vaikeasti määriteltävän käsitteen vastaanottajien reaktiosta ja suuntaavat huomionsa viestinnän funktioon (Vehmas-Lehto 1999: 70). Vastaanottajien reaktioiden ja viestijän kommunikatiivisen tavoitteen välillä on kaksisuuntainen suhde: viestiessään kirjoittaja tai puhuja tavoittelee tietynlaista vas-

taanottajan reaktiota, ja vastaanottajan reaktio on vastaavasti toteutuneen kommunikatiivisen tavoitteen onnistumisen tai epäonnistumisen tulos.

Funktionaalisia käännosteorioita on esitetty 1900-luvun jälkipuoliskolta lähtien. Ne perustuvat näkemykseen kielen ja edelleen tekstin funktioista. Katharina Reissin ja Hans Vermeerin (1986/1984) skoposteoria perustuu Bühlerin (1965/1934, viitatus teoksessa Reiss & Vermeer 1986/1984: 114) jakoon, jossa eritellään kolme kielen perusfunktiota: esittäminen, ilmaiseminen ja vetoaminen. Jakobson (1960) on jakanut kielen viestinnälliset tehtävät kuuteen funktioon: referentiaaliseen, emotionaaliseen, konatiiviseen, faattiseen, poeettiseen ja metakielelliseen. Kolme ensimmäistä vastaavat Bühlerin perusfunktioita. Faattinen pyrkii kontaktin luomiseen ja ylläpitämiseen, poeettisessa ilmaisussa korostuu viestin muoto ja metakielinen on koodikeskeinen (Švejcer 1990: 12).

Kielen funktiosta johdetaan viestinnän funktiot. Reiss nimeää kolme tekstin kommunikatiivista funktiota: informatiivinen, ekspressiivinen ja operatiivinen. Esimerkiksi raportissa tai luennolla, jossa ensisijaisesti halutaan välittää informaatiota, toteutuu kielen esittämiskomponentti. Operatiivisessa tekstityypissä viestijä pyrkii tavoittelemaan vastaanottajan toimimaan tietyllä tavalla eli siinä toteutuu vetoomuskomponentti. (Reiss & Vermeer 1986/1984: 114–117; Reiss 1989/1977: 105; Reiss 2000: 24–43.) Tekstillä on yleensä useita funktioita (Reiss 2000: 25; Tommola 2006-II: 17), ja vastaavasti myös suullisella viestillä ja sen eri elementeillä voi olla useita funktioita. Replikki *Ota kirja hyllyltä!* sisältää samaan aikaan niin informaation siitä, että kirja on hyllyllä, kuin direktiivin, jolla pyritään saamaan viestin vastaanottaja toimimaan puhujan tahtomalla tavalla.

Funktionaaliset käännosteoriat perustuvat lähdeviestinnän ja kohdeviestinnän vastaavuuteen lähdeviestinnän kommunikatiivisen funktion välittämisessä. Alkuperäisviestin kommunikatiivisen funktion välittäminen nähdään ekvivalenssin päävaatimuksena (Komissarov 1980: 71; Švejcer 1988: 82) tai vähimmäisvaatimuksena (Latyšev 1981: 64; 1988-II: 27, 32–33).

Merkittävän lisän funktionaaliseen paradigmaan on tuottanut saksalaisten käännöstieteilijöiden Reissin & Vermeerin (1986/1984) kehittämä *skoposteoria*. Skoposteorian mukaan käännoksella (tai tulkkauksella) voi olla eri funktio kuin lähteellä. Skoposteoria operoi käsitteellä *adekvaattisuus*. Adekvaattisuus-termin käyttö on käännöstieteessä monenkirjava.

Useat käännosteoreetikot pitävät ekvivalenssia ja adekvaattisuutta lähteen ja käännoksen tai tulkkeen suhdetta kuvaavana käsitteenä¹⁰ (ks. esim. Komissarov 1999; Reiss, & Vermeer 1986; Švejcer 1988). Toisaalta löytyy myös niitä, jotka eivät tee eroa näiden kahden käsitteen välissä, vaan pitävät adekvaattisuutta ja ekvivalenssia toistensa synonyymeina (ks. esim. Semko, Kalmykov, Dubinko 1988: 75).

¹⁰ Vertaa jäljempänä esitettävään Gideon Touryn (1995) adekvaattisuuden normiin.

Adekvaaattisuuden käsitettä on käytetty korvaamaan tarkkuuden käsitettä. Fedorovin (2002/1953: 171) mukaan kääntämisen tarkkuus on kyseenalaistettu ja tarkkuus-käsitteen rinnalla tai sen sijasta on puhuttava adekvaaattisuudesta. Adekvaaattisuutta hän käyttää lähinnä suhteellisuuden merkityksessä ja käyttää adekvaaattisen käännöksen synonyymina (*адекватный перевод*) termiä täysimääräinen, täysiarvoinen käännös (*полноценный перевод*). Tätä täysiarvoista käännöstä Fedorov luonnehtii suhteellisuuden adjektiiveilla (*соответствие, соразмерность*). Adekvaaattisuus on Fedorovin mukaan kahden ominaisuuden kiteytymä. Ensinäkin se kuvastaa käännöksen ja lähdetekstin vastaavuutta lähdetekstin funktion suhteen ja toiseksi sitä, että kääntämisessä käytetyt keinot ovat perusteltuja. (2002/1953: 171, 173.)

Käännöstieteellisestä kirjallisuudesta löytyy myös dynaamiseen tai pragmaattiseen ekvivalenssiin perustuvia tai ainakin sitä lähellä olevia adekvaaattisuuden määritelmiä. Esimerkiksi Sdobnikovin ja Petrovan (2006: 208–209) näkemyksen mukaan puhujalla on aina kommunikatiivinen tavoite saada vastaanottajassa syntymään tietty reaktio ja käännös tai tulkkaus on adekvaaattinen, jos kommunikatiivinen tavoite on saavutettu.¹¹

Skopos-teoriassa adekvaaattisuus yhdistetään käännöksen skopokseen eli käännöksen tehtävään. Adekvaaattisuudella tarkoitetaan silloin lähdeviestinnän ja kohdeviestinnän vastaavuutta käännöksen tai tulkkauksen funktion näkökulmasta (Komissarov 1999: 113, 152; Reiss, & Vermeer 1986: 76; Švejcer 1988: 92, 96), eikä adekvaaattisuuden saavuttaminen aina edellytä ekvivalenssia (ks. Komissarov 1980: 109; 1999: 114–115; Reiss, & Vermeer 1986: 79 – 80). ”[H]yvän käännöksen kriteerinä ei aina ole muodon tai sisällön vastaavuus, vaan se, miten käännös täyttää tehtävänsä kohdekulttuuristen vastaanottajiensa piirissä, toisin sanoen juuri adekvaaattisuus (tarkoituksenmukaisuus tai toimivuus) suhteessa käännöksen skopokseen” (Tommola 2006-II: 17).

Israelilainen käännösteoreetikko Gideon Toury (1995) puhuu kahdesta kääntämisen normista, joista adekvaaattisuus vaikutta ikään kuin hyväksyttävyyden vastakohtalta. Adekvaaattisuuden Toury liittää lähdetekstiin ja hyväksyttävyyden normit käännökseen. Adekvaaattisuus siis kuvailee vastaavuutta lähdetekstin kanssa, kun taas hyväksyttävyyys kuvaa käännöksen suhdetta kohdekulttuurin normeihin. (Toury 1995: 56–57.)

Tulkaustutkimuksessa ei näytä esiintyvän aktiivista keskustelua adekvaaattisuuden merkityksestä. Termiä adekvaaattisuus on jonkin verran käytetty tulkkauksen tutkimusta käsittelevissä artikkeleissa määrittelemättä kuitenkaan sen merkitystä.

¹¹ Vaikka Sdobnikov ja Petrova (2006: 207) julistavat, että heidän näkemyksensä on lähellä dynaamista ekvivalenssia, se ei aivan täysin vastaa sitä. Dynaamisen ekvivalenssin saavuttaminen tarkoittaa alkuperäisen tekstin ja käännöksen vastaanottajien reaktioiden vastaavuutta. Teoreettisesti on mahdollista, ettei puhuja saavuttaa haluamaansa kommunikatiivista tavoitetta originaalissa, mutta käännöksessä tai tulkkauksessa tämä tavoite saavutetaan. Vastaanottajien reaktioiden vastaavuudesta ei silloin voida puhua.

Esimerkiksi Wang (2012) soveltaa Touryn adekvaattisuuden ja hyväksyttävyyden normeja pienmuotoisessa empiirisessä tutkimuksessa. Al Salman (2002: 610–611) sen sijaan käyttää lingvistisen adekvaattisuuden käsitettä, johon hän luokittelee semanttisia, kieliopillisia, diskursiivisia, pragmaattisia ja tyyllisiä ominaisuuksia.

Tässä tutkimuksessa on omaksuttu skopos-teoreetikkojen käsitys adekvaattisuudesta, jolla tarkoitetaan lähdeviestinnän ja kohdeviestinnän vastaavuutta käännöksen tai tulkkauksen funktion näkökulmasta.

Oikeustulkkauksen skopos ja tarkkuus

Millaiseksi muodostuu oikeuskäsittelyssä tapahtuvan tulkkauksen skopos? Tulkkauksen käyttö oikeudenkäynnissä perustuu Yhdistyneiden kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevalla kansainvälisellä yleissopimuksella¹² (Yleissopimus 8/1976) taattuun yhdenvertaisuuden periaatteeseen. Yleissopimuksen 14. artiklassa taataan kaikille yhdenvertaisuus tuomioistuimen edessä. Yhdenvertaisuuden periaatteen mukaan jokaisella on tutkittaessa rikossyytettä häntä vastaan oikeus saada tieto häntä vastaan nostetun syytteen luonteesta ja syyistä hänen ymmärtämällään kielellä, olla läsnä oikeudenkäynnissä ja puolustautua sekä kuulustella todistajia. Samalla jokaiselle taataan oikeus saada maksuttomasti tulkin apua, jos hän ei ymmärrä tai puhu tuomioistuimessa käytettyä kieltä. (Yleissopimus 8/1976 artikla 13.3.)

Toisin sanoen tulkkauksen tehtävä rikosoikeudenkäynnissä on taata yhdenvertainen kohtelu sellaisille henkilöille, jotka eivät ymmärrä tai puhu oikeudenkäynnin kieltä. Yhdenvertaisuuden periaatteen nojalla Holly Mikkelson (2000: 69) pitää oikeustulkin tehtävänä sitä, että hän saattaa kuuntelijan yhdenvertaiseen asemaan lähtökieltä hallitsevan kuuntelijan kanssa. Mikkelsonin määritelmä voidaan laajentaa koskemaan vieraskielisen osallistujan oikeuksia. Silloin tulkkauksen skopos rikosoikeudenkäynnissä määritellään seuraavasti: *tulkkauksen on saatettava vieraskielinen osallistuja samanvertaiseen asemaan oikeudenkäynnin kieltä hallitsevan henkilön kanssa*. Tämä vaatimus on relevantti vieraskielisen henkilön näkökulmasta, jolla on samanlainen oikeus tietää syytteestä ja todisteista, puolustautua ja tulla kuulluksi oikeuskäsittelyssä kuin oikeudenkäynnin kieltä puhuvalla henkilöllä. Tehtävä on myös relevantti oikeudenkäynnin kieltä hallitsevien osallistujien näkökulmasta, koska heidän on saatava ymmärtää vieraalla kielellä kuultua henkilöä samalla tavalla kuin oikeuden kieltä puhuvaa henkilöä.

Millaista lähdeviestinnän ja kohdeviestinnän vastaavuutta tämän tehtävän saavuttamiseksi tarvitaan? Vastaavuuden vaatimus vaihtelee oikeuskäsittelyn eri vai-

¹² Jatkossa Yleissopimus.

heissa. Tarkemmin oikeuskäsittelyn vaiheita, niiden tarkoitusta ja tulkkaukselle oikeudenkäynnin eri vaiheissa asetettavia vaatimuksia tarkastellaan alaluvussa 3.4 *Tulkeaus rikosoikeudenkäynnissä*. Työn tässä kohdassa todetaan, että tämän tutkimuksen aineistona on oikeudenkäynnissä tapahtuvan suullisen todistelun tulkeaus. Nimenomaan suullisen todistelun tulkkaukselta vaaditaan erityistä tarkkuutta.

Kuulustelussa kuulusteltava pyrkii esittämään oman versionsa tapahtumista ja kuulustelija pyrkii saamaan objektiivista tietoa tapahtumien kulusta (Haapasalo 2000: 136–142). Todistajankuulustelun ja todistajanpsykologian asiantuntijat korostavat, että kuulusteltavan kertomuksen luotettavuuden arvioinnin kannalta erilaisilla kertomuksen aineksilla voi olla merkitystä, kuten esimerkiksi seuraavilla:

- kuinka paljon/vähän kertomuksessa on enemmän tai vähemmän merkityksellisiä yksityiskohtia
- kuinka looginen/epälooginen kertomuksen rakenne on
- kuinka paljon/vähän kertomuksessa on aistimuksiin liittyviä seikkoja
- kuinka paljon/vähän kertomuksessa on omien tunnetilojen kuvauksia
- kuinka puhuja arvioi omien havaintojen ja muistikuvien paikkansapitävyyttä ym. (Haapasalo 2000: 136–142).

Lausunnon uskottavuuden arvioinnin kannalta voi olla merkitystä puhutavan ominaisuuksilla, kuten esimerkiksi itsekorjauksilla tai omaan kertomukseen kohdistuvan epäilyn ilmaisimilla. Muistikuvien todenperäisyyden ja kertojan rehellisyyden arviointiin saattavat myös vaikuttaa miettimistauot, vastausten nopeus tai äänenkorkeuden vaihtelut. (Haapasalo 2000: 136–139, 142–143.) Merkitystä voi olla joillakin eleillä, kuten esimerkiksi katsekontaktilla taikka oman kehon tai kasvojen liisääntyneellä koskettelulla (Haapasalo 2000: 142).

Toisin sanoen *on tärkeää, että tulkeaus välittää tulokieleen paitsi tärkeimmän ydininformaation loogisesti ja selkeästi, myös hyvin tarkasti kaiken yksityiskohtaisen informaation, tunnetilojen ja epäroinnin ilmaisut, puheen rakenteelliset ominaisuudet sekä puhutavan ominaispiirteet.*

Oikeustulkkauksen alalla on käytössä käsite *juridinen ekvivalenssi* (González, Vásquez & Mikkelson 1991: 16). Tällä tarkoitetaan sellaista lähdeviestinnän ja kohdeviestinnän vastaavuutta, että tulkki välittää kaikki lähdeviestinnän elementit ilman muokkausta, yhteenvetoa, poistoja tai lisäyksiä, säilyttäen samalla lähdeviestinnän tyylin, tason, sävyn ja puhujan intention (González, Vásquez & Mikkelson 1991: 16). Juridisen ekvivalenssin saavuttamista voidaan pitää eräänlaisena ihanteena nimenomaan suullisen todistelun tulkkauksessa. Tulkki ei tämän skopoksen saavuttamiseksi välttämättä panosta viestinnän sujuvuuteen eikä välttämättä pyri varmistamaan, että viesti ymmärretään tulokielellä sen paremmin kuin lähdekielelläkään (Mikkelson 2000: 69). Epäselvän ja epävarman puheen pitäisi kuulostaa yhtä epäselvältä ja epävarmalta myös tulokielellä, ja vastaavasti täsmällisen ilmaisun pitäisi kuulostaa yhtä täsmälliseltä niin lähde- kuin tulokielelläkin. Puheen epäloogisuuden pitäisi myös välittyä tulokieleen. Tulkki ei saisi karsia tulkkauksessa mitään yksityiskohtia, vaikka ne toistuisivat kertomuksessa monet ja monet kerrat. Suullisen todis-

telun aikana tulkilla on aikaa ja tilaa tulkata kaikki lähdeviestin yksityiskohdat mitään poistamatta, mitään lisäämättä ja mitään muuttamatta.

Onko juridisen ekvivalenssin saavuttaminen mahdollista? Luultavasti ei. Ihan-teen saavuttamattomuus ei kuitenkaan tarkoita, ettei siihen tulisi pyrkiä. Tämän tutkimuksen lähtökohdana pidetään oletusta, että rikosoikeudenkäynnissä suullisen todistelun tulkkauksessa tulkki pyrkii skopoksen toteutumiseksi saavuttamaan juridisen ekvivalenssin. Suullista todistelua tulkatessaan tulkki pyrkii säilyttämään tulokielissä jokaisen lähtöviestin elementin mukaan luettuina kaikki merkityksen komponentit, modaalisuuden, tyylin ja sävyn.

2.3 Tarkkuuden tutkimus

Tarkkuuden tutkimus on suurimmalta osalta kausaalista tutkimusta¹³, jossa tarkastellaan erilaisten tekijöiden vaikutusta tulkkaukseen. Alaluvussa 2.3.1 *Tarkkuuteen vaikuttavien tekijöiden tutkimusta* esittelen tämäntyyppisten tutkimusten keskeistä antia.

Tulkkauksen tarkkuuden kausaalisessa tutkimuksessa määritellään usein lähdeviestinnän ja kohdeviestinnän välisen epävastaavuuden kategoriat Henri Barikin jo 1970-luvulla esittämän ryhmittelyn pohjalta (ks. Barik 2002/1975; 1994). Tutkimusta, jonka tarkoituksena olisi kuvailla ja systematisoida lähde- ja tulotekstin välisiä muutoksia, on suhteellisen vähän. Tässä mielessä merkittävä työ on Bente Jacobsenin (ks. 2003; 2004) väitöskirja, jonka tarkoituksena on löytää ja analysoida lisäykset oikeustulkkauksessa.

Min'âr-Beloručev (1996) esittää tarkkuuden kategorioita kuvaavan epävastaavuuden mallin (*моделя несовместимости*). Tämän mallin arvokkain anti on se, että viesti sisältää keskenään eriarvoista informaatiota Tiedossani ei kuitenkaan ole tutkimuksia, joissa tätä mallia olisi sovellettu.

Tulkkauksen alalla on tehty jonkin verran muuntyyppistä lähdeviestinnän ja kohdeviestinnän epävastaavuuden kuvailua. Esimerkiksi Moeketsin (2004) tutkimus sijoittuu laadun ja tarkkuuden tutkimuksen välimaastoon. Tutkimuksen tarkoituksena on esittää ja systematisoida ammattitaidottoman tulkin strategioita, mutta toisaalta tutkimusta voidaan pitää eräänlaisena tulkkauksen tarkkuuden kuvailuna. Tutkimuksessaan Moeketsi analysoi tulkatun kuulustelun litteraattia vertailemalla lähde- ja tuloviestintää keskenään etsien, selittäen ja systematisoiden lähde- ja tulotekstin välisen suhteen ilmiöitä, kuten esimerkiksi englanninkielisten ilmaisujen

¹³ Chesterman (2000) luokittelee käännöstutkimuksen kolme teoreettista ja metodologista aspektia yhdistävää mallia: komparatiivinen, prosessuaalinen ja kausaalinen. Tämä jako pätee tulkkauksen tutkimuksessa yhtä hyvin kuin kääntämisen tutkimuksessa.

suoraa siirtämistä kohdekieliseen tulkkeeseen, yläkäsitteiden ja kiertoilmaisujen käyttöä, eksplikaatioita, toistoja ja kolmannessa persoonassa tulkkauksista. Osan lähde- ja tuloviestinnän välisistä transformaatioista Moeketsi arvioi tulkkauksen normien laiminlyönniksi. Sellaisia ovat ainakin poistot. Tulkkauksessa tapahtuu myös informaation lisäyksiä, jotka selkeästi vääristävät lähdeviestin. Jotkin muutokset henkilöihin viitattaessa ovat jopa vakavasti syrjiviä. Tulkki ei täytä tehtäväänsä kotouttaa lähdekulttuurin ja oikeudenkäynnin käytänteitä ja tapoja vieraskieliselle henkilölle, vaan hän vieraannuttaa tulketta tuomalla siihen lähdekulttuurin elementtejä sellaisinaan.

Barikin (2002/1975; 1994), Jacobsenin (2003; 2004) ja Min'âr-Beloručevin (1996) ehdottamat lähdeviestinnän ja kohdeviestinnän välisen epävastaavuuden kategoriat esittelen aluvuossa 2.3.2 *Epävastaavuuden kategoriat*. Tässä tutkimuksessa käyttämäni epävastaavuuden kategoriat pohjautuvat näihin kolmeen. Olen nimenyt mallini *funktionaalisen epävastaavuuden malliksi*.

Tarkkuuden tutkimuksessa käytetään erityyppisiä analyysimenetelmiä. Simultaanitulkkauksen vastaavuuden tutkimuksessa on tehty propositionalyysia (ks. esim. Tommola ja Lindholm 1995; Sunnari 1995; Dillinger 1994). Konsekutiivitulkkauksessa tarkkuuden tutkimusta on tehty vähän. Aarhusin yliopiston työryhmä käyttää semanttisen verkoston analyysiksi nimeämäänsä menetelmää muistiinpanotekniikan ja tarkkuuden välisen yhteyden tutkimuksessa (Dam 2007; Dam & Engberg 2006). Aluvuossa 2.3.4 *Viestin sisällön analyysi* esittelen propositionalyysin ja semanttisen analyysin, minkä jälkeen selostan tässä tutkimuksessa sovelletun menetelmän periaatteita.

Tutkimushypoteesini on sidoksissa tulkkauksprosessia kuvaileviin kognitiivisiin malleihin, joten näen tarpeelliseksi luonnehtia tulkkauksprosessia myös kognitiivisesti.

2.3.1 *Tarkkuuteen vaikuttavien tekijöiden tutkimusta*

Tulkkauksen tarkkuuden tutkimuksissa on tutkittu, miten tarkkuuteen vaikuttavat mm. tulkkauks tapahtuman olosuhteet, tulkkauksuunta, lähdeviestinnän ominaisuudet sekä tulkin kokeneisuus. Erilaisten tekijöiden vaikutusta tarkkuuteen on tutkittu erityisesti simultaanitulkkauksessa. Tutkimuskysymysten asettelu näissä tutkimuksissa on tavallisesti seuraava:

Vaikuttaako tekijä X tulkkauksen tarkkuuteen Y?

Millä tavalla tekijä X vaikuttaa tarkkuuteen Y?

Pidän tarkkuuden tutkimuksena myös sellaista kausaalitutkimusta, jossa on pyritty selvittämään käänteistä syy-yhteyttä eli vastaamaan kysymykseen

Mitä ominaisuuksia vaaditaan tekijältä X, jotta tarkkuus Y olisi hyvä?

Tähän kysymykseen pyrkii vastaamaan Dam (2007) etsiessään tehokasta muis-tiinpanotekniikkaa.

Tulkkauksetapahtuman olosuhteiden vaikutus

Simultaanitulkkauksen alalla on tutkittu akustisten olosuhteiden ja visuaalisen kon-taktin vaikutusta tulkkauksen tarkkuuteen. Gerver (1972, viitattu teoksessa Gerver 1976: 176–178) on tutkinut taustamelun vaikutusta sekä simultaani- että konseku-tiivitulkkaukseen. Kokeellisen tutkimuksen tulokset osoittavat melun lisääntymisen vaikuttavan tarkkuuteen alentavasti.

Tommola & Lindholm (1995) tutkivat *kuuluvuuden ja visuaalisen kontaktin* vaiku-tusta simultaanitulkkauksen propositionaaliseen tarkkuuteen. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että akustisten olosuhteiden huonontuminen johtaa tarkkuuden heiken-tymiseen. Visuaalisen kontaktin vaikutusta tulkkauksen tulokseen ei tutkimuksessa pystytty osoittamaan. (Tommola & Lindholm 1995: 128–130.)

Visuaalisen kontaktin vaikutusta simultaanitulkkauksen tarkkuuteen ei pystynyt osoittamaan myöskään Kalifornian yliopiston työryhmä Jesse, Vringnaud, Cohen ja Massaro (2000/2001). Tutkijat tulivat siihen tulokseen, että visuaalinen kontakti puhujaan ei paranna simultaanitulkkauksen tarkkuutta. Tulokset eivät kuitenkaan ole aivan yksiselitteisiä. Koesarjassa oli mukana kahden kieliparin puhujat (englanti-saksa ja englanti-espanja). Kyseessä eivät siis olleet ammattitulkit eivätkä edes tulk-kauksen opiskelijat, joten tutkimuksen perusteella ei voida pätevästi sanoa, millä tavalla tulkki hyötyy viestin vastaanottamisessa visuaalisesta tuesta. Lisäksi kokeissa puhe oli tuotettu tietokoneella ja visuaalinen ilmaisu oli myös tuotettu tietoko-neaanimaatiolla. Näköyhteys käsitti ainoastaan puhujan suun liikkeitä, ja syntetisoitu animaatiopää esiintyi ilman minkäänlaista emotionaalista non-verbaalista ilmaisu-a. (Jesse, Vringnaud, Cohen ja Massaro 2000/2001.)

Tulkin oman toiminnan vaikutus

Useiden tutkimuksien kohteena on ollut tulkkien asiantuntijuuden vaikutus tulk-kausprosessiin ja tulkkausprosessin tulokseen. Barik (2002/1975) löysi jo 70-luvulla eroja kokeneiden tulkkien, tulkkauksen opiskelijoiden ja amatööri-tulkkien tulkkauksen tarkkuudesta. Sunnari (1995) tutkii, onko viestin mikro- ja makrorakenteiden muodostamisprosessissa eroja kokeneiden tulkkien ja noviisien välillä. Liu (2008) osoittaa, että eksperttitulkkien suoritus on tarkempi kuin noviisitulkkien. Ekspertit toimivat noviiseja nopeammin, tekevät vähemmän virheitä, tulkitsevat lähdeviestiä

paremmin ja käyttävät leksikaalisia resursseja tehokkaammin. Lisäksi eksperteillä on nopeammat reaktiot kuin noviiseilla. (Liu 2008: 173.)

Tulkkauksen epäonnistuminen saattaa johtua siitä, että tulkin omien kognitiivisten osatoimintojen hallinnointi epäonnistuu. Tässä mielessä mielenkiintoinen on kysymys kirjallisten muistiinpanojen vaikutuksesta tulkkauksen tarkkuuteen konseptiivitulkkauksessa. Gile (1997: 205–206) perustelee, että liallinen kirjallisten muistiinpanojen tekeminen saattaa viedä kohtuuttoman suuren osan tulkin käytössä olevasta kognitiivisesta kokonaiskapasiteetista ja heikentää samalla muita osatoimintoja, mm. muistamista tai lähdeviestin kuuntelemista ja analysoimista. Toisin sanoen Gilen mukaan liallinen muistiinpanojen tekeminen vaikuttaa tarkkuuteen alentavasti. (Gile 1997: 205–206). Monissa koulukunnissa opetetaankin tulkkeja minimoimaan muistiinpanojen määrä (Dam 2007: 194). Aarhusin yliopiston työryhmän kokeellisten tutkimuksien tulokset osoittavat kuitenkin päinvastaisen yhteyden. Tutkimuksen mukaan suhteellisen suuri muistiinpanojen määrä on yhteydessä tarkkaan tulkkaukseen ja vastaavasti vähäiset muistiinpanot liittyvät epätarkkaan tulkkaukseen. (Dam 2007.)

Sama työryhmä on tutkinut myös kirjallisten muistiinpanojen muodon ja kielen yhteyttä tarkkuuteen. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että tulkkaus on tarkempi, kun tulkit käyttävät muistiinpanoissaan enemmän lyhenteitä kuin kokonaisia sanoja ja päinvastoin. Koehenkilöt tekivät useimmiten muistiinpanoja kohdekielellä, mutta yhteyttä muistiinpanojen kielivalinnan ja tarkkuuden välillä ei pystytty yksiselitteisesti osoittamaan. (Dam 2007.)

Lähdeviestinnän ominaisuuksien vaikutus

Lähdeviestinnän ominaisuuksien vaikutusta tulkkauksen tarkkuuteen on tutkittu suhteellisen paljon. Tulkkaussuorituksen kannalta tärkeitä ovat ”puhujan artikuloinnin selkeys, painotus, puherytmi ja intonaatio, puhujan äänen ominaislaatu ja [...] puheen tempo” (Tommola 2006-III: 176). Tulkin suoritukseen vaikuttavat myös lähdeviestin enemmän tai vähemmän monimutkainen syntaktinen ja meta-tekstuaalinen rakenne sekä lähdeviestinnässä käytetty sanasto ja idiomatiikka (Tommola 2006-III: 176).

Lähdeviestinnän ja tulkkauksen tarkkuuden kausaalisuhdetta on tutkittu runsaasti simultaanitulkkauksessa. Esimerkiksi Gerver (2002/1969) on tutkinut, kuinka lähdepuheen intensiivisyys (taukojen määrä ja pituus¹⁴) vaikuttaa kohdeviestin tuot-

¹⁴ Puhujan taukoja pidettiin tärkeinä simultaanitulkkauksessa, koska arvioitiin, että tulkki pyrkii käyttämään niitä tulkkeen tuottamiseen, jotta varsinaisen lähdepuheen aikana pystyisi keskittymään ensisijaisesti kuuntelemiseen (ks. Goldman-Eiser 2002/1972: 72–73; Paneth 2002/1957: 33–34).

tamiseen tulkkauksessa ja varjostamisessa¹⁵. Tutkimuksessa tarkkaillaan mm. kohdeviestin tarkkuuden ominaisuuksia, kuten sanan tai fraasien poistoja, yli 8 sanan jaksojen poistoja, sanan ja fraasien muutoksia sekä itsekorjauksia, jotka voivat olla myös sanan tai fraasin pituisia.

Lee (1999) on tutkinut lähdeviestin intensiivisyyden eli informaation tuottamisen tiheyden vaikutusta tulkkauksen tarkkuuteen. Černov (1969; 2007/1978) on tutkinut puhenopeuden vaikutusta simultaanitulkkaukseen. Černovin (1969; 2007/1978) mukaan simultaanitulkkauksessa tulkattavan puhenopeus vaikuttaa tulkin ennakoitokykyyn¹⁶ ja vastaavasti tulkkauksen tarkkuuteen.

On tutkittu myös tulkkauksen vaikutusta tarkkuuteen sekä tulkkauksen laatuun ylipäänsä. Monessa kokeellisessa tutkimuksessa on todettu, että tulkkauksen tarkempaa, kun tulkataan A-kielestä B-kieleen (ks. Tommola, Laine, Sunnari & Rinne 2000/2001: 159; Barik 1969, viitattu teoksessa Tommola, Laine, Sunnari & Rinne 2000/2001: 159; Lawson 1967).

Tämä tutkimus kausaalisuutta tutkivien tutkimuksien joukossa

Tämä tutkimus, samoin kuin edellä kuvatut, tutkii lähdeviestinnän ominaisuuksien ja tulkkeen välistä suhdetta. Tämä tutkimus kuitenkin eroaa niistä monessa mielessä.

Suurin osa yllä mainituista kausaalisista suhteista etsivistä tutkimuksista koskee simultaanitulkkauksia. Konsekutiivitulkkauksesta on tehty tutkimusta ainoastaan muistiinpanotekniikan vaikutuksesta tarkkuuteen (Gile 1997; Dam 2007). Nyt esitettävä tutkimus kohdistuu konsekutiivitulkkaukseen eikä simultaanitulkkaukseen.

Lähes kaikki¹⁷ yllä kuvatut erilaisten tekijöiden vaikutusta tulkkauksen tarkkuuteen tarkastelevat tutkimukset ovat kokeellisia. Kokeellisen tutkimuksen piirissä toimivat tutkijat toteavat itsekin, ettei simuloitu tilanne aivan täysin vastaa todellisuutta. Esimerkiksi Tommola (2006-III) toteaa visuaalisen kontaktin vaikutusta tutkivaa kokeellista tutkimusta kuvaillessaan, että ”todellisessa elävässä tilanteessa visuaalisen kontaktin vaikutus on epäilemättä vielä kokonaan toisenlainen kuin pelkkää videokuvaa käytettäessä”. Oman tutkimukseni lähtökohta on todellisissa autenttisissa tilanteissa, joten selvittäessäni yhden muuttujan vaikutusta tarkkuuteen joudun samalla punnitsemaan ja arvioimaan monen muun todellista tilannetta räsittävän tekijän vaikutusta tulkkaukseen.

¹⁵ Varjostamisessa toistetaan sanottu puhujan perässä ja samalla pyritään pitämään mahdollisimman lyhyttä viivettä alkuperäisen puheen ja varjostavan puheen välissä.

¹⁶ Tulkit harjaantuvat ennakoimaan, mitä puhuja sanoo seuraavaksi. Tämä taito helpottaa tulkin työtä varsinkin simultaanisesti tapahtuvassa tulkkauksessa.

¹⁷ Liun (2008) tutkimusta lukuun ottamatta.

Kokeellisin menetelmin toteutettua laadun tutkimusta, jossa vertaillaan lähdettä ja tulketta teksteinä, on arvosteltu. Kritiikki kohdistuu siihen, ettei näissä tutkimuksissa oteta huomioon autenttisen tulkkaustilanteen kompleksisuutta eli mm. viestin lähettäjän ja vastaanottajan sosiokulttuurista ja lingvististä osaamista tai heidän motivaatiotaan viestin vastaanottamiseen. Lähde- ja tulotekstien analyysiin perustuva tutkimus on asetettu vastakkain sellaisen tutkimuksen kanssa, jossa laatu nähdään palvelun tuottamisena sekä otetaan huomioon kontekstuaaliset seikat ja tulkkaustilanteen muuttajat. (ks. Kalina 2005.)

Kokeellisen ja laadullisen tutkimuksen vastakkain asettaminen on mielestäni aiheetonta. Kokeellista tutkimusta kritisoitaessa ei nähdä eroa laadun tutkimuksen ja tarkkuuden tutkimuksen välillä. Laatu, kuten alaluvussa 2.2.1 *Laatu ja tarkkuus* todettiin, on suhteellinen, monesta seikasta riippuva ilmiö, ja sen tutkiminen vaatii kontekstuaalista ja tilannesidonnaista tarkastelua. Tarkkuus on lähde- ja tuloviestin vastaavuutta, jota ei voida tarkastella muuten kuin vertailemalla originaalia ja tulketta. Toki lähde- ja tuloviestin suhteeseen vaikuttavat monet tekijät, kuten esimerkiksi tulkkausviestinnän funktio, erilaiset pragmaattiset näkökulmat tai kulttuurien väliset erot, ja on selvää, että ekstralingvistinen näkökulma on huomioitava varsinkin autenttisen aineiston tarkastelussa. Niinpä tarkkuuden tutkiminen autenttisen aineiston pohjalta on varsin haastava ja kompleksinen tutkimusasetelma, ja tutkimustani voidaan pitää ainutlaatuisena siinä mielessä, että siinä on yritetty yhdistää kokeellisen tutkimuksen ja monivivahteisen autenttisen aineiston tutkimuksen piirteitä.

2.3.2 *Epävastaavuuden kategoriat*

Henri Barikin epätarkkuuden kategoriat

Henri Barikia pidetään ensimmäisenä, joka on systematisoinut ja kuvaillut originaalin ja tulkkeen välistä epävastaavuutta. Barikin (2002/1975; 1994) luokittelussa on kolme pääkategoriaa: *poistot, lisäykset ja korvaukset*. Barikin poistot-lisäykset-korvaukset-mallia on käytetty monessa lähde- ja tuloviestinnän välistä suhdetta selvittävässä tutkimuksessa (Pöchhacker 2004: 143). Esimerkiksi Lambert (1994) käyttää Barikin luokittelua simultaanitulkkiainivotoimintaa tutkivassa kokeellisessa tutkimuksessa. Myös Altman (1994) soveltaa Barikin luokittelua ja jakaa lähdeviestin ja tulkkeen väliset epävastaavuudet poistoihin, lisäyksiin ja yksittäisten leksikaalisten yksiköiden tai pidempien fraasien välittämisessä ilmeneviin epätarkkuuksiin. Barikin tavoin Altman jaottelee kaikki nämä muutokset edelleen virheellisiin tai ei-virheellisiin, haitallisiin tai vähäisiin.

Tässä alaluvussa käsittelen ensisijaisesti poistojen kategorioita ja vain sivuan lisäyksien ja korvauksien kategorioita, koska viimeksi mainitut eivät ole tutkimukseni kannalta relevantteja. Poistot ovat Barikin (1994: 122) mukaan yksiköitä tai osia, jotka jäävät pois tulotekstistä. Poistoiksi ei lueta epäolennaisen aineksen, kuten toistojen, uudelleen aloitusten, täytesanojen ja -ilmaisujen yms. poistoja (Barik 2002/1975: 80). Poistoina pidetään sekä selkeitä poistoja että korvaavia poistoja. Jälkimmäisiä tapahtuu, kun tulkkauksessa yksi asia korvataan toisella, eivätkä ne ole poistoja varsinaisessa merkityksessä. (Barik 1994: 122.) Barikin luokittelussa poistoissa on viisi eri alakategoriaa:

1) Väliin jätetyillä kohdilla (*skipping omission*) on vähäinen merkitys ja ne ovat tavallisesti yksittäisen leksikaalisen yksikön tai lyhyen fraasin pituisia.

2) Lähteen väärän tulkinnan takia tapahtuvat poistot (*comprehension omission*) johtuvat vaikeuksista ymmärtää tai kääntää lähdettä ja käsittävät suurempia kokonaisuuksia.

3) Tulkkauksen viiveestä johtuvat poistot (*delay omission*) käsittävät periaatteessa samansuuruisia yksiköitä kuin lähteen väärästä tulkinnasta johtuvat, mutta nämä poistot tapahtuvat tulkkauksen viivästymisen johdosta.

4) Oman alakategoriansa muodostavat elementtien yhdistämisestä tai uudelleen järjestämisestä johtuvat poistot (*compounding omission*). Näitä poistoja tapahtuu, kun jokin lauseen osa katoaa eri lauseiden uudelleen järjestämisen tai yhdistämisen johdosta.

5) Jotkin poistot luokitellaan vähäpätöisiksi tai jopa toivotuiksi (*inconsequential [...] even desirable*). (Barik 1994: 122–125.)

Lisäykseksi Barik (1994: 125) luokittelee materiaalin selkeät lisäykset tulkkeeseen. Lisäyksillä on neljä alakategoriaa: luonnehtiva (*qualifier addition*) ja täsmentävät lisäykset (*elaboration addition*), loogisen yhteyden lisäykset (*relationship addition*) sekä päättävät lisäykset (*closure addition*). Joitakin lisäyksiä pidetään myös vähäpätöisinä tai toivottuina. (Barik 1994: 125–127.)

Korvaukset ovat poistojen ja lisäysten kombinaatio. Toiset korvaukset ovat virheitä, toiset muutoksia. Virheinä pidetään sellaisia muutoksia, joiden tuloksena tuloteksti (tulkkaukset) eroaa lähteestä merkittävästi (Barik 1994: 121). Korvauksissa on viisi eri alakategoriaa, joista kaksi ensimmäistä ovat nimenomaan virheitä, eli vähäinen semanttinen virhe (*mild semantic error*) ja vakava semanttinen virhe (*gross semantic error*). Muut kategoriat ovat vähäiset tai olennaiset sanamuodon muutokset (*mild phrasing change* ja *substantial phrasing change*) sekä vakavat sanamuodon muutokset (*gross phrasing change*). (Barik 1994: 127–133.)

Barikin virheluokittelua on kritisoitu siitä, että vastaavuuden arviointi on puhtaasti lingvistinen ja perustuu periaatteeseen kääntämisen ja tulkkauksen ekvivalenssin olemassaolosta (Pöchhacker 1993: 56) eikä virheiden arvioinnissa huomioida viestinnän ekstralingvististä, pragmaattista (Pöchhacker 1993: 56; Pöchhacker

2004:143; Setton 1999: 31, 46) ja funktionaalista ulottuvuutta (Pöchhacker 2004:143). Omassa tutkimuksessani en käsittele lähdettä ja tulketta vain pintayksiköiden (sanojen) kokonaisuutena, vaan informaation, modaalisuuden ja pragmaattisen aineksen kiteytymänä.

Barikin luokittelua kritisoidaan aiheellisesti myös sen subjektiivisuudesta (ks. Anderson 1994: 103). Luokittelussa on paljon arvioitavia määritteitä, kuten vähäinen, huomattava, olennainen tai vakava taikka virheellinen. Näiden käyttö luokittelun perustana on subjektiivista, koska toisen arvioijan mielestä tulkkeen ja lähteen välinen ero voi olla huomattava, kun taas toinen ei pidä eroa merkittävänä. Barik (1994: 121, 132) pitää itsekin ehdottamaansa luokittelua subjektiivisena ja hänen omaa (tutkijan) näkemystään edustavana. Tässä tutkimuksessa en arvioi lähteen ja tulkkeen välisten muutoksien vakavuutta tai virheellisyyttä.

Ongelmana on myös se, että Barikin luokittelussa ei ole selkeää poiston tai lisäyksen yksikköä. Lisäyksien, poistojen ja korvauksien määritelmässä Barik (1994: 122, 125 ja 127) käyttää kahdenlaisia yksiköitä. Poistoissa poistettu aines on yksikkö (items), kun lisäyksien ja korvauksien osalta puhutaan materiaalin (material) lisäyksestä ja korvaamisesta. Poistojen alakategorioissa jaon perusteena on poistetun kohdan koko, jonka mukaan toiset poistot ovat sanan tai lyhyen sanakokonaisuuden pituisia ja toiset suurempia kokonaisuuksia.

Luokittelu on jonkin verran epäjohdonmukainen myös siinä mielessä, että kategorioiden perusteena käytetään erityyppisiä kriteereitä. Näin poistojen luokittelun pohjana ovat poistojen syyt, poistojen vakavuus sekä poistettujen elementtien koko, kun taas lisäykset luokitellaan tekstissä tapahtuvien muutosten tyyppin mukaan.

Kuten yllä on mainittu, Barikin luokittelussa ei huomioida ns. "epäolennaista ainesta" lainkaan. Pragmaattisella aineksella on kuitenkin interaktiossa oma merkityksensä modaalisuuden ja henkilön persoonallisuuden ilmaisijana, eikä sitä voida jättää käsittelemättä tutkittaessa tuomioistuimen kuulustelun tarkkuutta.

Näkemykseni mukaan Barikin luokittelu on sen verran puutteellinen, ettei sitä pysty sellaisenaan käyttämään tässä tutkimuksessa. *Tässä tutkimuksessa otan käyttöön yläkäsitteet poisto, lisäys ja muutos ja käytän niitä originaalin ja tulkkeen väliseen vertailuun selvittääkseni informaatiokvanttien, modaalisen tai pragmaattisen aineksen taikka loogisen yhteyden välittämistä.*

Jacobsenin semanttisia ja pragmaattisia lisäyksiä

Bente Jacobsenin (2003; 2004) esittämä lisäyksien jaottelu eroaa olennaisesti Barikin luokittelusta ja sen sovelluksista. Jacobsenin tutkimuksessa lähteen ja tulkkeen vertailu ei tapahdu ainoastaan lingvistisellä pintarakenteiden tasolta, vaan siinä vertailaan viestin ja tulkkeen informatiivista ja pragmaattista sisältöä. Semanttisten yksi-

köiden lisäksi tutkimuksessa analysoidaan myös pragmaattisia yksiköitä, kuten toistoja tai täytesanoja. Esimerkiksi täytesanat luokitellaan lisäyksiksi, joilla on potentiaalinen vaikutuksensa. Merkittävää on myös se, että Jacobsen operoi käsitteillä implikointi ja eksplikointi.

Jacobsen (2004: 166–168; 2003: 227–235) jakaa lisäykset kolmeen eri pääkategoriaan:

1) Ensimmäisen ryhmän lisäykset *eivät muuta lähdetekstin semanttista ja/tai pragmaattista sisältöä*. Tähän kategoriaan kuuluvat tavanomaiseen keskusteluun ja tulkkauksen erityisluonteeseen liittyvät erilaiset toistot, tauot ja täytetyt tauot.

2) Toiseen ryhmään kuuluvat *minimaaliset semanttiset ja pragmaattiset lisäykset*. Jacobsenin (2004: 167) mukaan minimaaliset lisäykset johtuvat tulkkien vaistonvaraisesta pyrkimyksestä tehdä päätöksiä sellaisen henkilön puolesta, jolle konteksti on vieras. Tähän ryhmään kuuluvat toistot, täytesanat, ekstralingvistiset ilmiöt, tarkentavat lisäykset sekä selittävät eksplikoinnit (*explicating additions*). Osan lisäyksistä Jacobsen määrittelee potentiaalisiksi, koska niillä voi olla mahdollinen vaikutus. Esimerkiksi täytesanoilla saattaa olla diskursiivinen funktio ja paralingvistiset lisäykset saattavat osoittaa puhujan asemaa vuorovaikutustilanteessa. Samaan ryhmään kuuluvat selittävät eksplikoinnit. Ne jakautuvat kolmeen alakategoriaan: ilmiselvän implisittisen informaation eksplikointiin, konnektiivisten (loogisten) yhteyksien eksplikointiin ja kulttuurieroista johtuvaan eksplikointiin. Tarkentavat lisäykset tarkentavat, spesifioivat ja helpottavat alkuperäisen viestijän intention välittämistä kuuntelijoille. (Jacobsen 2004: 167–168; 2003: 227–235.)

3) Kolmannen ryhmän lisäykset *muuttavat olennaisesti lähdetekstin semantiikkaa ja pragmatiikkaa*. Ne tuovat keskusteluun lisäinformaatiota, joka ilmenee ensimmäisen kerran tulkkeessa. Tähän ryhmään kuuluvat korostavat ja vääristävät lisäykset sekä uuden informaation lisääminen. (Jacobsen 2004: 167–168; 2003: 227–235.)

Toisin sanoen Jacobsen jakaa lisäykset karkeasti niihin, jotka 1) eivät aiheuta alkuperäiseen viestiin muutoksia, 2) eksplikoiivat implisittistä informaatiota tai 3) tuovat uutta informaatiota.

Mainituista kolmesta kategoriasta arveluttaa ensimmäinen. Voidaanko ajatella, että viestiin lisätty aines ei vaikuttaisi viestiin lainkaan? Esimerkiksi Jacobsenin mukaan tähän luokkaan kuuluvat toistot, tauot ja täytetyt tauot eivät lisää sanoman merkityssisältöä, mutta ne toimivat kuitenkin epäröinnin osoittimina eli muuttavat viestin modaalista merkitystä. Tulkitseeko vastaanottaja tauot ja toistot tulkkauksen ”sivutuotteeksi” vai alkuperäiseen viestiin kuuluvaksi, epävarmuutta osoittavaksi ainekseksi? Tutkimuksessani pidänkin lähtökohtana sitä, että jokaisella viestissä tapahtuvalla muutoksella on merkityksensä. Kuten yllä on mainittu, tässä tutkimuksessa ei arvioida, kuinka merkittäviä lähde- ja kohdeviestin väliset muutokset ovat.

Tässä tutkimuksessa, kuten Jacobseninkin tutkimuksessa, *otetaan käyttöön kategoria eksplikointi ja implikointi*. Leksikaalisen yksikön poistaminen tai lisääminen ei aina

tarkoita, että viestin sisältö vähenee tai lisääntyy. Viestiin liittyy aina implisiittistä eli ei-sanoin-ilmaistua tietoa. Se voi käydä ilmi aiemmin ilmaistusta ja kontekstista tai se voi olla keskustelijoille itsestään selvää yhteistä tietoa. Viestiin liittyvän lausumatoman informaation määrä on rajaton. Implisiittinen informaatio ei kuitenkaan tarkoita kaikkea puuttuvaa informaatiota, vaan ainoastaan sitä, jonka ”viestin lähettäjä haluaa välittää” ja josta on vihjeitä eli ”todisteita” viestissä. Eksplisiittinen informaatio on taas koodin avulla eli sanoin tai muin kielen merkein ilmaistua. (Vehmas-Lehto 2006: 86–87.) Poiston ja implikoinnin erona pidän sitä, että poistossa informaatio tai muu viestin aines katoaa tulkkeesta niin, että se ei ole ymmärrettävissä tai pääteltävissä aiemmin ilmaistun, kontekstin tai yleisen tiedon perusteella, kun taas implisiittisestä informaatiosta jää jälki ja se on keskustelijoille itsestään selvää, ymmärrettävissä. Lisäyksen ja eksplikoinnin välinen ero on päinvastainen. Lisäys on aina uuden tiedon tuomista esiin tulkkauksessa, kun taas eksplikointi on implisiittisen tiedon ilmaisemista kielellisin keinoin.

Eksplikoinnin tai implikoinnin arvioinnissa luotan omaan arviointikykyyni tulkkauskielten osaajana sekä käsiteltävään aiheeseen perehtyneenä tulkkaustapahtuman havainnoijana. Käsitän kuitenkin, että näkemys implikoinnista tai eksplikoinnista on jonkin verran subjektiivinen, ja luokittelen näihin kategorioihin vain ilmiselviä tapauksia. Tässä tutkimuksessa käyttämäni luokittelua selostan tarkemmin alaluvussa 4.2.3 *Koodaus*.

2.3.3 *Tulkkausprosessin malli*

Tulkkauksen tutkimuksen suuntauksia kuvailevassa alaluvussa 2.1.1 *Tulkkausprosessina* esiteltiin lyhyesti tulkkausprosessia kuvaileva malli, jonka mukaan tulkkaus on eräänlaista viestistä saadun abstraktin aineksen, merkitysrepresentaation, välittämistä. Tässä alaluvussa selostetaan tarkemmin tulkkausprosessin malleja, joista ensisijaisesti keskitytään konsekutiivitulkausta kuvaileviin.

Kuten sivulla 23 mainittiin, Seleskovitch (1978/1968) esitti ensimmäisenä tulkkausprosessin *mentaalisen* mallin. Mallin keskeisenä ajatuksena on se, että tulkki muodostaa mielessään lähdeviestin abstraktin merkityksen, jonka hän sitten pukee kohdekielen keinoin tulkkeeksi. Seleskovitchin (1976: 96) mallin mukaan tulkki toimii sekä viestin vastaanottajana että viestin lähettäjänä. Hän kuuntelee ja omaksuu puhujan viestit ja sitten tuottaa ne toisella kielellä samalla tavalla kuin yksikielinen puhuja tuottaisi omia ajatuksiaan.

Tulkkausprosessin monivaiheisuus ja mikroprosessien samanaikaisuus simultaanitulkkauksessa ja konsekutiivitulkkauksessa

Mentaaliseen malliin ovat sittemmin pohjautuneet monet tulkkausprosessin tutkimukset. Enimmäkseen on kehitelty ja testattu simultaanitulkkausprosessin malleja (ks. esim. Černov 2007/1978; Gerver 1976; Gile 1997; Setton 1999; Tommola 2006), kun taas konsekutiivitulkkaus on kiinnostanut tutkijoita suhteellisen vähän.

Tutkimuksissa on esitelty kokonaisvaltaisia tulkkausprosessin malleja sekä kuvailtu yksittäisiä mikroprosesseja ja testattu kokeellisesti mallien todenperäisyyttä (ks. Moser-Mercer 1997). Mikroprosessien tai tulkkauksen osatoimintojen tutkimusta ovat esimerkiksi Dillingerin (1994) viestin vastaanottamisen tutkimus tai Daron (1994) muistin toimintoja tarkasteleva tulkkausprosessin tutkimus. Tutkimusryhmä Liu, Schallert & Carroll (2004) tarkastelee tulkin eksperttityden vaikutusta tulkkauksen mikroprosessien onnistumiseen. Mielenkiintoinen katsaus viestin vastaanottamiseen liittyvien mikroprosessien tutkimuksista löytyy Cowanilta (2000-2001). Simultaanitulkkauksen tutkimuksessa on havaittu esimerkiksi sellaisia mikroprosesseja kuin ennakointi (ks. Černov 2007/1978) tai tulkin oman puheen kontrollointi (Gerver 1976). Voidaan toki olettaa, että vastaavat mikroprosessit ovat relevantteja myös konsekutiivitulkkauksessa, mutta tiedossani ei ole tutkimuksia, jotka olisivat tarkastelleet näitä ilmiöitä konsekutiivisesti tapahtuvassa tulkkauksessa.

Simultaanitulkkauksen tutkimuksessa on kehitetty ajatus tulkin kognitiivisen toiminnan monikanavaisuudesta ja eri toimintojen ja mikroprosessien samanaikaisuudesta. Siten Gilen (1997) mallin mukaan tulkkausprosessissa on lähtökohtaisesti neljä osatoimintoa¹⁸ (*efforts*) eli kuunteleminen ja analyysi (*L – listening and analysis effort*), tuottaminen (*P – production effort*), muistaminen (*M – memory effort*) ja koordinointi (*C – coordination effort*). Tavanomaisessa simultaanitulkkaustilanteessa kaikki nämä osatoiminnot työstävät lähdeviestin eri segmenttejä samanaikaisesti, aivan joka hetki¹⁹. Tulkin kognitiivinen kapasiteetti on rajallinen, ja lisäksi lähdeviesti epätasalaatuisine ominaisuuksinensa työllistää eri osatoimintoja vaihtelevasti eri aikoina. Osatoiminnot kilpailevat keskenään käytössä olevasta kapasiteetista, ja jos jokin toiminto, esimerkiksi prosessointi (P) tai muistaminen (M), vaatii tavanomaisesta suurempaa kapasiteettia, kuuntelemistoiminnon (L) käytössä oleva kapasiteetti supistuu vastaavasti. Jonkin toiminnon käytettävissä olevan kapasiteetin vähenty-

¹⁸ Tommola (2006-I: 136) käyttää suomenkielistä termiä *osatehtävä*.

¹⁹ On esitetty myös eriäviä näkemyksiä. On ehdotettu esimerkiksi, että nämä prosessit eivät tapahdu samanaikaisesti, vaan vuorottelevat äärettömän nopeasti (ks. Cowan 2000-2001). Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista käsitellä näiden näkemyksien eroja.

minen taas johtaa siihen, että sen suorittama tehtävä viivästyy tai tehtävää ei suoriteta lainkaan, mikä aiheuttaa poistoja tai virheitä. (Gile 1997: 198–200.)

Gile (1997; 2005: 14–15) on harvoja tulkkausprosessin tutkijoita, joka esittää myös konsekutiivitulkkauksen mallin.²⁰ Konsekutiivitulkkauksen on Gilen mukaan kaksivaiheinen prosessi. Nämä kaksi vaihetta ovat kuunteleminen ja uudelleen muotoileminen. Ensimmäisessä vaiheessa tulkki kuuntelee lähdeviestiä ja tavallisesti tekee muistiinpanoja. Toinen vaihe on meneillään silloin, kun tulkki tuottaa tulketta muistista käyttäen tukena muistiinpanoja. Kuuntelemisen vaiheen Gile esittää kaavalla:

$$CI (\text{listening}) = L + M + N + C.$$

Konsekutiivitulkkauksen kuuntelemisvaihe CI (listening) koostuu kuuntelemisesta ja kuullun analysoinnista (L), muistamisesta (M) ja koordinoimisesta (C) sekä muistiinpanojen tekemisestä (N). (Gile 1997: 201–202.) Malli ei avaa kuuntelemis- ja analyysitoimintoa ja jää epäselväksi, mitä tämä analyysi tarkoittaa ja missä muodossa tulkki tallentaa viestin muistiin. Gile pitää konsekutiivitulkkauksen muistamistoimintoa samanlaisena kuin simultaanitulkkauksessa. Viesti tallentuu työmuistiin (*short-term memory*), ja muistamistoiminto alkaa ajallisesti, kun informaatio tallentuu muistiin, ja kestää siihen asti, kun tulkki purkaa informaation muistista tai päättää olla käyttämättä sitä ja poistaa muistista tarpeettomat informaatiosegmentit. (Gile 1997: 202.)

Uudelleen muotoilemista Gile kuvaa seuraavalla kaavalla:

$$CI (\text{reformulation}) = \text{Rem} + \text{Read} + P,$$

jossa Rem on muistista/mielestä palauttaminen ja Read on kirjallisten muistiinpanojen lukeminen tai purkaminen. Prosessointi (P) on samanlainen toiminto simultaanitulkkauksessa ja konsekutiivitulkkauksessa. (Gile 1997: 202.)

Gile näkee simultaanitulkkauksen ja konsekutiivitulkkauksen välillä eroja, jotka liittyvät toimintojen käsittelykapasiteetin tarpeeseen ja käyttöön. Konsekutiivitulkkauksessa kapasiteetin rajallisuus on Gilen mukaan tulkkauksen onnistumisen uhkana ainoastaan kuuntelemisvaiheessa (CI listening), koska siinä kokonaiskapasiteetti jaetaan neljän eri toiminnon kesken (L + M + N + C). Jos kirjallisten muis-

²⁰ Myöhemmin Gilen mallia on käytetty selittämään konsekutiivitulkkauksen ilmiöitä. Esimerkiksi Dam (2004) liittyy Gilen *effort*-mallin löydöt konsekutiivitulkkien muistiinpanojen kielivalintoihin. Vaikean kohdan kuunteleminen ja analyysi varaavat suhteellisesti enemmän tulkin kognitiivista kapasiteettia, ja tämän seurauksena tulkki valitsee vähemmän kapasiteettia vaativan muistiinpanostrategian eli tekee muistiinpanot lähdekielellä (Dam 2004: 259–260). Gilen malliin perustaa johtopäätöksensä myös Mead (2005), joka tutkii konsekutiivitulkkien puheen tuottamisen sujuvuutta.

tiinpanojen tekeminen (N) vaatii tulkilta suhteellisen suurta panostusta, siitä saattavat kärsiä kuunteleminen (L) tai muistaminen (M). Muistiinpanotoiminnon viemä kapasiteetti on riippuvainen mm. tavasta, jolla tulkki tekee muistiinpanoja. Toisaalta uudelleenmuotoiluvaiheessa käytössä olevan kapasiteetin jako/hallinnointi ei kärsi aikapaineesta ja on tulkin harkintavallassa. Hankaluuksia kohdatessaan tulkki voi vaikka viivyttää/hidastaa toimintoa tai toimintoja ilman, että menettää tai ei pysty vastaanottamaan seuraavaksi tullutta informaatiota. Lisäksi uudelleenmuotoiluvaiheessa (CI reformulation) eri osatoiminnoilla on konsekutiivitulkkauksessa enemmän edellytyksiä keskinäiseen yhteistoimintaan kuin simultaanitulkkauksessa. Tämä koskee ensisijaisesti mieleen palauttamista (Rem) ja kirjallisten muistiinpanojen purkamista (Read). (Gile 1997: 202–203.)

Toisin sanojen Gilen mallin mukaan *lähdeviestin vaikeiden kohtien ei pitäisi olla poistojen ja virheiden syyinä konsekutiivitulkkauksessa*, koska uudelleenmuotoiluvaiheessa tulkilla on aikaa työstää niitä. Lisäksi tulkilla on suorassa vuorovaikutuksessa tapahtuvan konsekutiivitulkkauksen aikana aina mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä ja selvittää näin vaikkapa vieraan termin merkitys. Toinen Gilen (1997: 203) esittämä arvokas ajatus on se, että *konsekutiivitulkkauksessa poistot ja virheet johtuvat monesti muistamistoiminnon epäonnistumisista* ja konsekutiivitulkkauksessa muistamistoiminnon epäonnistuminen on yleisempää kuin simultaanitulkkauksessa.

Muistin toiminnot tulkkausprosessissa

Tulkkausprosessin mallit esittävät tulkkauksen toimintana, johon osallistuvat yhteistoiminnallisesti työmuisti ja pitkäkestoinen muisti (ks. esim. Gerver 1976; Shreve & Diamond 1997; Tommola 2006-I, II, III). Tulkkauksen ja kääntämisen kognitiivisten prosessien kuvauksissa on monesti sovellettu Baddleyn ja Hitchin (1974) työmuistin toiminnan mallia (Shreve & Diamond 1997: 234). Seuraavaksi esitetty lyhyt muistitoimintojen kuvaus perustuu Shreven ja Diamondin (1997) sekä Tommolan (2006-I) kyseisestä mallista esittämiin selostuksiin.

Muistin eri osa-alueet ovat aktiivisesti mukana *viestin vastaanottamisessa*²¹. *Sensorinen muisti* rekisteröi ja vastaanottaa aistihavaintoja, minkä jälkeen se siirtää viestin lyhytkestoisesta aktuaalitietoisuudesta vastaavaan *työmuistiin (working memory)* (Tommola 2006-I: 137–141; Shreve & Diamond 1997: 234–235). Video- ja/tai audiosignaalin vastaanottaminen ja vastaanotetun tiedon esikäsittely ja seulonta tulevaa analyysia varten on tarkkaavaisuutta ja keskittymistä vaativaa toimintaa, ja tulkkauksessa tapahtuvat virheet saattavat johtua tämän vaiheen epäonnistumisista (Shreve & Diamond 1997: 239–240). Työmuisti on työskentelytila, jossa ”käsittelemme

²¹ Vastaava vaihe on Gilella (1997) konsekutiivitulkkauksen kuuntelemisvaihe CI (listening).

tarkkaavaisuuden kohteena olevia asioita” (Tommola 2004: 13). Sillä on käytännössä kaksi tehtävää: prosessointi ja informaation lyhytaikainen säilyttäminen/ylläpitäminen (Dijk & Kintsch 1983: 352). Sensorisesta muistista saapuvan aineksen synteesi tapahtuu *pitkäkestoisesta muistista*²² toimitetun tiedon avulla. Työmuistin kuormittuessa informaatio siirretään varastoitavaksi eteenpäin pitkäkestoiseen muistiin. Työmuistin ja pitkäkestoisen muistin välillä toimii *työmuistin keskusyksikkö*, jonka tehtävänä on myös koordinoita työmuistin sisäisten apujärjestelmien toimintaa. (Tommola 2006-I: 130–132; Shreve & Diamond 1997: 234–238.)

Työmuistin rooli nähdään erilaisena konsekutiivitulkkauksessa ja simultaanitulkkauksessa. Konsekutiivitulkkauksessa tulkki kuuntelee viestin ja työstää sen työmuistissa eli analysoi merkityssisällön, muodostaa jäsentyneen merkitysrepresentaation ja siirtää sen varastoitavaksi pitkäkestoiseen muistiin niin, että pystyy sitten palauttamaan ja muuntamaan sen kohdekieliseksi viestiksi. Konsekutiivitulkkauksessa siis viestin tallennus ja palautus ovat keskeisiä ”muistia kuormittavia tekijöitä”, kun taas simultaanitulkkauksessa keskeisinä ovat toimintojen samanaikaisuus ja muistin kapasiteetin jakaminen. (Tommola 2006-III: 180–181.)

Muistiin ei tavallisesti tallennu irrallisia sanoja, vaan eräänlaisia asiakokonaisuuksia eli *ymmärtämisprosessin tuotos* (Tommola 2006-I: 137–141; 2006-II: 20–21), josta käytetään nimityksiä lähdetekstin *kognitiivinen merkitys*, *merkitysrepresentaatio* (Tommola 2006-I ja II), *semanttinen representaatio* (Tommola 2006-III: 174) tai *tulkkauksen ydin* (Tommola 2006-I, II, III).

Tulkki muodostaa mielessään viestin *makrorakenteen*²³ eli skeeman, jossa on hahmoteltu lähdeviestin keskeiset asiat ja niiden väliset suhteet ja johon sisältyvät myös ”yksityiskohtatiedot”. (Tommola 2006-I: 134.) Konsekutiivitulkkauksessa viestin analyysi tapahtuu syvemmällä tasolla kuin simultaanitulkkauksessa ja merkitysrepresentaatio on jäsentyneempi kuin simultaanitulkkauksessa (Tommola 2006-III: 180–181). Työmuistin ja pitkäkestoisen muistin ”hyvydet” ovat keskinäisessä riippuvuussuhteessa. Vastanotetun viestin jäsentäminen tapahtuu nimenomaan työmuistissa, ja pitkäkestoisen muistin toimintojen onnistuminen riippuu paljon siitä, kuinka hyvin muistettava materiaali on järjestetty. (Dijk & Kintsch 1983: 352.) Monien kokeellisten tutkimuksien valossa näyttää siltä, että tekstien/diskurssin onnistunut muistaminen on hierarkkisesti järjestettyjen ajatuskokonaisuuksien onnistuneen rakentamisen varassa (Dijk & Kintsch 1983: 356–364).

Kohdekielisen viestin tuottamisvaiheessa tulkki ”aktivoi [...] makrorakenteen työmuistissaan” ja samalla ”aktivoituu pääkohtiin liittynyt yksityiskohtainen sisältö” (Tommola 2006-I: 134). Tämän abstraktin merkitysrepresentaation tulkki ilmaisee

²² Pitkäkestoiseen muistiin on tallennettu kaikki, mitä henkilö tietää ja muistaa (ks. esim. Kintsch 1998: 217).

²³ Propositionaalisen skeeman ja makrorakenteen hahmottamisesta tarkemmin alaluvussa 2.3.4 *Viestin sisällön analyysi*.

sitten kohdekielen keinoin työstämällä pitkäkestoisen muistin lingvistisiä ja ekstralingvistisiä tietovarantoja (Tommola 2006-I: 138). Simultaanitulkauksessa aikapaine ja informaation katkeamaton virtaus pakottavat tulkin analysoimaan ja tuottamaan toisella kielellä proposition elementaariset perusyksiköt ilman, että hän aina pystyy hahmottamaan makrorakennetta. Makrorakenteiden hahmottamisen taidon tuo simultaanitulkille kokemus. (Sunnari 1995; Tommola 2004: 17.)

Tulkkausprosessissa osa kognitiivisista toiminnoista tapahtuu *automaattisesti*, varsinkin jos lingvistinen ja ekstralingvistinen tieto on hyvin harjaannutettua. Osa kognitiivisista prosesseista taas vaatii tulkilta ponnistuksia ja tietoisuutta. Näin tapahtuu varsinkin, kun prosessoinnin kohteena on jokin ennalta tuntematon, outo tai odottamaton asia. (Shreve & Diamond 1997: 241–245.) Tulkkauksen tutkijat esittävät erilaisia malleja kognitiivisten prosessien automatisoinnista. Shreven & Diamondin (1997: 249–252) mukaan syntaktisten rakenteiden transponointi, kulttuurisidonnaisten elementtien yhdistäminen ja ekvivalenttisten yksiköiden valinta saattavat kokeneilla tulkeilla tapahtua automaattisesti ilman tietoista ponnistusta.

Tommolan (2006-I) mukaan tiedon käsittely tapahtuu sekä vertikaalisesti että horisontaalisesti. Vertikaalinen tiedon käsittely tapahtuu merkitysrepresentaation kautta, kun taas horisontaalinen käsittely on suoraan pintatasolla tapahtuvaa eri kielten sanojen tai rakenteiden kohdistamista. Lähdeviestin yksittäiset sanat tai rakenteet saattavat linkittyä kohdekielisiin sanoihin tai rakenteisiin suoraan ilman merkitysrepresentaation muodostamista. Horisontaalinen tiedon käsittely toimii keinona säästää tulkin kognitiivista kapasiteettia työmuistia kuormittavan viestin analyysin ja muistamisen ohella. (Tommola 2006-I: 140–141).

Myöskään Seleskovitchin (1976) mukaan tulkkaus ei aina tapahdu merkitysrepresentaation kautta, vaan tulkki operoi kahdentyyppisten yksiköiden kanssa. Jotkin vastaanotetut puheen segmentit prosessoidaan ja varastoidaan kielellisinä yksiköinä. Nämä yksiköt Seleskovitch määrittelee käännettävissä oleviksi sanoiksi (*translatable words*), ja ne ovat henkilöitä, erisnimiä sekä asioita tai käsitteitä kuvaavia sanoja, jotka ovat kuitenkin helposti ja yksiselitteisesti hahmotettavissa molemmissa kielissä. Seleskovitch (1976: 112–113) olettaa, että konsekutiivitulkauksessa suoraan käännettävien yksiköiden määrä on huomattavasti pienempi kuin simultaanitulkauksessa. Tämän ajatuksen perustelu on kuitenkin hyvin lyhyt ja jokseenkin epäselvä. Seleskovitchin (1976: 113) mukaan tämän synnä on lähdepuheen ja tulkkeen välinen aikaviive, jolloin tulkin muistissa säilytettävissä olevat sanayksiköt saattavat olla semanttisen koodauksen prosessille haitaksi (*it would interfere with the semantic coding process in interpreter's mind*).

Vaikka horisontaalisesta tiedon käsittelystä voi olla apua tulkauksessa, valtaosa tulkauksesta tapahtuu kuitenkin mentaalisen merkitysrepresentaation kautta (Seleskovitch 1976: 110–113; Tommola 2006-I: 141).

Gerverin (1976) hypoteesin mukaan tulkki säilyttää lähdeviestin merkityksen työmuistissa ainakin siihen asti, että pystyy vertaamaan tuottamaansa kohdekielistä viestiä siihen.

Työmuistin kapasiteetin rajallisuus

Yllä todettiin, että työmuistilla on tulkkauksprosessissa keskeinen rooli, mutta sen kapasiteetti on rajallinen. Kirjallisuudessa viitataan monesti George Millerin (1994/1956) maagiseen lukuun seitsemän. Millerin (1994/1956) mukaan muistin keskusyksikkö (*immediate memory*) pystyy käsittelemään 7 ± 2 informaatioyksikköä kerrallaan. Miller tekee eron informaation kappaleiden (*bits of information*) ja palojen (*chunks of information*) välille. Muistaakseen tarinan tai tapahtuman ihminen koodaa/ryhmittää vastaanotetun informaation kappaleet (*bits*) isompiin yksiköihin oman kokemuksensa pohjalta ja oman tapansa mukaan. Ihmisen mieli pystyy työstämään seitsemää objektia kerrallaan. Näin huomiokyky käsittelee seitsemää objektia kerrallaan ja muistin keskusyksikkö käsittelee seitsemää informaatioyksikköä kerrallaan. (Miller 1994/1956.)

Lyhytkestoisen muistin kapasiteetista on esitetty myöhemmin muita arvioita. Esimerkiksi MacWhinney (1997: 228) mukaan yleisesti arvioidaan, että lyhytkestoisen muistin kapasiteetti on noin 4 yksikköä. Dijk & Kintsch (1983: 352) huomauttavat sängen aiheellisesti, että maaginen luku 7 ei välttämättä tarkoita, että henkilö pystyy ylläpitämään työmuistissa 7 tai 9 yksikköä kerrallaan. Jos työmuistilla on kaksi tehtävää eli prosessointi ja informaation lyhytaikainen säilyttäminen, niin kapasiteetti jakautuu näiden kahden tehtävän kesken ja henkilö pystyy käyttämään kapasiteettia maksimaalisesti informaation säilyttämiseen vain silloin, kun prosessointitehtävä on minimoitu. Viestin ymmärtämisessä (siis viestin merkitysrepresentaation laatimisessa) on kyse jatkuvasta prosessoinnista, ja silloin informaation säilyttämiselle jää arvioilta noin 2 yksikköä. Jos taas prosessointi tehostuu, viestin ylläpitämiseen vapautuu enemmän kapasiteettia. (Dijk & Kintsch 1983: 352.) Työmuistin kapasiteetin rajallisuuteen vaikuttaa myös se, että siinä työestetään samanaikaisesti useanlaista tietoa. Työmuistissa voi olla vastaanotetun informaatioyksikön lisäksi mm. tieto vastaanotetun yksikön tyylistä ja sen rakenteellisista ominaisuuksista, tieto puhujan tai vastaanottajan ominaispiirteistä sekä puheena olevan asian laajemmasta kontekstista. (Cowan 2000-2001: 136.)

Kintschin (1998: 215–219) mukaan listasta, jossa on 30 sattumanvaraista yksittäistä sanaa, pystyivät opiskelijat toistamaan yhden lukukerran jälkeen noin 12–14 sanaa ja aikuiset vielä vähemmän. Tämä tarkoittaa, että tunnissa pystytään omaksumaan noin 100 yksittäistä sanaa. Toisaalta koetilanteiden ulkopuolella jokapäiväisessä elämässä tapahtuva muistaminen on huomattavasti parempaa, kuin mitä ko-

keellisten tutkimuksien tulokset antavat ymmärtää. Tietokokonaisuuksia, kuten esimerkiksi tekstejä, luentoja tai uutisia, muistetaan huomattavasti paremmin kuin yksittäisiä sanoja. Parempi muistaminen onnistuu työmuistin laajentamisstrategian ansiosta: lyhytkestoisen työmuistin toimiessa kapasiteetin ylärajoilla osa kognitiivisista toiminnoista siirtyy pitkäkestoiseen muistiin työyksikön säilytettäväksi. (Kintsch 1998: 215–219.)

Missä vaiheessa poistoja tapahtuu? Tapahtuuko poistoja sinä aikana, jona viestiä säilytetään työmuistissa, vai siirrettäessä viestiä säilytettäväksi pitkäkestoiseen muistiin? Tapahtuuko poistoja sen takia, että tulkki ei pysty rekonstruoimaan viestiä täydellisesti tuodessaan sen työmuistista? Vai tapahtuuko poistoja jo viestin vastaanottamisvaiheessa, kun vastaanotetun informaation analyysi työllistää tulkin kognitiivisen kapasiteetin lähes täysin ja tämän takia huomiokyky heikkenee? Onko mahdollista, että tulkin huomio herpaantuu eikä sensorinen muisti rekisteröi kaikkia tulkattavan viestin osia? Nämä kysymykset ovat erittäin mielenkiintoisia, mutta ne kuuluvat paremmin kognitiotutkimuksen aihepiiriin. Tämän tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista käsitellä niitä. Lisäksi tämän tutkimuksen ulkopuolelle jäävät monet muutkin tulkin muistamisstrategioihin liittyvät kysymykset. Missä vaiheessa tulkki arvioi viestin eri ainekset mm. tulkkauksen funktion näkökulmasta? Päättääkö hän jo analyysivaiheessa olla tallentamatta muistiinsa tulkkaustehtävän kannalta epärelevantteja osioita säästääkseen kognitiivista kapasiteettiaan vai karsiiko hän epärelevantin aineksen kohdekielisen viestin tuottamisvaiheessa?

Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole selvittää työmuistin kapasiteettia. Muistikapasiteetin rajallisuus ja muistin keskeinen rooli konsekutiivitulkkauksessa ovat tämän tutkimuksen lähtökohdana, ja tässä tutkimuksessa on tarkoitus selvittää, aibeuttaako muistikapasiteetin rajallisuus tarkkuuden alenemista käytännön tilanteissa.

2.3.4 Viestin sisällön analyysi

Alaluvussa 2.3.3 *Tulkkausprosessin malli* todettiin, että tulkkausprosessi perustuu lähdeviestin vastaanottamiseen, merkitysrepresentaation muodostamiseen ja sen ilmaisemiseen toisella kielellä. Merkityksen representaatiota on kuvattu suhteellisen vähän, vaikka viestin sisällön mallintaminen ja mittaaminen ovat tärkeitä niin koulutuksessa ja laadun arvioinnissa kuin tutkimuksessakin tarkasteltaessa erilaisten tekijöiden vaikutuksia tulkkaukseen (Tommola 2006-III: 174). Tässä alaluvussa pohditaan viestin sisällön olemusta: mistä osioista se koostuu ja millä yksiköillä se on mitattavissa. Alaluvussa selostan Turun yliopiston englannin kääntämisen ja tulkkauksen oppiaineessa kehitettyä ja sovellettua propositioanalyysia (ks. Tommola 2004: 14–16; 2006-I; 2006-II; 2006-III; Tommola & Lindholm 1995; Sunnari 1995

ja Dillinger 1994), Aarhusin yliopiston työryhmän käyttämää semanttisen verkoston analyysia (Dam 2007; Dam & Engberg 2006) sekä venäläisen tutkijan Min'âr-Beloručevin (1996) esittämää epävastaavuuden menetelmää.

Propositioanalyysi

Propositioanalyysia on käytetty kokeellisissa tulkkauksen tutkimuksissa (ks. esim. Tommola & Lindholm 1995; Sunnari 1995 ja Dillinger 1994). Tommola & Lindholm (1995) tutkivat visuaalisen kontaktin ja kuuluvuuden vaikutusta simultaanitulkkauksen tarkkuuteen. Mariana Sunnari (1995) tutkii simultaanitulkkauksen sujuvuutta. Hän vertailee lähtötekstiä ja tulotekstiä käytettyjen tulkkauskeinojen näkökulmasta tavoitteenaan ymmärtää tulkkausta kongnitiivisena prosessina. Dillinger (1994) soveltaa propositioanalyysia tulkin ymmärtämisprosessin tutkimukseen.

Propositioanalyysi pohjautuu Kintschin (1974; 1994) sekä Dijkin ja Kintschin (1983) ajatukseen ”tekstin propositiosällöstä ja sen hahmottumisesta makrorakenteiksi” (Tommola 2006-III: 174). Propositioiksi mallissa mielletään ”asiantilaa kuvaava ja todennettavissa oleva väite, joka sisältyy kielelliseen ilmaisuun” (Tommola 2004: 11). Propositioanalyysissa laaditaan viestin propositiosta skeema, jossa viesti jaetaan mikroelementteihin, propositioihin. Propositio koostuu predikaatista ja yhdestä tai useammasta argumentista. Propositioanalyysissa käytetyt käsitteet predikaatti ja argumentti eroavat perinteisesti syntaksianalyysissa käytetyistä. Propositioanalyysissa predikaatti on toiminto, tapahtuma, tila tai ominaisuus, ja sen argumentteina ovat tekijä, tekemisen kohde tai tekemisen tavoite. Argumentteihin voi liittyä modifikaattoreita (määrittäjiä). Predikaatiksi luokitellaan myös toiminnan olosuhteita ilmaisevat ajan ja paikan määrittäjä. (Dijk & Kintsch 1983: 109–116; Kintsch 1998: 37–42, 54–64; Tommola 2004: 14–16.)

Propositiot tai propositioiden kiteytymät yhdistyvät argumenttien tavoin konnektiiveihin (esim. CON[P1, P2]). Mikropropositiot muodostavat rakenteita, joiden välissä voi olla epäsuoria, suoria, rinnasteisia tai alisteisia yhteyksiä, tai propositiot voivat olla integroituja tai upotettuja toisiinsa. Epäsuorassa yhteydessä toisiinsa ovat samaan episodiin eli samaan aikaan, paikkaan tai argumenttiin liittyvät mikropropositiot. Suorassa yhteydessä toisiinsa ovat samaan episodiin kuuluvat mikropropositiot, joita yhdistää jokin sama adverbiaali, kuten esimerkiksi *therefore, then, so, as a result* tai vastaava sana, lause tai lauseke. Rinnasteisessa yhteydessä toisiinsa ovat kaksisuuntaisessa yhteydessä, kuten esimerkiksi syy-seuraussuhteessa, toisiinsa olevat propositiot. Propositioiden tai propositiorakenteiden välissä voi olla myös alisteinen rakenne, jolloin esim. toinen rakenne määrittää tai spesifioi toista. Propositiot katsotaan integroituneiksi toisiinsa, jos proposition esittämä tosiasia täysin pe-

rustuu toiseen tai johtuu toisesta. Upotettu propositio lähestyy merkitykseltään modifikaattoria (esim. *expected, fallen*). (Dijk & Kintsch 1983: 122–124.)

Tommola (2004: 12–14) esittää seuraavan esimerkin propositionaalisen skeeman laadinnasta. Virkkeestä *The great hope of curing all infectious diseases that was started off by the discovery of the sulphonamides in the thirties was not being realized in the forties because the germs that had been knocked out by sulpha drugs were learning a few biological tricks.* on laadittu seuraava propositionaalinen skeema:

- 01 START-OFF discovery hope
- 02 MOD great hope
- 03 ABOUT hope 04
- 04 CURE x disease
- 05 MOD all diseases
- 06 MOD infectious disease
- 07 OF discovery sulphonamides
- 08 TIME 07 in-the-thirties
- 09 REALIZE x hope
- 10 NEG 09
- 11 TIME 10 in-the-forties
- 12 BECAUSE 10 13
- 13 LEARN germ trick
- 14 MOD a few tricks
- 15 MOD biological trick
- 16 KNOCK-OUT sulpha-drug germ
- 17 TIME 16 initially

Skeemassa viesti on jaettu propositioihin, joissa kaikissa on predikaatti eli toiminto (esim. CURE, LEARN, KNOCK-OUT, REALIZE), ominaisuus (MOD) tai aika ja siihen liittyvä(-t) argumentti (argumentit) (esim. x disease, x hope, all). Toiminnan argumentteina ovat esimerkiksi toiminnan suorittaja tai toiminnan kohde (esim. discovery hope, x hope, germ trick). Ominaisuuden (MOD) argumentteina ovat määritteet (esim. all, infectious), ja aikaa kuvaavan predikaatin (TIME) argumentteina ovat ajan määritteet (esim. in-the-thirties). (Tommola 2004: 12–15.)

Propositioanalyysi on kytketty viestin vastaanottamisen prosessiin, ja propositionaalisen skeeman evoluution avulla kuvataan tulkin muistamistoimintoa. Sitä mukaa kuin viestin uusia elementtejä saapuu tulkin työmuistin käsiteltäviksi, propositionaaliset yhdistetään laajemmiksi kokonaisuuksiksi, muodostetaan makrorakenteita ja ”epäolennaisimmilta tuntuvat” propositiot poistetaan. Yleistäminen makrorakenteeksi tapahtuu vaiheittain ja ”rakentuu monitasoiseksi”. Yllä esitetyn virk-

keen mikropropositioiden joukko voi korkealla yleistämistasolla muodostaa seuraavan makrorakenteen:

30s: SULPHAS BUT 40s: GERMS GET RESISTANT,

jossa propositiot 01-08 on yhdistetty makropropositioksi 30s: SULPHAS ja propositiot 09-17 makropropositioksi 40s: GERMS GET RESISTANT. (Tommo-la 2004: 12–17.)

Mikrorakenteen evolvointia makrorakenteeksi ohjaa se, kuinka tärkeitä elementit ovat. Vähemmän tärkeät elementit ”väistyvät taka-alalle, jotkut sulautuvat toisiin elementteihin ja muodostavat yleistyksiä ja joidenkin aktivaatiotaso laskee siinä määrin, että ne katoavat työmuistista kokonaan”. (Tommo-la 2004: 14 – 16.)

Propositioanalyysiä käyttävissä tutkimuksissa tarkastellaan tarkkuuden yhtä osa- aluetta, ainoastaan propositionaalista (semanttista) tarkkuutta. Viestin propositionaalinen representaatio ei huomioi kaikkia pintarakenteen ominaisuuksia, kuten esimerkiksi verbien aikamuotoa tai nominien epämääräisyyttä (Kintsch 1998: 38–39, 49).

Propositioskeeman laadinnassa jätetään pois ne pintarakenteet, jotka eivät suoraan liity merkityssisältöön. Sellaisia ovat esimerkiksi retoriset, tyylilliset ja vuoro- vaikutukselliset sekä erilaiset ylimääräiset syntaktiset ja semanttiset yksiköt. (Kintsch 1998: 38–39, 49.) Tällaisten ”ylimääräisten” elementtien pois jättäminen ei ole oikeutettua, jos halutaan selvittää tulkin strategioita kaiken originaaliin sisältyvän erityyppisen aineksen suhteen.

Esimerkiksi Sunnari (1995) havaitsee tutkimuksessaan viestin elementtien eriarvoisuuden ja päällekkäisyyden. Hän myös toteaa, että lähdeteksti sisältää paljon semanttisesti tyhjää tai päällekkäistä informaatiota, epäröintiä ja uudelleen aloituk- sia. Sunnarin mukaan ihannetapauksessa kokenut simultaanitulkki ei pyri välittä- mään lähdekielistä viestiä kokonaisuudessaan, vaan pyrkii välittämään sen infor- maation, joka on relevantti viestin kannalta. Tulkki poistaa ylimääräisen materiaalin, kuten esimerkiksi toistot, itsekorjaukset ja täytesanat, tai sellaiset lähdetekstin osiot, jotka selittävät, yksilöivät tai korjaavat aikaisemmin sanottua. Sunnari tulee siihen johtopäätökseen, että simultaanitulkki pitää työmuistissa kaikki proposition mik- roelementit ja analysoi, kuinka relevantteja ne ovat, ja vasta sen jälkeen valikoi ne tulokieliseen viestiin.

Sunnarin tutkimus viestii siitä, että mikroelementit ovat eriarvoisia ja niillä on mahdollisesti erilaiset viestinnälliset funktiot; omassa tulkkaustrategiassaan tulkki huomioi tämän eriarvoisuuden ja valikoi kohdekieliseen viestiin vain informaation välittämisen näkökulmasta tärkeimmät mikropropositiot. Propositioanalyysi meto- dina rajoittaa esiteltävää tutkimusta siinä mielessä, että propositioanalyysissä analy- soidaan kaikki lähdetekstin mikroyksiköt samanarvoisiksi eli ei tehdä eroa tärkeim-

män ja vähemmän tärkeän aineksen tai eri elementtien funktioiden välille. Yksiköiden eriarvoisuus ja erilaisuus huomataan vasta siinä vaiheessa, kun lähdetekstiä ja kohdetekstiä vertaillaan keskenään ja huomataan, että jokin lähdetekstin elementti on poistunut kohdetekstistä. Mielestäni objektiivisempi kuva saadaan, kun käsitellään lähdeteksti ja kohdeteksti ensin erikseen ja määritellään niistä yksiköt, niiden arvo ja viestinnälliset tehtävät ja vasta sen jälkeen vertaillaan originaalia ja tulketta keskenään tarkkaillen eriarvoisten ja funktionaalisesti erilaisten elementtien ”kohta-loa”.

Semanttisen verkoston analyysi

Helle V. Dam (2007) ja Jan Engberg (Dam & Engberg 2006) käyttävät muistiinpanotekniikan tehokkuuden tutkimukseen semanttisen verkoston analyysiä. Menetelmä perustuu Gerzymisch-Arbogastin ja Mudersbachin Relatra-analyysiin (Mudersbach ja Gerzymisch-Arbogast 1989 viittaus teoksessa Dam & Engberg 2006: 216, 221–222; Gerzymisch-Arbogast 1994, 1996, 1999; Gerzymisch-Arbogast ja Mudersbach 1998).

Puhe ja tulke litteroidaan käyttäen ortografista standardia. Litteroituihin teksteihin ei siirretä lainkaan puhutulle kielelle ominaisia ilmiöitä, joita ovat mm. uudelleen aloitukset, itsekorjaukset tai täytetyt tauot. Lähdeteksti jaetaan 16 kappaleeseen ja kohdeteksti vastaaviin 16 kappaleeseen, ja lähde- ja kohdekieliset kappaleet kohdistetaan keskenään. (Dam & Engberg 2006: 217–218).

Menetelmä pohjautuu generatiiviseen teoriaan. Lähde- ja tulotekstit puretaan sanoiksi, määritetään sanojen väliset yhteydet lauseke-, lause- ja kappaletasoilla ja esitetään rakenne skeeman muodossa. Skeema rakentuu verbien valenssin periaatteeseen. Sanojen väliset suhteet merkitään skeemaan nuolilla. (ks. Dam & Engberg 2006: 221–232.) Semanttisen verkoston analyysi on periaatteiltaan lähellä propositionanalyysiä, jossa myös määritellään predikaatin ja argumentin välisiä suhteita. Semanttisen verkoston analyysissä käytetään vastaavia käsitteitä argumentti ja yhdistäjä (*relator*), joista jälkimmäinen vastaa propositionanalyysin predikaattia.

Lähde- ja kohdetekstien vastaavien kappaleiden skeemoja verrataan toisiinsa. Arvioinnin perusteena ovat argumenttien ja yhdistäjien sekä niiden välisten suhteiden määrät. Esimerkiksi jos lähdetekstissä on yhteensä 30 argumenttia ja yhdistäjää ja kohdetekstissä näitä on 28, originaalin ja tulkkeen vastaavuus on elementtien määrän osalta 93 %. Jos taas elementtien välisten suhteiden määrä on originaalissa 32 ja tulkkeessa 30, vastaavuus on 94 %. (Dam & Engberg 2006: 221–232.) Tämän-tyyppisessä yksinkertaisessa laskennallisessa arvioinnissa pystytään havaitsemaan elementtien eli sanojen poistot, mutta ei esimerkiksi sanojen välisten yhteyksien muutoksia tai lisäyksiä eikä merkityksien muutoksiakaan. Tutkijat itse ovat havain-

neet, että laskennalliset tulokset eivät paljasta uudelleenorganisointia ja lisäyksiä (ks. Dam & Engberg 2006: 228–232).

Tutkijat tiedostivat, että semanttisen verkoston analyysi on formaalinen lingvistinen menetelmä, joka toimii tekstitasolla eikä välttämättä vastaa ymmärtämisen prosessia. Tutkimusprojektissa semanttisen verkoston analyysia verrattiin intuitiiviseen analyysiin, joka vastaa ihmisten käsityksiä tarkkuudesta. Intuitiivisessa analyysissä riippumattomat ekspertit arvioivat koetulkauksen tarkkuutta vertailemalla lähde- ja kohdelitteraatteja keskenään formaalisen analyysin mukaista kappalejakoja noudattaen. Jokainen kappale arvioitiin asteikolla 1–5, jossa 1 on "hyvin epätarkka" ja 5 "hyvin tarkka". (Dam & Engberg 2006: 221–232.)

Intuitiivisen ja formaalisen analyysin tuloksien vertailu osoitti, että kokonaisuutena ne ovat yhdenmukaisia, eli formaalinen semanttisen verkoston analyysi vastaa ihmisen intuitiivista käsitystä tarkkuudesta (Dam & Engberg 2006: 232). Tämä on tärkeä lähtökohta tutkimuksessani käytetyn analyysin luotettavuuden arvioinnissa. Asiantuntijan arvion ja formaalisen lingvistisen analyysin tulokset eivät poikkea toisistaan ainakaan olennaisesti.

Damin & Engbergin (2006: 232–233) toinen tärkeä havainto on se, että niin intuitiivinen kuin formaalinen analyysi soveltuvat kausaalitutkimukseen, jossa tarkkuus ei ole varsinaisena tutkimuskohteena, vaan toimii riippuvana muuttujana (*dependent variable*) eli muistiinpanojen tehokkuuden mittarina. Toisaalta semanttinen analyysi on yksityiskohtaisempi, ja sen takia se soveltuu intuitiivista analyysia paremmin tutkimuksiin, joissa pitää määritellä epävastaavuuden tyyppiä eli kuvailla epätarkkuutta. (Dam & Engberg 2006: 232–233.) Oman tutkimukseni näkökulmasta pelkästään eksperttien arviointi tarkkuuden asteesta ei välttämättä olisi relevantti, koska oletan, että tulkattavan jakson pituus vaikuttaa viestin eri aineksiin eri tavalla. Toisin sanoen epävastaavuuden tyypit ovat tutkimuskysymykseni kannalta yhtä tärkeitä kuin epätarkkuuden aste.

Min'âr-Beloručevin epävastaavuuden teoria

Venäläinen tutkija Rûrik Konstantinovič Min'âr-Beloručev (1996) on kehittänyt *epävastaavuuden teoriaksi* (*теория несоответствия*) nimeämänsä kääntämisen ja tulkauksen teoreettisen mallin. Mielenkiintoani on herättänyt Min'âr-Beloručevin tapa jakaa teksti tai puhe segmentteihin ja se ajatus, että kaikki viestin sisältämä informaatio ei ole samanarvoista. Vaikka Min'âr-Beloručevin mallissa on paljon kiistanalaisia kohtia, kehittämäni funktionaalisen epävastaavuuden analyysi on saanut siitä vaikutteita. Epävastaavuuden teorian esittäminen kokonaisuudessaan on tämän työn kannalta epärelevanttia, mutta seuraavaksi siitä kuvaillaan tutkimuksen kannalta tärkeitä kohtia.

Min'âr-Beloručevin esittämä informaation määritelmä on hyvin laaja. Informaatio on tietoa, jota vastaanottaja ylipäänsä saa ulkomaailmasta. Informaatio voi olla kohdistettua tai kohdistamatonta. Viestin sisältämä, vastaanottajalle tarkoitettu informaatio on kohdistettua, kun taas kaikki muu vastaanottajaa ympäröivä informaatio on kohdistamatonta ja tarkoitettu kaikille. Vastaanottaja saa kohdistamattoman informaation niin kuin kaikki muutkin ympäröivästä todellisuudesta. (Min'âr-Beloručev 1996: 19.) Viestin tulkintaan vaikuttaa kahdenlainen informaatio: semanttinen ja kontekstuaalinen²⁴. Viestin kaikki pintaelementit kantavat semanttista informaatiota, mutta se ei itsessään riitä viestin merkityksen ymmärtämiseen. Viestin lähettäjä muotoilee ja viestin vastaanottaja tulkitsee viestin kontekstuaalisen informaation avulla. (Min'âr-Beloručev 1996: 19–20, 25, 28.) Tämä ajatus ei ole uusi kielitieteessä tai käännös- ja tulkkaustieteessä, mutta se on perustavanlaatuisen tässä tutkimuksessa tekemieni ratkaisujen kannalta. Tässä tutkimuksessa ei tulkita viestin sisältöä ainoastaan pintarakenteiden semanttisen sisällön näkökulmasta, vaan tehdään tarvittaessa myös kontekstuaalisia tulkintoja. Tulkkipäätös ei tee todellisessa tulkkaustilanteessa tulkintoja viestin sisällöstä pelkästään pintarakenteiden semanttisen merkityksen pohjalta, ja näin pelkästään semanttisten merkityksien analyysi on omiaan vääristämään kuvaa tulkkausten tarkkuudesta. Käsitteet implisiittinen ja eksplisiittinen informaatio ja vastaavuuden analyysin kategoriat implikointi ja eksplikointi perustuvat myös ajatukseen viestinnän kontekstisidonnaisten tulkintojen väistämättömyydestä.

Min'âr-Beloručevin (1996: 62–63) mallin mukaan puhe tai teksti jaetaan segmentteihin, jotka sisältävät eräänlaisia informaation keskittymiä eli informaatiokvantteja. Yksi segmentti sisältää yhden tai useamman informaatiokvantin. Informaatiokvantin määritelmä ei paljonkaan eroa proposition määritelmästä. Jokainen informaatiokvantti vastaa yhtä meitä ympäröivän maailman fragmenttia (Min'âr-Beloručev 1996: 66). Tavallisesti informaatiokvantteina²⁵ ovat nominilausekkeet, ja predikaatti yhdistää ne virkkeeksi. Esimerkiksi virke *Под Псковом 4 октября состоялся традиционный мотокросс, посвященный памяти Александра Матросова.* (*Pihkovan läheisyydessä pidettiin 4. lokakuuta perinteinen Aleksander Matrosovin muistolle omistettu motocross-kilpailu.*) sisältää 4 kvanttia²⁶ ja sen rakenne voidaan esittää skeeman avulla seuraavasti:

²⁴ Kontekstuaalinen on Min'âr-Beloručevilla (1996: 46–57) hyvin laaja käsite ja sisältää mm. tilansidonnaiset seikat ja osallistujien lingvistisen ja ekstralingvistisen tiedon.

²⁵ Min'âr-Beloručevin perusteluissa käsitteitä puheen segmentti ja informaatiokvantti käytetään monesti synonyymeinä, ja on mahdotonta päätellä, kumpi on kyseessä missäkin yhteydessä. Noudatan tässä esityksessä tekijän käyttämiä nimityksiä, vaikka esimerkiksi tässä yhteydessä luultavimmin kyse on puheen segmentistä eikä informaatiokvantista.

²⁶ Tässä tapauksessa jokainen informaatiokvantti muodostaa itsenäisen puheen segmentin (Min'âr-Beloručev 1996: 63).

	<u>СОСТОЯЛСЯ</u> (pidettiin)	
что? (mitä?)	где (missä?)	когда (milloin?)
<u>традиционный мотокросс</u>	<u>под Псковом</u>	<u>4 октября</u>
(perinteinen motokrossikilpailu)	(Pihkovan lähellä)	(4. lokakuutta)

какой? (millainen?)
посвященный памяти Александра Матросова
 (Aleksander Matrosovin muistolle omistettu).

Tekstissä nämä puheen segmentit erotetaan toisistaan pystyviivoilla, eli seuraavasti: *Под Псковом || 4 октября || состоялся традиционный мотокросс, || посвященный памяти Александра Матросова.* (Min'âr-Beloručev 1996: 63.)

Jako segmentteihin näyttää hieman epäloogiselta. Miksi esimerkiksi predikaatti *состоялся* (*pidettiin*) on vain yhdessä segmentissä eikä muissa paikka- ja aikatietoa sisältävissä segmenteissä? Miksi attribuutti *традиционный* (*perinteinen*) muodostaa subjektin *мотокросс* (*motocross*) kanssa saman yksikön, kun taas lauseenvastikkeella ilmaistu attribuutti *посвященный памяти Александра Матросова* (*Aleksander Matrosovin muistolle omistettu*) on itsenäinen segmentti?

Min'âr-Beloručev (1996: 63) toteaa itsekin, että segmentointi tapahtuu jossain määrin intuitiiviselta pohjalta, mutta ehdottaa perusteluksi kuitenkin ns. puhevirran katkeamattomuuden sääntöä. Tämä tarkoittaa, että puhe jaetaan jaksoihin samassa järjestyksessä kuin sitä tuotetaan ja vastaavasti ymmärretään, kuitenkin sillä ehdolla, että ohjaava sana edeltää ohjattavaa. Tämä on tutkijan mukaan peruste sille, että paikkaa ja aikaa ilmaisevat adverbialit (*Под Псковом* ja *4 октября*), jotka edeltävät niitä ohjaavaa predikaattia *состоялся*, ovat itsenäisiä segmenttejä ja objekti *традиционный мотокросс* muodostaa predikaatin kanssa yhden segmentin. (Min'âr-Beloručev 1996: 63.) Tämä sääntö ei näytä kuitenkaan toimivan. Tekijä itsekin mainitsee lukuisia poikkeuksia, joissa sääntö ei päde.

Mallista näyttää puuttuvan selkeä ero informaatiokvanttien ja puheen segmenttien väliltä. Jos katkeamattoman puhevirran periaate toimii vain puheen segmentoinnin kohdalla, muttei informaatiokvanttien erottamisen perusteena, silloin Min'âr-Beloručevin mallia voitaisiin tulkita niin, että puheen segmentit *Под Псковом* ja *4 октября* sisältävät vastaavasti informaatiokvantit *'состоялся под Псковом'* ja *'состоялся 4 октября'*. Sen sijaan puheen segmentti *состоялся традиционный мотокросс* sisältäisi kaksi informaatiokvanttia *'состоялся мотокросс'* ja *'традиционный мотокросс'*.

Min'âr-Beloručevin puheen segmentointimallilla on kuitenkin myös etunsa. Lineaarinen puheen jako segmentteihin on vähemmän työläs menetelmä kuin elementaaristen yksiköiden kuvailutavat propositionalyysissa ja semanttisen verkoston analyysissa. Koska analysoin suhteellisen ison aineiston, joudun turvautumaan lineaariseen esitystapaan. Tutkimuksessani käytetty jako segmentteihin eroaa

Min'âr-Beloručevin ehdottamasta siinä, etten huomioi lainkaan hänen periaatettaan ohjaavan ja ohjattavan sanan keskinäisestä järjestyksestä. Jakaessani puhetta segmentteihin pyrin noudattamaan puheen lausumarakennetta²⁷ eli huomioin segmentoinnissa puheen prosodiset ominaisuudet.

Seuraavassa on lyhyt esimerkki, jossa puheenvuoro on jaettu kolmeen segmenttiin. Kukin segmentti on kirjoitettu omalle rivilleen. Segmenttejä erottavat toisistaan melko pitkät tauot. Ensimmäinen segmentti alkaa pitkän 2,3 sekunnin tauon jälkeen. Ensimmäisen segmentin erottaa toisesta 0,8 sekunnin tauko, ja lisäksi puhuja vähän venyttää segmenttiä aloittavaa prepositiota. Toisen ja kolmannen segmentin välissä on 0,5 sekunnin tauko, ja lisäksi tämä puheen segmentti on tuotettu muuta puhetta hiljaisemmalla äänellä.

Taulukko 1. Esimerkki puheenvuoron jaosta segmentteihin

Segmentin numero		Segmenttien sisältämät informaatiokvantit ja muut yksiköt		
	(2.3)			
1	ее::: в начале работал (0.4) < на: > в лесу,	Conj	INFkey	REPEAT
	(0.8)			
2	< на: > лесовалочных (0.3) тракторах,	INFdetail		
	(0.5)			
3	° в девяностых годах °.	INFdetail		

Segmenttien sisällä tunnistan informaatiokvantit ja muut yksiköt ja merkitsen niiden tyypit erillisiin sarakkeisiin kunkin segmentin kohdalle (ks. taulukon 1 oikeanpuoleiset sarakkeet *Segmenttien sisältämät informaatiokvantit ja muut yksiköt*). Informaatiokvanttien ja muiden yksiköiden luokittelusta on lisätietoa jäljempänä.

Min'âr-Beloručevin mallin tärkein ajatus on *viestin sisältämänä erilaisen informaation eriarvoisuus*. Min'âr-Beloručev todentaa informaation eriarvoisuuden mielenkiintoisella tavalla: Hän suoritti pienmuotoisen kokeen sen väittämän perusteella, että tulkki tavallisesti pyrkii välittämään ne viestin osat, joissa on suurin informatiivisuus, ja muistin kuormittuessa jättää tulkkaamatta vähemmän merkittävät yksiköt. Kokeeseen osallistui 22 valmistumisvaiheessa olevaa kääntämisen ja tulkkauksen

²⁷ Puhutussa kielessä on eräänlaisia toiminnallisia yksiköitä, joita sanotaan lausumiksi. Lausumat ovat prosodisia ja rakenteellisia kokonaisuuksia (VISK § 1007), jotka toimivat itsenäisinä semanttisina ja kommunikatiivisina kokonaisuuksina (VISK § 1003). Puhutun kielen lausuma on puhujan määrätilanteessa muotoilema tekstin osa. Lausuma voi olla lauseen muotoinen tai koostua yhdestä tai useammasta lausekkeesta tai pelkästä partikkelista. Puhutun kielen lausuman hahmottamista auttaa useimmiten prosodia. (VISK § 1003.)

opiskelijaa. Opiskelijat tulkkasivat konsekutiivisesti 30 sanaa sisältävän puheen. Tutkija jakoi puheen viiteen eri segmenttiin. Kaikki kokeeseen osallistuneet opiskelijat välittivät tulkkeessa kolme näistä viidestä segmentistä. Koska kaikki tulkit välittivät samat kolme segmenttiä, Min'âr-Beloručev päätteli, että nimenomaan nämä puheen segmentit ovat keskeisiä viestin kannalta ja sisältävät ainutlaatuista, vain viestistä saatavissa olevaa informaatiota. (Min'âr-Beloručev 1996: 67–69.)

Koe ei sinänsä ole kovin vakuuttava. Se perustuu väittämälle, jota ei ole missään vaiheessa todistettu. Kokeen kuvauksessa ei ole tietoa siitä, millä tavalla koehenkilöitä on ohjeistettu. Lisäksi tulkattava fragmentti on hyvin lyhyt.

Min'âr-Beloručev tekee myös samaisen tekstin analyysin, jossa hän luokittelee informaation eri kategorioihin. Tekstin analyysin perusteella Min'âr-Beloručev jakaa informaatiokvantit seuraaviin tyypeihin:

- *avaininformaatio* - ainutlaatuinen informaatio, jota viestin vastaanottaja ei voi saada muualta, ei voi saada kontekstista, ei voi päätellä
- *lisäinformaatio* - asioista, henkilöistä, objekteista ja tapahtumista lisätietoa antava informaatio (lukija voi saada tietoa kontekstista tai päätellä loogisesti, viestin vastaanottajan kokemuksen perusteella yms.)
- *tarkentava informaatio* - tarkentaa jo sanottua
- *toistettu informaatio* - toistaa jo sanottua (eikä tuo mitään uutta)
- *nollainformaatio* - ei sisällä semanttista informaatiota lainkaan (Min'âr-Beloručev 1996: 69–71, 116 - 132)

Min'âr-Beloručev määrittelee tulkkauksen ja kääntämisen tehtäväksi originaalissa olevan informaation välittämisen. Kun originaali ja tulke eivät informaation osalta vastaa toisiaan, niin kyseessä on informaation poistaminen tai lisäys. Sekä pois jätetty että lisätty informaatio voidaan sitten luokitella myös avain-, lisä-, tarkennus- ja nollainformaatioksi sekä toistoiksi. (Min'âr-Beloručev 1996: 114- 119.)

Tässä tutkimuksessa käytetty viestin sisällön analyysi

Tässä tutkimuksessa olen päätenyt seuraaviin ratkaisuihin:

- Viestin sisällön analyysi ei ole puhtaasti semanttinen, vaan siinä tehdään myös kontekstisidonnaisia tulkintoja.
- Litteroinnissa ja analyysissa noudatan sääntöä, jonka mukaan kaikilla puheen elementeillä on merkityksensä.
- Analyysi etenee lineaarisesti.
- Jaan keskustelun puheenvuoroihin.
- Viestin sisällön segmentoin neljän eri kategorian mukaan: informaatiota välittävä, modaalinen ja pragmaattinen aines sekä loogista yhteyttä ilmaiseva aines. Informaatio jaotellaan eri alakategorioihin tärkeyden ja ainutlaatuisuuden perusteella.

Propositioanalyysia ja semanttisen verkoston analyysia on sovellettu kokeellisessa tutkimuksessa. Autenttisen aineiston analyysiin ei niitä ole tarkoituksenmukaista soveltaa sellaisenaan. Formaalisten analyysien ongelma on siinä, että ne jäävät kielien tasolle (Pöchhacker 2004: 142) eli ne pohjautuvat lingvistiseen ekvivalenssiin. Epäilemättä lingvistisen formaalisen analyysin etuna on kielelliseen analyysiin perustuva objektiivisuus. Haittana on taas se, ettei tällainen analyysi välttämättä paljasta viestin sisältöä.

Tässä tutkimuksessa alistan itseni tutkijana ikään kuin tulkkauksetapahtuman osallistujan rooliin ja teen päätökset viestin sisällöstä niin kuin olisin ymmärtänyt ne tulkkina. Tämä lähtökohta ei tee lingvistisestä analyysistä merkityksetöntä eikä omasta analyysistäni täysin intuitiivista. Analysoin originaalin ja tulkkeen semanttista ja syntaktista muotoa, mutta niiden lisäksi otan huomioon ekstralingvistiset tekijät. Olen ollut havainnoimassa tulkkauksetapahtumia, joiden äänitallenteita käytän tutkimusaineistona, hallitsen molemmat työkielet ja olen perehtynyt molempiin kulttuureihin, myös oikeuskulttuureihin. Uskon, että nämä lähtökohdat mahdollistavat lähtöviestin ymmärtämisen niin kuin tulkki viestin vastaanottajana olisi sen ymmärtänyt ja tulkkeen ymmärtämisen niin kuin tulkki olisi tarkoittanut.

Käsitän, että analyysini on altis subjektiivisuudelle, mutta täysin objektiivista keinoa autenttiseen puheen analysointiin ei valitettavasti ole. Uskon myös, että ihmisen ymmärtämisprosessia kuvaava malli, jollainen propositioanalyysin on tarkoitus olla, vastaa suurimmilta osin sitä, miten yksilö – tässä tapauksessa minä, tutkija – ymmärtää viestin. Tätä ajatusta tukee myös Damin & Engbergin (2006) tutkimustulos, jossa todettiin formaalisen ja intuitiivisen tarkkuuden arvioiden antavan samansuuntaisia tuloksia. Pyrin vähentämään subjektiivisuutta sillä, että analysoin originaalin ja tulkkeen erikseen ja vasta sen jälkeen vertailen litteraatteja keskenään. Lisäksi kvantitatiivinen analyysi nähdäkseni vähentää mahdollisten yksittäisten virhepäätelmien vaikutusta lopputulokseen.

Formaalisissa analyyseissa sivuutetaan tavallisesti sellaiset ominaisuudet kuin modaalisuus, kannanotto ja intentio (Pöchhacker 2004: 142). Formaalisissa analyyseissa jätetään pois pintarakenteet, jotka eivät liity merkityssisältöön, eikä niissä huomioida kaikkia pintarakenteen ominaisuuksia. Oikeustulkkauksen tutkimuksessa ei voi tyytyä tarkastelemaan ainoastaan viestin semanttista (propositioaalista) tarkkuutta. Kuten totesin alaluvussa *Oikeustulkkauksen skopos ja tarkeuus*, kuulustelun tulkkauksessa on tärkeää viestin kaikkien aineksien tarkka välittäminen toisella kielellä. Tässä tutkimuksessa on tarkoitus tarkkailla, välittyvätkö tulkkauksessa viestin kaikki elementit ja kärsiikö jokin niistä muistin kuormittuessa.

Tutkimukseni perustuu ajatukseen, että viestin kaikki aines on merkityksellistä. Jotkin elementit välittävät informaatiota, jotkin ilmaisevat modaalisuutta ja joillakin on pragmaattinen merkitys esimerkiksi keskustelun ylläpitämisen keinona tai puheen suunnittelun jälkeenä. Tämän takia viestin verbaalinen aines on pyritty litteroi-

maan tarkasti. Tutkimuksessani käytettyä litterointitapaa voidaan pitää puolikarkeana keskustelunanalyysissa käytössä olevaan erittäin tarkkaan litterointitapaan verrattuna. Nyrkkisääntönä siinä on ajatus, että on dokumentoitava kaikki verbaalinen aines ja lisäksi sellainen prosodinen aines, joka vaikuttaa viestin tulkintaan. Siten leksikaalisten yksiköiden lisäksi on litteroidu prosodinen aines, kuten tauot ja täytenyt tauot, huomattavan nopea tai hidasku puhe, fraasin intonaatiot ja painotukset. Litteraateihin on merkitty päällekkäispuhunta, uudelleen aloitukset ja kesken jätetyt sanat.

Kokeellisessa tutkimuksessa aineistona käytetään tulkattuja monologisia puheita (ks. esim. Černov 1969; 2007/1978; Lee 1999; Tommola & Lindholm 1995; Dam 2007). Tämän tutkimuksen aineistona käytetyt suulliset todistelut ovat luonteeltaan keskustelunomaisia²⁸, joten on luontevaa jakaa litteroitu keskustelu osiin, joista puhe alun perin koostuu. ”Keskustelu rakentuu repliikeistä eli (puheen)vuoroista” (VISK §1004). Puheenvuorot ovat puhujanvaihdoksen kautta rajattuja dialogisia kokonaisuuksia (VISK §1004). Vuoro voi koostua yhdestä tai useasta lausumasta (VISK §1007). Se ”edustaa aina jotakin puhetoimintoa. Vuorolla voi olla yksi tehtävä: kysyminen, ehdottaminen, myöntyminen jne. tai se voi käsittää useita perättäisiä taikka samanaikaisia toimintoja. Toimintona tarkoituksenmukainen vuoro voi rakentua monentyppisistä kielellisistä aineksista.” (VISK §1007.) Vuoro voi rakentua lauseista, lausekkeista tai yksittäisistä partikkeleista.

Tässä tutkimuksessa (puheen)vuorolla tarkoitetaan tulkkauksen tai toisen puhujan repliikin rajoittamaa puhetta. Tulkkausta pidetään tässä tutkimuksessa vuorona, tulkkausvuorona. Tulkatun keskustelun vuorottelu erottuu yksikielisestä siinä mielessä, että pitkäkkö monista lausumista koostuva tulkattu monologi, joka yksikielisessä viestinnässä olisi yksi puheenvuoro, saattaa tulkatussa tapahtumassa jakaantua useiksi tulkkauksen rajoittamiksi vuoroiksi. Jaan litteroidun puheen vuoroihin. Puhujan puheenvuoron ja sen tulkkauksen muodostama kokonaisuus saa tässä tutkimuksessa nimityksen *tulkkausyksikkö*.

Viestin sisällön analyysissa *jaan viestin aineksen neljään eri kategoriaan: informaatiota välittävä, modaalisuutta tai loogista yhteyttä ilmaiseva tai pragmaattinen aines*. Formaalisissa analyyseissa määritellään varsin tarkasti propositioyksikön rooli eli se, onko kyseessä modifikaattori, ajanmääräite tms. Omassa tutkimuksessani pintayksikön rooli määäräytyy äsken mainittujen kategorioiden mukaan, eli se on informaatiota, modaalisuutta tai loogista yhteyttä ilmaiseva tai pragmaattinen aines.

Käsitykseni informaatiosta ei paljon eroa propositioanalyysin propositio-käsityksestä. *Ymmärrän informaation asiointilana, jota kussakin lausumassa käsitellään*. Informaatioyksikköön liittyvät kiinteästi sellaiset pintarakenteen ominaisuudet kuin

²⁸ Suullisten todistelun muodosta ja luonteesta ks. tarkemmin alaluvut *Todistelu* (sivu 101) ja *3.4.3 Kuulustelun vaiheet* (sivut 102–112).

aikamuoto. Propositioanalyysi on käyttämäni analyysia yksityiskohtaisempi. Puheenvuoron jakoa segmentteihin on käsitelty aiemmin sivulla 69, ks. Taulukko 1 *Esimerkki puheenvuoron jaosta segmentteihin*.

Seuraavassa esimerkissä puheenvuoro sisältää kolme informaatioyksikköä. Puhuja kertoo, että hän oli töissä metsässä (работал в лесу 'oli töissä metsässä'). Tämä kohta on puheenvuoron ydin, avaininformaatio (INFkey). Sitten puhuja tarkentaa informaatiota vielä kahdella yksiköllä (INFdetail), eli millä hän työskenteli (на лесовалочных тракторах 'metsätyökoneilla') ja milloin (в девяностых годах 'yhdeksänkymmentäluvulla'). Informaatioyksiköiden lisäksi puheenvuorossa on adverbiaali в начале 'alussa', joka sitoo informaation kertomuksen muihin osiin (Conj). Ensimmäisellä rivillä on hieman venytetty prepositio на (-lla), joka on todennäköisesti puheen suunnittelun merkki. Se on koodattu pragmaattiseksi ainekseksi (REPEAT). Yksityiskohtainen kuvailu litteraattien koodauksesta löytyy alaluvusta 4.2.3 *Koodaus*.

Formaalisessa analyysissä huomioidaan ainoastaan verbaalinen aines eikä kontekstuaalisia merkityksiä, kun taas omassa analyysissäni *teen päätelmiä merkityksistä, jotka ovat asiayhteydessä täysin selviä*. Esimerkiksi yllä olevassa puheenvuorossa ei ole pintarakennetta, joka ilmentäisi, että puhuja kertoo itsestään. Hän ei ilmaise sitä pronomiinilla я 'minä', ja käytetty verbin preteritimuoto работал voi viitata yksikön ensimmäiseen persoonaan ('työskentelin') tai kolmanteen persoonaan ('työskenteli'). Puheenvuoro on osa vastaajan omaelämäkerran kertomusta, joten asiayhteydessä on täysin selvää, että puhuja kertoo itsestään.

Olenneisimmat erot formaalisten analyysien ja tässä tutkimuksessa käyttämäni analyysin välillä on koottu alla olevaan taulukkoon (ks. taulukko 2).

Taulukko 2. Formaalisten analyysien ja funktionaalisen epävastaavuuden analyysin erot

Formaaliset analyysit	Funktionaalisen epävastaavuuden analyysi
* jätetään pois pintarakenteet, jotka eivät liity merkityssisältöön	* ei ole epäolennaisia tai merkitystä vailla olevia elementtejä * litteroidaan kaikki verbaalinen aines * litteroidaan prosodinen ja muu aines, joka vaikuttaa viestin merkityksen tulkintaan
* litteraatteihin ei merkitä puheenvuoroja	* litteraatteihin merkitään puheenvuorot
* ei huomioida kaikkia pintarakenteen ominaisuuksia (esim. verbin aikamuotoa)	* informaatioyksikkö sisältää myös tiedot aikamuodosta
* käyttämäni analyysia yksityiskohtaisempi	
* ei tehdä kontekstuaalisia tulkintoja	* tehdään päätelmiä merkityksistä, jotka ovat asiayhteydessä täysin selviä
* määritellään yksikön semanttinen tai syntaktinen ominaisuus	* määritellään ainoastaan se, onko pintayksikön rooli informaation, modaalisuuden tai loogisen yhteyden tai pragmaattisen merkityksen välittäminen

3. Tulkkaus osana oikeudenkäyntiä

Tässä luvussa selkeytän oikeustulkkauksen käsitettä ja kuvailen tulkkausta oikeuskäsittelyssä ja erityisesti kuulustelussa. Oikeustulkkaus on yksi tulkkauksen alalajeista, ja näen tarpeelliseksi aloittaa tämän luvun tulkkaus-käsitteen määritelmästä. Tulkkaus on nuori ja nopeasti kehittyvä tutkimus- ja koulutusala, eikä näkemys tulkkauksesta ja sen alasta ole vielä vakiintunut. Tulkkaus jaetaan lajeihin toimintaympäristöjensä mukaan. Yksi tulkkauksen toimintaympäristöistä on juridinen konteksti, ja tuon tässä tutkimuksessa esiin termin juridinen tulkkaus, joka on mielestäni oikeustulkkauksen yläkäsite.

Oikeustulkkausta kuvailen erityisesti rikosoikeudenkäynnin näkökulmasta. Esi-tän, missä oikeudenkäynnin vaiheessa tulkkausta käytetään ja millaisina näen tulk-kauksen funktiot käsittelyn eri vaiheissa, sekä kuvailen oikeudenkäynnin osallistu-jien ja tulkin rooleja ja tehtäviä. Erityisesti paneudun tarkastelemaan oikeudenkäyn-nin suullista todistelua eli kuulustelua, sen kulkua, tavoitteita ja periaatteita.

3.1 Tulkkauksen käsite

Kääntäminen ja tulkkaus rinnastetaan useasti keskenään. Tulkkaus oli pitkään aliar-vostettua: esimerkiksi 1800-luvun saksalainen filosofi Schleiermacher (2007/1838: 7–8) piti tulkkausta alempiarvoisena kääntämiseen verrattuna. Niin kuin monet tänä päivänäkin, Schleiermacher vakuutti, että tulkkaamaan pystyy melkein kuka tahansa kahta kieltä hallitseva (ibid). Hän korosti ”todellisen kääntäjän” ja tulkin välistä eroa, jossa ”todellinen kääntäjä” tekee vaativaa työtä taiteen ja tieteen aloilla, kun taas tulkki toimii liike-elämässä ja hänen työprosessinsa on lähes mekaaninen.

Tulkkausta ei aina nähdä itsenäisenä prosessina vaan yhtenä kääntämisen muo-doista (Pöchhacker 2007: 11). Mielestäni tilanne on pikemminkin päinvastainen. Käsitys siitä, että puhe on primääri kielenkäytön muoto kirjallisen ilmaisun verrat-tuna, on nykyisin vallitseva. Tuskin kenellekään tulee mieleen väittää, että puhuttu kieli on yksi kirjallisen kielen muodoista. Lisäksi tulkkaus on huomattavasti van-hempi viestinnän laji kuin kääntäminen. Ihmiskunnan puhetaito on syntynyt paljon ennen kirjoitustaidon kehittämistä ja niin tulkkauskin on syntynyt jo ennen kääntä-mistä (Saksa 2004: 15–16; Vehmas-Lehto 1999: 21). Ensimmäisiä todisteita tulkkien työstä löytyy muinaisesta Egyptistä ajalta 3000 eKr., kun taas varhaisimmat tiedot

kääntämisestä ovat peräisin myöhemmästä vaiheesta (2640 - 2040 eKr.) (Hoof 1986: 4–5, re. Vehmas-Lehto 1999: 21–22).

Tulkkauksella ja kääntämisellä on paljon yhteistä. Niin tulkkaus kuin kääntäminenkin ovat viestintäprosesseja. Kirjallisuudessa on tulkkaus ja kääntäminen useasti määritelty prosessiksi, jossa lähtöviestin merkitys välitetään toiseen kieleen ja kulttuuriin (ks. esim. Jänis 2006: 15; Tommola 2004: 10). Roy²⁹ (2000: 21) antaa hieman toisenlaisen tulkkauksen määritelmän. Hänen mukaansa tulkkaus on sellaisen *viestintäprosessin osa, jossa kommunikoivien henkilöiden kommunikaatiojärjestelmät (discourse systems) ovat erilaisia*. Tämä näkemys on mielestäni täsmällisempi kuin ensin mainittu, ja se vastaa paremmin nykyäsitystä tulkkauksesta. Tulkkaus on viestintäprosessin osa eikä itsenäinen prosessi. Tulkkauksen tarve syntyy ainoastaan sellaisessa viestintäprosessissa, jossa primääripuhujilla ei ole yhteistä kommunikaatiojärjestelmää, eli ei ole yhteistä kieltä. Tulkkauksen tavoitteet ja funktio ovat sidoksissa primääripuhujien tavoitteisiin ja heidän ominaisuuksiinsa, kuten esimerkiksi heidän kulttuuritietoisuuteensa. Tulkkaus ei ole ainoa monikielisen³⁰ viestintäprosessin osa. Monikielisen viestintäprosessin muita osia ovat ainakin lähtöviestin tuottaminen ja tulkkeen vastaanottaminen. Ne ovat toki sidoksissa tulkkausprosessiin ja toisiinsa mutta kuitenkin itsenäisten toimijoiden itsenäisiä tekoja. Tulkkaus on eräänlainen työkalu, jota tarvitaan moniosaisen mekanismin eri osien liittämiseen toisiinsa. Tämän työkalun valinta riippuu muiden osien ominaisuuksista ja siitä, mihin tarkoitukseen yksittäisiä osia ja koko mekanismia käytetään. Tulkkausprosessi koostuu viestin vastaanottamisesta, sen merkityksen ymmärtämisestä ja tämän merkityksen ilmaisemisesta toisen kommunikaatiojärjestelmän merkein³¹.

Toinen aspekti Royn (2000: 21) määritelmässä on se, että hän puhuu eri *kommunikaatiojärjestelmistä*. Vielä joitakin vuosia sitten tulkkauksen ja kääntämisen ero oli varsin selkeä. Tulkkausta pidettiin *puhuttun* viestin ja kääntämistä *kirjoitetun* viestin välittämisenä kielestä ja kulttuurista toiseen. Kirjoitettu ja puhuttu kieli eroavat toisistaan olennaisesti. Kirjoitettua tekstiä suunnitellaan, strukturoidaan, muokataan ja saadaan viimein valmiiseen muotoon (Tiittula 1992: 19–20). Siitä tulee valmis tuote, pysyvä substanssi. Puhe on sen sijaan viestin tuottamisen *prosessi*. Sitä voidaan miettiä etukäteen, valmistella ja muokata, eikä siitä sittenkään tule valmista tuotetta. Nimenomaan tämän takia valmiiksi kirjoitetun tekstin lukeminen ei sinänsä ole puhdasta puheviestintää, vaan se on visualiseen tuotteen lukemista eli kirjoi-

²⁹ Roy (2000) tutkii viittomakielen tulkkausta.

³⁰ Tässä ja jatkossa *monikielisellä* tarkoitetaan sellaista, jossa on mukana monta kommunikaatiojärjestelmää.

³¹ Tässä tutkimuksessa on omaksuttu Seleskovitchin (1968/1978) tulkkausprosessin malli. Ks. lisää aluvuusta 2.1 *Tulkkauksen tutkimuksen suuntauksia*.

tetun tekstin muuntamista audiomuotoon, ja tällaista audioviestiä kuuntelijan on vaikea ymmärtää.³²

Nykypäivänä näkemys tulkkauksesta on laajentunut merkittävästi ja raja kääntämisen ja tulkkauksen välissä on hälvenemässä. Tulkattava viesti tai tulke voivat olla suullisessa, kirjallisessa tai muussa visuaalisessa muodossa tai jopa kosketuksena. Tulkkaus voi tapahtua esimerkiksi auditiivisen ja visuaalisen kommunikointijärjestelmän välillä, kuten esimerkiksi viittomakielen tulkkauksessa tai kirjoitustulkkauksessa.³³ Käännöksessä viesti voi olla myös joko auditiivisessa tai visuaalisessa tai yhtäaikaaisesti audiovisuaalisessa muodossa, kuten esimerkiksi AV-kääntämisessä.

Tulkkauksen kääntämisestä erottavana tekijänä voidaan lisäksi pitää sitä, että tulkkaus tapahtuu *reaaliajassa*. Mikkelson (2000: 67) esimerkiksi määrittelee tulkkauksen reaaliajassa tapahtuvaksi suullisen viestin siirtämiseksi kielestä toiseen. Tämä määritelmä pätee lähinnä puhuttujen kielten tulkkaukseen, mutta reaaliaikaisuuden piirre on ominainen tulkkauksen kaikille tyypeille, lajeille ja menetelmille.

Tulkkaus tapahtuu myös *rajoitetun ajan puitteissa* (Setton 1999: 9). Tämä seikka on myös tärkeä tulkkauksen ominaispiirre. Tulkkaus eroaa kääntämisestä siinä, että tulkilla ei ole rajattomasti aikaa tutustua tekstiin ymmärtääkseen sen täysin eikä mahdollisuutta tehdä luonnosta ennen lopullista versiota. Tulkkauksessa tekstin kuunteleminen, ymmärtäminen ja tuottaminen kohdekielellä tapahtuu sekunneissa, enintään minuuteissa. (Hale 2004: 3)

Royn (2000: 21) mukaan tulkkaus on sellaisen viestintäprosessin osa, jossa osallistujat ovat *suorassa vuorovaikutuksessa toisiinsa*. Välitön vuorovaikutustilanne on epäilemättä dialogitulkkauksen ominaispiirre. Myös konferenssitulkkauksessa voidaan ajatella, että puhuja on suorassa vuorovaikutuksessa kuuntelijoihin. Mutta voidaan olla eri mieltä siitä, onko prima vista -tulkkauksessa viestin lähettäjä eli tekstin kirjoittaja suorassa vuorovaikutuksessa tulkin ja tulkkausviestin vastaanottajan kanssa. On myös kyseenalaista, ovatko puhelintulkkauksen tai kuvailutulkkauksen osallistujat suorassa vuorovaikutuksessa toisiinsa. Vaikka tuomioistuinkäsittelyssä tapahtuva tulkkaus on viestintätapahtuma, jossa osallistujat ovat suorassa vuorovaikutuksessa toisiinsa, todetaan kuitenkin, ettei tämä ominaispiirre päde tulkkauksen kaikkiin muotoihin ja lajeihin.

Reissin ja Vermeerin (1986: 11) mukaan tulkkauksen tärkein ominaispiirre on se, että tulkkaus on *kertasuoritus*, jonka tulosta ei voida korjata. Käännös taas on korjattavissa, koska lähde- ja kohdetekstejä voidaan vertailla keskenään käännöstä tuotettaessa, ja valmista käännöstä ("tulkinnosta") voidaan arvioida vertailemalla sitä lähdetekstiin, mahdollisesti jopa kolmannen kielen kautta. (Reiss & Vermer 1986: 11.)

³² Samalla voidaan miettiä, onko valmiiksi kirjoitetun puheen tulkkaus simultaanitulkkausta vai prima vista -tulkkausta. Lisää aiheesta aluvussa 3.2.2 *Tulkkauksen tyypit*.

³³ Lisää tulkkauksen eri tyypeistä aluvussa 3.2.2 *Tulkkauksen tyypit*.

Nämä seikat liittyvät nimenomaan siihen, että tulkkausprosessi on reaaliajassa tapahtuva ilmiö, joka on hetkessä ohi. Vaikka tulkilla ei ole mahdollisuutta tarkastella ja korjailta tulketta samalla tavalla kuin käännöstä, tulkkausprosessin aikana tulkki monesti korjaa puhettaan, niin kuin yleensäkin tapahtuu spontaanisessa puheessa. Tuomioistuimessa tapahtuva suullisen todistelun tulkkaus nauhoitetaan, ja näin tulkkauksesta tulee tallenne, jota pystytään tarvittaessa tarkistamaan ja jopa korjaamaan mahdollisia virheitä.³⁴

Yhteenvedonä todettakoon, että nykynäkemyksen mukaan tulkkaus- ja käännösprosessien ero ei liity lähde- ja tuloviestinnän ominaisuuksiin, koska molemmissa monikielisen viestinnän muodoissa viesti voi olla audio- tai visuaalisessa muodossa, suullisena tai kirjoitettuna, kuvana, viittomana tai huuliona. Nykytekniikka sallii myös tulkkauksen tallentamisen ja näin joissakin tapauksissa tehdäänkin, joten lopputuotteen katoavaisuutta ei myöskään voida pitää tulkkauksen ominaispiirteenä. Näkemykseni mukaan tulkkauksen ja kääntämisen ero piilee siinä, että tulkkauksessa on kyse rajoitetussa reaaliajassa tapahtuvasta toiminnasta. Nimenomaan tähän ovat sidoksissa kaikki muut tulkkauksen ominaisuudet kuten esimerkiksi eikorjattavuus.

Tässä tutkimuksessa tulkkaus ymmärretään seuraavasti: *Tulkkaus on rajoitetussa reaaliajassa tapahtuva viestintäprosessin osa, jossa kommunikoivien henkilöiden kommunikaatiojärjestelmät ovat erilaisia. Tulkkausprosessi koostuu viestin vastaanottamisesta, sen merkityksen ymmärtämisestä ja tämän merkityksen ilmaisemisesta toisen kommunikaatiojärjestelmän merkein.*

3.2 Tulkkauksen luokittelu

Suomenkielisessä kirjallisuudessa ei ole selkeää tai ainakaan yhdenmukaista näkemystä tulkkauslajeista ja menetelmistä. On esimerkiksi esitetty mielipiteitä, että simultaanitulkkaus on ainoastaan tulkkauskopissa tapahtuvaa tulkkausta, jonka keskeisimpänä tuntomerkkinä on se, että tulkki vastaanottaa tuloviestin kuulokkeen kautta ja lähettää tulkkeen kuulijoille mikrofonin kautta (Tenhonen-Lighffoot 2010). Kaarina Hietasen (2001) esittelee viestintätyyppien ja viestintätilanteiden luokitteluun perustuvan tulkkauksen jaottelun. Hietasen luokittelu on selkeä, mutta siinä liikaa korostuu tulkkausmenetelmien ja lajien kaksijakoisuus. Kattavimman luokittelun esittää Eila-Marja Savolainen (2011: 4–7) lisensiaattityössään. Viimeisimmistä suomenkielisistä tulkkauksen luokitteluista voidaan mainita Sini-Tuulia Lehtisen (2008: 154–159) ja Mariaana Sunnarin (2004) esittämät mallit. Nämä luokittelut ovat kuitenkin nykyisessä tulkkaustilanteiden kirjossa puutteellisia ja jopa

³⁴ Näin ei kuitenkaan tavallisesti tapahdu.

osittain ristiriitaisia keskenään. Tämän takia näen tarpeelliseksi selkeyttää tulkkaus-
sen jaottelua.

3.2.1 Tulkkausmenetelmät

Tulkkausmenetelmiä³⁵ on kaksi: simultaanitulkkaus ja konsekutiivitulkkaus³⁶. Jako perustuu lähtöviestinnän ja tulkkeen ajalliseen saman- tai eriaikaisuuteen tai tarkal-
leen ilmaistuna tulkkauksen aikana tapahtuvien mentaalisten prosessien saman- tai
eriaikaisuuteen. Simultaanitulkkaukselle on ominaista viestin vastaanottamisen ja
tuottamisen samanaikaisuus. Tulkki samanaikaisesti vastaanottaa lähtöviestin, ym-
märtää ja omaksuu sen, tuottaa tulokielellä³⁷, kontrolloi tulkkeen oikeellisuutta ja
tarvittaessa korjaa sitä. Näin tulke tulee lähes samanaikaisesti tuloviestin kanssa,
vain muutaman sanan viiveellä. Konsekutiivitulkkauksessa lähtöviestin vastaanot-
tamisen aikana tulkki prosessoi (ymmärtää ja omaksuu) lähtöviestin ja tallentaa sen
muistiin. Viestin tuottaminen kohdekielellä tapahtuu vasta tulkattavan puhejakson
jälkeen.

Tulkkaus voi olla *yksisuuntaista* tai *kaksisuuntaista* riippuen siitä, tulkataanko vain
yhdestä kielestä toiseen vai molempiin suuntiin. Konsekutiivitulkkaus on tavallisesti
kaksisuuntaista eli dialogin tulkkausta³⁸. Konsekutiivitulkkaus voi myös olla yksi-
suuntaista, kun esimerkiksi tulkataan konsekutiivisesti luento tai puhe seminaarissa.
Kun luennoilla tai seminaarissa kuuntelijat esittävät puhujalle/luennoitsijalle kysy-
myksiä ja hän vastaa niihin, tapahtuma muuttuu dialogiksi ja vastaavasti yksisuun-
tainen tulkkaus muuttuu kaksisuuntaiseksi. On tapana ajatella, että simultaanitulk-
kaus on tavallisesti yksisuuntaista. Näin useimmiten tietenkin onkin simultaanisessa
konferenssitulkkauksessa: puhuja pitää puheen, joka tulkataan toiseen kieleen. Si-
multaanisesti voidaan kuitenkin tulkata kaksisuuntaisestikin. Näin tapahtuu esimer-
kiksi, kun oikeudessa tulkataan kuiskaten. Simultaanisesti tapahtuva viittomakielen
tulkkaus on monesti myös kaksisuuntaista.

Konsekutiivitulkkaus voidaan jakaa kahteen alalajiin sen mukaan, *kuinka pitkiä
puhejaksoja tulkataan*. Esimerkiksi luennoilla ja konferensseissa tulkattavan jakson
pituus voi olla jopa 10–15 minuuttia, ja tätä pitkien puhejaksojen tulkkausta pide-

³⁵ Tässä työssä on omaksuttu Hietasen (2001: 286–287) käyttämä termi *tulkkausmenetelmä*, vaikka suo-
menkielisessä kirjallisuudessa Savolainen (2011: 4) käyttää termiä *tulkkauksen menetelmät*. Tommola (2006-I:
128) käyttää termiä *tulkaustapa*.

³⁶ Lehtinen (2008: 155–156) pitää konsekutiivitulkkausta ja simultaanitulkkausta sekä suksessiivitulk-
kausta konferenssitulkkauksen lajeina.

³⁷ Tämän kuvauksen pohjana on Seleskovitchin (1968/1978) simultaanitulkkauksen prosessin malli.

³⁸ Dialogin tulkkaus määritellään joskus tulkkauksen lajiksi, kuten esimerkiksi konferenssitulkkaus tai
asioimistulkkaus (ks. esim. Savolainen (2011: 4,7).

tään varsinaisena konsekutiivitulkkauksena.³⁹ Dialogissa primääripuhujat käyttävät tavallisesti suhteellisen lyhyitä vuoroja, ja lyhyiden puhejaksojen tulkkausta sanotaan suksessiivitulkkaukseksi (ks. esim. Sdobnikov & Petrova 2006: 289–291; Lehtinen 2008: 156).

Simultaanitulkkaus voidaan edelleen jakaa alalajeihin tulkkauksessa käytettävien *teknisten laitteiden ja välineiden perusteella*. Yleensä simultaanitulkkaus mielletään kansainvälisissä konferensseissa ja muissa tilaisuuksissa teknisten laitteiden avulla tapahtuvaksi tulkkaukseksi. Silloin tulkki istuu äänieristetyssä tulkkauskopissa ja vastaanottaa tulkattavan puheen kuulokkeiden kautta. Hän puhuu mikrofoniin, ja kuuntelijat vastaanottavat tulkkauksen kuulokkeidensa kautta. Tulkeilla on käytössä ollut myös kannettavia laitteita, joita käytettäessä tulkki on fyysisesti samassa tilassa puhujan kanssa.

Ilman laitteita tapahtuvaa simultaanitulkkausta sanotaan *kuiskaustulkkaukseksi* (ks. esim. Hietanen 2001: 286) (*whisper interpreting*). Tämän tyyppinen tulkkaus eroaa kopissa tapahtuvasta tulkkauksesta olennaisesti. Kopissa ei tulkkiin kohdistu ulkopuolisia häiriöitä ja hän voi keskittyä tulkkausprosessiin, kun taas kuiskaustulkkauksen aikana tulkki tavallisesti istuu samassa tilassa muiden osallistujien, mm. puhujien ja kuuntelijoiden, kanssa. Silloin kaikki häiriötekijät, kuten esimerkiksi ulkopuoliset äänet ja liikkeet sekä huono akustiikka, aiheuttavat tulkille lisää paineita. Myös muiden tapahtumaan osallistuvien toimet saattavat aiheuttaa häiriöitä. Esimerkiksi puhujat saattavat keskeyttää toisensa tai tulkin taikka puhua päällekkäin, ja tämä häiritsee sekä tulkin lähtöviestin vastaanottamista (kuulemista tai ymmärtämistä) että hänen keskittymistään, joka on simultaanitulkkauksessa ehdottoman tärkeää. Kuiskaustulkkausta käytetään oikeustulkkauksessa varsin paljon. Tutkimusaineistossani on jonkin verran kuiskaustulkkausta, mutta olen rajannut kuiskaten tulkattuja jaksoja pois varsinaisesta analyysistä, koska tutkimuskysymys koskee nimenomaan konsekutiivitulkkausta ja simultaani- ja konsekutiivitulkkaus eroavat toisistaan mentaalisten prosessien suhteen hyvin paljon.

Kuiskaustulkkauksella on vielä yksi epäedullinen puoli kopissa tapatuvaan tulkkaukseen verrattuna: Kansainvälisissä tapahtumissa simultaanitulkkit työskentelevät pareittain ja vuorottelevat noin 20 minuutin välein, koska tämän tulkkausajan jälkeen tulkkauksen laatu laskee. Kuiskaten tulkaava tulkki tulkaa tavallisesti huomattavasti pidempiä aikoja ja työskentelee yksin. Esimerkiksi tuomioistuimessa käsittely saattaa kestää tunteja tai jopa päiviä, mutta tästä huolimatta tulkki monesti työskentelee yksin. Oikeudessa tapahtuvan pitkäkestoisen kuiskaustulkkauksen laatua ei ole vielä tutkittu, mutta olettaisin, että tulkkauksen pitkäkestoisuus on laatua heikentävä tekijä.

³⁹ Puhutaan myös pitkästä (*continuous*) ja lyhyestä (*discontinuous*) konsekutiivista (ks. esim. Gerver 1976:178).

Kun puhutaan ilman laitteita tapahtuvasta simultaanitulkkauksesta, pitää myös mainita viittomakielitulkkaus. Viittomakielen tulkkaus tapahtuu ilman muuta simultaanisesti ja ilman laitteita. Kirjoitustulkkauksessa tulkki käyttää apuna tietokonetta, joten tulkkauksen tämä tyyppi lienee parasta luokitella teknisten laitteiden avustuksella tapahtuvaksi tulkkaukseksi.

Tulkkaus voidaan jakaa myös tulkin *fyysisen sijainnin* perusteella. Perinteisesti tulkki työskentelee samassa tilassa tulkattavien henkilöiden kanssa. Viime aikoina on kuitenkin yleistynyt ns. *etätulkkaus*⁴⁰, jossa tulkkaukstaapahtuman osallistujat ja tulkki ovat fyysisesti eri tiloissa. Tulkkaus voi tapahtua puhelimen kautta tai erityisesti etätulkkausta varten suunniteltujen laitteiden avulla. Suomessa etätulkkausta käytetään aktiivisesti asioimistulkkeskuksissa sekä viittomakielen tulkkauksessa⁴¹. Etätulkkaus on yleistymässä myös oikeustulkkauksen alalla. Esimerkiksi Pirkanmaan käräjäoikeudessa oikeussalit ovat nykyisin varustettu videoneuvottelulaitteilla ja todistelu voidaan hoitaa niin, että tuomioistuimien ja tulkki ovat fyysisesti eri tilassa lausuntoa antavan henkilön kanssa.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, kuinka tulkattavan puhejakson pituus vaikuttaa tulkkauksen tarkkuuteen. Tarkastelun alla on (dialogin) kaksisuuntainen, lyhytkestoinen (suksessiivi-) konsekutiivitulkkaus. Tulkkaus tapahtuu välittömässä vuorovaikutustilanteessa ilman laitteita, mutta tulkatut kuulustelut nauhoitetaan tuomioistuimen toimesta. Tämän tutkimuksen kannalta on erityisen tärkeää tehdä ero simultaani- ja konsekutiivitulkkauksen välille, koska kyse on kahdesta kognitiivisesti erilaisesta prosessista. Ensimmäisessä on kyse pitkäkestoisen muistin käytöstä, johon on tallennettu valtavia määriä tietoa kielestä, kulttuurista ja monista erilaisista tiedon aiheista. Konsekutiivitulkkauksessa on edellisten lisäksi kyse lyhytaikaisen muistin kuormittamisesta.

Toinen huomioon otettava seikka on aikapaine. Simultaanitulkkauksessa on erittäin tiukka aikarajaus ja tulkki saattaa seuloa viestiä ja tehdä tiettyjä poistoja ehtiäkseen tulkata puhujan rytmissä. Konsekutiivitulkin aikapaine ei ole yhä kova kuin simultaanitulkilla. Vaikka konsekutiivitulkilta odotetaankin nopeaa tulkkausta, hänellä on kuitenkin useimmiten mahdollisuus jatkaa tulkkausvuoroa niin pitkään, että kaikki tarvittava viestin sisältö saadaan välitettyä toiselle kielelle.

⁴⁰ Käytetään myös nimityksiä puhelintulkkaus ja mobiilitulkkaus, joilla lienee suppeammat merkitykset. Termiä etätulkkaus voidaan pitää näiden kahden yläkäsitteenä.

⁴¹ Vuosina 2004-2009 toteutettiin Mobiilitulkki-hanke, jonka tarkoituksena oli edistää mobiilitulkkausta viittomatulkkauksen alalla (ks. Pyörre ja Koskinen 2009).

3.2.2 Tulkkauksen tyypit

Tulkkauksia voidaan jaotella eri tyyppisiin lähtö- ja tuloviestinnän tyyppiin/ominaisuuksien perusteella. Tulkkauksia käsitetään tavallisesti *puhuttujen kielten välillä* tapahtuvaksi viestinnäksi, jossa viesti on audio-muodossa ja sen vastaanottaminen ja tuottaminen tapahtuu kuulo- ja puhekanavien kautta. Kieli voi olla puhutussa ja kirjoitetussa muodossa. Perinteisen, puhuttujen kielten välissä tapahtuvan tulkkauksen ohella tulkkauksia voi tapahtua *kirjoitetun tai muun visuaalisen ja puhutun kielen (-ten) muotojen välillä*. Puhuttujen kielten tulkkauksessa näköaisti on ainoastaan avustavassa roolissa. Kirjoitettua tekstiä tulkki lukee, eli hän vastaanottaa viestin näköaistin kautta. Asioimis- ja oikeustulkkauksitapahtumien aikana tulkkia voidaan pyytää tulkkamaan kirjallinen asiakirja suullisesti. Tällöin tulkkauksia tapahtuu paitsi kahden kielen välillä myös kahden kielen muodon välillä niin, että visuaalisesti vastaanotettu viesti muuttuu audiomuotoon. Tämä tulkkauksia on eräänlainen tulkkauksia ja kääntämisen välimuoto ja sitä sanotaan *prima vista* -tulkkaukseksi. Simultaanitulkki käyttävät osittain *prima vista* silloin, kun heillä on käytössä valmiiksi kirjoitetun puheen teksti. Valmiin tekstin pohjalta tapahtuvaa simultaanitulkkausta pidetään myös tulkkauksia ja kääntämisen välimuotona (Setton & Motta 2007: 210).

Viesti vastaanotetaan näköaistin kautta ja tulke tuotetaan puheena myös niin sanotussa *kuvailutulkkauksessa*, jota tehdään näkövammaisten ja heikkonäköisten tarpeisiin (kuvailutulkkauksesta ks. esim. Aaltonen 2007; Hirvonen 2009).

Viime vuosina on yleistynyt *kirjoitustulkkauksia*⁴², jota käytetään tulkattaessa kuulo- vammaisille ja huonokuuloisille henkilöille. Kirjoitustulkkauksessa viesti kulkee suullisesta muodosta kirjalliseen. Tulkki vastaanottaa suullisen viestin ja välittömästi kirjoittaa sen tietokoneelle. Vastaanottaja saa viestin kirjallisessa muodossa ja voi lukea sen tietokoneen ruudulta.

Viittomakielen tulkkauksessa viestinnän vastaanottamiskanavat vaihtuvat jatkuvasti näkö- ja kuuloaistin eli äänen ja viittomien tuottamisen välillä. Tulkki vastaanottaa audiomuotoisen viestin kuuloaistin kautta ja muuttaa viestin visuaaliseen muotoon viittomalla tai vastaanottaa viittomakielisen viestin näköaistin kautta ja muuttaa sen audiomuotoon.

Taktiilitulkkaus on kosketukseen perustuvaa tulkkauksia, jossa näkö- ja kuuloaistin puutteellisuutta tuetaan tuntoaistin keinoin. Taktiilitulkkauksessa tulkataan kuurosokeille esimerkiksi viittomalla kädestä käteen. (ks. esim. Lahtinen 2006; Kovanen & Lahtinen 2006.)

Tulkkauksia voidaan jakaa kahteen tyyppiin sen mukaan, tapahtuuko tulkkauksia *suoraan kahden kielen välillä vai välillisesti kolmannen kielen kautta*. Kansainvälisten tapah-

⁴² Lisää kirjoitustulkkauksesta ks. Tiittula 2006. Suomessa on parhaillaan käynnissä kirjoitustulkkauksia tutkiva tutkimushanke (ks. <http://www.cs.uta.fi/~oleg/speechtext/en/>).

tumien aikana tulkkaus saattaa tapahtua kolmannen kielen kautta *reletulkkauksena*. Esimerkiksi konferenssissa reletulkki tulkkaa suomenkielistä puhetta englanttiin, toinen tulkki vastaanottaa englanninkielisen tulkkeen (siis ei alkuperäisen puhujan puhetta) ja tulkkaa sen esimerkiksi venäjään päin. Reletulkkausta käytetään myös asioimis- tai oikeustulkkauksessa esimerkiksi, kun on kyseessä harvinainen kieli, jolle ei löydy pätevää tulkkia.

Tämän tutkimuksen kohteena on kahden puhutun kielen välinen tulkkaus, jossa viesti vastaanotetaan kuuntelemalla ja lähde ja tulke ovat audiomuodossa.

3.2.3 Tulkkauksen lajit

Viime vuosisadan loppupuolella on vakiintunut relevantti tulkkauksen jaottelu, jonka perusteena on toimintaympäristö, jossa tulkkaus tapahtuu (Pöchhacker 2007: 12 ks. suomeksi Hietanen 2001; Jänis 2006: 20–21; Lehtinen 2008; Saresvuo & Ojanen 1988: 21–31; Savolainen 2011: 4–7). Suomenkielisessä kirjallisuudessa on kuitenkin puutteellisuuksia ja ristiriitoja tulkkauksen lajien jaottelussa. Lehtinen (2008: 155–156) esimerkiksi kutsuu tulkkauksen *lajeja* tulkkauksen *päämuodoiksi* ja tulkkausmenetelmiä (konsekutiivi- ja simultaanitulkkaus) tulkkauksen lajeiksi.

Konferenssitulkkaus on ainoa laji, joka mainitaan lähes kaikissa suomenkielisissä lähteissä (ks. Hietanen 2001: 288–291; Leinonen 2001: 294; Saresvuo & Ojanen 1988: 31–34; Savolainen 2011: 4–5; Sunnari 2006: 25). Asioimistulkkaus on myös enemmän tai vähemmän vakiintunut termi, mutta eri lähteissä sillä on erilainen merkitys. Laajimmin asioimistulkkauksen määrittelee Lehtinen (2008: 155), jonka mukaan kaikki, mikä ei ole konferenssitulkkausta, on asioimis- ja neuvottelutulkkausta (*community interpreting; liaison interpreting*). Lehtisen (ibid.) määritelmän mukaan ”asioimistulkkaukseen katsotaan kuuluvaksi erilaiset asioiden hoitamiseen, työhön ja vapa-aikaan liittyvät tilanteet sekä juhlatilaisuudet”. Suppeimmin asioimistulkkauksen määrittelee Leinonen (2001: 294), joka pitää asioimistulkkauksena ainoastaan ”suomalaisen viranomaisen ja maahanmuuttajan, pakolaisen tai muun ulkomaalaisen henkilön välistä keskustelun, neuvottelun tai kuulustelun tulkkausta”.

Englanninkielisessä kirjallisuudessa asioimistulkkaus määritellään lähinnä viranomaisen ja yksityishenkilön välisessä suorassa vuorovaikutuksessa tapahtuvan keskustelun tulkkaukseksi. Näin esimerkiksi Wadensjön (1998: 49) määritelmä, jossa hän viittaa lukuisiin kirjoittajiin:

Interpreting carried out in face-to-face encounters between officials and laypeople, meeting for a particular purpose at a public institution is (in English-speaking countries) often termed community interpreting (Shackman 1984; Niska 1991; Downing and Swabey 1992; Downing and Helmes Tillery 1992; Tebble 1992; Sanders 1992; Solomou

1993; Harris 1994; Kasanji 1995; Shweda Nicholson 1994; Solomou 1993, viittaus teoksessa Wadensjö 1998: 49).

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton antama asioimistulkkauksen määritelmä on kahden yllämainitun välimuoto (ks. Asioimistulkin ammattisäännöstö). Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton laatimassa Asioimistulkin ammattisäännöstössä asioimistulkkauksen määritellään seuraavasti:

Asioimistulkkauksen on viranomaisen tai yksityisen tahon ja asiakkaan välisen asioimisdialogin (haastattelun, kuulustelun, neuvottelun, tiedustelun, selvitys- ja tiedonvälityskeskustelun jne.) tulkkausta. Tulkkauksen on yleensä peräkkäistulkkausta, mutta se voi olla myös samanaikaistulkkausta. Asioimistilanteisiin voi liittyä myös monologeja (esitelmä, luento, juhlapuhe, tiedoksianto jne.) (Asioimistulkin ammattisäännöstö.)

Tämä määritelmä kuvaa mielestäni asioimistulkkausta tarkemmin kuin Lehtisen ja Leinosen määritelmät. Ensinnäkin asioimistulkkauksessa toisena osapuolena voi olla ei paitsi viranomainen myös yksityinen taho tai järjestö. Toinen tärkeä seikka tässä määritelmässä on se, että asioimistulkkauksen liittyy asioimistilanteisiin, ja näin esimerkiksi liikeneuvottelujen tulkkaus tai työmaatulkkaukset eivät ole asioimistulkkausta.

Pöchhacker (2007: 12) jakaa tulkkauksen vuorovaikutustilanteen tyyppin/muodon mukaan (*the format of interaction*) kahteen pääkategoriaan: *konferenssitulkkaukseen*, joka on *multilateraalinen tapahtuma (multilateral interpreting)*, ja *dialogin tulkkaukseen*, joka on *kasvotusten tapahtuvan keskustelun (face-to-face dialogue)* tulkkausta. Tämä jaottelu ei ole aivan selkeä. Kasvokkain tapahtuvaan keskusteluun voi osallistua monta henkilöä, jolloin se on multilateraalinen. Esimerkiksi tuomioistuinkäsittelyyn saattaa osallistua jopa kymmeniä henkilöitä, mutta kyseessä on kasvotusten tapahtuva interaktio. Myös termi *dialogin tulkkaus* on ongelmallinen. Sitä käytetään mm. asioimistulkkauksen synonyymina (ks. esim. Savolainen 2011: 7). Mielestäni on luontevampaa jakaa tulkkaus sen menetelmän ominaisuuksien perusteella yksisuuntaiseen ja kaksisuuntaiseen. Silloin dialogitulkkaus voidaan määritellä kaksisuuntaiseksi tulkkaukseksi, joka on yksi konsekutiivitulkkauksen muodoista.

Pöchhacker (2004: 16) ja Savolainen (2011: 6) toteavat, että konferenssitulkkaus on julkista ja yleistä ja asioimistulkkauksen salaista ja yksityistä, koska asioimistulkkauksessa on kyse yksityishenkilöiden henkilökohtaisten ja joskus hyvin arkaluontoisten asioiden tulkkauksesta. Yksityisyys pätee asioimistulkkauksen kohdalla, muttei oikeustulkkauksen kohdalla. Tuomioistuinkäsittely on tavallisesti julkinen tapahtuma, ja samalla tulkin työ on siinä julkista ja yleistä.

Tulkkaus voidaan myös jakaa *interkulttuuriseen ja intrakulttuuriseen*. Perinteiselle puhuttujen kielten väliselle tulkkaukselle on ominaista, että tulkkaus tapahtuu kahden eri kieli-kulttuurijärjestelmän välillä, ja sitä voidaan pitää interkulttuurisena.

Esimerkiksi Suomessa on kielivähemmistöjä, kuten esim. saamenkieliset tai viittomakieliset. Vaikka kielivähemmistöillä on omia subkulttuureja, kielivähemmistöjen edustajat asuvat kuitenkin Suomessa, kuuluvat suomalaiseen yhteiskuntaan ja heillä on tiettyssä määrin sama kulttuuritieto kuin suomea puhuvallakin yhteiskunnan jäsenellä. Näin ollen valtakielen ja vähemmistön kielen välistä tulkkausta voidaan pitää intrakulttuurisena. Esimerkiksi ylläkuvatutut kirjoitustulkkaukset ja viittomakielien tulkkaus ovat tavallisesti intrakulttuurisia. Asioimistulkkaus tai juridinen tulkkaus ovat interkulttuurisia silloin, kun vähintään yksi tulkattavista henkilöistä on ulkomaalaistaustainen henkilö. Interkulttuurisessa tulkkauksessa tulkki joutuu ottamaan huomioon kulttuurien välisiä eroja.

Pöchhacker (2007: 12) jakaa tulkkauksen toimintaympäristön ominaisuuksien mukaan myös *kansainväliseen (international)* ja *yhteiskunnan sisäiseen (intra-social)* ⁴³. Pöchhacker ei määrittele tarkemmin näitä kahta kategoriaa. Mielestäni jaon perusteena ovat ensisijaisesti sellaiset toimintaympäristön ominaisuudet kuin tapahtuman aihe ja toimijat. Kansainvälisiin tulkkauksiin luetaan kansainvälisten foorumien ja järjestöjen (EU, YK yms.) tapahtumat sekä tiede- ja bisnesmaailman kansainvälisessä toiminnassa tapahtuvat tulkkaukset. Tulkattujen kansainvälisen tapahtuman aiheet ovat tavalla tai toisella ylikansallisia. Kansainvälisissä tuomioistuimissa tapahtuvan oikeudenkäynnin tulkkausta voidaan pitää myös kansainvälisenä. Sen sijaan asioimistulkkaus ja kansallisissa tuomioistuimissa ja kansallisen rikostutkinnan puitteissa tapahtuva tulkkaus ovat yhteiskunnan sisäistä tulkkausta, koska tämällytyypisissä tapahtumissa käsitellään kyseiseen yhteiskuntaan liittyviä asioita ja tapahtumaan osallistuneet toimijat oleskelevat fyysisesti tai ovat suorassa kytköksessä asianomaiseen yhteiskuntaan.

Tulkkaus voidaan määritellä myös pelkästään tapahtuman *aiheen perusteella erikoisalatulkkaukseksi*. Tällainen jaottelu saattaa ensisilmäyksellä tuntua perusteettomalta, mutta siinä on omat hyvät puolensa, varsinkin tulkkauksen opetusta ajatellen. Erikoisaloilla tarvitaan erikoisosaamista, koska jokaisella on oma terminologiansa ja omia toiminta- ja käyttäytymissääntöjä. Joskus tällaiset säännöt ovat laissa säädettyjä ja joskus taas kirjoittamattomaan tapakulttuuriin perustuvia. Näin voidaan puhua esimerkiksi terveydenhoitoalan tulkkauksesta, juridisesta tulkkauksesta, liikealan tulkkauksesta, teknisestä tai media-alan tulkkauksesta. Jotkin yllämainituista erikoisalan tulkkauksista toimivat sekä kansallisissa että kansainvälisessä toimintaympäristössä, kuten esimerkiksi juridinen tulkkaus, jolla kansallisen lisäksi voi olla kansainvälinen ulottuvuus. Tietyt erikoisalat ovat pelkästään kansainvälisiä, kuten esimerkiksi diplomatian tulkkaukset. Jaottelua erikoisalojen mukaan voidaan perustella myös analogialla tulkkauksen ja kääntämisen välillä. Kääntämisessä on vakiintunut jako tekniseen, kaunokirjalliseen, lääkealan ja asiakirja- tai institutionaaliseen kään-

⁴³ Aiemmin Pöchhacker (2004: 16) käytti vastaavasti termejä *international* ja *community-based*.

tämiseen. Jakoa noudatetaan tavalla tai toisella kääntäjien koulutuksessa, ja lisäksi kääntäjien erikoistuminen on hyvin yleistä. Tulkeilla erikoistuminen tapahtuu tois-
taiseksi lähinnä konferenssitulkkauksen ja asioimistulkkauksen välillä. Tulkkauksen
yleistyessä voidaan odottaa, että Suomessa syntyy uusia erikoisalatulkki-ammatti-
kuntia.

Tämän tutkimuksen kohteena oleva oikeustulkkaus on juridisen erikoisalan
tulkkausta⁴⁴. Se tapahtuu yhteiskunnan sisäisessä kontekstissa. Tapahtuma (tuomio-
istuimen käsittely) on kasvotusten tapahtuva multilateraalinen tapahtuma, koska
siihen osallistuu ja samanaikaisesti paikalla on lukuisia henkilöitä (yli kaksi primää-
ripuhujaa). Tulkkaus on interkulttuurista, koska ainakin yksi tapahtuman osallistu-
jista on ulkomaalaistaustainen henkilö. Tulkki on fyysisesti samassa tilassa tulkatta-
vien kanssa.

3.3 Oikeustulkkauksen käsite ja sen paikka tulkkauksen kentällä

Suomessa oikeustulkkausta ei perinteisesti ole nähty itsenäisenä tulkkauksen lajina,
vaan sitä on pidetty asioimistulkkauksena, joka tapahtuu "poikkeavissa oloissa"
(Saresvuo & Ojanen 1988: 37). Nykypäivänä oikeustulkkaus on vähitellen saavut-
tamassa itsenäisen tulkkauslajin asemaa (ks. Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008;
Savolainen 2011: 4). Oikeustulkkin erikoisammattitutkinto lisättiin uutena tutkintona
ammattilliseen tutkintorakenteeseen 2.2.2011 (Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus
179/2011).

Englanninkielisessä tulkkausta käsittelevässä kirjallisuudessa juridiselle tulkkauk-
selle on useita erilaisia ilmauksia, kuten *court interpreting*, *judiciary interpreting* (esim.
González, Vásquez & Mikkelson 1991: 25; Mikkelson 2000: 1), *forensic interpreting* ja
legal interpreting (esim. Leung 2008; Mikkelson 2000: 1; Pöchl 2007; Roberts-
Smith 2007; Wadensjö 1998). Tutkijoilla näyttää olevan erilaisia käsityksiä oikeus-
tulkkauksen kentästä. Wadensjö (1998: 49) käyttää termiä *legal interpreting* ja pitää
juridista tulkkausta asioimistulkkauksen alalajina. Colin ja Morris (1996) pitävät
erillään *poliisi-* ja *oikeustulkkauksen*. Heidän mukaansa oikeustulkki (*court interpreter*)
toimii erilaisissa lainkäyttöön liittyvissä asioissa ja erityisesti tuomioistuimissa, kun
taas poliisitulkki (*police interpreter*) tarjoaa tulkkauspalvelua poliiseille (Colin ja Morris
1996: 12 - 13). Toiset tutkijat korostavat, että juridinen tulkkaus ei ole ainoastaan
oikeussalissa tapahtuvaa tulkkausta. Juridisessa tulkkauksessa on kyse siitä, että
tulkataan lain/oikeuden puitteissa olevissa asioissa, eli tulkkaus tapahtuu proses-

⁴⁴ Lisää jaosta juridinen tulkkaus vs. oikeustulkkaus alaluvussa 3.3 *Oikeustulkkauksen käsite ja sen paikka
tulkkauksen kentällä*.

seissa tai toimissa, jotka liittyvät lainkäyttöön (González, Vásquez & Mikkelson 1991: 25) kuten esimerkiksi oikeussalissa, lakitoimistoissa, vankiloissa ja rangaistuslaitoksissa sekä muun täytäntöönpanon yhteydessä (Mikkelson 2000: 1).

Suomessa ei myöskään ole yhteistä näkemystä oikeustulkkauksen alasta. Toisaalta oikeustulkkauksena nähdään ainoastaan oikeudenistunnossa tapahtuva tulkkaus (Oikeustulkkausohjeet; Lehtinen 2008: 158; Palmu 2003: 1; Tiainen 1997: 1). Oikeustulkkauksen käsitettä tarkastellaan oikeudenkäynnin näkökulmasta, ja perinteisen käsityksen mukaan oikeustulkkauksen osa-alueet rajoittuvat rikos- ja siviiliprosessin pääkäsittelyyn, siviiliprosessin suulliseen valmisteluun (Palmu 2003: 6–8; Tiainen 1997: 7–12) ja hallinto-oikeudessa tapahtuvaan mahdolliseen suulliseen käsittelyyn (Palmu 2003: 8). Toisaalta viime vuosina oikeustulkkaus on saanut laajemman merkityksen. Vuonna 2008 toteutetussa Oikeustulkkauksen selvityshankkeessa todettiin, että oikeustulkkaus on ”*tulkeasta rikos-, riita-, hakemus- ja hallintoasioiden yhteydessä*” ja oikeustulkausta tarvitaan oikeuden istunnoissa sekä niiden ulkopuolella (Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008: 10–11).

Suppea näkökulma ei mielestäni anna kattavaa käsitystä oikeus- tai juridisen tulkkauksen kentästä ja niistä oikeusprosessin vaiheista, joissa tulkki joutuu tekemisiin juridisen erikoiskielenkäytön kanssa. Terminologinen kirjavuus kaipaa myös selvitystä. Vuonna 2007 ehdotin Suomessa käyttöön otettavaksi termiä *juridinen tulkekaus* (ks. Isolahti 2007), mutta se ei ole toistaiseksi vakiintunut. Tässä työssä käytän kolmea käsitettä: *juridinen tulkekaus*, *oikeustulkekaus* ja *poliisitulkekaus*. Juridisena tulkkauksena pidän kaikkea juridisessä kontekstissa tapahtuvaa tulkkausta. Oikeus- ja poliisitulkekaus ovat juridisen tulkkauksen alakäsitteitä, joista ensimmäinen käsittää tuomioistuimessa tapahtuvan tulkkauksen eli lähinnä oikeussalitulkkauksen, ja jälkimmäinen puolestaan käsittää poliisitutkinnan ja muiden poliisiviranomaisen suorittamien toimien yhteydessä tapahtuvan tulkkauksen. Seuraavaksi tarkastelen juridisen tulkkauksen ja oikeustulkkauksen käsitteitä ja niiden ulottuvuutta Suomen oikeusjärjestelmän kannalta.

Suomessa prosessioikeus jakautuu kolmeen osaan: siviili-, rikos- ja hallintoprosessiin⁴⁵ (esim. Havansi 2002: 10–14). Näistä kolmesta tulkkiä käytetään siviili- ja rikosprosessien yhteydessä. Oikeusriitojen ratkaiseminen tapahtuu yleisissä tuomioistuimissa, joita ovat käräjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus, sekä erikoistuomioistuimissa, kuten esimerkiksi asunto-oikeudessa. Dispositiivisissa eli sovittavissa olevissa riita-asioissa tuomiovalta voidaan siirtää välimiestuomioistuimille (esim. Havansi 2002: 27–37).

Tuomioistuimet ja tuomarit yksinään eivät pysty hoitamaan kaikkia lainkäyttöön ja oikeuden toteutumiseen liittyviä tehtäviä, ja niiden tueksi on kehitetty erilaisia lainkäytön apu-, tuki- ja täydennysjärjestelmiä. Siviili- ja rikosprosessit jakautuvat

⁴⁵ En käsittele tässä työssä hallintoprosessia, koska siinä ei käytetä tulkkausta paljon, jos lainkaan.

valmisteluun ja pääkäsittelyyn⁴⁶ (Haapasalo & Kiesiläinen 2000: 173). Pääkäsittelyt ovat jokseenkin samanlaisia, mutta valmistelun osalta siviili- ja rikosprosessit eroavat toisistaan olennaisesti. (Haapasalo & Kiesiläinen 2000: 173).

Tulkkia saatetaan tarvita kaikissa rikosprosessin eri vaiheissa. Pääasiallisesti tulkkipalvelua käytetään esitutinnan ja oikeudenkäynnin aikana. Rikosprosessissa tutkintavaihetta hoitaa poliisiviranomainen, ja tässä vaiheessa tapahtuva tulkkaus on poliisitulkkausta. Poliisitutinnan aikana syytetty saattaa neuvotella oikeusavustajansa kanssa. Esitutinnan päätyttyä asia siirtyy syyttäjälle, joka suorittaa syyteharkinnan ja toimii kantajana oikeudessa. (Havansi 2002: 47; Virolainen & Pölönen 2003: 14 – 21.) Ennen syyteratkaisun tekemistä syyttäjä voi kutsua asianosaisen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä suulliseen neuvotteluun (*ROL* 1:8a.1). Tässä yhteydessä mahdollisesti tapahtuva tulkkaus on juridista tulkkausta muttei oikeustulkkausta. Rikosasiassa suullisella valmistelulla on käytännössä vähäinen merkitys, koska rikos on selvitetty esitutkinnassa, jossa epäiltyä on kuulusteltu, ja hänellä on myös ollut mahdollisuus lausua kantansa asiasta tuomioistuimen pääkäsittelyssä (Haapasalo & Kiesiläinen 2000: 173 – 174). Pääkäsittelyä ja tulkin toimintaa pääkäsittelyn aikana kuvailen alaluvussa *3.4.2 Pääkäsittely viestintätilanteena*.

Rikosprosessuaalinen täytäntöönpano kuuluu vankila- ja/tai poliisiviranomaisille. Täytäntöönpanovaiheessa tapahtuva tulkkaus on myös juridista tulkkausta ja kaipaakaan tällä hetkellä selkeitä sääntöjä. Tuomioistuinkäsittelyssä toiminutta tulkkaa voidaan esimerkiksi pyytää tulkkamaan tuomittua koskevan maastakarkoituspäätöksen täytäntöönpanossa välittömästi tuomion julistamisen jälkeen. Maastakarkoituksen hoitaa poliisiviranomainen eikä tuomioistuin, ja näin kyse on nähtävästi uudesta toimeksiantajasta ja uudesta toimeksiannosta.

Taulukkoon 3 on koottu rikoksen selvittelyprosessin vaiheet juridisen tulkkauksen näkökulmasta. Kaikki tulkkaus rikoksen selvittelyssä on juridista tulkkausta. Olen merkinnyt erillisiin sarakkeisiin ne vaiheet, joissa suoritettavaa tulkkausta pidän poliisitulkkauksena tai oikeustulkkauksena. Viimeisessä sarakkeessa ovat ne tulkkauksen osa-alueet, jotka jäävät poliisi- ja oikeustulkkauksen ulkopuolelle ja ehdottamani käsitejärjestelmän mukaan ovat juridista tulkkausta.

Siviiliasioissa ei ole poliisi- ja syyttäjäviranomaisia, ja asianomistaja joutuu itse omin toimin ja kyvyin huolehtimaan *esiprosessuaalisesta* tutkinnasta, arvioimaan todisteita ja pohtimaan oikeuskysymyksiä. Asianosainen voi ostaa lakipalveluja hoitaakseen sekä esiprosessuaalista vaihetta että koko oikeudenkäyntiä. (Havansi 2002: 53 – 54.)

⁴⁶ Kirjallisuudessa esiintyy myös yksityiskohtaisempi jako. Rikosprosessi jaetaan neljään päävaiheeseen: esitutkinta, syyteharkinta ja syyttäjän muu päätöksenteko oikeudenkäyntituomioistuimessa ja rangaistuksen täytäntöönpano (Havansi 2002: 47; Virolainen & Pölönen 2003: 14 – 21).

Taulukko 3. Rikoksen selvittelyn vaiheet juridisen tulkkauksen näkökulmasta

		Juridinen tulkkaus rikoksen selvittelyssä		
Tutkintavaihe ja syyteharkinta / Esiprosessuaalinen vaihe	Poliisitulkkaus	Oikeustulkkaus	Muu juridinen tulkkaus	
	Poliisin esitutkinta			
	Pakkokeinot: Pidät- täminen, kotietsintä yms.	Pakkokeinot: Vangitseminen		VKH:n neuvottelut avustajan kanssa
				Syyteharkinta syyttäjän toimesta mahd. suulli- nen neuvottelu
Oikeudenkäynti				Alkuvalmistelu, haaste- hakemuksen mahd. täydentäminen syyttäjän toimesta
				Haastaminen
		Mahdollinen suul- linen valmistelu (ROL 5:10) * voidaan pitää myös puhelimitse tai videoneuvotte- luna (ROL 5:10a)		
		Pääkäsitely		
	Päätöksen lausu- minen pääkäsitte- lyssä			Kansliatuomio
				Täytäntöönpano // Valitusprosessin käyn- nistäminen

Siviiliasian esiprosessuaalisessa vaiheessa asiakas kääntyy ongelmansa kanssa juristin puoleen. Apua voi tarvita asioissa, joita ei viedä tuomioistuimen ratkaistavaksi. Esimerkkinä on vaikkapa testamentin tai avioehtosopimuksen laatiminen. Jossakin oikeudellisessa ongelmassa tarvitaan vain lakimiehen neuvoja ja asia saattaa jäädä silleen jo ensimmäisessä neuvottelussa. Toisaalta neuvottelujen pohjalta saataan lähteä esittämään vaatimuksia vastapuolelle tai vastaavasti vastustamaan esitetyjä vaatimuksia. Tällöin laaditaan alustavat vaatimukset tai vastaukset vaatimuksiin

ja esitetään ne vastapuolelle. Esiprosessuaalinen vaihe saattaa olla pitkä ja monivaiheinen prosessi, jonka aikana selkeytetään osapuolten näkemyksiä asiasta, hankitaan tarvittava todistusaineisto, lausunnot yms., käydään sekä suulliset että kirjalliset neuvottelut, esitetään vaatimukset ja vastaukset puolin ja toisin ja pyritään ratkaisemaan asia sopimalla. Itse esimerkiksi olen toiminut tulkkina eräässä perintöriidassa, jossa olin mukana viidessä 2–3 tunnin neuvottelussa ja käänsin noin 15 liuskaa tekstiä. Neuvotteluja käytiin myös ilman tulkkia sekä toisen tulkin välityksellä. Vähän ennen sopimukseen pääsemistä asiakas vaihtoi sekä asianajajaa että tulkkia, ja riita luultavasti jatkui toisen juristin ja toisen tulkin avustuksella, joten jutun esiprosessuaalisen vaiheen lopullista laajuutta on mahdotonta saada selville. Tässä on kyse juridisesta tulkkauksesta, vaikka tapaus ei koskaan olisi päättynytäkään tuomioistuimen käsittelyä asti.

Esiprosessuaalinen vaihe päättyy kantajan toimittaessa kirjallisen haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan. Käräjäoikeudessa siviiliprosessi jakautuu *valmisteluvaiheeseen* (kirjalliseen ja suulliseen) ja *pääkäsitteelyyn* (Haapasalo & Kiesiläinen 2000: 173; Havansi 2002: 72 – 75). Alkuvalmistelussa tuomioistuin tutkii haastehakemuksen, ja ellei kannetta jätetä tutkimatta tai hylätä, käräjäoikeus laatii vastaajalle kirjallisen haasteen, jossa kehoitetaan vastaamaan siihen (OK 5: 8). Vastaajan ensivastaukseksi ei riitä, että hän kiistää vaatimukset, vaan kiistämiselle on esitettävä perusteet ja mahdolliset todisteet ja niiden todistusteemat. Vastustamiselle pitää myös olla "juridisen menestymisen mahdollisuudet" (Havansi 2002: 76), muuten asia ratkaistaan valmistelua jatkamatta ja kanne hyväksytään (OK 5: 13). On todennäköistä, ettei vieraskielinen henkilö vailla suomalaisen oikeusjärjestelmän tuntemusta pysty hoitamaan tätä vaihetta itse ilman juristin ja tulkin avustusta.

Tuomioistuin voi jatkaa kirjallista valmistelua ja kehottaa asianosaisia toimittamaan tuomioistuimeen kirjallisen lausuman sen määräämästä kysymyksestä (OK 5: 15a). Jälleen asioita pohditaan ja kirjelmät laaditaan oikeussalin ulkopuolella ja monesti myös tulkin ja/tai kääntäjän välityksellä. Jollei asiaa ratkaista, niin valmistelua jatketaan suullisessa istunnossa (*valmisteluistunto*) tai asia siirretään suoraan pääkäsitteelyyn (OK 5: 15). Tuomioistuin kutsuu asianosaiset valmisteluistuntoon, ja asian käsittelyä jatketaan suullisesti siitä, mihin kirjallisessa valmistelussa on päädytty (OK 5: 15 c. 1). Vasta nyt päästään oikeussaliin, jossa tapahtuvan tulkkauksen miellän oikeustulkkaukseksi

Suullinen käsittely on vapaamuotoinen ja joustava yhden tuomarin johtama tilaisuus (Havansi 2002: 81). Valmisteluistunnossa pyritään aikaansaamaan riidattomien ja muuten selvien asioiden ratkaisu tai dispositiivisten asianosaisten sovinto (Lepänen 1998: 100). Suurin osa siviilijutuista on dispositiivisia (Havansi 2002: 72) eli sellaisia, joiden käsittely voi päättyä jo valmisteluvaiheessa. Näin ollen luulisi olevan itsestään selvää, että tulkin osallistuminen valmisteluistuntoon on välttämätöntä. Tulkin osallistumista valmisteluvaiheeseen ei pitäisi nähdä vähemmän tärkeänä kuin

pääkäsitteilyn tulkkaamista, koska jutun käsittely voi päättyä jo prosessin tässä vaiheessa. Ei ole kenenkään edun mukaista, jos sopimus syntyy väärinymmärryksen pohjalta, ja toisaalta kommunikointihäiriöt saattavat olla sopimuksen syntymisen esteenä.

Valmistelussa voidaan tehdä päätös lausunnon hankkimisesta, katselmuksen toimittamisesta ja muuhun valmistavaan toimenpiteeseen ryhtymisestä (OK 5: 25.1). Esimerkkinä voidaan ajatella olosuhdeselvitystä, joka hankitaan sosiaaliviranomaisilta lapsihuoltajuuskiistassa. Selvitystyötä tehdään jälleen oikeussalin ulkopuolella, ja prosessiin osallistuvat tavalla tai toisella huoltajuuskiistan osapuolet. Tulkkausta sosiaaliviranomaisten kanssa asioitaessa voidaan pitää pikemminkin asioimistulkkauksena kuin juridisena tulkkauksena, mutta on huomioitava, että viranomaisen lausuntoa käytetään myöhemmin todistusaineistona ja täten asialla on myös juridista vaikutusta, eikä vieraskielinen henkilö saa joutua epäedulliseen asemaan puutteellisen kielitaidon tai kulttuurituntemuksen vuoksi myöskään oikeussalin ulkopuolisissa toimissa.

Valmisteluvaiheen jälkeen siirrytään pääkäsitteilyyn, joka voidaan pitää heti valmistelun yhteydessä tai erikseen (Havansi 2002: 84). Pääkäsitteily on muodollinen institutionaalinen diskurssi, joka tapahtuu tietyn kaavan mukaan: tuomari johtaa ja osallistujilla on ennalta määrätty roolit ja puheenvuorot. Nimenomaan tulkin tämän vaiheen suoritus mielletään tavallisesti oikeustulkkaukseksi. Pääkäsitteily jakautuu neljään vaiheeseen: istunnon avaus, alkukeskustelu, todistelu ja loppukeskustelu (OK 6: 2), minkä jälkeen on tuomioistuimen päätöskäsittely, päätöksen julistaminen tai vaihtoehtoisena lausuma kanslian tuomiosta.⁴⁷

Taulukkoon 4 on koottu eräitä oikeussalissa ja oikeussalin ulkopuolella tapahtuvia juridisen tulkkauksen tilanteita. Kyseiset tilanteet on otettu mukaan esimerkinomaisesti vertailumielessä eikä luetteloa voi pitää tyhjentävänä. Tässä yhteydessä ei voitu ottaa mukaan myöskään kaikkia mahdollisia vertailukriteereitä. Kuten taulukosta 4 huomataan, kaikissa tarkastelun kohteena olevissa tilanteissa tulkilta vaaditaan käsiteltäviin asioihin ja ammattikieleen liittyvää erikoisosaamista, kaikki esitetyt tilanteet ovat enemmän tai vähemmän muodollisia ja kaikkiin liittyy osallistujien selkeä roolijako.

⁴⁷ Yksityiskohtainen kuvaus pääkäsitteilyn kulusta ks. alaluvuissa 3.4.1 *Pääkäsitteilyn osallistujat ja heidän tehtävänsä*, 3.4.2 *Pääkäsitteily viestintätilanteena* ja 3.4.3 *Kuulustelun vaiheet*.

Taulukko 4. Oikeussalissa tapahtuvan ja muun lainkäytön puitteissa tapahtuvan tulkkauksen eroja ja yhtäläisyyksiä

	Oikeussalissa tapahtuva		Poliisitulkkaus	Lakitoimistossa tapahtuva tulkkaus (myös puhe-limitse yms.)	Täytännönpano
	Pääkäsittely	Valmistelutunto	Esitutkinta	Esiprosessuaalinen, valmisteluvaihe	
Käsitellään oikeudellisia kysymyksiä	kyllä	kyllä	kyllä / kenties osittain	kyllä, myös selitetään tarvittaessa	kyllä / kenties osittain
Käsitellään oikeustosisieikkoja (faktoja)	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä, tarvittaessa myös selitetään	ei välttämättä
Käytetään juridista erikoiskieltä ja terminologiaa	kyllä	kyllä	kyllä / kenties osittain	kyllä, tärkeä tilaisuus selvittää vaikeaselkoisten käsitteiden merkitykset	kyllä / kenties osittain
Diskurssi on tiukasti muodollinen	kyllä	vähemmän	vähemmän	vähemmän	vähemmän
Diskurssiin osallistujilla selkeät roolit	selkeä	selkeä	selkeä	selkeä	selkeä

Näin ollen pidän juridisena tulkkauksena tulkkausta sellaisissa tilanteissa, jossa tulkilta vaaditaan käsiteltäviin asioihin (rikoksen tai riidan selvittelyyn) ja oikeuskieleen liittyvää erikoisosaamista sekä tietoa prosessin kulusta ja siihen liittyvistä muodollisuuksista ja roolijaosta. Samat piirteet ovat ominaisia oikeustulkkaukselle ja poliisitulkkaukselle. Kuten aiemmin totesin, poliisitulkkaus rajoittuu poliisitutkinnan ja muiden poliisiviranomaisen suorittaminen toimien yhteydessä tapahtuvaan tulkkaukseen ja oikeustulkkaus vastaavasti tuomioistuimessa tapahtuvaan tulkkaukseen. Tässä työssä käsitelen oikeustulkkausta.

3.4 Tulkkaukseen rikosoikeudenkäynnissä

Rikosoikeudenkäynnin tavoitteena on saada rikoksentehtäjä rikosvastuuseen, mutta tuomioistuimien on myös velvollinen suojaamaan syytetyn oikeuksia. Tässä menettelyssä toteutetaan valtion intressejä rangaista oikeuden loukkaamisesta tavalla, jossa optimaalisella tavalla otetaan huomioon ”syytetyn ja asianomistajan oikeussuoja”. Oikeudenkäynnissä tuomioistuin arvioi, ovatko syyttäjän esittämä syyte ja rangaistusvaatimukset perusteltuja, ja antaa tuomion. (Tolvanen 2006: 1326–1327).

Tässä alaluvussa käsitellään tulkittua rikosoikeudenkäynnin kulkua ja osallistujia yleisellä tasolla ja kuvailen myös tutkimusaineiston keräämisen aikana oikeudenkäynnin kulusta tehdyt havainnot.

3.4.1 Pääkäsittelyn osallistajat ja heidän tehtävänsä

Rikosoikeudenkäyntiä kuvataan useasti teatteriesitykseksi, jossa on kullakin ja lavasteet ja esiintyjille on jaettu omat roolinsa. Esitys on tavallisesti draama ja sen juoni on aina sama: ”syyttäjä vastaan vastaaja”. Joskus draamaesitys muuttuu syystä tai toisesta farssiksi tai komediaksi. Oikeudenkäynnin esityksen pääohjaajana toimii tuomioistuimen *puheenjohtaja*. Puheenjohtajan tehtävänä on ohjata prosessia, sen kulkua ja etenemistä ja valvoa lain noudattamista (Niemi-Kiesiläinen 2000: 3; Tolvanen 2006: 134–135). Puheenjohtaja ei pelkästään jaa oikeudenistunnossa puheenvuoroja, vaan hän myös määrittelee niiden aiheita (Välikoski 2004: 118). Puheenjohtajan lisäksi tuomioistuimeen kuuluu käräjäoikeudessa kolme valamiestä (maallikkojäsentä) tai kolme lainopillista jäsentä (OK 2:1). Erityisistä oikeuden kokoonpanoa voidaan vahvistaa neljännellä maallikko- tai lainopillisella jäsenellä (OK 2:2).

Syyttäjällä on rikosasioissa keskeinen rooli. Hän ajaa julkista intressiä ja hänellä on päävastuu asian selvittämisestä (Virolainen 2004: 29) ja rikosvastuun toteuttamisesta (Tolvanen 2006: 1331). Syyttäjän tehtävä on jutun vireille saattaminen ja asian ajaminen oikeudessa. (Tolvanen 2006: 1325.) *Asianomistajalla* eli uhrilla on syyttäjän toimintaa tukeva rooli. Syyttäjän ja asianomistajan vastapuoli on *syytetty* ja hänen *lainopillinen avustajansa*, ja oikeudenkäynti kuvataan kaksintaisteluna, jossa kamppailevat syyttäjä ja puolustus.

Syyttäjällä ja puolustuksella on päinvastaiset intressit. Kumpikin pyrkii itselleen edulliseen lopputulokseen. (Tolvanen 2006: 1332).⁴⁸ Syyttäjä esittää argumentteja ja

⁴⁸ Osallistujilla on päinvastaiset intressit myös esitutkinnassa tapahtuvassa epäillyn kuulustelussa. Tämän takia epäillyn kuulustelua ei voida pitää tavallisena kysymys-vastaus-tyyppisenä viestintätilanteena. (Russell 2004: 116.)

todisteita näyttääkseen syytteet toteen. Vastaja pyrkii ”syytteen hylkäämiseen tai ainakin mahdollisimman lievään seuraamukseen, ja asianomistaja pyrkii ensi sijassa turvaamaan oikeutensa vahinkokorvaukseen” (Tolvanen 2006: 1332). Syyttäjän ja puolustuksen tehtävänä on esittää tosiseikat ja todistelu niiden tueksi. Tuomari vastaa siitä, että kaikki ”asianosaisten tarjoama asiaan vaikuttava todistelu” vastaanotetaan, minkä jälkeen oikeus ratkaisee asian ja perustelee ratkaisunsa (Tolvanen 2006: 1331).

Rikosoikeudenkäynnin osapuolet ovat periaatteessa tasavertaisia. Syytetyn oikeuksien turvaamisesta vastaavat puolustus ja tuomioistuimien. (Tolvanen 2006: 1334.) Asianosaisilla on oikeus käydä oikeutta omalla kielellään (ROL 6a:2.1), ja tuomioistuimen on turvattava tämä oikeus asianosaisille. Vierasta kieltä puhuva asianosainen on saatettava oikeuden kieltä puhuvan henkilön kanssa samanvertaiseen asemaan.

Todistaja on prosessissa sivuroolissa. Hän on ”kansalaisvelvollisuuttaan täyttävä kunniamies, jota on kohdeltava asianmukaisesti ja huomaavaisesti ja tarvittaessa suojeltava” (Virolainen & Pölönen 2003: 23). Tämän sivurooliesiintyjän sanoilla saattaa kuitenkin olla paljonkin painoarvoa, koska hänen kertomuksestaan riippuu syytteen tai puolustuksen menestyminen.

Rikosoikeudenkäynti on pakkovalta, jossa oikeutta loukannut saa rangaistuksensa. Vastaja, asianomistaja ja todistajat voidaan tarvittaessa pakottaa osallistumaan oikeudenkäyntiin. (Tolvanen 2006: 1332.) Todistaja antaa todistajanvalansa tai -vakuutensa siitä, että pysyy totuudessa ja kertoo kaiken tiedon asiassa. Syytetty ei valaa tai vakuuta anna, vaan häntä kehoitetaan pysymään totuudessa. Todistelutaroituksessa annetussa todistelussa syytetty esittää asian itselleen edullisella tavalla ja esittää oman näkemyksensä tutkittavan tapauksen seikoista. Hän ei ole velvollinen puhumaan totta tai kertomaan asiasta kaikkea, mitä tietää.

Oikeudenkäynnin esityksen onnistumisen varmistavat *tekniset avustajat*, kuten haastemiehet, notaarit ja sihteerit. (Virolainen & Pölönen 2003: 22 - 27.) Mikä on sitten tulkin rooli tässä oikeussalidraamassa, ja mikä tehtävä on hänelle osoitettu? Ikävä kyllä monet juristit suovat tulkeille vain pienen sivuroolin (ks. esim. Virolainen & Pölönen 2003: 23). Tulkki on näkymätön taikaolento, joka taikoo vieraskielisen sanoman oikeudenkäynnin kielelle tai toisinpäin. Kysymyksiin *mikä on tulkin rooli?* ja *mikä on hyvä tulkekaus?* on monilla juristeilla valmis vastaus: *tulkeki on hyvä silloin, kun hän on näkymätön.* (Haastattelu, Imatran käräjäoikeus 06/2007)

Juristien keskuudessa kuulee toki paljon myös tulkin työlle arvoa suovia ääniä - Tulkki on paljon vartijana. Tulkin rooli on tavattoman tärkeä. Hänellä on vaikutusta asian lopputulokseenkin tai sillä ainakin voi olla suurikin vaikutus. (Haastattelu: Tampereen käräjäoikeus 1.04.2008) Onnistuessaan tämä taikuri on tarpeeksi näkyvissä ollakseen näkymätön. Tulkki tuntee käsikirjoituksen ja osallistujien roolit. Hän tuntee rikosoikeudenkäynnin vaiheet ja niiden merkityksen sekä ymmärtää osapuolten pyrkimykset ja tavoitteet. Hän valitsee eri vaiheisiin parhaiten sopivan tulkkauk-

sen. Tulkki tuntee puheen ymmärtämis- ja tuottamismekanismit ja ymmärtää viestintä- ja vuorovaikutusprosessit. Hän tunnistaa ja tulkitsee viestinnän häiriöitä ja osaa tarvittaessa cheyttää viestintäprosessia. Tässä työssä palaan tulkin roolin problematiikkaan aluvussa 3.5 *Oikeustulkin rooli ja asema*.

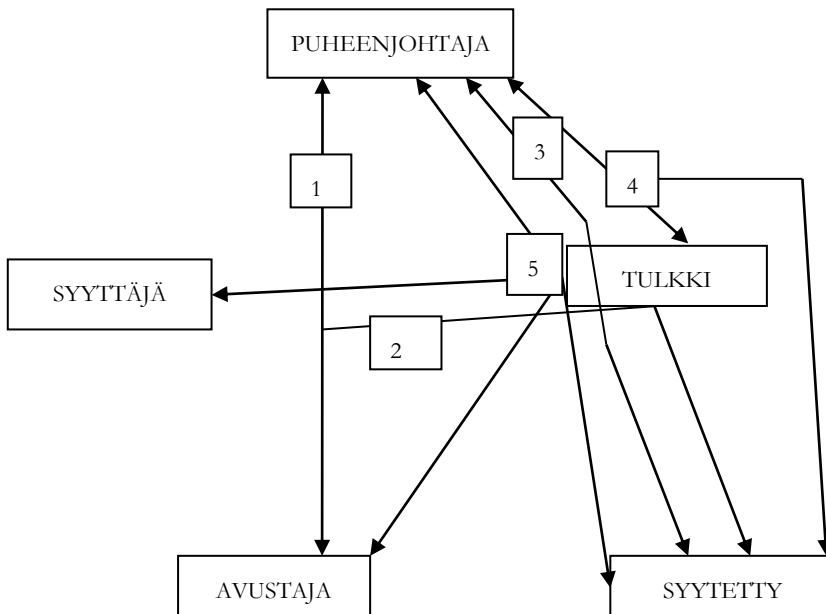
3.4.2 Pääkäsittely viestintätilanteena

Pääkäsittely jaetaan *alkukeskusteluun*, *todisteluun* ja *loppukeskusteluun* (Haapasalo & Kiesiläinen 2000: 174 – 184). Olen kuvannut rikosoikeudenkäynnin osallistujia ja heidän tehtäviään aluvussa 3.4.1. Rikosoikeudenkäynti on monivaiheinen prosessi, jossa viestintätilanne vaihtelee. Välillä se voi olla kahden henkilön välinen kysymys-vastaus-tyyppinen dialogi, ja välillä keskusteluun saattaa osallistua useita ihmisiä. Välillä keskustelua voi luonnehtia yhdelle tai useammalle kuuntelijalle esitetyksi monologiksi. Tässä aluvussa kuvailen eri vaiheiden viestinnän funktiota, viestin lähettäjiä ja vastaanottajia sekä sitä, millaisena näen tulkkauksen funktion oikeuskäsittelyn eri tilanteissa. Kuvailu ei ole tyhjentävä, ja sen tarkoituksena on antaa yleiskäsitys rikosoikeudenkäynnin kulusta viestintätilanteena.

Alkukeskustelu

Puheenjohtaja johtaa pääkäsittelyä, jakaa puheenvuorot ja valvoo oikeudenkäynnin etenemisjärjestystä (Tolvanen 1326–1327). Oikeudenkäynti alkaa puheenjohtajan lyhyellä alustuksella. Puheenjohtaja voi alustuksessaan osoittaa puheensa joko yhdelle henkilölle kerrallaan, esimerkiksi selvittääkseen tämän henkilöllisyyden, tai samanaikaisesti kaikille osallistujille, esimerkiksi sovittaessa oikeudenkäynnin kuluista. Tässä lyhyessä, muutamasta minuutista varttituntiin kestävässä vaiheessa puheenjohtajan ja muiden osallistujien puheenvuorojen funktiot vaihtuvat monta kertaa, ja monesti myös tulkkauksen funktio muuttuu. Puheenvuorojen ja tulkkauksen funktioiden vaihdoksia on esitetty kuvassa 1.

Esityksen alussa puheenjohtaja saattaa esimerkiksi osoittaa informatiivisen puheenvuoron kaikille osallistujille. Jansen (1995: 14–15) kutsuu tämäntyyppistä puheenvuoroa useille vastaanottajalle osoitetuksi (*multiple addressivity*). Useille vastaanottajille osoitetun puheenvuoron vastaanottajat voivat olla erilaisia ja edustaa sekä lähde- että tulokielen kulttuuria (Jansen 1995: 14–15). Tulkkaus säilyttää tässä tapauksessa lähderepliikin informatiivisen funktion, ja tätä tulkkausta voidaan sanoa informatiiviseksi.

Kuva 1. Osallistujien puheenvuorojen funktiot ja tulkkauksen funktio rikosoikeudenkäynnin alkuvaiheessa

Seuraavaksi voidaan käydä kahdenvälistä vuoropuhelua esimerkiksi puheenjohtajan ja vastaajan avustajan välillä avustajan valtuuksista tai oikeusapupäätöksistä (mallina on silloin kysymysten ja vastausten vuorottelu) (ks. Kuva 1, kohta 1). Tulkkauksen funktio on tässä vaiheessa erilainen kuin lähdeviestinnän kommunikatiivinen luonne. Tulkki referoi vieraskieliselle henkilölle puheenjohtajan ja lainopillisen avustajan välisen keskustelun, eli tulkkaus on referoiva. (Kuva 1, kohta 2.) Tällaiseen referoivaan tulkkaukseen soveltuu hyvin kuiskaustulkkaus, joka tapahtuu puheen kanssa samanaikaisesti. Kokenut tulkki pystyy kokemuksensa ja näkemyksensä sekä hankkimiansa tietojen perusteella päättelemään, mikä on olennaista informaatiota oikeudenkäyntiin osallistuvan vieraskielisen henkilön (VKH:n) kannalta ja mikä ei, ja valitsee strategiansa sen mukaan. Hän välittää puheenvuoroista pääkohdat tapauksissa, joissa keskustelu ei koske välittömästi VKH:ä, tai tulkaa tarkasti puheenvuorojen koko sisällön, jos ne käsittelevät VKH:n kannalta olennaista tietoa.

Puheenjohtaja puhuttelee myös vastaajia tai asianomistajia suoraan esimerkiksi silloin, kun selvittää näiden henkilöllisyyden. Tällöin on kyseessä suora vuoropuhelu puheenjohtajan ja VKH:n välillä. Tässä tilanteessa tulkki välittää kysymykset ja

vastaukset suoraan osapuolten välillä ja tulkkauksen funktio on sama kuin lähderepliikillä. (Kuva 1, kohta 3.)

Aloituvaiheessa käydään myös keskustelua tulkkauksesta ja siitä, miten tulkkaus järjestetään. Tulkin kanssa työtä tehnyt puheenjohtaja kysyy tulkin toivomuksia tulkkauksen järjestelystä (Kuva 1, kohta 4) ja antaa myös ohjeita muille osallistujille. Seuraavassa on esimerkki tuomioistuimessa käydyistä alkukeskusteluista (Observointi: huumausainerikos 1). Ensimmäisen repliikin puheenjohtaja osoittaa tulkeille (r. 01). Seuraavaksi puheenjohtaja informoi kaikkia läsnä olevia ajankäytöstä (r. 02–03) ja etenemisjärjestyksestä (r. 04). Puheenjohtaja antaa tulkeille ohjeet (r. 05), minkä jälkeen antaa ohjeet oikeusavustajille (r. 06). Tämä viimeinen repliikki on oikeusavustajille osoitettu direktiivi, ja samalla se on tulkeille informaatio siitä, miten jatkossa toimitaan. Tällainen alkukeskustelu luo vankan pohjan tulkkauksen onnistumiselle.

Esimerkki 1

Puheenjohtaja:

- 01 tulkit huomauttakaa, jos menemme liian nopeassa tahdissa
- 02 olemme varanneet paljon aikaa huomioiden, että tulkin kanssa menee
- 03 tavallista enemmän aikaa
- 04 nyt yhteenveto käydään läpi
- 05 kommentit jotka koskevat muita osallistujia tulkkaa yhteenvetoisesti.
- 06 asianajajat parasta antaa luovutusmenettelyä koskevat paperit tulkeille kirjallisena

Tämä monologi ei ole osoitettu VKH:lle suoraan, ja se voidaan tulkata tiivistetynä informaationa (esim. Kuva 1, kohta 4). Puheenjohtajan repliikin vetoavan funktion säilyttäminen tulkkauksessa ei ole tarkoituksenmukaista. Menetelmän valitsemisen osalta voidaan vain todeta, että kuiskaustulkkaus tuskin tulee tässä kysymykseen, koska tulkattava osuus on keskustelu, jonka osapuoli tulkki itse on.

Toisessa havainnoidussa oikeudenkäynnissä (Observointi: huumausainerikos 2) tulkki itse ottaa oikeudenkäynnin alussa puheenvuoron, kertoo tulkkauksen järjestelystä (r. 01) ja vetoaa osallistujiin, että he osaisivat huomioida tulkkauksen tarpeita (r. 02–04).

Esimerkki 2

Tulkki I6:

- 01 pyrin tulkaamaan simultaanisesti eli samanaikaisesti ja jotta tulkkaus onnistuu
- 02 pyydän puhumaan hitaasti. Kuulusteluvaiheessa tulkkauksen konseptiivisesti
- 03 eli siinä tulee aina puheenpötkä, sitten tulkkaus ja taas puhe
- 04 tehkää aina sopivissa kohdissa taukoja että tulkilla olisi mahdollisuus tulkata

Tässä tilanteessa tulkki on primääripuhujan roolissa. Hänen puheenvuoronsa funktio on edellisessä esimerkissä sekä informatiivinen että vetoava ja sama funktio on vastaavassa tulkin VKH:lle osoittamassa puheenvuorossa. Tulkki siis tuottaa saman viestin kahdella eri kielellä. (Kuva 1, kohta 5.)

Tämän muutaman minuutin kestävän avauskeskustelun aikana tulkki vaihtaa monta kertaa strategiaansa, tulkkausmenetelmäänsä ja rooliaansa.

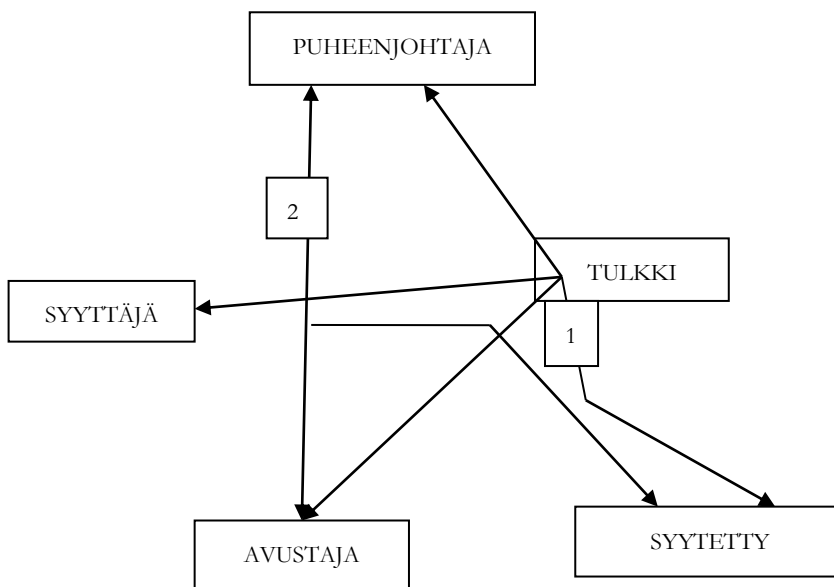
Osapuolten vaatimuksien esittäminen ja teonkuvaus

Seuraavaksi asianosaiset esittävät omat vaatimuksensa ja niiden perustelut (OK 6:2; ROL 6:7; Haapasalo & Kiesiläinen 2000: 175, 177; Välikoski 2004: 21). Syyttäjän vaatimukset on kirjoitettu haastehakemukseen, useasti hyvin ”pelkistettyyn muotoon” (Haapasalo & Kiesiläinen 2000: 177–178). Syyttäjä esittää vaatimukset lukemalla haastehakemuksen, joskus kovinkin vauhdikkaasti. Haastehakemus on toimitettu vieraskieliselle vastaajalle etukäteen, ja se on myös käännetty tarvittaessa tämän äidinkielelle.

Syytettä luettaessa tulkin tehtävä saattaa vaihdella tilanteesta riippuen. Hän informoi VKH:ä kyseisen oikeudenkäynnin vaiheen tarkoituksesta, välittää informaatiota syytteen sisällöstä tai varmistaa, että suullisesti esitetty syyte ja vaatimukset vastaavat käänöksessä esitettyjä. Tämän vaiheen tulkkausikäytäntö on kirjavaa. Monet tulkit tulkkaavat tätä esitystä simultaanisesti haastehakemuksen tekstiin nojaten. On myös tulkkeja, jotka tulkkaavat syyttäjän puheenvuoron konsekutiivisesti pitkäköissä tulkkausjaksoissa. Kun tulkki on tietoinen siitä, että vieraskielinen vastaaja on haastevaiheessa saanut haastehakemuksen käännöksen, tulkki voi tulkkauksen sijaan kertoa VKH:lle, että kyseessä on syytteen lukeminen ja seurata tämän kanssa käännöstekstiä varmistaakseen puhutun ja kirjoitetun tekstin vastaavuuden.

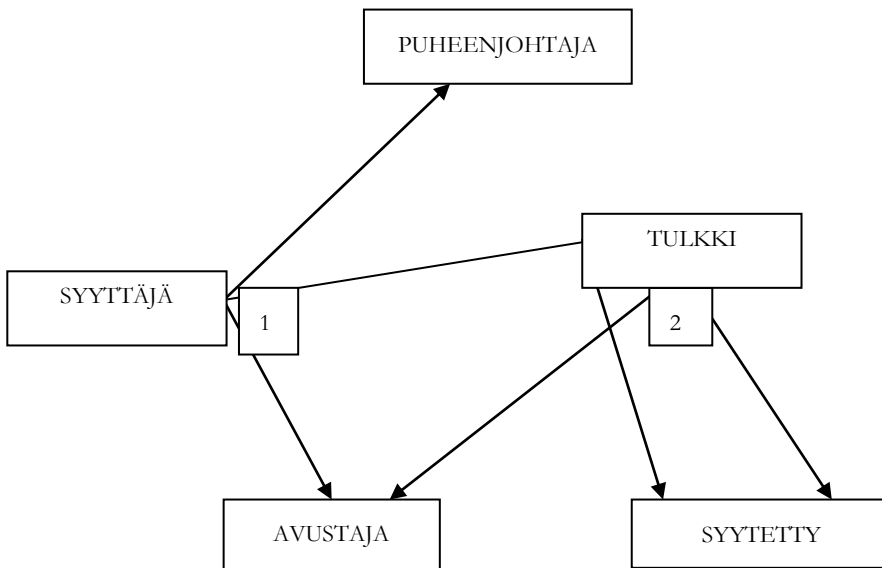
Syytteen lukemisen jälkeen vuorossa voi olla asianomistajan/asianomistajien vaatimusten vuoro. Näitä vaatimuksia ei ole aina etukäteen käännetty vieraskieliselle vastaajalle, eikä niitä aina myöskään ole toimitettu tulkille. Vaatimuksissa voidaan eritellä aiheutuneen vahingon määrä, kuten esimerkiksi lääke- ja sairauskuluja, korvauksia työkyvyttömyyden takia menetetyistä tulosta, korvausvaatimuksia kivusta ja särystä sekä kosmeettisesta haitasta. Asianomistajan vaatimuksia tulkit tulkkaavat sekä simultaanisesti että konsekutiivisesti, ja tulkkaus on luonteeltaan informatiivinen. Puhujan puheen nopeudesta ja tulkin omista tottumuksista riippuen tulkit enemmän tai vähemmän tiivistävät informaatiota. Toinen tulkki kuuntelee ja tulkkaa lyhyesti pääkohdat, kun taas toinen tulkkaa simultaanisesti. Tulkkaus on joutuisampaa, kun tulkilla on tulkkauksen tukena kirjalliset asianomistajan vaatimukset.

Vaatimusten esittelyn jälkeen on vastaajan vuoro. Puheenjohtaja voi pyytää syytettyä ottamaan kantaa esitettyihin syytteisiin (Haapasalo & Kiesiläinen 2000: 178). Tämä on tyypillinen institutionaalinen vuorovaikutustilanne: viranomaisen kysyy ja kyseiseen instituutioon nähden ulkopuolinen osallistuja vastaa. Kyse on puheenjohtajan ja vieraskielisen henkilön välisestä kysymys-vastaus-tyyppisestä dialogista, ja lähderepliikkien funktiot säilyvät tulkkausvuoroissa. (Kuva 2, kohta 1.) Useimmiten vastaajan intressejä edustaa rikosoikeudenkäynnissä lainoppinut avustaja, joka käyttää puheenvuoron vastaajan nimissä. Vuoropuhelu tapahtuu tuomareiden ja VKH:n avustajan välillä. Alkupuheenvuoron tarkoituksena on esittää asianosaisen käsitys tapahtumain kulusta ja oikeudellisia perusteita sille, eli puheenvuoroon sisältyy sekä faktatietoja että niiden oikeudellista arviointia (Haapasalo & Kiesiläinen 2000: 178–179). Avustaja saattaa alkupuheenvuorollaan myös pyrkiä luomaan positiivisen kontaktin oikeuden jäseniin, saamaan heidän luottamuksensa ja herättämään mielenkiintoa omaa tapahtumanversiotaan kohtaan. (Haapasalo & Kiesiläinen 2000: 178–181). Tämän puheenvuoron tulkkauksen luonne on referoiva, informatiivinen. (Kuva 2, kohta 2.)

Kuva 2. Osallistujien puheenvuorojen funktiot ja tulkkauksen funktio vastaajan vastatessa syytteeseen

Seuraavaksi on vuorossa syyttäjän esittämä teonkuvaus. Tämä kuvaus on suunnattu tuomioistuimelle (Välikoski 2004: 21). Tulkkauksen osalta tämä tilanne muistuttaa syytteen lukemista muutamaa seikkaa lukuun ottamatta. Usein tulkeilla ei ole tarkkaa tietoa teosta, mutta aikojen, paikkojen, määrien, osallistujien, iskujen kohtien yms. kuvausten on oltava täsmälleen samoja tulkkauksessa kuin syyttäjän puheessakin. Tulkkauksen tarkkuuteen on tässä vaiheessa syytä kiinnittää huomiota, koska nimenomaan syyttäjän esittämä teonkuvaus ja siihen perustuvat vaatimukset ovat rikosprosessin kohteena (Tolvanen 2006: 1334) ja osapuolten käsitykset tapahtumien kulusta saattavat poiketa toisistaan. (Kuva 3, kohta 1.) Vieraskielinen vastaaja ja hänen avustajansa käyvätkin joskus syyttäjän puheenvuoron aikana keskustelua joistakin epäselvistä taikka riidanalaisista yksityiskohdista. Tällainen tilanne on havaittu esimerkiksi jutun *Salakuljetus* käsittelyn aikana. Nämä kaksi keskustelijaa eivät tavallistesti ota huomioon syyttäjän puheen tulkkaukseen keskustelun ajaksi syntyvää aukkoa, mikä vaikuttaa kyseenalaiselta menettelytavalta - varsinkin silloin kun tulkin pitäisi samanaikaisesti tulkata kahdelle tai kolmelle VKH:lle. (Kuva 3, kohta 2.)

Kuva 3. Osallistujien puheenvuorojen funktiot ja tulkkauksen funktio syyttäjän teon kuvaamisen aikana

Syyttäjän teonkuvauksen jälkeen ovat vuorossa asianomistajien teonkuvaukset, minkä jälkeen on vastaajien vuoro. Viestinnän kulku näissä vastaa pääpiirteisesti

kuvissa 2 ja 3 esitettyjä, eikä tässä työssä ole mahdollista kiinnittää enempää huomiota niihin.

Todistelu

Osapuolet ovat esittäneet tuomioistuimelle omat versionsa tapahtumista, ja seuraavaksi heidän tehtäviinsä kuuluu esittää todisteita näkemyksiensä tukemiseksi. Tässä vaiheessa esitetään suullisesti kirjallisia todisteita sekä kuullaan suullista todistelua. Yleensä ensin esitetään asiakirja- ja esinetodisteet (Haapasalo & Kiesiläinen 2000: 175). Kirjallisen todisteluaineiston suullinen esittäminen tarkoittaa sitä, että oikeussalissa luetaan asiaan kuuluvia asiakirjoja tai niiden joitakin kohtia. Tulkki voi joutua tulkkaamaan liudan erilaisia pöytäkirjoja, todistuksia, lausuntoja yms. Eteen voi tulla hankalia erikoisalan termejä lääketieteen sanastosta merenkulun termeihin, ja tulkki joutuu tekemään pikatermityötä. Siksi valmius termityöhön, kyky nopeaan ongelmanratkaisuun, laaja yleissivistys ja kulttuuritietämys ovat ehdottomia tulkin työn osaamisalueita. Prima vista -tulkkauksen taito on tässä vaiheessa korvaamaton.

Kirjallisen todistelun jälkeen vuorossa on suullinen todistelu. Tässä vaiheessa kuulustellaan todistajia ja osapuolia. Tarkemmin todistajien ja vastaajien kuulustelun kulku on esitetty alaluvussa *3.4.3 Kuulustelun vaiheet*.

Loppulausunto

Loppulausunnossa ns. sidotaan langat yhteen (Pölönen 2004: 221) eli syyttävä ja vastaajaosapuolet esittävät yhteenvedon omista versioistaan ja niitä tukevista todisteluista. Loppupuheenvuorojen jälkeen voidaan jatkaa keskustelua ja vastaaja saa lausua viimeisen sanan (Haapasalo & Kiesiläinen 2000: 175 – 176). Puheiden funktio ei tässä vaiheessa ole pelkästään informatiivinen. Osapuolet pyrkivät myös vetoamaan tuomioistuimeen, heidän puheenvuoroissaan on informaation lisäksi looginen rakenne ja emotionaalinen lataus. Tässä vaiheessa tulkkaus on tavallisesti luonteeltaan referoivaa, informatiivista kuiskaustulkausta.

Myös vieraskielinen vastaaja saa vedota tuomareihin. Tämän puheenvuoron tulkkauksen funktio on säilytettävä lähdeviestiä lähellä niin, että oikeudelle välittyy sekä informaatio että tämän puheenvuoron tunnelataus. Vieraskielisen vastaajan loppupuheenvuoron tulkkauksessa muuttuu vastaanottajaryhmä. Jos viesti oli alun perin osoitettu laajalle vastaanottajaryhmälle, esimerkiksi kaikille osallistujille ja salissa oleville, niin tulkkauksessa vastaanottajaryhmä supistuu: tulkkaus on tarkoitettu tulokieltä osaavalle henkilölle. (Jansen 1995: 23.)

3.4.3 Kuulustelun vaiheet

Kirjallisen todistelun jälkeen vuorossa on suullinen todistelu. Tavallisesti ensin kuullaan osapuolia todistelutarkoituksessa, minkä jälkeen kuulustellaan todistajia (OK 6:2.2; ROL 6:7.2; Haapasalo & Kiesiläinen 2000: 175). Tämän tutkimuksen tutkimusaineistona ovat vastaajien tulkatut, todistelutarkoituksessa annetut lausunnot.

Todistelusta osapuolet hakevat tukea omille versioilleen tapahtumankulusta. Kuulustelu on viestintätilanteena hyvin mielenkiintoinen. Siinä kaksi henkilöä käy dialogia niin, että yksi esittää kysymyksiä ja toinen vastaa. Tavanomaisessa dialogissa kysyjän tarkoituksena on saada tietoon uutta, hänelle tuntematonta informaatiota tai vastaajan mielipidettä asiasta, ja vastaajan vastaus/kertomus on osoitettu nimenomaan kysyjälle. Kuulustelun päätavoitteena on esittää vastaajan informaatio ja mielipide uskottavasti tuomioistuimelle eli ei kysyjälle vaan kolmannelle osapuolelle, josta riippuu jutun ratkaisu. Tuomioistuin on siis vastauksen ensisijainen vastaanottaja. Tuomioistuimen lisäksi vastaanottajia on useita, kuten esimerkiksi oikeudenkäynnin toinen osapuoli tai oikeuskäsittelyä seuraava yleisö. Väittäisin, että itse kysyjä ei ole varsinainen vastauksen vastaanottaja. Hän on monesti jo tietoinen siitä, mitä vastaaja kertoo, koska on keskustellut tämän henkilön kanssa etukäteen tai tutustunut hänen kertomukseensa esitutkintapöytäkirjassa. Kysyjää voidaan pitää esitettävän informaation tai todistelu-teeman alullepanijana. Kuulustelua voidaan vertailla teatteriesitykseen, jossa näyttelijät esittävät lavalla dialogeja tai monologia salissa istuvalle yleisölle.⁴⁹

Tulkkauksen kannalta kuulusteluvaiheessa on kaksi erilaista tilannetta. Ensimmäkin voidaan kuulustella oikeudenkäynnin kieltä puhuvaa todistajaa. Silloin tulkki voi tulkata todistajan kertomuksen simultaanisesti ja kuiskauksena VKH:lle. Tilanne on toisenlainen, kun kuulustellaan VKH:ä. Tämä vaihe on varsinaista dialogin tulkkausta. Osapuolet esittävät VKH:lle kysymyksiä oikeudenkäynnin kielellä, kysymykset tulkataan, VKH vastaa ja vastaukset tulkataan oikeuden kielelle. Tässä tutkimuksessa käsittelen viimeksi mainittua tilannetta, josta käytän jatkossa nimitystä kuulustelun tulkkaus.

Kuulustelun tulkkaus on vaativa tilanne monessa mielessä. Kuulustelu nauhoitetaan tuomioistuimen toimesta, ja tämä on syynä siihen, että kuulustelut tulkataan tuomioistuimissa konsekutiivisesti. Nimenomaan kuulustelun tulkkauksessa vaadi-

⁴⁹ Esitutkinnassa tapahtuvalla kuulustelulla on samanlaisia piirteitä. Russell (2004) käsittelee epäilyllin kuulustelua pidätyksen yhteydessä ja huomaa, että kuulustelua ei voida pitää tavallisena kysymys-vastaus-tyyppisenä viestintätilanteena. Osallistujat ovat orientoituneita siihen, että keskustelu on tarkoitettu kolmannen ns. 'referee'-ryhmän eli tuomioistuimen tarkastettavaksi (Russell 2004: 116). Esitutinnan kuulustelu kuitenkin eroaa tuomioistuimessa tapahtuvasta kuulustelusta siinä mielessä, että esitutkinnan kuulustelun aikana kuulustelija pyrkii saamaan kuulusteltavalta itselleen uutta tietoa, kun taas tuomioistuimessa tapahtuvassa kuulustelussa kuulustelijalla on jo käsityksensä tapahtumista.

taan erityistä tarkkuutta. Tuomioistuimen on saatava tietoon kaikki, mitä lausuntoa antava tietää asiasta, kuinka varma omasta tiedostaan hän on ja kuinka hän on tietonsa saanut, onko kyseessä esimerkiksi näkö- tai kuulohavainto. Osapuolet pyrkivät tulkitsemaan todistajan lausunnon tai todistelutarkoituksessa annetun lausuman oman näkemyksensä mukaan niin, että se tukisi tämän osapuolen versiota tapahtumista, ja he saattavat vastustaa tulkkausta, vaikka se olisi ollutkin korrekti (Mikkelsen 2000: 45). Kuulustelussa ei tavallisesti ole rasitteena vaativaa juridista kielenkäyttöä⁵⁰. Se on pikemminkin maallikon kertomus tapahtuman kulusta ja esitetty tavanomaisella arkikielellä. Toisaalta kertomus saattaa olla epälooginen, se saattaa koskea hyvin arkaluontoisia kysymyksiä ja siinä saattaa olla valtava tunnelataus. Nimenomaan nämä seikat ovat tulkin haasteina kuulustelun tulkkauksessa.

Kuulustelu voidaan jakaa erilaisiin osiin, joissa kuulustelijoiden roolit ja pyrkimykset vaihtuvat ja niiden mukaan muuttuvat myös tulkkauksen prioriteetit. Yleensä kuulustelu koostuu *pää- ja vastakuulustelusta*. Pääkuulustelu ja vastakuulustelu eroavat toisistaan tavoitteidensa osalta. Pääkuulustelun tavoitteena on saada kuulusteltavalta ”mahdollisimman paljon ja mahdollisimman luotettavaa tietoa” kun vastakuulustelussa pyritään ”paljastamaan mahdollisia virhelähteitä” (Niemi-Kiesiläinen 2000: 8).

Pääkuulustelu

Asianosaisten nimeämien todistajien pääkuulustelu on asianosaisten tehtävä, ja vastakuulustelu on vastapuolen tehtävä (OK 17:33). Puheenjohtaja huolehtii siitä, ettei todistajalle esitetä kiellettyjä tai sopimattomia kysymyksiä (OK 17:33.5). Hänellä on valta estää tarpeeton todistelu eli sellaisen seikan esittely, joka ei kuulu asiaan tai jolla ei ole asiaan vaikutusta (OK 17:7). Seuraavassa esimerkissä kuulustellaan vastaajaa V8 ja vastakuulustelun aikana puheenjohtaja antaa toiselle vastaajalle (V11) puheenvuoron tarkentavaa kysymystä varten (r. 02). Vastaaja ei esitä varsinaista kysymystä, vaan pyrkii kommentoimaan esitutkinta-aineistoa. Puheenjohtaja pitää tätä tarpeettomana ja estää vastaajan kommentit (rr. 06–08, 14, 27–32).

Esimerkki 3

- 01 (3.2)
 02 Tuomari 4: onko SUKUNIMI V11 lla kysyttävää?
 03 (2.8)
 04 Vastaaja 11: °no: ei minulla° > nyt oikeastaan minä < ihmettelen vain tätä yhtä
 05 [kuvaa,]

⁵⁰ Lisää oikeuden kielestä ks. alaluvussa 3.4.4 *Oikeuden kieli ja kuulustelun kieli*.

06 Tuomari 4: [no mielummin] sitten se kysymys että sellainen ↓ niin kuin
 07 (0.2)
 08 [/ kommentointi...]
 09 Vastaja 11: [no miten sinä tuota] noin niin kuvat että minä olen petkele kädessä
 10 tuossa ja tuollaiset,
 11 (0.5)
 12 valkoiset, (0.3) kumitossut jalassa,
 13 (0.9)
 14 Tuomari 4: mutta nyt (0.3) nii:n
 15 Vastaja 11: = tässä ↑ toisessa kohdassa ↓ on tuota:,
 16 (2.3)
 17 °tämä° (0.2) SUKUNIMI V8 niin sillä on ihan samanlaiset tossut kuin
 18 minulla.
 19 (0.9)
 20 tässä valokuvassa.
 21 (1.6)
 22 °niin°,
 23 (0.7)
 24 minä vain, (0.3) haluaisin että,
 25 (1.0)
 26 oikeus kiinnittää sitten näihin, (0.3) ↑ [/ huomiota]
 27 Tuomari 4: [me katsotaan /] ↑ nauhaa ei
 28 me katsota niitä kuvia ↓ sitten.
 29 (0.2)
 30 °että°,
 31 (1.0)
 32 siinä katsotaan erikseen sitten valvontakameran, (0.3) nauhaa.
 (Nauha T2)

Kuulustelu voi alkaa todistajan *esittelyllä ja johdattelemalla* asiaan. Tämän vaiheen tarkoituksena on esitellä todistajan suhdetta käsiteltävän asiaan ja tuoda esille seikkoja, jotka koskevat todistajan mahdollisuutta tehdä havainnot ja arvioida niitä. Tämän tyyppinen avaus sisältää tavallisesti avoimia kysymyksiä, jotka koskevat todistajan ammattia ja/tai toimia tai hänen suhdettaan käsiteltävään asiaan. Myös johdattelevat kysymykset ovat tässä vaiheessa sallittuja. Pääasia on, että saadaan selville ”todistajan suhde käsiteltävään asiaan ja se, minkä vuoksi todistaja on siinä asemassa, että hän on voinut tehdä havainnot kyseessä olevassa asiassa”. Kuulustelija voi lisäksi pyrkiä luomaan positiivista kuvaa todistajasta, rakentamaan luottamuksellista suhdetta häneen ja auttaa todistajaa vapautumaan turhasta jännityksestä. (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 207–211.) Seuraavassa esimerkissä on tämän tyyppisen avauksen kysymyksiä (ks. esimerkki 4).

Esimerkki 4

- 01 (0.6)
02 Syyttäjä 1: SUKUNIMI V1 (0.3) kertokaa tekin (0.2) alkuun (0.3) [it^sestänne,]
03 Tulkki 1: [/ расскажите для начала]
04 (0.5)
05 Tulkki 1: о [/ себ^e]
06 Syyttäjä 1: [missä /] asutte ja, (0.4) [mikä olette ammatiltanne,]
07 Tulkki 1: [где живете] по профессии
08 вы кто?
09 Syyttäjä 1: =^otämän tyyppisiä asioita.^o
10 Tulkki 1: =вот такие вещи.
(Nauha T4)

Varsinainen pääkuulustelu alkaa kuulusteltavan *vapaalla kertomuksella*. Kuulusteltavalle esitetään pääasiallisesti avoimia kysymyksiä, joiden tarkoituksena on saada todistajan kerronta (narratiivi) alkamaan (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 211), kuten seuraavissa esimerkeissä (ks. esimerkit 5).

Esimerkki 5

- 01 (0.9)
02 Syyttäjä 2: kertokaa SUKUNIMI V4- SUKUNIMI V4,
03 (0.3)
04 mistä (.) ovat (.) peräisin (0.3) ne huumausaineet, mitä teidän
05 asunnoltanne,
06 (0.7)
07 takavarikoitiin?
08 Tulkki 6: расскажите пожалуйста о том, откуда (.) у Вас (.) взялись эти
09 наркотические средства, которые были найдены (0.2)
10 в Вашей квартире?
(Nauha T5)

Esimerkissä 6 syyttäjä ensin johdattelee asiaan (rr. 01–07, 09) ja aloittaa varsinaisen pääkuulustelun esittämällä avoimet kysymykset (rr. 15–17).

Esimerkki 6

- 01 Syyttäjä 1: ^o SUKUNIMI ^o olette, (0.4) myöntänyt
02 (0.9)
03 tulleenne
04 (1.1)
05 Suomeen,
06 (1.2)

- 07 [↓ yhdeksästoista /]
- 08 Tulkki2: < вы > (0.2) [признались]
- 09 Syyttäjä 1: helmikuuta (.) tänä vuo↑nna
- 10 Tulkki 2: в том что вы приехали (.) в Финляндию девятнадцатого февраля
- 11 ↑ в этом году.
- 12 (0.7)
- 13 Vastaaja 3: да
- 14 Tulkki 2: = kyllä
- 15 Syyttäjä 1: = kertokaа (0.4) kertokaа tästä,
- 16 (1.0)
- 17 Syyttäjä1: matkastanne (0.5) °ja sen° matkan ↑ syyn
- 18 (0.6)
- 19 Tulkki 2: ee: расскажите (.) о: этой (0.3) вашей поездке (.) и: о (0.3) причине
- 20 и цели поездки.
- 21 (0.7)
- (Nauha T1)

Tässä vaiheessa ei ole tarkoitus käydä dialogia, vaan kuulusteltavalle annetaan mahdollisuus aloittaa monologinsa. Vapaata kerrontaa pidetään luotettavana, koska siinä todistaja kertoo seikat, joita hän itse pitää merkittävinä, ja näin sen katsotaan vastaavan "todistajan autenttisia näkemyksiä" (Pölonen 2004: 222). Lisäksi ilman paineita oleva vapaa kertomus auttaa kuulusteltavaa muistamaan tapahtumia (Haapasalo 2000: 132).

Yhden puhujan tapahtumassa puhujalla on mahdollisuus itse päättää, milloin hän aloittaa puheensa, miten etenee sekä milloin lopettaa ja antaa puheenvuoron mahdollisille kysyjille, kommentoijille tai seuraavalle puhujalle. On tarkoitus, että kuulusteltava kertoo tapahtumista ”omassa tahdissa ja omin sanoin” ilman keskeytyksiä (Haapasalo 2000: 132) ja häiritseviä kysymyksiä (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 227; Klami 2000: 68; Pölonen 2004: 222;).⁵¹ Todistelua voidaan kuitenkin jakaa pienempiin kronologisiin tai temaattisiin kokonaisuuksiin, koska vapaa kertomus saattaa jäädä joidenkin todistajien kohdalla lyhyeksi (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 212 – 213, 227).

Lainsäätäjä korostaa yhtäjaksoisen kertomuksen tärkeyttä. Oikeudenkäymiskäärin 17 luvun 33 §:n 1 momentin mukaan:

Todistajan kuulustelun aloittaa se asianosainen, joka on nimennyt todistajan, jolle tuomioistuin määrää toisin. Todistajan tulee oma-aloitteisesti ja tarvittaessa hänelle esitettyjen kysymysten avulla esittää kertomuksensa yhtäjaksoisesti.

⁵¹ Käytännössä suomalaisessa alioikeuskäsittelyssä todistajan ei kuitenkaan anneta aina kertoa vapaasti, vaan puheenjohtaja tai kuulustelijat johdattelevat häntä ”jatkuvin kysymyksin” (Klami 2000: 68).

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 7 §:n 2 momentin mukaan mainittua oikeudenkäymiskaaren säännöstä noudatetaan soveltuvin osin myös kuulusteltaessa asianosaista todistelutarkoituksessa.

Tulkin on otettava huomioon, ettei tulkkaukseen saa häiritä kertomuksen vapautta kulkua.

Jotta tulkkauksesta ei muodostuisi vapaan kerronnan rasitetta, tulkki ei saisi ottaa liian aktiivista roolia kuulustelun tässä vaiheessa. Tämä seikka on yksi suurimmista haasteista todistajan vapaan kertomuksen tulkkauksessa. Kuinka pitkän jakson tulkki voi sallia primääripuhujan puhuvan ennen kuin tulkkauksen tarkkuus alkaa kärsiä?⁵²

Vapaassa kertomuksessa on usein aukkoja ja puutteita, ja pääkuulustelija saattaa esittää *täydentäviä kysymyksiä* (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 212; Pölonen 2004: 222). Esittämällä täydentäviä kysymyksiä pääkuulustelija pyrkii saamaan täydennystä tai selvennystä seikalle, joka ei tullut vapaassa kertomuksessa esille lainkaan tai jäi epäselväksi (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 192, 215). Täydentävillä kysymyksillä voidaan myös pyrkiä korostamaan kertomuksen oleellisia osia (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 215).

Viestin sanamuodolla saattaa tässä vaiheessa olla suurikin merkitys. Esimerkiksi kuulustelija saattaa kysymysten muotoilulla pyrkiä pitämään kuulusteltavan kontrollissaan ja ikään kuin ennakoimaan vastauksia (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 190). Tämän takia tulkkauksen tarkkuuteen kannattaa kiinnittää erityistä huomiota. Saattaa olla, ettei kuulusteltava halua kertoa asiasta tai ei heti pysty muistamaan asioita ja vastausta joudutaan hakemaan monella kysymyksellä muotoillen sama kysymys eri tavoin, kuten seuraavassa esimerkissä, jossa syyttäjä esittää ensin kysymyksen siitä, tiesikö vastaaja kokaiinista (rr. 02–03), ja saatuaan siihen kielteisen vastauksen (r. 07) esittelee vastaajan kertomuksen esitutkinnassa (rr. 11–15) ja tuomioistuimen kuulustelussa (rr. 32–37) ja muotoilee kysymykset toisella tavalla (r. 25 ja 63–64).

Esimerkki 7

01	(11.3)
02	Syyttäjä 2: <u>ol</u> iko tuota: teillä puhetta siellä kun <u>tap</u> asitte KAUPPAKESKUS 12:ssa
03	niin (.) tätä enemmänkin <u>kok</u> aiinista?
04	(0.8)

⁵² Pienessä pilottitutkimuksessa (Isolahti 2008-II) olen tutkinut vapaan kertomuksen tulkittavien repliikkien pituutta ja sitä, kuinka puheenvuoron siirto primääripuhujan ja tulkin välillä tapahtuu. Aineistossa tutkin kolmen tulkin suorituksia, joissa kaksi tulkeista tulkkasi hyvin lyhyitä 8-9 sanan pituisia jaksoja ja yksi tulkkasi keskimäärin 26 sanan pituisia jaksoja. Kahden ensimmäisen tulkin työskentely viittasi siihen, että he olivat hyvin aktiivisia todistajan puheen jaksottamisessa. Esimerkiksi he käyttivät hyvin lyhyitä taukoja primääripuhujan puheessa aloittaakseen tulkkauksen.

05 Tulkki 6: ee:: у вас, когда вы встретились в KAUPPAKESKUS 12,
06 (0.2) были какие-то ee: более подробные разговоры о кокаине?
07 Vastaaja 4: (.) ° нет °.
08 (0.8)
09 Tulkki 6: ei ollut.
10 (1.1)
11 Syyttäjä 2: kun olette täällä esitutkinnassa
12 (0.4)
13 kertoneet että,
14 (0.7)
15 kaveri puhui kokaiinista, (.) ehkä sokeri oli kokaiinia.
16 (0.7)
17 Tulkki 6: e: вы на предварительном следствии показали что,
18 (.) ваш приятель говорил о: кокаине,
19 и вот этот вот ee:: сахар вероятно e: был кокаином.
20 (0.3)
21 Vastaaja 4: он предлагал кокаин. да.
22 (0.6)
23 Tulkki 6: kyllä hän tarjosi kokaiinia .
24 (4.1)
25 Syyttäjä 2: no puhuko hän jostakin ↑ sokerista ↓ siinä sitten?
26 Tulkki 6: = но он говорил вам тогда о чем то о сахаре?
27 (0.3)
28 Vastaaja 4: ° нет ° .
29 (0.5)
30 Tulkki 6: ei.
31 (1.7)
32 Syyttäjä 2: kun olette tässä sanonut, että,
33 (1.1)
34 että kaveri käski laittamaan repussa olleen sokerin ↑ jääkaappiin ↓,
35 tein kuten ↑ käski ↓ hän ↑ käski ,
36 (0.6)
37 kaverini puhui kokaiinista, ehkä sokeri oli kokaiinia.
38 (0.3)
39 Tulkki 6: ee:: вы e: сказали на предварительном следствии, что ваш
40 (.) приятель сказал
41 (0.3)
42 положить (0.3) ee:: (.) сахар
43 (0.6)
44 в (.) морозилку,
45 (0.4)
46 и ee::: вероятно
47 (0.3)
48 сахар и был кокаином.
49 (0.6)
50 Vastaaja 4: aa:: это на, (0.3) на первом допросе, я так понимаю.
51 (0.3)
52 дело в том что на первом допросе, я был

- 53 (0.6)
 54 в состоянии стресса, и: (0.2) практически (0.2) словарный запас
 55 финского языка уграчен был.
 56 и я пытался объяснить следователю, о чем шла речь.
 57 (0.6)
 58 Tulkki 6: ee::: se oli varmasti (.) ee::: siinä (.) e: ensimmäisessä kuulustelussa,
 58 ja minä o- olin aika stressi, ee::: (.) stressin alla,
 59 (.) ja minun suomen kielitaitoni silloin oli ihan (.) semmoista ee::: tämän
 60 ee::: tämän stressinkin takia ihan sitä minimi (.) tasoa, ja: yritin (.) e: (.)
 61 tutkija- tutkijalle selvittää, ee::: mistä oli kyse.
 62 (1.0)
 63 Syyttäjä 2: oletteko kuitenkin (.) siinä vaiheessa ymmärtäneet suomenkielen sanat
 64 (.) sokeri (.) jääkaappi (.) kokaiini?
 65 (0.6)
 66 Tulkki 6: вы тогда все-таки понимали слова (.) сахар (.) холодильник и (.)
 67 кокаин?
 68 (0.3)
 69 Vastaja 4: °да°.
 70 (0.3)
 71 Tulkki 6: kyllä.
 (Nauha T5)

Toisaalta kuulustelija voi hakea *vabvistusta* seikalle, josta todistaja on kertonut kertomuksissaan oikeussalissa tai esitutkinnassa. Tämäntyyppisten kysymyksen keinoin kuulustelija varmistaa, että hän itse on ja/tai tuomioistuimen jäsenet ovat ymmärtäneet todistajan lausunnon oikein (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 191 – 192).

Pääkuulustelija voi pyrkiä tekemään kertomuksen *kyseenalaiseksi* vaatimalla selityksiä kertomuksen heikkoihin kohtiin (Esimerkki 8 rr. 02–03, 16–20, 28–29). Tämäntyyppisissä kysymyksissä merkityksensä on kaikilla elementeillä: äänensävyllä, intonaatiolla, sanajärjestyksellä yms. Tulkkauksen on taas oltava tarkka ja välitettävä viestin ekspressiivistäkin luonnetta. Seuraavassa esimerkissä syyttäjä ensin varmistaa ymmärtäneensä kuulusteltavan lausunnon oikein (rr. 02–03). Tämän jälkeen hän esittää kysymyksen, jossa tarttuu vastaajan kertomuksen epäloogiseen kohtaan ja tällä kyseenalaistaa tarinan totuudenmukaisuuden (16–20, 28–29).

Esimerkki 8

- 01 (0.6)
 02 Syyttäjä 2: e: ymmärsinkö oikein, kun sanoitte tästä kaveristanne että, hän hän
 03 kertoi, että hän oli muuttanut, että hänellä oli uusi asunto?
 04 (0.4)
 05 Tulkki 6: я правильно поняла, что вы сказали о том что это,
 06 (0.3) ваш товарищ ee: переехал ee::: в новую квартиру?
 07 (0.3)

08 Vastaaja 4: да (.) он сказал, что: праздновал новоселье.
09 (0.2) я так понял, что он переехал в новую квартиру.
10 (0.5)
11 Tulkki 6: ee::: hän sanoi että ee: hän (.) juhli tätä ee:::: uu:::-
12 (0.4)
13 muuttota uuteen asuntoon, ja niin minä
14 olen tehnyt johtopäätöksen, että hän muuttanut uuteen °asuntoon°.
15 (1.2)
16 Syyttäjä 2: no. ette sitten kysynyt että, minkä takia hän ei sitten voi tätä
17 (0.4)
18 tavaraa:
19 (0.7)
20 säilyttää omalla asunnollaan?
21 Tulkki 6: e: вы не спросили его, почему он (0.2) не может эти вещи хранить
22 в собственной квартире?
23 (0.4)
24 Vastaaja 4: ° нет °.
25 (0.7)
26 Tulkki 6: en
27 (1.3)
28 Syyttäjä 2: ettekä ↑ ihmetelleet, sitä minkä takia teille tuodaan joku joku tavara,
29 kun hänellä kuitenkin on oma asunto?
30 (0.5)
31 Tulkki 6: ee:::: вы не удивились, почему кто-то вам e: приносит ee::::
32 на хранение собственные вещи, (0.2) хотя у этого лица есть ee:::
33 свое своя квартира?
(Nauha T5)

Vastakuulustelu

Vastakuulustelun tarkoituksena on osoittaa pääkuulustelussa esiin tulleet seikat epäluotettaviksi. Vastakuulustelussa voidaan myös pyrkiä saamaan lisäinformaatiota asioista, jotka eivät tulleet esiin pääkuulustelussa (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 227, 229). Vastakuulustelu lisäinformaation saamiseksi noudattaa samoja periaatteita kuin pääkuulustelu. Vastakuulustelun osiossa, jonka tarkoituksena on osoittaa kertomuksen luotettavuutta, ovat sen sijaan johdattelevatkin kysymykset, kuten esimerkiksi kyllä/ei-kysymykset, sallittuja. (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 232 – 235.)

Kuulustelussa todistajan halutaan kertovan ainoastaan niistä seikoista, jotka tukevat vastakuulustelijan versiota, minkä takia vastakuulustelijan intresseissä on pitää todistaja kuulustelijan *tarkassa kontrollissa* (Pölönen 2004). Vastakuulustelija voi mm. korostaa joitakin pääkuulustelussa esitettyjä seikkoja, pyrkiä argumentoimaan tai

tulkitsemaan niitä oman versionsa mukaisesti. Siinä voidaan pyytää kuulusteltavaa kommentoimaan joitakin seikkoja. (Pölonen 2004: 223 – 224.) Vastakuulustelija voi pyrkiä asettelemaan vastakkain muita todisteita tai tosiseikkoja, jotka ovat ristiriidassa todistajan kertomuksen kanssa. Kuulustelija voi esimerkiksi nostaa ristiriidan esiin lukemalla tai viittaamalla todistajan kertomukseen esituskinnassa.

Vastakuulustelija voi valita suoran tai epäsuoran taktiikan. Suorassa kysytään suoraan ja peittelemättä, kun taas epäsuorassa käytetään peitetaktiikkaa ja lähestytään laajempaa kokonaisuutta ”pienien yksityiskohtien kautta” esimerkiksi todistajankertomuksen virheen osoittamiseksi. (Pölonen 2004: 223 – 224.) Tässä tilanteessa tulkkauksenkin pitäisi olla yhtä jämpä ja täsmällinen kuin kysymys, eikä se saisi antaa tulkinnan mahdollisuutta. Kysymysten ja vastausten *muoto ja sävy* saattavat vastakuulustelussa olla tarkkaan harkittuja. Nimenomaan tässä vaiheessa korostuu eniten kaikkien merkityksen ainesosien ja niiden ilmaisutapaan liittyvien elementtien välittäminen.

Vastakuulustelun jälkeen pääkuulustelijalle on varattu tilaisuus tehdä kuulusteltavalle lisäkysymyksiä (OK 17:33.3). Tämän lisäkuulustelun tavoitteena on antaa kuulusteltavalle mahdollisuus selittää vastakuulustelussa mahdollisesti syntyneet väärinkäsitykset, ”korjata vastakuulustelussa aiheutetut vahingot ja palauttaa todistajan luotettavuus”. Johdattelevat kysymykset ovat tässä vaiheessa sallittuja. (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 240–241.)

Pää- ja vastakuulustelun jälkeen tuomari voi esittää omia kysymyksiä (Tolvanen 2006: 1338). Puheenjohtajan kuuluu pidättäytyä esittämästä omia kysymyksiä pää- ja vastakuulustelun aikana (Tolvanen 2006: 1338), mutta toisaalta hän on velvollinen selvittämään todistelun epäselvyyksiä ja ristiriitaisuuksia (Tolvanen 2006: 1335). Puheenjohtajan on kysyttävä, mitä todistaja/asianosainen tarkoittaa lausumallaan, jos lausuman tarkoitus on epäselvä, ja kiinnitettävä huomiota lausuman ristiriitaisuuksiin, jos asianosainen ja/tai todistaja esittävät keskenään ristiriitaisia lausumia (Tolvanen 2006: 1335).

Kuulustelussa esitettävien kysymyksien päätyypit

Kuulustelussa kysymysten kaksi päätyyppiä ovat *avoimet kysymykset*, joiden vastausta ei rajoiteta (esim. ks. esimerkki 4, sivu 105 rr 02, 06; esimerkki 5 sivu 105 rr. 02–07), ja *suljetut kysymykset*, joiden vastaus on suuremmissa tai vähemmissä määrin ennalta rajoitettu. Rajoitettuihin kysymyksiin luetaan vaihtoehtokysymykset, joissa tarjotut vaihtoehtoedot rajaavat vastausta (oliko auto sininen vai punainen) ja kyllä/ei -kysymykset, joissa vastausvaihtoehtoina voi olla ainoastaan *kyllä* tai *ei* (ks. esimerkki 7, sivut 107–109 rr. 02–03, 15, 25, 63–64). (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 194.)

Kuulustelutekniikan asiantuntijat nimeävät vielä liudan kuulustelulle ominaisia kysymystyypppejä. Todistajan luotettavuutta voidaan selvittää *kontrollikysymyksillä*, jolloin kysytään esimerkiksi sää- ja valaisuolosuhteista. Kuulusteltavaa voidaan myös pyytää *hypoteettisilla kysymyksillä* arvioimaan asioita tai tapahtumien kulkua. *Nimeämiskysymyksissä* kuulusteltavaa pyydetään nimeämään ”aikaisemmin esiin tullut asia tai henkilö”. Kysymyksiä pidetään *edellytyksiä sisältävinä*, kun niiden asetteluun liittyy jokin seikka, jonka todistaja hyväksyy. Esimerkiksi kysymykseen *Minkä värinen auto oli?* liittyy edellytys, että kuulusteltava on nähnyt auton. *Mahdottomuusky-symyksillä* pyritään osoittamaan kertomuksen mahdottomuus ja mahdollisesti saamaan kuulusteltava selventämään ja korjaamaan epäkohtia. (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 194–195.)

Erikseen mainitaan *johdattelevat kysymykset* eli kysymykset, jotka sisältävät odotetun vastauksen tai oletuksen. Avoimet kysymykset eivät tavallisesti ole johdattelevia, mutta sen sijaan suljetut kysymykset ovat monesti oletuksia sisältäviä. Viimeksi mainittuja ei pidetä johdattelevina, jos niiden sisältämät oletukset ja vaihtoehdot ”perustuvat todistajan aiemmin kertomaan”. (Kiesiläinen & Niemi-Kiesiläinen 2000: 195.)

3.4.4 Oikeuden kieli ja kuulustelun kieli

Rikosoikeudenkäynti on puhetahtuma, jossa kielen merkitys on tavattoman suuri, ja tämän takia kuvailen lyhyesti myös oikeudenkäynnissä ja kuulustelussa käytössä olevaa kieltä.

Oikeusalan kieli kuvailee abstraktisia ulkomaailman ilmiöitä ja konstruktioita. Se erottuu tavanomaisesta kirjakiielestä leksikaalisilla ja syntaktisilla ominaisuuksillaan sekä tyylillisesti (aiheesta ks. esim. Mattila 2002; Šarčević 1997; Tiersma 2008). Oikeusalan tekstien kääntäminen on yleistynyt, ja 1990-luvulta lähtien on alettu vilkkaasti keskustella juridisten tekstien kääntämisestä (Kinnunen 2006: 17). Myös Suomessa on tehty kaksi merkittävää tutkimusta juridisten tekstien kääntämisen alalla. Kinnunen (2006) käsittelee väitöskirjassaan lakitekstien kääntämisen problematiikkaa ja Probirskaja (2009) tarkastelee valtiosopimusten tekstejä.

Tässä työssä käytän termejä *juridinen kieli* tai *juridinen kielenkäyttö* tarkoittaen laajassa juridisessa kontekstissa käytössä olevaa kieltä ja kielenkäyttöä. Juridinen kieli on tapana jakaa puhuttuun ja kirjoitettuun (ks. esim. Berk-Seligson 1990: 12, 14–15; Šarčević 1997). Juridisessa kielenkäytössä erottuvat ainakin lainsäädännön kieli, oikeustieteen kieli, lainkäytön kieli ja juristien käyttämä puhuttu kieli eli slangi

(Pigolkin 1990: 16–17). *Oikeuden kielellä*⁵³ tarkoitan tuomioistuinkäsittelyn puhuttua kieltä, ja sen alakäsitteenä on *kuulustelun kieli* eli kieli, jolla kuulustelu tapahtuu.

Puhuttua oikeuden kieltä on tutkittu englanninkielisissä maissa (tarkemmin aiheesta ks. Berk-Seligson 1990: 18–20). Oikeuden kieli ei ole homogeeninen yhtenäinen ilmiö. O’Barr (1982: 25) jakaa puhutun oikeuden kielen ainakin neljään pääluokkaan:

- *virallinen oikeuden kieli (formal legal language)*, joka on hyvin lähellä kirjoitettua juridista kieltä ja jota juristit käyttävät puhuessaan tuomioistuimelle ja esitellessään omia kantojaan ja vaatimuksiaan⁵⁴; tälle kielityylille on ominaista pitkien ja syntaktisesti vaikeiden lauseiden käyttö ja runsas juridinen terminologia;

- *standardikieli (standard English)*, eli yksi puhutun kielen muodoista, jota juristit ja kuulusteltavat tavallisesti käyttävät tuomioistuimessa; tätä kieltä voidaan luonnehtia oikeaoppiseksi kieleksi ja verrata kieleen, jota käytetään tavanomaisessa amerikkalaisessa koulussa; tälle kielityylille on ominaista jonkin verran tavallista arkikieltä formaalisempi sanasto;

- *arkikieli (colloquial English)*, jota jotkut kuulusteltavat, mutta harvat juristit käyttävät standardikielen sijasta; tämä kielityyli on sanastoltaan ja rakenteeltaan lähellä jokapäiväistä arkkikäytössä olevaa kieltä, ja siitä puuttuvat virallisen kielen sanasto ja rakenteet;

- *alakulttuurien kielet (subcultural varieties)*, dialektit ja sosiolektit, jotka eroavat tyyliltään laajalti yhteiskunnassa käytössä olevasta kielestä.

Useasti väitetään, että oikeustulkkaus on vaativaa nimenomaan oikeudessa käytetyn vaikeaselkoisen kielen ja erikoisterminologia takia (ks. esim. Savolainen 2011: 87–88). Lisähaasteita luo muodollinen institutionaalinen tilanne.

Alaluvuissa 3.4.2 *Pääkäsitely viestintätilanteena* ja 3.4.3 *Kuulustelun vaiheet* olen kuvannut oikeudenkäynnin monivaiheisena dynaamisena prosessina, jossa eri osallistujien tavoitteet ja pyrkimykset ovat erilaisia ja muuttuvat tilanteesta riippuen. Tiersman (2008: 24) mukaan sekä suullisen että kirjallisen juridisen kielen luonne on vahvasti sidoksissa käyttäjiensä kommunikatiivisiin tavoitteisiin. Myös oikeuskäsittelyssä käytössä olevan kielen ominaisuudet ovat vahvasti sidoksissa kielen käyttäjiin, heidän kommunikatiivisiin tavoitteisiinsa asianomaisessa oikeudenkäynnin vaiheessa ja viestin vastaanottajiin.

Oikeussalissa on kolme erityyppistä osallistujaryhmää: juristit, maallikot ja tulkit. Juristien ja maallikkojen kielenkäyttö eroaa toisistaan: juristit esimerkiksi käyttävät maallikoihin verrattuna huomattavasti enemmän termejä ja ammattikielenkäyttöön

⁵³ Suomalaisessa tuomioistuimissa asia käsitellään ja tuomiot annetaan suomen tai ruotsin kielillä ja kotiseutualueella myös saamen kielellä (OK 4:1). Tässä tutkimuksessa käytetty aineisto on koottu suomenkielisissä oikeudenkäynneissä.

⁵⁴ Välikosken (2004: 122) huomautuksen mukaan syyttäjän ja muiden oikeudessa esiintyvien juristien kieli on enemmän arkikielistä kuin oikeuden puheenjohtajan kieli.

kuuluvia ilmaisuja ja vastaavasti vähemmän puhekielisiä ilmaisuja (ks. Isolahti 2009: 3–4). Juristit tarvitsevat täsmällisiä nimityksiä juridisen maailman abstrakteille käsitteille ja käyttävät näitä termejä varsinkin keskustellessaan keskenään. Heidän puheensa on useasti loogista ja etukäteen valmisteltua.

On selvää, että keskustellessaan keskenään oman alansa erityiskysymyksistä eri ammattiryhmien edustajat käyttävät alansa kieltä eivätkä aina huomioi, ymmärtääkö ulkopuolinen sitä vai ei. Pääkäsittelyn aikana on monia tilanteita, joissa keskustelua käydään ammattikielellä juristien kesken. Tyypillinen esimerkki tällaisesta keskustelusta ovat syyttäjän ja lainopillisten avustajien loppupuheenvuorot. Nämä puheet on osoitettu tuomioistuimelle ja ensisijaisesti puheenjohtajalle, joka on ammattijuristi, ja puheiden tavoitteena on vakuuttaa tuomioistuin oman näkemyksen oikeellisuudesta. Loppupuheenvuoroissaan syyttäjä ja vastaajan lainopilliset avustajat arvioivat todisteet ja tosisekat lainsäädännön näkökulmasta ja perustelevat jutun kvalifikaatiota. Tässä vaiheessa alan termien käyttö saattaa olla runsasta ja maallikon ja tulkin saattaa olla vaikea ymmärtää puheen sisältöä.

Toinen mielenkiintoinen vaihe ammattikielen käytön kannalta on tilanne, jossa syyttäjä esittää vaatimukset. Hän tavallisesti lukee haastehakemuksen eli kirjoitetun juridisen tekstin. Haastehakemuksessa tapahtumia, tekoja, esineitä yms. ulkomaailman ilmiöitä on arvioitu lainsäädännön näkökulmasta, ja tämän takia niille on annettu juridisella kielellä nimityksiä: esimerkiksi ihmisiä kutsutaan vastaajiksi, asianomistajiksi tai silminnäkijöiksi, autoja ajoneuvoiksi ja kulkuneuvoiksi ja tappelua pahoiteltavaksi. Lisäksi kirjoitetulla tekstillä ylipäänsä ja juridisella tekstillä erityisesti on omia rakenteellisia ominaisuuksiaan, jotka vaikeuttavat sen ymmärtämistä. Kirjoitetusta juridisesta tekstistä luetun ymmärtäminen on haasteellista. Toisaalta haastehakemus on tavallisesti osallistujilla ja tuomioistuimella etukäteen. Vastaajalla, hänen avustajallaan ja tulkilla on mahdollisuus tutustua sen sisältöön etukäteen. Asiakirja on monesti käännetty VKH:lle ennen oikeudenkäyntiä. Tämä lienee syy siihen, että syyttäjä lukee kirjoitetun juridisen tekstin nopeasti piittaamatta siitä, pystyvätkö muut osallistujat seuraamaan puhetta vai ei.

Vastaajan, asianomistajan tai todistajan kuulustelu on luonteeltaan erityyppinen tilanne kuin juristien kesken käydyt keskustelut. Siinä juristi on tavallisesti kysyjän (kuulustelijan) roolissa ja vastaajana on maallikko⁵⁵. Maallikko puhuu tavanomaista puhuttua kieltä ja käyttää puhekielisiä ilmaisuja⁵⁶. Kuulustelijan tavoitteena on saada kuulusteltava kertomaan tietonsa tapahtumasta. On selvää, että vastauksen saadakseen kysyjän on esitettävä kysymys tavalla, jolla vastaaja pystyy ymmärtämään sen oikein. Kuulustelija ei kysy kuulusteltavalta, onko kyse lievistä vai törkeistä pahoiteltavista, vaan hän kysyy, mihin tämä iski tai löi ja millaisia vammoja toinen sai.

⁵⁵ Joskus kuulusteltavana saattaa olla jonkin erikoisalalan asiantuntija, ja silloin käsitellään ao. alaan kuuluvia kysymyksiä. En tarkastele tässä työssä tämäntyyppisiä erikoistilanteita.

⁵⁶ Lisää tästä ks. Isolahti (2009: 2–4).

Toisin sanoen kuulustelijan on puhuttava vastaajan kansa samalla, tavanomaisella yleiskielellä.

Vastaaja on maallikko, eikä hänelle ole luontevaa käyttää omassa puheessaan oikeuskieltä. Hän ei kerro, että on tehnyt ruumiillista väkivaltaa lyömällä toista nyrkillä niin, että isku suuntautui aralle päälle, vaan hän selittää, että löi ja isku osui toista nenään. Kertomuksessaan hän kertoo omin sanoin itsestään, tapahtumista, muista henkilöistä ja omista havainnoistaan.

Toisin sanoen suullisen todistelun kysymyksissä ja vastauksissa joitakin poikkeustapauksia lukuun ottamatta käytetään tavanomaista puhuttua kieltä ilman vaikeita juridisia ilmaisuja ja lukuisia oikeustermejä. Näin ollen juridinen kieli vaikeatajuisine ilmaisuineen ja termeineen ei vaikeuta tulkin työtä kuulustelun tulkkausessa, ei ainakaan suunnattomasti. Kuulustelun tulkkauksen suurena haasteena on kertomuksen kaikkien yksityiskohtien ja viestin kaikkien vivahteiden välittäminen.

3.5 Oikeustulkin rooli ja asema

Tulkin rooli on yksi tulkkaustutkimuksen pohdituimmista teemoista. Tämä kysymys on relevantti myös omassa tutkimuksessani, koska tulkin rooli ja tulkkauksen tarkkuus ovat suorassa yhteydessä keskenään⁵⁷. Rikostutkinnan ja oikeudenkäsitteilyn tärkeä periaate on se, että ketään ei saa asettaa syytteeseen ilman, että tämä saa tietoa häntä vastaan nostetusta syytteestä ja pystyy puolustautumaan (Mikkelson 2000: 1). Yhdenvertaisuusperiaatteen nojalla vieraskielisellä henkilöllä pitää olla samat mahdollisuudet tuomioistuimen edessä kuin oikeusprosessin kieltä puhuvallakin, ja tulkin tehtävä on saada oikeuden kieltä puhuvan henkilön kanssa⁵⁸. Voidaan ajatella, että tulkkaus palvelee sekä vieraskielistä henkilöä, jolla on oikeus saada tietää mistä häntä syytetään ja esittää omia näkemyksiään asiasta, että viranomaisia, kuten tuomioistuinta ja yleistä syyttäjää, joilla on vastaavasti oikeus saada tieto vieraskieliseltä henkilöltä. Näin ollen ei ole tarkoituksenmukaista viitata oikeuden kieltä puhuviin tai puhumattomiin henkilöihin vaan viestin vastaanottajaan tai kuuntelijaan, joka hallitsee tai ei hallitse lähtökieltä. Tulkin tehtäväksi voidaan silloin määrittää kuuntelijan asetta-

⁵⁷ Esimerkiksi Jacobsen (2003) tutkii oikeustulkkauksessa tapahtuvia lisäyksiä eli yhtä tarkkuuden osaluuetta. Hänen hypoteesinsa mukaan lisäykset ovat tulkin aktiivisen roolin ilmentymistä. Tulkit näkevät tehtäväkseen välittää vastaanottajille omat käsityksensä lähtöviestin merkityksestä, ja tämän tehtävän toimittamisen tuloksena syntyy lisäyksiä.

⁵⁸ Yleensä mielletään, että oikeustulkkaus palvelee oikeuden käsittelyssä kielivähemmistöjä, mutta joissakin maissa, kuten esim. Hongkongissa tulkkaus mahdollistaa viestinnän valtaväestön ja valtaväestön kieltä osaamattomien oikeuden viranomaisten välillä (Leung 2008).

minen samanvertaiseen asemaan lähtökieltä hallitsevan kuuntelijan kanssa (Mikkelsen 2000: 69).

3.5.1 Näkymätön hahmo vai itsenäinen osallistuja

Perinteisesti tulkki nähdään viestin välittäjänä. Välittäjän rooliin liittyy kiinteästi vaatimus tulkata kaikki tarkasti, ilman poistoja, lisäyksiä tai muutoksia (Pöchhacker 2004: 147), ja tämä rooli on juridisesti perusteltu (Roberts-Smith 2009: 14). Tulkkausviestinnän ideaalitapauksessa viestinnän kuuluu tapahtua suoraan keskustelijoiden välillä, missä tulkki toimii viestin kanavoijana. Välittäjä-tulkki mielletään persoonattomaksi (*non-person*) (Wadensjö 1998: 67), huomamaattomaksi hahmoksi (*unobtrusive figure*) (Berk-Seligson 1990: 96) tai jopa huomaamattomaksi tulkkaukseen (*invisible translating machine*) (Pöchhacker 2004: 147). Tämän konseptin mukaan tulkki ei ole täysipainoinen viestintätilanteen osallistuja, eli hän ei tuo viestintätilanteeseen minkäänlaista asiansisältöä. Hänellä on puhtaasti tekninen rooli. (Wadensjö 1998: 67.)

Setton (1999:8) pitää tulkkia puhetapahtuman ulkopuolisena tekijänä ja perustelee käsityksensä sillä, että primääripuhujan puhe ei ole suoraan osoitettu tulkille eikä tulkin tuottama puhe ole hänen oman intentionsa tuotosta vaan primääripuhujan intention välittämistä. Myös Moeketsin (2004: 206) mukaan tulkkkaus, varsinkin oikeustulkkkaus, on alkuperäistä diskurssia palveleva toiminto.

Toisaalta tulkki nähdään viestintätapahtuman itsenäisenä osallistujana (ks. esim. Berk-Seligson 1990; Jacobsen 2003: 224–225; Roy 2000: 110–111; Wadensjö 1998). Tulkin ensisijainen tehtävä on keskusteluosapuolten välisen ymmärryksen ja balanssin luominen, ja tämä edellyttää häneltä paljon aktiivisempaa roolia kuin etukäteen määrätty näkymättömän tulkkaukseen (*translating machine*) asema (Jacobsen 2003: 224–225; Roy 2000: 110–111). Osoituksena tulkin itsenäisestä roolista tutkijat mainitsevat mm. sen, että keskustelijat osoittavat kysymyksiä suoraan tulkille ja tulkki vastaa niihin eikä kanavoi kysymyksiä keskustelijoille (Jacobsen 2003: 224–225; Roy 2000: 110–111). Tällainen itsenäinen toiminta takaa tulkkauksessa sen, että viestintätapahtuma sujuu kitkattomasti ilman turhia viivästyksiä. (Roy 2000: 110 – 111).

Tulkit itse eivät miellä omaa rooliaan näkymättömäksi. He näkevät tehtävään rakentaa molemminpuolista luottamusta ja kunnioitusta osapuolten välille sekä kontrolloida viestinnän sujuvuutta. He uskovat, että tulkin on selitettävä kulttuurien välisiä eroja ja tulkattava niin, että tulkattu viesti saa saman kommunikatiivisen vaikutuksen kuin sama viesti olisi saanut yksikielisessä viestinnässä. (Angelelli 2003: 24–26).

Hale (1997: 39–40) jakaa näkemykset oikeustulkin roolista karkeasti kahteen ääriyhmään. Yhden näkemyksen mukaan tulkkauksen on oltava sanatarkka/kirjaimellinen kielen jokaisella tasolla. Tulkin pitäisi suorittaa mekaanisesti sanatarkka käänös ilman poistoja, lisäyksiä ja minkäänlaisia sisällön tai tyylin muutoksia. Tällaisia ääri näkemyksiä esittävät lähinnä henkilöt, joilla ei ole realistista näkemystä tulkkauksesta. (Hale 1997: 39–40.)

Toisen näkemyksen mukaan tulkki pyrkii toiminnassaan sisällön vastaavuuteen, joka voidaan saavuttaa ainoastaan antamalla tulkeille täysi vapaus käyttää parafraaseja, kiertoilmaisuja tai selityksiä ja vaihtaa tyyliä. Jotkut tämän ääri näkemyksen kannattajista ovat jopa sitä mieltä, että tulkin on toiminnallaan pyrittävä edistämään VKH:n mahdollisuuksia menestyä oikeudenkäynneissä. Tämän ääri näkemyksen mukaan oikeustulkin rooli lähenee oikeusavustajan roolia. (Hale 1997: 39–40.) Hale (1997: 40) itse valitsee realistisen keskitien näiden kahden ääripään välissä.

Näkemyks tulkista tarkkana viestin kanavoijana on varsin syvästi piintynyt oikeustulkkauksen alalla⁵⁹, jossa ei oikeustulkille sallita vapauksia lainkaan vaan vaaditaan tarkkaa viestin kaikkien elementtien välittämistä (Pöchhacker 2004: 147). Pöchhacker (2004: 147) käyttää tästä tulkkauksmallista termiä sanatarkkuus (*literalism*). Erät tutkijat vaativat tulkilta yhä enemmän näkyvyyttä ja vastuuta pitäen sanatarkkaa tulkkausta edelleenkin oikeustulkkauksen peruslähtökohtana. Tämä vaatimus perustuu sinänsä kiistattomaan näkemykseen viestintätilanteen lingvistisen, sosiokulttuurisen ja kommunikatiivisen vuorovaikutuksen kompleksisuudesta. (Pöchhacker 2004: 148–149.)

Angelellin (2003) survey-tutkimuksen tulokset osoittavat, että toimintaympäristö, jossa tulkit työskentelevät, vaikuttaa tulkkien käsityksiin omasta roolistaan. Esi merkiksi oikeustulkki ja konferenssitulkki näkemykset tulkin näkyvyydestä eroavat terveydenhuollon alalla toimivien tulkki näkemyksistä niin, että terveydenhuollon alalla toimivat tulkit pitävät omaa rooliansa näkyvämpänä kuin oikeustulkit ja konferenssitulkit (Angelelli 2003: 24–26).

Wadensjö (1998: 35) korostaa tulkin roolia aktiivisena viestintätilanteen osallistujana mutta myöntää kuitenkin, että tulkin rooli on rajoitettu sen mukaan, kuinka paljon hänen odotetaan ottavan osaa viestintätilanteeseen. Institutionaalisessa diskurssissa tulkin juridinen vastuu edellyttää keskustelun tekstuaalista (mono) mallia⁶⁰ (1998: 45). Wadensjö (mts. 45–46) pitää kuitenkin mallia, jossa oikeustulkilta odote-

⁵⁹ Muilla tulkkauksen aloilla, etenkin terveydenhuoltoalan tulkkauksessa, tulkin rooli käsitetään huomattavasti laajemmin kuin oikeustulkkauksessa. Tulkki nähdään vähintäänkin kulttuurien välittäjänä (*culture broker*) ja jopa potilaan avustajana (*patient's advocacy*). (Pöchhacker 2004: 148.)

⁶⁰ Wadensjön (1998: 62) mukaan käsitys tulkista neutraalina viestin kanavoijana edustaa monologityyppistä teoreettista mallia (*monological theoretical frame*), jossa viestintää luonnehditaan yksisuuntaiseksi tapahtumaksi.

taan ainoastaan tulkkaamista, sanatarkkaa kääntämistä eikä tulkitsemissä, idealistisena ja kaukana käytännöstä olevana.

3.5.2 *Tulkin rooli: odotukset ja käytäntö*

Keskustelussa tulkin roolista on selkeästi havaittavissa kaksi aspektia: tavoitteet ja käytäntö. Näkemys tulkista ainoastaan viestin välittäjänä on idealistinen käsitys tulkin roolista, johon liittyy ennako-odotuksia. Toisaalta sekä itse tulkit että tutkijat ovat huomanneet, että käytännössä tulkin toiminta on kaukana huomaamattoman tulkkauskoneen roolista. Empiiriseen aineistoon perustuva tutkimus on osoittanut, että tulkit käyvät suoraa dialogia primääripuhujien kanssa (ks. esim. Berk-Seligson 1990; Roy 2000; Wadensjö 1998), tekevät lisäyksiä (ks. Jakobsen 2003), lyhentävät tai poistavat viestejä tai niiden osia (ks. Pöllabauer 2007), mukauttavat vaikeaselkoista juridista slangia vastaajalle ymmärrettävään kielirekisteriin ja siistivät karkeaa kieltä tulkatessa vastaajan puhetta tuomioistuimelle (Jansen 1995: 29).

Berk-Seligsonin (1990) tutkimusta pidetään ensimmäisenä, joka osoittaa, että tulkki toimii itsenäisesti puhetilanteessa eli on itsenäinen toimija/osallistuja (Roy 2000: 29). Tutkimus osoittaa, että oikeussalissa jatkuvasti tapahtuu suoraa viestintää osapuolten ja tulkin välillä (Berk-Seligson 1990).

Berk-Seligsonin (1990, 2002) mukaan tulkeilla on käytännössä tahtomattaan suurempi rooli kuin ainoastaan viestin välittäjän. Tulkki on eräänlainen ”tunkeileva elementti”, kaukana siitä roolista, jonka tuomarit ja oikeusavustajan olisivat hänelle suoneet (Berk-Seligson 1990: 96). Esimerkiksi Berk-Seligson (2002: 280–281) tutkiessaan kohteliaisuuksien käyttöä oikeustulkkauksilanteessa huomasi, että todistajat ja vastaajat puhuvat suoraan tulkeille ja osoittavat heille myös vastauksia tuomareiden tai asianajajien esittämiin kysymyksiin.

Sonja Pöllabauer (2007) tutkii tulkkausta turvapaikkakuulustelussa. Pöllabauerin (2007) tutkimus osoittaa, ettei tulkki ole ainoastaan näkymätön viestin välittäjä turvapaikkakuulustelussa. Tulkki useasti avoimesti sekaantuu dialogiin, lyhentää, suodattaa osallistujien (useimmiten kuulusteltavan) puhetta ja käyttää kiertoilmaisuja ja joskus jopa ratkaisee, onko turvapaikan hakijan lausuma relevantti ja käyttökelpoinen (Pöllabauerin 2007:39).

Jakobsen (2003: 224–225) näkee ristiriidan tulkin näkymättömyyden vaatimuksen ja hänen tehtävänsä välillä. Tulkit pyrkivät ensisijaisesti interaktion onnistumiseen eli siihen, että keskustelijat ymmärtäisivät täydellisesti toistensa viestien merkitykset ja intentiot. Tämä ei onnistu tekstin sanatarkan tulkkauksen avulla, vaan viestin ymmärtämiseen vaaditaan, että viestin vastaanottajalla olisi sama kieli- ja kulttuuritietoisuus kuin puhujallakin eli viestin lähettäjällä. Tulkit eivät oleta kuuntelijan omaavan sellaista tietoa ja vaistomaisesti tulkkaavat vastaanottajalle lojaalisti. (Ja-

cobsen 2003: 225–226.) Tutkimuksessaan Jacobsen (2003) osoittaa, että oikeustulkki keskittyy välittämään vastaanottajalle omat käsityksensä lähtöviestin merkityksestä, ja tämän tuloksena tulkkeessa on lukuisia lisäyksiä.

Tavoitteiden ja käytännön ristiriita ei ole sinänsä yllättävä. Jokapäiväisessä elämässä törmäämme tilanteisiin, joissa tavoitteet ja säännöt ovat kaukana käytännteistä. Yritetään vaikka kävellä suojatietä vilkkaan liikenneväylän yli ja äkkiä huomataan, etteivät kaikki autoilijat päästä kävelijöitä, vaikka liikennesäännöissä näin vaaditaan. Näin on myös tulkkauksessa, jossa tarkka, kaikki viestin elementit välittävä tulkkaus on vain saavuttamaton ihanne (Berk-Seligson 2002: 281; Jansen 1995: 29–30) ja tulkin on löydettävä hienovarainen balanssi mahdollisen ja tarpeellisen välissä (Russell 2004: 124).

Tulkin roolin problematiikassa on hyvin kiistanalainen kysymys, mikä on tarpeellista. Pitääkö tulkin olla näkymätön viestin välittäjä? Onko täydellinen, kaikki elementit välittävä tulkkaus aina tarpeellinen? Vai pitääkö tulkin olla aktiivisempi eli poistaa, tiivistää, yleistää tai lisätä tekstin osia (Kopczynski 1994: 89–90)? Tarkastellaan tätä problematiikkaa kahdesta näkökulmasta. Toisaalta pohditaan tulkin tehtävää yleensä ja konkreettisesti oikeustulkkauksessa ja toisaalta mietitään, millainen on tehtävään liittyvä vastuu ja miten vastuu jakautuu tulkin ja muiden osallistujien välille.

Rooli- ja tehtäväjaossa on mielestäni kyse vastuunjaosta. Mistä ja missä määrin tulkille on delegoitu vastuuta? Mistä ja missä määrin tulkki on valmis ottamaan vastuun? Missä asiassa ja missä määrin tulkilla on kompetenssia ottaa vastuun? Onko tulkilla kompetenssia selittää vieraskieliselle henkilölle juridisia ilmaisuja ja pitääkö hänen kantaa vastuuta siitä, että vieraskielinen henkilö ymmärtää vaikeita juridisia termejä? Vastuukysymys määrittelee tulkin oikeuksia. Jos tulkilla on vastuu siitä, että viesti välitetään tarkasti, hänellä on oltava myös oikeudet toimia parhaansa mukaan tämän tehtävän suorittamiseksi.

Tulkkaustilanteessa vallitsee tavallisesti osallistujien välinen epätasapaino monilla osa-alueilla ja tulkki toimii tämän tasapainon tasoittamiseksi.

Tulkki kielten välisen viestin välittäjänä

Tulkkauksessa on aina kyse viestinnän mahdollistamisesta sellaisten henkilöiden välillä, joilla ei ole yhteistä kieltä⁶¹. Kuten aiemmin on mainittu, tarkka *viestin välittäminen kielestä toiseen* on perinteinen näkemys tulkin tehtävästä. Kuitenkin jokainen kahden kielen kanssa vähänkin työskennellyt tietää, että kielten välisen asymmetrian

⁶¹ Tässä ja jatkossa puhutaan ainoastaan puhuttujen kielten tulkkauksesta. Tulkkauksen eri tyypeistä ks. alaluku 3.2.2 *Tulkkauksen tyypit*.

takia mekaaninen kielikoodin vaihto on utopia, ja selvittääkseen tästä tehtävästä tulkkin on tehtävä jatkuvasti luovia ratkaisuja ja käytettävä kiertoilmaisuja, parafraaseja, ylä- tai alakäsitteitä jne.⁶²

Aiheeseen liittyviä esimerkkejä löytyy runsaasti käännös- ja tulkkaustieteiden oppikirjoista, enkä käsittele kysymystä tämän enempää. Totean ainoastaan, että kielten välisen viestinnän välittäjän rooliin liittyy väistämättä tulkkin vapaus tehdä tarpeellisia ratkaisuja kielten pintatasolla.

Tulkki kulttuurien välisen viestin välittäjänä

Näkemyksistä, että tulkkaustilanteessa vallitsee myös epätasapaino kahden kulttuurin välissä, on nykyisin kiistaton. Tulkki ei voi välttyä *kulttuurienvälisen välittäjän roolista*, vaikka tämä rooli on pikemminkin kielletty kuin sallittu (Barsky 1994, viittaus teoksessa Wadensjö 1998: 75).

Hale (2007: 135–137) esittää esimerkin tulkkin kulttuurienvälisen välittäjän roolin merkityksestä. Hän kuvailee poliisikuulustelua, jossa Australian aboriginaali on rikoksesta epäiltynä. Aboriginaali epäröimättä vastaa myönteisesti suoraan kysymykseen, onko hän syyllistynyt rikokseen, ja hyväksyy kaikki syytteet. Tämä ei välttämättä tarkoita epäillyn syyllisyyttä, vaan se voi johtua aboriginaalien tavasta vastata myöntävästi suoriin (kyllä/ei) kysymyksiin⁶³. Rikoksen tunnustaminen johtanee syytteeseen. Tässä tilanteessa tulkkin on tehtävä ratkaisu, pysyykö hän kielten välisen viestinnän välittäjän roolissa ja vain tulkkaa kaiken viestin sisällön mitään lisäämättä ja viestiä muutamatta, vain puuttuuko hän jollakin keinolla tähän kulttuurienväliseen epätietoisuuteen. (Hale 2007: 135–137.)

Moeketsi (2004: 205–206) taas esittää esimerkin, jossa kulttuurienväläinen adaptaatio aiheuttaa viestin vääristymistä. Hän selostaa Etelä-Afrikan Sovittelu- ja välityskomiteassa käsiteltävän riidan tulkkausta, jossa prosessin kielenä on englanti ja tulkkaus tapahtuu kieliparissa englanti-sesotho. Englanninkielisessä lähtöviestissä käytetyn ilmaisun 'gone to *urinate*' ('virtsa') suora vastine on epäkorrekti monessa Afrikan kulttuureissa, mm. basuto-kulttuurissa, johon tulkkeen vastaanottaja kuuluu, ja tulkki käyttää tabu-ilmaisun sijaan kiertoilmaisuja '*I went to the loo, to loo*' ja '*to*

⁶² Tämä näkemys on vastaava kuin Halen (1997: 39–40) esittämä näkemys tulkkin roolista, jonka mukaan tulkki pystyy saavuttamaan sisällön vastaavuuden ainoastaan, jos hänelle suodaan vapaus käyttää parafraaseja, kiertoilmaisuja tai selityksiä.

⁶³ Eades (2004) myös selostaa oikeudenkäyntiä, jossa esiintyy samainen Australian aboriginaalin tapa vastata myönteisesti suoriin kysymyksiin (*gratuitous concurrence*). Eadesin kuvailemassa tapauksessa oikeudenkäynti käydään englannin kielellä ja vastapuolen juristit varsin tehokkaasti käyttävät tätä aboriginaalien kulttuurin ominaisuutta hyväkseen.

pass water' ('käydä wc:ssä, käydä tarpeilla'). Vaikka kiertoilmaisun käyttö palveleekin prosessin etenemistä, se Moeketsin mielestä johtaa alkuperäisen viestin vääristämiseen. (Moeketsi 2004: 205–206.) Moeketsi (2004: 206) luonnehtii ristiriitaa lähde-tekstiuskollisuuden ja kulttuurienvälisen välittäjän tehtävän välillä toteamalla, että käänös (kuten nainenkin) saattaa olla ruma, jos se on uskollinen, kun taas kaunis käänös saattaa olla uskonon.

Oikeustulkkausta koskevassa kirjallisuudessa ei löydy selkeää vastausta kysymykseen, pitäisikö oikeustulkin tuoda esille kulttuurienvälisiä eroavuuksia. Pöllabauerin (2007) mukaan turvapaikkakuulustelussa tulkin tehtävä on luoda siltaa kulttuurien välille tilanteessa, jossa vallitsee osapuolten välinen epätasapaino ja eriarvoisuus (Pöllabauer 2007: 41). Moeketsi (2004: 208) taas peräänkuuluttaa uskollisuutta lähdeviestille ja toivoo, ettei tulkki pyrkimyksissään helpottaa kulttuurienvälisiä viestintää unohtaisi objektiivisuutta. Pyrkinessään toimimaan kulttuurienvälisen välittäjän roolissa tulkki ei saisi Moeketsin mukaan tuoda tulkkauksena esiin omia tulkintojaan tulkattavien henkilöiden ilmaisuista, pyrkimyksistä, oletuksista ja odotuksista.

Myös Komissarov (1982: 18) varoittaa, ettei liiallinen vastaanottajan huomioonottaminen saisi johtaa siihen, että asiakkaan ominaisuuksien huomioiminen muodostuu dominoivaksi kriteeriksi. Silloin voi jäädä huomiotta viestin lähettäjän todellinen suhtautuminen vastaanottajaan. Saattaa olla, että ei tulkata sitä, mitä lähdeviestissä sanotaan, vaan välitetään se, millaisia johtopäätöksiä tulkki on sanotun perusteella tehnyt (Komissarov 1982: 18). Komissarov pitää liiallista vastaanottajan huomioonottamista ongelmallisena, koska silloin tulkkaus ei välitä viestiä tarkkaan vaan antaa tulkkille mahdollisuuden päättää, mitä vastaanottajan on tärkeää tietää viestin sisällön oikein arvioimiseksi (Komissarov 1982: 18).

Mikkelson (2000: 63) suo tulkeille luvan tuoda esille kulttuuritaustaista informaatiota, johon kuuntelijalla "ei ole pääsyä". Hän neuvoo tulkkia ennen oikeudenkäyntiä ottamaan yhteyttä vastaajan avustajaan tai syyttäjään selittääkseen tai selvittääkseen heille mahdollisia ongelmia. Oikeustulkki saa esimerkiksi huomauttaa, ettei pään nyökkäys lähdekulttuurissa tarkoita myönteistä vastausta. Tulkin on kuitenkin oltava varovainen, ettei hänen puolueettomuutensa kärsi tämän kulttuurivälittäjän roolin takia. (Mikkelson 2000: 63.) Toisaalta Mikkelsonin (2000: 63) mukaan tuomioistuimen on kutsuttava kulttuuriekspertti erityiskysymysten selvittämiseksi, jos kulttuuri-informaation tarpeessa ovat molemmat osapuolet (sekä puolustus että syyttäjä). (Mikkelson 2000: 63.) Mikkelsonin esityksen pohjalta jää kuitenkin epäselväksi, missä menee kulttuuriasiantuntemuksen ja lojaliteetin raja. Toinen tämän neuvon heikko kohta on siinä, että tulevia ongelmia on vaikea ennakoita. Oikeustulkki joutuu kohtaamaan kulttuurien välistä asymmetriaa jatkuvasti ja tekemään jatkuvasti ratkaisuja pienissä ja suuremmissakin asioissa.

Wadensjö (1998: 75) pitää oikeusprosessin ja koko oikeusjärjestelmän uhkana, jos tulkin sallitaan selkeyttää kuulustelijan tarkoituksella epäselkeiksi/epämääräisiksi muotoilemia kysymyksiä tai parantaa vastaajan tai todistajan puhetta niin, että vieraskielisen vastaanottajan mielikuva primääripuhujan imagosta kohenee alkuperäispuhetta kuuntelemaan verrattuna.

Mikkelsonin (2002: 3) mukaan näkemys tulkin kulttuurienvälisen välittäjän roolista vaihtelee eri maissa ja eri oikeusjärjestelmissä. Näkemys, jonka mukaan tulkin pitää välittää täsmällisesti kaikki viestin elementit non-verbaalinen viestintä mukaan lukien, soveltuu luontevammin niihin maihin, joissa common-law-oikeusjärjestelmä edellyttää osapuolten kilpailua oikeussalissa (Gonzales, Vásquez & Mikkelson 1991: 483). Toiset koulukunnat painottavat siitä, että kulttuurienväliset eroavuudet ovat monesti niin suuret, että pelkästään lingvistisen aspektin välittäminen ei aina riitä välittämään täysin informaation merkitystä. Tämän suuntauksen näkemyksen mukaan tulkki voi tarvittaessa lyhyesti selittää joitakin käsitteitä, kuten esimerkiksi 'lautamies = tuomioistuimen maallikkojäsen' tai 'syyttäjä = henkilö, joka valtion puolesta ajaa syytettyä ja vaatii rangaistusta'. Tällaista lyhyttä eksplikointia kannatetaan silloin, kun tulkataan juristien puheenvuoroja maallikoille, koska muuten kulttuurikuilu sivistyneiden juristien ja joskus jopa lukutaidottomien maallikoiden välissä saattaa olla ylipääsemätön. (Mikkelson 2000: 3.)

Tarkastellaan ongelmaa osallistujien vastuunjaon näkökulmasta. Premissinä pidetään sitä, että tulkkaustilanteessa vallitsee kulttuurien välinen epätasapaino, joka saattaa vaikuttaa käsiteltäviin asioihin, ja tulkki on tässä tilanteessa ainoa henkilö, jolla on tieto molemmista kulttuureista ja kulttuurien erilaisuudesta johtuvasta ongelmasta. Saattaa olla, että viestin lähettäjä ei siinä tilanteessa osaa muotoilla viestiään vastaajan vastaanottokyvyn mukaisesti, ja samaan aikaan vastaaja on kykenemätön ymmärtämään viestiä, koska häneltä puuttuu tarvittava kulttuuritietoisuus. Tässä tilanteessa tulkki on ainoa henkilö, joka tuntee molempien kulttuurien ominaisuuksia, eli ainoa osapuoli, joka voi olla vastuussa epätietoisuuden korjaamisesta. Keskustelun muut osapuolet eivät voi olla vastuussa kulttuurien välisen ongelman korjaamisesta, koska he eivät välttämättä ole edes tietoisia siitä. Näin ollen tulkilla ei ole pelkästään lupaa tuoda esille kulttuuritaustaista informaatiota, johon kuuntelijalla "ei ole pääsyä" (ks. Mikkelson 2000: 63), vaan hän on myös vastuussa siitä.

Tulkki viestinnän koordinoijana ja ylläpitäjänä

Monikielisessä vuorovaikutustilanteessa tulkilla on myös *viestinnän koordinoijan ja ylläpitäjän rooli (mediator)* (ks. Wadensjö 1995; Roy 2000). Tulkki välittää viestejä puhujien välillä ja toisaalta hän koordinoi ja ylläpitää keskustelun kulkua, huolehtii sen etenemisestä ja sujuvuudesta (Wadensjö 1995: 192–193). Keskustelun eteneminen,

keskustelun sisältö ja yhteisymmärryksen syntyminen riippuvat jossakin määrin siitä, miten tulkki toimii ja mitä ja miten hän sanoo (Wadensjö 1995: 195). Hän pitää samanaikaisesti mielessään ja hallinnoi erilaisia vastaanottamisen ja tuottamisen toimintaformaatteja (Wadensjö 1995: 127).

Viestinnän koordinoijan ja ylläpitäjän rooli on vaativa. Roy (2000: 124) huomioi, että se edellyttää tulkilta tietoisuutta tilanteen suhteutumisesta laajaan sosiaaliseen kontekstiin, osallistujien sosiaalisten roolien ymmärtämistä ja tietoa siitä, miten tähän systeemiin voi syntyä konfliktitilanne. Tulkin on tunnettava kielikulttuurisidonnaisia vuorovaikutuksen ja viestinnän sääntöjä ja toimittava molempien järjestelmien puitteissa. Tämän lisäksi tulkin on tunnettava viestintätilanteen erityispiirteet ja säännöt sekä osallistujien roolit. Oikeustulkkauksen kohdalla se tarkoittaa, että yleisen kieli- ja kulttuuritietoisuuden lisäksi tulkin on tunnettava oikeudenkäsitelyä ohjaavat lainsäädännön asettamat ohjeet ja säännöt ja noudatettava niitä.

Itsenäisen toimijan rooli sisältää vastuun viestinnän onnistumisesta (Jansen 1995: 29). Tätä vastuuta tulkki ei suinkaan kannan yksin, vaan vastuu on kaikilla osallistujilla (Roy 2000: 124). Oikeuskäsittelyn erityispiirre on se, että menetelmä sekä osallistujien roolit ja toimintaperiaatteet ovat tarkoin säädeltyjä ja lailla määriteltyjä. Oikeussalissa vastuu diskurssista, sen etenemisestä ja sujuvuudesta, keskustelun aiheesta ja puheenvuorojen jakamisesta on tuomioistuimen puheenjohtajalla, ja tulkin on noudettava tämän yliohtajan ohjeita.

Oikeudenkäynti on viestintätilanteena erityinen vielä siinä mielessä, etteivät kaikki viestijät välttämättä pyri siihen, että viestintä sujuisi. Esimerkiksi kuulustelija saattaa tarkoituksella muotoilla kysymyksen epäselvästi tai kuulusteltava ei halua vastata kuulustelijan esittämään hankalaan kysymykseen, ja tämä aiheuttaa viestinnän katkeilua ja kiertämistä. Tulkki on tavallisesti ensimmäinen, joka havaitsee, ettei vastaus ole adekvaatti kysymyksen nähden. Miten tulkin on toimittava tässä tilanteessa? Pitääkö hänen toimia viestintäkonfliktin ratkaisemiseksi? Pitääkö hänen esittää kommentteja kasvojensa pelastamiseksi, ettei viestinnän katkeilua lasketa huonon tulkkauksen piikkiin? Yksiselitteistä vastausta näihin kysymyksiin ei löydy. Lähtökohtaisesti tulkin on toimittava viestinnän koordinoijana ja ylläpitäjänä. Tuomioistuimessa hänen on toimittava puheenjohtajan ohjeiden mukaisesti. Hänen on myös toimittava osallistujien intention mukaisesti, vaikka nämä pyrkivät hankaloittamaan tai hämäämään viestintää. Toisaalta ei liene esteitä sille, että tulkki tuo esille viestintäosapuolten ulottumattomissa olevia pulmakohtia omina kommentteinaan.

Toimiessaan viestinnän koordinoijana tulkki on vastuussa puheenvuoron siirron sujuvuudesta. Hän on se keskustelun osallistuja, joka ensimmäisenä tietää, onko puhuja siirtämässä puheenvuoroa seuraavalle puhujalle vai onko hän vielä jatkamassa omaa vuoroansa. Itsenäisenä toimijana tulkki ottaa tulkkausvuoron paitsi silloin, kun puhuja on antamassa siihen tilaisuuden, myös silloin kun se on tulkin näkö-

kulmasta tarpeellista. Näin tulkki vaikuttaa mm. tulkattavan puheenvuoron pituuteen. Tulkin pyrkimys ottaa tulkkausvuoronsa ennen kuin puhuja on lopettanut puheensa voi aiheuttaa päällekkäispuhuntaa, jota esiintyy runsaasti tutkimusaineistossani.

Tulkki eriarvoisuuden ja sosiaalisen epätasapainon tasoittajana

Tulkin roolia koskevassa problematiikassa on vielä yksi aspekti. Tulkki ei operoi pelkästään kahden kielen ja kulttuurin välissä vaan myös *kahden sosiaalisfäärin* (Russell 2004: 117) ja *eriarvoisessa asemassa* olevien puhetapahtuman osallistujien välissä. Tuomioistuinkäsittelyn osallistujat voidaan jakaa maallikkoihin ja oikeustieteellisen koulutuksen saaneisiin asiantuntijoihin eli juristeihin (Välikoski 2004: 122). Juristit ovat korkeasti koulutettuja erikoisalan tietoa omaavia henkilöitä, ja heidän työnsä kannalta on tärkeää käyttää keskustelussa ammattikieltä⁶⁴ täsmällisin ilmaisin, mutta juristien kieli on maallikoille vierasta ja vaikeatajuista eikä maallikolla tavallisesti ole oikeustieteellistä tietoa. Maallikot taas käyttävät kieltä, jossa voi olla runsaastikin puhekielisyttä ja slangi-ilmaisuja (ks. Isolahti 2009: 1–4). Tulkki toimi tilanteessa, jossa käydään keskustelua eritasoiset taustatiedot omaavien ja eri kielirekistereitä käyttävien eri sosiaalisfäärien edustajien välillä. Pitääkö tulkin myös tasoittaa näiden sosiaalisfäärien välistä eroavuutta? Pitääkö tulkin yksinkertaistaa juristien vaikeaselkoista ammattikieltä ja pitääkö siistiä ei-normatiivista maallikoiden puhetta?

Oikeustulkausta tutkineet ovat huomanneet tulkkauksessa tapahtuvia puherekisterin muutoksia (Berk-Seligson 1989: 80–81; 1999: 48–49; Hale 1997-I, 2004; Jansen 1995; Wadensjö 1998: 144–145; Russell 2004: 117–118; Morris 1995: 31–32; Shlesinger 1991). Jansenin (1995: 28–29) havaintojen perusteella tulkki asettuu vastaajan puolelle ja pyrkii toiminnallaan helpottamaan tämän asemaa yksinkertaistamalla vaikeaselkoisia ilmaisuja ja rakenteita, selittämällä termejä ja mukauttamalla puhetta vastaajalle ymmärrettävään kielirekisteriin. Tulkki myös siisti vastaajan puhetta tulkatessaan sitä tuomioistuimen kielelle. (Jansen 1995: 28–29.) Shlesingerin (1991: 150–151) havaintojen mukaan tulkki lähes aina korjaa kieliopillisesti epäkorrektia puhetta.

Omassa puherekisterien muutoksia tarkastelevassa tutkimuksessani tulin siihen tulokseen, että tulkki ei helpota juristien puhetta maallikoille tulkatessaan vaan pyrkii pitäytymään normatiivisessa, tuomioistuimille ominaisessa kielirekisterissä. Tulkki oikoo arkityylisiä, alatyylisiä ja slangi-ilmaisuja normatiivisiksi ja jopa muuttaa tavanomaisia ilmaisuja termeiksi. (Isolahti 2009.)

⁶⁴ Juridisen kielen käytöstä alaluvussa 3.4.4 *Oikeuden kieli ja kuulustelun kieli*.

Tulkki pyrkii olemaan toimimatta viestintätilanteen itsenäisenä osallistujana, eli hän pyrkii toimimaan puolueettomasti - onnistumatta kuitenkin siinä (Jansen 1995: 29). Jansen on toki oikeassa väittäessään, että tulkin täysin neutraali rooli oikeuden käsittelyssä on lähtökohtaisesti illuusio. Voidaan kuitenkin olla eri mieltä siitä, onko tulkin tehtävä adaptoida juristien terminologiapitoista kieltä ymmärrettävämmäksi vastaajalle, kuten Jansen (1995: 30) väittää. Missä määrin vastaaja on itse vastuussa siitä, että ymmärtää hänelle osoitettua puhetta? Mikä on sitten juristien vastuu siitä, että he mukauttavat puheensa ymmärrettävämmäksi, kun osoittavat viestinsä maallikolle? Entä mikä on maallikon oikeudenavustajan tehtävä? Onko hän mahdollisesti se henkilö, joka selittää ja selvittää maallikolle juridisia kysymyksiä ja oikeuskäsittelyn vaiheita ja sääntöjä?

Asioimistulkaustapahtumassa vieraskielinen henkilö joutuu toimimaan valta-yhteisön luomassa kielikulttuurisessa ympäristössä, ja hänen on toimittava sen sääntöjen ja toimintamallien mukaisesti. (Roy 2000: 42). Tällä tietoisuuden osa-alueella myös vallitsee epätasapaino juristien ja vieraskielisten henkilöiden välissä. Oikeussalissa prosessia johtava tuomari jakaa osallistujille puheenvuoroja ja välillä keskustelee prosessin etenemisjärjestyksestä muiden juristien kanssa. Jutun käsittelyyn osallistuvat juristit toimivat tutussa ympäristössä tietäen oikeussalin säännöt ja oikeuskäsittelyn vaiheet. He ovat myös tietoisia suomalaista tuomioistuinta päätöksenteossa ohjaavista säännöksistä sekä todistelun merkityksestä ja sen arvioinnin periaatteista. Maallikko ja varsinkin vieraskielinen maallikko on harvoin tietoinen suomalaisen tuomioistuimen säännöistä, käytänteistä, tapakulttuurista, prosessin etenemisestä ja eri vaiheiden merkityksestä. Hänen tilannettaan voidaan verrata ensimmäistä kertaa itämaiseen basariin osuneen eurooppalaisen turistin hämmästykseen. Kenen tehtävä on sitten opastaa ja ohjata tätä eksynyttä henkilöä vieraassa ympäristössä? Onko se tulkin tehtävä?

Tiedon määrän ja laadun erilaisuuden lisäksi osapuolten välillä vallitsee hierarkkinen eriarvoisuus. Oikeussalissa on lailla määrätty hierarkkinen järjestelmä, jossa tuomioistuimen puheenjohtajalla on kiistattoman dominoiva asema (ks. tarkemmin Välikoski 2004: 119–122) ja vieraskielinen vastaaja on hierarkkisesti alimmalla tasolla.

Eriarvoisuuden tilanteessa tulkki tekee päätöksen omasta roolistansa hallitsevan osapuolen tai vähemmistöosapuolen mukaan. Jansenin (1995: 28–29) havaintojen perusteella tulkki asettuu vieraskielisen vastaajan puolelle ja pyrkii toiminnallansa helpottamaan tämän asemaa. Oma tutkimukseni taas osoittaa, että tulkki pyrkii olemaan lojaali makrokontekstille eli tilanteelle, jossa tulkkauksen tapahtuu (Isolahti 2009). Molemmat asetelmat ovat ristiriidassa tulkin puolueettomuusperiaatteen kanssa, jonka mukaan tulkki ei saa asettua minkään osallistujan puolelle.

Näkemykset tulkin tehtävästä perustuvat monesti Nidan dynaamisen ekvivalenssin käsitteeseen, jonka painopiste on käännöksen vastaanottajan reaktioissa (kts.

Nida 1964: 156–171; Nida & Taber 1974: 24, 110–111). Tulkin tehtävänä on välittää viesti kielestä toiseen siten, että tulokielessä viesti vaikuttaa vastaanottajaan samalla tavalla kuin lähtökielen viesti olisi vaikuttanut vastaanottajaan lähtökielessä (Colin & Morris 1996: 22). Mikkelsonin (2000: 69) mukaan tulkin tehtävänä on saada kuuntelija samanvertaiseen asemaan lähtökieltä hallitsevan kuuntelijan kanssa. Vaikka oikeuskieli on tarkoitettu suurelle joukolle kansalaisia ja sen pitäisi olla helpposti ymmärrettävää, maallikot, jotka joskus ovat seuranneet oikeudenkäyntiä taikka osallistuneet itse prosessiin, hämmästyvät kieltä, jota ammattijuristit käyttävät. Joidenkin maiden oikeuskulttuuriin myös kuuluu juristien taipumus tarkoituksellisesti kielellisin keinoin manipuloida maallikkoa. Tulkin tehtävä ei suinkaan ole selvittää ja selittää vieraskieliselle henkilölle viestiä, vaan antaa hänelle samat mahdollisuudet kuin kenellä tahansa muulla samassa tilanteessa olevalla tuomioistuimen kieltä puhuvalla maallikolla olisi. Tuomarin kehoituksen pitäisi kuulostaa yhtä selvältä tai epäselvältä VKH:lle kuin tuomioistuimen kieltä puhuvalle maallikollekin. (Mikkelson 2000: 2.)

Jos tarkastellaan tätä problematiikkaa vastuunjaon näkökulmasta, voidaan todeta, että yhtä lailla juristin vastuulla on viestiä maallikolle tälle ymmärrettävällä kielellä kuin maallikon vastuulla on kysyä ja selvittää epäselviä kohtia. Sosiaalisfäärien epätasapaino ei ole asia, joka on ainoastaan tulkin ulottuvilla. Toimiessaan sosiaalisen epätasapainon tasoittajana tulkki todennäköisesti hoitaa valtakulttuurin edustajan, eli viranomaisen tehtäviä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole selvittää tätä ilmiötä, sen syitä ja seurauksia tarkemmin, mutta tutkimusasetelmassani joudun kuitenkin pohtimaan, millä tavalla tulkin sosiaalisen epätasapainon tasoittajan rooli vaikuttaa tulkkauksen tarkkuuteen.

Tulkki propositiotiedon tasoittajana

Kulttuurien tai sosiaalisfäärien välisessä asymmetriassa on aina kyse keskustelun osapuolten ekstralingvistisen taustatiedon erilaisuudesta. Viestin ymmärtämistä varten tarvitaan monesti suuremman kontekstin ja taustatietojen tuntemusta ja laajempaa ensyklopedista tietoa. Oikeudessa käsitellään tavallisesti menneitä asioita, eli keskustelun propositio ei ole viestintätilanteen aikana käsillä. Tämä saattaa aiheuttaa *asymmetriaa primääripuhujien propositiotiedoissa* (Setton 1999: 11) ja puutteita tulkin propositiotiedoissa.

Setton (1999:11) näkee tulkin myös propositiotiedon tasoittajana. Hänen mukaansa tarkan tulkkauksen tai ekvivalenttisen efektin saavuttamiseksi tulkin on muokattava viestiä niin, että propositiotiedon asymmetria poistuu (Setton 1999: 11). Tämä on sinänsä mielenkiintoinen vaatimus oikeustulkkauksen näkökulmasta. Oikeussalissa on karkeasti ottaen kolme osapuolta tulkin lisäksi. Kuulusteltavilla

sytyttyillä, asianomistajilla ja todistajilla on fakta-tieto tapahtumista, siis propositiosta. Syytettyjen ja asianomistajien lainopillisten avustajien tieto propositiosta perustuu esitutkinta-aineistoon ja siihen, mitä avustettavat ovat heille kertoneet, eli se on toisen käden tieto propositiosta. Syyttäjällä on tapahtumista oma käsityksensä, jonka hän on saanut esitutkinnan perusteella. Tuomioistuimien taas ammentaa omat käsityksensä tapahtumista edellä mainittujen osapuolten esittämästä aineistosta ja kuulustelukertomuksista. Oikeussalissa tulkki on se, jolla on kaikkein vähiten tietoa käsiteltävästä jutusta. Oman kokemuksen perusteella tiedän, että tulkki tavallisesti saa etukäteen valmistautumista varten haasteen, jossa on aika suppeat tiedot käsiteltävästä tapauksesta. Tarkkaa tietoa tapahtumista ei tulkilla siis ole, joten vaatimus propositiotiedon tasoittajan tehtävästä on oikeustulkkausessa jokseenkin perusteeton.

Tulkin taustatietojen riittämättömyys on mielenkiintoinen toisesta näkökulmasta. Jos tulkilla ei ole riittävästi taustatietoja käsittelevästä tapahtumasta, hänen saattaa olla vaikea ymmärtää viestin merkitys. Tässä tilanteessa vastuullinen, tarkkaan tulkkaukseen pyrkivä tulkki esittää tarkentavia kysymyksiä ja selvittää epäselviä kohtia tulkataksaan viestin kohdekieleen. Toisaalta tulkin riittämättömät tiedot käsiteltävästä asiasta saattavat johtaa lähdeviestin väärään tulkintaan ja tämän seurauksena tulkkausvirheisiin.

3.5.3 Tulkin monet roolit ja tarkkuus

Wadensjö (1998) on todennut, ettei voida puhua yhdestä ainoasta tulkin roolista. Hänen mukaansa tulkin rooli muuttuu jatkuvasti viestin välittäjän roolista osallistujan rooliin, ja nämä kaksi roolia ovat erottamattomia (Wadensjö 1998: 106). Alaluvussa 3.5.2 *Tulkin rooli: odotukset ja käytäntö* on käsitelty vähintäänkin viittä tulkin roolia. Tulkki suorittaa monenlaisia tehtäviä juridisessa ympäristössä toimien ajoittain viestintätilanteen koordinoijana, kulttuuritiedon välittäjänä, sosiaalisfäärien välisen epätasapainon tasoittajana tai tapahtumien yksityiskohtien selvittäjänä. Wadensjön ajatusta tulkin roolin moninaisuudesta voidaan laajentaa koskemaan kaikkia yllä mainittuja tulkin rooleja.

Tulkin toiminta viestin välittäjän roolissa vaatii viestin kaikkien elementtien tarkkaa tulkkaamista ilman poistoja, mutta tulkki ei toimi ainoastaan viestin välittäjänä. Tämän tutkimuksen kannalta on olennaista, vaikuttavatko tulkin muut tehtävät tulkkauksen tarkkuuteen ja erityisesti poistoihin. Nähdäkseni tulkin roolimuu- tokset saattavat vaikuttaa tarkkuuteen seuraavalla tavalla.

Toimiessaan itsenäisesti tulkki päättää, mitä tulkataan ja mitä jätetään tulkkaamatta. Mitkä ovat ne erityistehtävät, jotka johdattavat tulkkaa tekemään poistoja? Kuten alaluvussa 3.5.2 *Tulkin rooli: odotukset ja käytäntö* todettiin, tulkki toimii var-

mistaakseen viestinnän kitkattoman sujumisen. Pyrkiessään tähän tavoitteeseen tulkki saattaa jättää tulkkaamatta esimerkiksi omasta mielestään vähäpätöisiä puheenvuoroja ja puheenvuoroa pienempiä kohtia tai puheenvuoroja, joita ei ole suoraan osoitettu vieraskieliselle henkilölle.

Toimiessaan juristien ja maallikkojen maailmojen välissä tulkki joutuu jatkuvasti tekemään osapuolten eriarvoisuudesta johtuvia päätöksiä. Tulkki saattaa päättää jättää välittämättä maallikolle juristien keskenään esittämät vaikeaselkoiset oikeudellisia kysymyksiä käsittelevät repliikit tai dialogit. Tällä tavoin syntyy aukkoja tulkkauksen kattavuuteen. Tulkki saattaa myös jättää tulkkaamatta tuomarin ja muiden juristien välisiä dialogeja koskien prosessin järjestelyjä. Tätä ilmiötä tarkkaillaan tutkimuksessa, minkä vuoksi analyysissa on erikseen koodattu juristien väliset dialogit ja tuomarin ja avustajien tai syyttäjien väliset dialogit sekä prosessuaaliset puheenvuorot.

Alaluvussa 3.4.4 *Oikeuden kieli ja kuulustelun kieli* käsiteltiin tuomioistuimen kielen ominaisuuksia ja todettiin, että kuulustelut käydään useimmiten tavanomaisella kielellä ilman vaikeata juridista terminologiaa. Kuulustelun kieli ei kuitenkaan ole täysin vapaa juridisesta terminologiasta, ja juristien ammattikieli saattaa tuottaa ymmärtämisen vaikeuksia myös tulkille. Tulkki joutuu esittämään puhujalle tarkentavia kysymyksiä myös silloin, kun hänellä on vaikeuksia ymmärtää viestiä puutteellisen tapahtumatiedon takia. Primääripuhujan ja tulkin välille syntyy dialogeja, joita ei välttämättä tulkata toiselle kielelle. Tätäkin ilmiötä tarkkaillaan tässä tutkimuksessa, ja sitä varten tutkimusaineistossa on koodattu tulkin ja primääripuhujan väliset dialogit.

Tulkin rooli kulttuurivälittäjänä ei ole merkittävä tämän tutkimuksen näkökulmasta. Kulttuurivälittäjän rooli ei nähdäkseni aiheuta poistoja, vaan toimiessaan tässä tehtävässä tulkki pikemminkin tuo tarpeellista lisäinformaatiota tai eksplikoi viestissä jo olevaa informaatiota. Myös pyrkiessään tasoittamaan sosiaalisfäärien välisiä eroja tulkki saattaa eksplikoida tai lisätä informaatiota mutta ei poista sitä. Lisäksi tulkin pyrkimys tasoittaa eri sosiaaliryhmien välisiä ja hierarkkisia eroja saattaa aiheuttaa viestin muutoksia, kun tulkki helpottaa juristin puhetta maallikoille tai siisti maallikkojen karkeaa puhetta.

4. Tulkattavan vuoron pituus ja tulkkauksen tarkkuus

4.1 Tarkkuuteen vaikuttavat tekijät ja tutkimusasetelma

Tarkkuus on lähdeviestinnän ja kohdeviestinnän välinen suhde. Se riippuu monesta tekijästä, kuten viestintätilanteesta, lähdeviestinnän ominaisuuksista, tulkin ammatitaidosta, tulkkauksen skopoksesta ja monesta muusta. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin tarkkuuden ja tulkattavan puheenvuoron pituuden välistä riippuvuussuhdetta. Tarkasteltavana oli hypoteesi, että tulkattavan jakson pidentyessä kasvaa poistojen määrä eli tulkkauksen tarkkuus laskee. Koska tutkimus perustui autenttisiin tulkkauksuorituksiin, oli etsittävä metodi, joka mahdollistaisi monien ilmiöiden välisten yhteyksien tutkimusta.

Tulkkauksen tutkimus on ihmistiedettä, jossa ollaan tekemisissä moninaisen ihmisluonteen kanssa. Täysin kattava kaikkien ilmiöiden yhteisvaikutuksen tutkiminen on yhtä mahdotonta kuin kahden täysin samanlaisen henkilön löytäminen. Tässä tutkimuksessa ei pyritty tarkkailemaan yksittäisiä hetkellisiä vaikutteita, vaan tutkittiin ilmiöiden välisiä yhteyksiä kokonaisuutena, keskimäärin. Ilmiöiden välisten yhteyksien tarkastelemiseen käytettiin tässä tutkimuksessa kaksi eri keinoa.

1) Tutkittavien tapauksien välisiä eroja pyrittiin hälventämään tutkimusaineiston valinnan yhteydessä. Tutkimusaineistoon valittiin samankaltaisia tilanteita. Aineistoon valittiin rikosasioiden oikeudenkäsitelyssä tapahtuneet tulkkaukset ja niistä vieraskielisten vastaajien tulkatut suulliset todistelut. Tulkin kokemus, rasituksen taso ja toimeksiantoon valmistautuminen ovat pysyväluonteisia tekijöitä, joilla on jatkuva yleinen vaikutus tulkkauksuoritukseen. Analyysiin valittiin tulkkauksjaksoit oikeudenkäsitelyn alkuvaiheesta, jolloin tulkkien rasituksen ei pitäisi vaikuttaa suoritukseen. Viisi kuudesta tulkista oli valmistautunut tulkkaukseen etukäteen. Kaikki tutkimukseen valitut tulkit ovat kokeneita nimenomaan oikeustulkkauksessa. Tarkemmin tulkkauksutilanteita ja tulkkveja kuvailen alaluvussa *4.2.1 Tulkkauksutilanteet ja tulkit*.

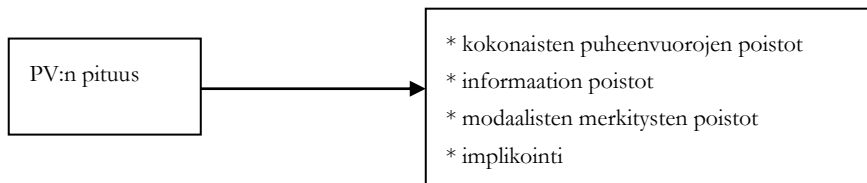
2) Tutkimusmenetelmäksi valittiin ilmiöiden välisten korrelaatioiden analyysiin perustuva *kausaalianalyysi*. Kausaalianalyysi etenee niin, että ensin lasketaan kahden hypoteesissa testattavan muuttujan (alkuperäismuuttujan) korrelaatiot. Kahden ilmiön välinen korrelaatio ei kuitenkaan merkitse vielä kausaalista yhteyttä. Syy-yhteyssuhteen todentamiseksi ilmiöiden on täytettävä kolmea ehtoa:

- ilmiöiden on oltava tilastollisesti riippuvaisia toisistaan;
- syy-ilmiön on ajallisesti edellettävä seuraamus-ilmiötä ja
- tarkasteltavien ilmiöiden välisen tilastollisen riippuvuuden on säilyttävä, vaikka muiden muuttujien vaikutusta kontrolloidaan (Jokivuori & Hietala 2007: 27).

Väite näistä kolmesta edellytyksestä tarkoittaa sitä, että tutkitaan, onko alkuperäismuuttujien välinen yhteys todellinen vai näennäinen, jonkin kolmannen tekijän tuottama. Näin ollen tutkimuksessa edetään niin, että jos alkuperäismuuttujien välillä todetaan korrelatiivinen yhteys, sitten selvitetään muuttuuko siitä saatu kuva muiden tekijöiden (testimuuttujien) vaikutuksesta. Tehdään ns. osittaiskorrelaatioanalyysi, jossa testimuuttujia vakioidaan. Ajallisen järjestyksen osalta todetaan, että puheenvuoron pituus ilmiönä edeltää viestin välittämistä toiselle kielelle ja siihen liittyvää tarkkuutta.

4.1.1 Puheenvuoron pituuden ja tarkkuuden välisen yhteyden tarkastaminen

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa tarkasteltiin päähypoteesina olettamusta tulkittavan puheenvuoron pituuden vaikutuksesta tarkkuuteen. Laskettiin PV:n pituuden korrelaatioita poistoihin ja sen yhteydessä oleviin implikointiin (alkuperäismuuttujat). Kaaviossa 1 on esitetty testattavan hypoteesin asetelma (ks. Kaavio 1).

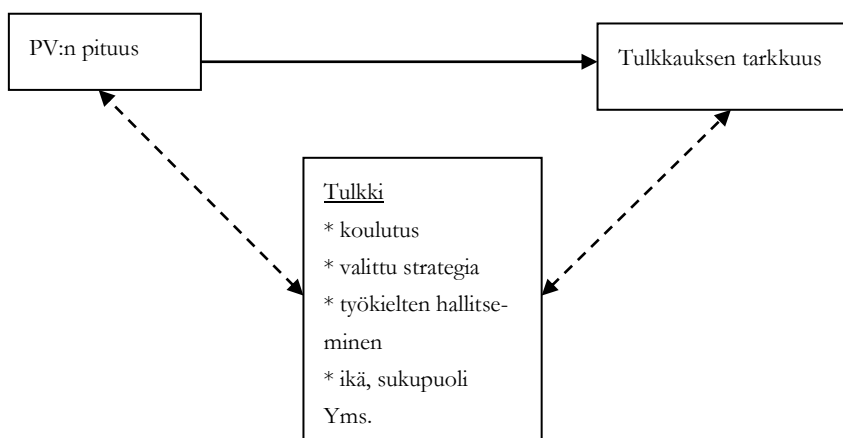

Kaavio 1. Päähypoteesia testaava asetelma

Kausaaliallyksissä alkuperäismuuttujien välinen korrelaatio testataan laskemalla osittaiskorrelaatio, jossa vakioidaan ilmiöön mahdollisesti vaikuttavat muut tekijät. Tutkimuksen seuraavassa vaiheessa tarkasteltiin muiden ilmiöiden vaikutusta PV:n pituuden ja tarkkuuden väliseen korrelaatioon. Havainnollistetaan osittaiskorrelaation testaamista alla olevien kaavioiden avulla (ks. kaaviot 2, 3, 4 ja 5).

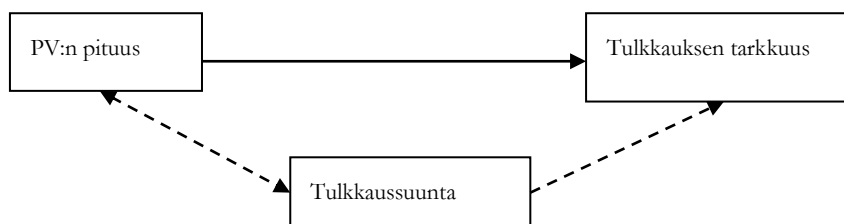
Alaluvuissa 2.3.1 *Tarkkuuteen vaikuttavien tekijöiden tutkimusta* ja 3.5.3 *Tulkin monet roolit ja tarkkuus* käsiteltiin tulkkiin liittyvien tekijöiden vaikutusta tarkkuuteen.

Vaikka tutkimukseen on pyritty valikoimaan tulkkeja, joilla on samanlainen työkokemus ja tulkkauksilanteessa samanlainen rasiustaso, tulkit kuitenkin eroavat toisistaan esimerkiksi koulutuksen, iän ja sukupuolen suhteen. Tulkit saattavat valita erilaiset tulkkaustrategiat. Tulkkien yksilölliset piirteet saattavat vaikuttaa sekä PV:n pituuteen että tarkkuuteen. Tulkki-testimuuttujan vaikutus poistettiin (vakioitiin) sen selvittämiseksi, onko PV:n pituuden ja tarkkuuden välinen yhteys todellinen vai selittykö se joillakin tulkkieihin liittyvillä ominaisuuksilla.

Kaavio 2. Tulkki-testimuuttujan vaikutusta testaava asetelma

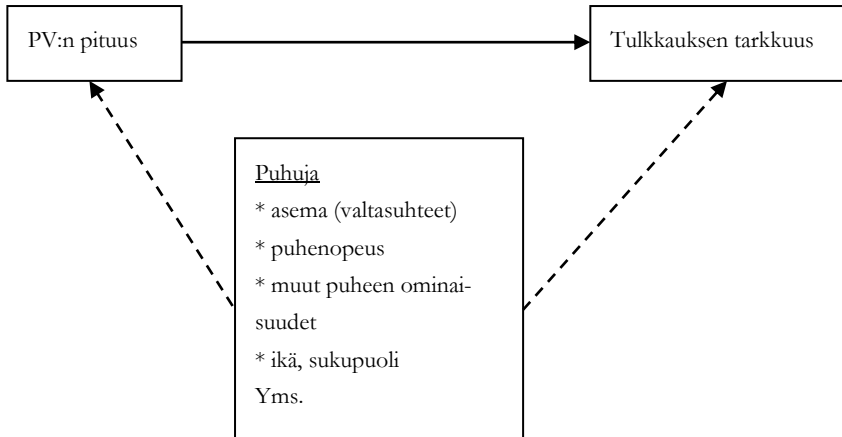
Alaluvussa 2.3.1 *Tarkkuuteen vaikuttavien tekijöiden tutkimusta* katsastettiin tulkkauksuunnan vaikutusta tulkkauksen tarkkuuteen koskevaa tutkimusta. Yksiselitteistä näyttöä tulkkauksuunnan vaikutuksesta tarkkuuteen ei ole, mutta ei vaikutuksen mahdollisuutta voi sulkea pois. Tulkit operoivat molemmissa kieliparisuunnissa ja testattiin myös sitä, riippuuko tarkkuus siitä, tulkataanko A- vai B-työkieleen.

Kaavio 3. Tulkkauksuunta-testimuuttujan vaikutusta testaava asetelma

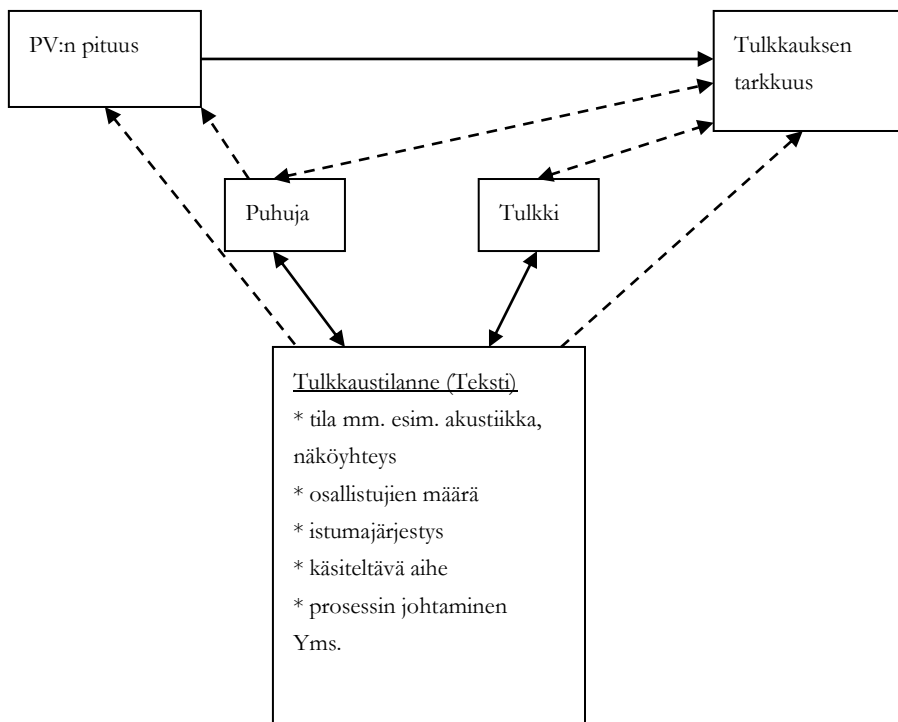
Primääripuhujiin liittyviä ilmiöitä on monia. Eri puhujien puheentuottamisen erityispiirteet, kuten esimerkiksi puheen nopeus tai selkeys, saattavat vaikuttaa sekä

tulkkauksen tarkkuuteen että heidän tuottamiensa puheenvuorojen pituuteen. Osallistujilla on tietty institutionaalisen tilanteen ehdollistama rooli- ja vallanjako, joka saattaa vaikuttaa molempiin tutkittaviin ilmiöihin. Näin ollen analyysissä testattiin, saattaako PV:n pituuden ja tulkkauksen tarkkuuden yhteys johtua eri puhujiin liittyvistä piirteistä.

Kaavio 4. Puhuja-testimuuttujan vaikutusta testaava asetelma

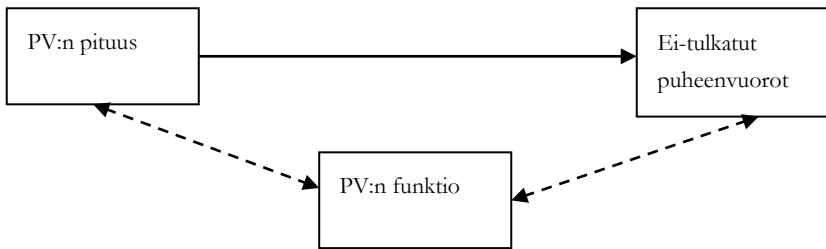
Teoreettisessa osiossa käsiteltiin myös siitä, kuinka tulkaustilanteeseen liittyvät ilmiöt saattavat vaikuttaa suoraan tai välillisesti tulkkauksen tarkkuuteen. Tilaisuuden tarkoitus ja käsiteltävä aihe määräävät tulkkauksen skopoksen ja vastaavasti tarkkuuden tason. Tilan fyysiset ominaisuudet, kuten esimerkiksi akustiikka ja näköyhteys osallistujiin, osallistujien määrä tai istumajärjestys saattavat olla puutteellisen tarkkuuden syitä. Puutteellinen tarkkuus saattaa johtua myös oikeudenkäsitelyn puheenjohtajan johtamistavasta. Analyysissä tulkaustilanteen ominaisuudet sidottiin nauhoitteisiin eli Teksti-testimuuttujaan ja vakioimalla teksti-muuttujaa tarkasteltiin tulkaustilanteen ominaisuuksien vaikutusta PV:n pituuden ja tarkkuuden väliseen korrelaatioon.

Kaavio 5. Teksti-testimuuttujan vaikutusta testaava asetelma

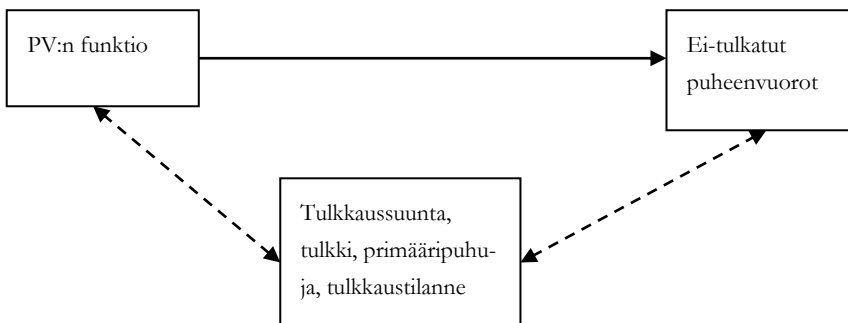
4.1.2 PV:n funktion ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen välisen yhteyden tarkasteleminen

Tutkimuksen toteuttamisaikaan korpuksesta löytyi runsaasti primääripuhujien vuoroja, joita ei tulkattu lainkaan. Näiden tulkkauksista jäneiden vuorojen osalta nousi esiin sivuhypoteesi. Kokonaisten puheenvuorojen poisjättäminen arveltiin johtuvan alkuperäisen viestinnän funktiosta. Näin ollen testattiin, vaikuttaako lähdevuoron funktio PV:n pituuden ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen väliseen yhteyteen.

Kaavio 6. Puheenvuoron funktion vaikutusta kokonaisen puheenvuoron poistoon testaava asetelma

Erikseen tutkittiin kokonaisten puheenvuorojen poistojen ja PV:n funktion välistä yhteyttä, eli PV:n funktio ja kokonaisten puheenvuorojen poistot toimivat alkuperäismuuttujina. Tämän jälkeen testattiin vaikuttavatko tähän PV:n funktion ja kokonaisten puheenvuoron poiston yhteyteen testimuuttujat, kuten tulkkaussuunta tai tulkkiin, primääripuhujaan tai tulkkaustilanteeseen liittyvät ilmiöt.

Kaavio 7. Sivuhypoteesia testaava asetelma

4.2 Tutkimusaineiston kerääminen ja käsittely

Keväällä ja kesällä 2007 olin seuraamassa tulkattuja rikosoikeudenkäyntejä kolmessa eri tuomioistuimessa. Observoitavien oikeudenkäyntien valinnan kriteereitä oli kaksi. Ensimmäisenä kriteerinä oli tulkkauksen kielipari venäjä–suomi. Toisena kriteerinä oli tulkkien ammattitaito. Tutkittavaksi haluttiin ammattitulkkien, ei amatöörien, suorittamia tulkkauksia. Näin ollen perusteena observoitavien oikeudenkäyntien valinnalle olivat juristien suosiolliset arvioinnit kyseisten tulkkien ammattitaidosta.

Oikeudenkäyntien observoinnin aikana olin tekemässä havainnoista kirjallisia muistiinpanoja. Tein muistiinpanot oikeudenkäynnin kulusta. Pysin kirjoittamaan

muistiin mm. järjestyspuheenvuorot. Tallensin havainnot osallistujien istumajärjestyksestä ja jopa istuma-asennoista, jos uskoin niillä olevan vaikutusta tulkkaukseen. Olin erityisesti kiinnostunut viestinnän non-verbaalista puolesta ja pyrin tallentamaan tiedot sellaisista non-verbaalisista ilmiöistä, jotka olivat mielestäni omiaan vaikuttamaan viestin tulkintaan. Lisäksi kirjjasin muistiin havainnot epätarkkuuksista.

Tuomioistuin nauhoittaa suulliset todistelut omasta toimestaan. Nauhoitteet saatiin tutkimuskäyttöön tuomioistuimilta valitusajan mentyä umpeen. Äänitallenteita on yhteensä yli 20 tuntia. Muutamassa tallenteessa on paljon epäselviä kohtia johtuen siitä, että niissä tulkkaus hoidettiin simultaanisesti. Kuulusteluissa toimi 6 eri tulkkiä kieliparissa venäjä–suomi. Koko aineistoista on valittu 7 äänitallennetta lähempään tarkasteluun. Lähempään tarkasteluun pyrittiin valitsemaan nauhoitteet, jotka käsittäisivät yhden henkilön (vastaajan) kuulustelun kokonaisuudessaan ja olisivat samanpituisia keskenään. Tällä tavoin varmistettiin, että jokainen korpuksen nauha käsittäisi kuulustelun kaikki vaiheet. Tulkkiä I1, I2, I3 ja I6 tulkkaamat kuulustelut ovat noin tunnin pituisia. Tulkin I4 kohdalla aineisto koostuu kahdesta eri kuulustelusta, jotka kumpikin ovat noin puolen tunnin mittaisia. Tulkin I5 aineisto käsittää ainoastaan yhden noin puolen tunnin nauhoitteen. Syynä tähän on se, että kenttätöyön aikana ei ollut saattavilla muita tämän tulkin tulkkaamia tilanteita. Analysoitavaksi valittiin vain sellaiset tallenteet, joissa puhe ja tulke kuuluvat selvästi.

Äänitallenteet litteroitiin ja koodattiin. Litterointia ja koodausta selostetaan jäljempänä alaluvuissa 4.2.2 *Litterointi* ja 4.2.3 *Koodaus*. Litteroitu osuus käsittää 15 576 sanaa⁶⁵, mikä vastaa yli viittä tuntia äänitettyä aineistoa. Nimenomaan tästä osuudesta käytetään jatkosta nimityksiä *Korpus* tai *Data*. Tiedot korpuksen valituista tallenteista löytyvät taulukosta 5. Ensimmäisessä sarakkeessa on tulkkauksen suorittaneen tulkin peitenimi ja toisessa sarakkeessa on litteraatille annettu koodinumero. Kahdesta seuraavasta sarakkeesta löytyvät tiedot tallenteiden koosta ensin minuuteissa ja sitten sanoissa ja viimeisessä sarakkeessa on lyhyt maininta oikeudenkäynnin aiheesta, jossa ao. tulkkaus suoritettiin.

Taulukko 5. Korpuksen valitut tallenteet

Tulkki ⁶⁶	Litteraattinro	Äänitallenteen pituus (min)	Äänitallenteen pituus (sanat)	Oikeudenkäynnin luonne
I1 (Aleksi)	T4	46:50	2522	huumausainerikos 1
I2 (Anton)	T1	60:00	2692	
I3 (Irina)	T3	60:00	2564	salakuljetus
I4 (Paula)	T2	30:30	1668	pahoimpitely

⁶⁵ Sanojen laskemisen periaatteita selostetaan tarkemmin alaluvussa 4.2.3 *Koodaus*.

⁶⁶ Kaikki henkilöiden nimet ovat keksittyjä.

	T7	28:30	2197	
I5 (Tuula)	T6	25:40	1199	
I6 (Leena)	T5	59:50	2734	huumausainerikos 2
YHTEENSÄ		5:11:20	15.576	

4.2.1 Tulkkaustilanteet ja tulkit

Nauhoitteet T4 ja T1 tehtiin suuressa huumausaineiden salakuljetusta ja myyntiä koskevassa oikeudenkäynnissä (huumausainerikos 1). Jutussa oli vastaajina useita venäjää ja muita kieliä puhuvia henkilöitä. Venäjä–suomi-tulkkauksesta huolehti kaksi tulkkiä: Aleksi (I1) ja Anton (I2). Käsittelyssä toimi lisäksi yksi tulkki muussa kuin venäjä–suomi-kieliparissa. Käsittely kesti useita päiviä.

Nauhoite T3 tehtiin savukkeiden salakuljetusta ja myyntiä koskevassa oikeudenkäynnissä (salakuljetus). Jutussa oli vastaajina useita venäjää ja suomea puhuvia henkilöitä. Venäjä–suomi-tulkkauksesta huolehti kaksi tulkkiä: Irina (I3) ja Anton (I2). Käsittely kesti noin 9 tuntia.

Nauhoitteet T2, T6 ja T7 tehtiin pahoinpitelyä koskevassa oikeudenkäynnissä (pahoinpitely), jossa vastaajina ja asianomistajina oli useita venäjä ja suomea puhuvia henkilöitä. Ensimmäiset viisi tuntia tulkkauksesta huolehti tulkki Paula (I4), minkä jälkeen tulkki vaihtui ja tulkkina toimi Tuula (I5). Tuula joutui tilanteeseen yllättäen ilman etukäteisvalmistelua. Käsittely kesti kokonaisuudessaan 8 tuntia.

Nauhoite T5 tehtiin huumausaineiden salakuljetusta ja myyntiä koskevassa oikeudenkäynnissä (huumausainerikos 2), jossa oli yksi vastaaja (venäjää puhuva henkilö). Venäjä–suomi-tulkkauksesta huolehti tulkki Leena (I6). Käsittely kesti viisi tuntia.

Tarkasteltavina olevat tulkkaukset suoritettiin enimmäkseen tulkin omaan muistiin nojautuen. Tulkit käyttivät tulkkausten tukena vähän kirjallisia muistipanoja tehden kirjallisia merkintöjä lähinnä nimistä, määristä ja päivämääristä.

Tutkimusaineistossa mukana olleista 6 tulkista 2 on miehiä ja 4 naisia. Kaikki tulkit ovat kokeneita nimenomaan oikeudenkäsitelyjen tulkkausissa. Kaikilla on yli viiden vuoden kokemus oikeustulkkauksesta. Tulkeilla on hieman erilaiset taustat. Paula (I4) ja Tuula (I5) puhuvat suomea äidinkielenään ja venäjä on heille selkeästi B-työkieli. Anton (I2) ja Aleksi (I1) ovat kasvaneet ja saaneet koulusivistyksensä Suomessa, mutta he ovat venäläistaustaisia ja puhuvat venäjää kotikielenään. Irina (I3) ja Leena (I6) ovat oppineet suomea aikuisiässä, ja suomi on heille B-työkieli.

Aleksilla, Paulalla ja Tuulalla on akateeminen koulutus venäjän kielestä. Leenalla on kääntämisen ja tulkkauksen koulutus. Antonilla ja Irinalla ei ole filologista eikä kieli- tai käännöstieteellistä koulutusta.

4.2.2 Litterointi

Aineiston työstäminen alkoi äänitallenteiden litteroinnista. Litteroinnissa äänitallenneaineistoa tarvittaessa täydennettiin observoinnissa tehdyillä muistiinpanoilla. Litteroinnissa poistettiin henkilöitä yksilöivät sekä epäsuorat tunnistetiedot. Tulkeille annettiin peitenimet ja kvantitatiivista analyysia varten koodit I1, I2, I3, I4, I5 ja I6. Muille henkilöille annettiin koodinimet heidän osallistujarooliensa mukaisesti. Esimerkiksi vastaajille annettiin koodinimet V1, V2, V3 ja syyttäjille S1, S2, S3 jne. Jos aineistossa puhutaan jostakusta etunimellä, litteraattiin nimen kohdalle kirjattiin ETUNIMI V1 tai vastaavasti ETUNIMI V2. Jos henkilöä kutsuttiin etu- ja sukunimellä, niin litteraattiin kirjattiin ETUNIMI SUKUNIMI V1. Litteroinnissa poistettiin paikkoihin, erisnimiin, päivämääriin, puhelinnumeroihin, autojen rekisterinumeroihin ja muihin numeroihin viittaavat tiedot. Esimerkiksi maista käytettiin koodeja L1, L2 jne., paikkakunnista PK1, PK2, PK3 jne. ja yrityksistä FIRMA9, FIRMA10 jne. Tiedot anonymisoinnissa käytetyistä koodeista löytyvät liitteestä 1.

Litterointi tehtiin sanasta sanaan noudattaen kirjoitetun kielen konventioita. Litteroinnissa käytettiin apuna Audacity audioeditori- ja äänitysohjelmaa, joka helpottaa mm. nauhoitteiden kelaamista ja taukojen keston mittaamista. Litteroinnissa käytettiin puolikarkeaa litterointitapaa. Litteraatteihin merkattiin tauot, puhenopeuden vaihtelut, painotukset ja päällekkäispuhunta. Lisäksi merkattiin päättyvä ja kysyvä intonaatio. Litteroinnissa merkittiin myös täyteäänähdykset sekä keskeen jääneet sanat. Litteraatteihin ei merkitty sisään- ja uloshengitystä, äänen narisevuutta tai äänen laadun muutoksia, koska ei niillä ole tässä tutkimuksessa tähdellistä merkitystä. Tutkimuksessa käytetyt litteraatiomerkinnot löytyvät liitteestä 2.

Litterointi tehtiin ensin Word-tekstitiedostoon lineaarisesti niin, että jokainen puheenvuoro ja tulkkausvuoro kirjattiin omalle rivilleen. Koodausta varten litteroitu teksti siirrettiin Excel-taulukkoon jokainen tulkkausyksikkö omalle rivilleen niin, että tulkattava puheenvuoro oli vasemmassa sarakkeessa ja sen tulkkaus samalla rivillä oikeassa sarakkeessa. Excel-taulukossa tauot sijoitettiin sitä seuraavan puheen yhteyteen käytännön syistä. Tämän jälkeen litteraatit analysoitiin ja koodattiin. Koodaus kirjattiin litteroidun tekstin sisältävään Excel-taulukkoon. Koodauksen periaatteita ja etenemistä selitetään tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

4.2.3 Koodaus

Analyysia varten litteraatteja koodattiin seuraavasti.

1) Word-tiedostosta litteraatit siirrettiin Excel-tilukkkoon, puheenvuoro ja sen tulkkausvuoro samalle riville⁶⁷. Yhdessä ne muodostavat *tulkkausyksikön*⁶⁸.

2) Seuraavaksi litteraatteihin merkattiin muuttujat. Ensimmäiseksi laskettiin tulkattavien puheenvuorojen pituudet sanoissa (alkuperäismuuttuja) ja taulukkoon tulkattavan puheenvuoron vasemmalle puolelle lisättiin sarake, johon ne merkattiin.

Sanoina tässä tutkimuksessa pidetään leksemejä. Yhdyssanat laskettiin yhdeksi sanaksi. Sanoiksi laskettiin konjunktiot ja partikkelit liitepartikkeleita lukuun ottamatta. Liitekonjunktiot, kuten esimerkiksi *так как, потому что* laskettiin yhdeksi sanaksi. Sanoina pidettiin myös interjektioita. Sanoiksi ei katsottu pre- ja postpositioita, täyteäänähdyksiä eikä keskeen jääneitä sanoja. Verbien kieltomuotojen osia *ei* ja *ne* pidettiin osana verbiä eikä niitä laskettu itsenäisiksi sanoiksi. Kielto sanat *ei* ja *ne*, *ne* laskettiin sanoiksi silloin, kun ne esiintyivät itsenäisinä kieltopartikkeleina.

3) Puheenvuoron pituuden laskennan jälkeen taulukkoon merkattiin tulkkausyksiköiden ominaisuudet, joita on päätetty testata testimuuttujina. Tätä vaihetta selostetaan jäljempänä alaluvussa *Tulkkausyksiköiden ominaisuuksien koodaus* (sivut 139–144).

4) Seuraavaksi analysoitiin lähdeviestin ja tulkkeen sisällöt. Tulkkausyksiköiden sisällä eriteltiin ja merkittiin informaatio- ja modaaliyksiköt, loogisen yhteyden elementit ja pragmaattinen aines. Jatkossa näistä yksiköistä käytetään myös nimitystä kvantit. Tätä vaihetta esitellään tarkemmin alaluvussa *Viestinnän sisällön koodaus* (sivut 145–146).

5) Seuraavassa vaiheessa originaalia ja tulketta vertailtiin keskenään ja koodattiin tulkkausessa tapahtuneet muutokset. Lähtö- ja tuloviestinnän välisten muutosten koodaus tapahtui useassa vaiheessa. Muutokset kuvailtiin ensin sanallisesti, minkä jälkeen kuvailut pelkistettiin ja ryhmiteltiin ne tapaukset, jotka näyttivät kuuluvan yhteen. Koodausprosessia jatkettiin yhdistelemällä ryhmiä ja muodostamalla niistä ala- ja yläkategoriat, jotka on nimetty. Tämä vaihe on kuvailtu alaluvuissa *Lähtö- ja tuloviestinnän välisten muutoksien koodaus* (sivu 146), *Poistojen koodaus* (sivut 146–151), *Implikoinnin koodaus* (sivut 151–154).

Analysissa koodattiin verbaalinen aines, mutta äänitallenteiden analyysia tuettiin ja täydennettiin observoinnissa tehdyillä muistiinpanoilla.

6) Viestinnän analyysin jälkeen koodaukset ja havainnot kerättiin havaintomatriisiin, joka syötettiin suoraan SPSS-ohjelmaan. Havaintoyksiköinä ovat matriisissa tulkkausyksiköt ja muuttujina ovat tulkkausyksiköiden ominaisuudet, kuten esim. tulkkauksen suunta, lähdeviestin funktio, puheenvuorojen pituudet ja kvanttien määrä ja laatu.

⁶⁷ Tässä taulukossa tulkkausten litteraatteja analysoitiin ja jäljempänä tekstissä Excel-tilukko-maininnat viittaavat tähän taulukkoon.

⁶⁸ Jäljempänä myös TY.

Tulkkausyksiköiden ominaisuuksien koodaus

Aineistoon koodattiin tulkkausyksiköiden ominaisuudet, joita on päätetty testata testimuuttujina. Sitä varten Excel-taulukkoon lisättiin sarakkeita tulkattavan puheenvuoron vasemmalle puolelle. Alla olevassa taulukossa on lyhyt ote tämän analyysivaiheen taulukosta (ks. taulukko 6).

Taulukko 6. Ote taulukosta tulkkausyksiköiden ominaisuuksien koodausvaiheessa

Tulkkausyksikkö nro	Teksti nro	Puhuja	Tulkki	SUUNTA	Muita TY:n ominaisuuksia	Pituussanat	Originaali	Tulke
1... 19	...							
20	T1	V3	I2	ve-su	0	4	(0.6) да билеты были у нее.	(0.4) kyllä liput olivat hänellä.
21	T1	S1	I2	su-ve	INTERRUPT_4	26	(0.7) no <u>minkä</u> vuoksi (0.2) <u>hän</u> olisi sitten (1.1) e:: jos te olitte (0.5) matkalla hänen sisaren luokse PK18:iin niin (0.4) minkä vuoksi <u>hän</u> sitten olisi varannut (0.5) <u>paluumatkanne</u> seuraavalle <u>päivälle</u> (0.5) takaisin [L3:aan] ?	[если] (0.7) вы ехали (0.3) в (.) PK18 (0.3) к ее сестре то (0.3) почему она (0.2) из L3 заказала (0.5) e:: обратные билеты уже (0.2) на двадцатое?
22	T1	V3	I2	ve-su	0	24	(0.9) ну:: мне об < этом > точно не известно н:о:..... я думаю (0.2) что (0.6) это как бы:: обратно e:::: (0.5) число <u>возвращения</u> можно было (.) всегда изменить и:: (0.2) > как < (0.7) я думаю что <u>так</u>	(0.7) e:: minulla ei ole tarkaa (0.2) e:::: tietoa <u>tästä</u> (0.5) mutta <u>uskon</u> että paluumatkan voi aina <u>muuttaa</u> (.) > että se oli <u>näin</u> sitten <

Vasemmalta ensimmäisessä sarakeessa on tulkkausyksikön numero ja toisessa sarakeessa on litteraatin numero. Kuten aiemmin selostettiin, litteraatin numero eli teksti yhdistyy testimuuttujaan *Tulkkaustilanne*. Seuraavissa kolmessa sarakeessa on koodattu tieto puhujista, tulkista ja tulkkaussuunnasta. Tulkattu puheenvuoro (*Originaali*) ja tulke (*Tulke*) ovat kahdessa viimeisessä sarakeessa.

Sarakeeseen *Muita TY:n ominaisuuksia* koodattiin niiden tulkkausyksiköiden ominaisuudet, joissa viestintä poikkeaa tulkatun kuulustelun (Kysymys(K)–Tulkkauk(I)–Vastaus(V)–Tulkkauk(I)) perusrakenteesta. Lisäksi samaan sarakeeseen

seen koodattiin tieto siitä, jos kyseisessä tulkkausyksikössä on havaittu päällekkäispuhuntaa taikka puheenvuoron tai tulkkauksen keskeytystä. Tieto siitä, oliko puheenvuoro tulkattu konsekutiivisesti vai simultaanisesti, oli ollut ensin omassa sarakkeessaan, mutta koodauksen edetessä merkintä siitä, että tulkkaus tapahtui simultaanisesti, siirrettiin samaan *Muita ty:n ominaisuuksia* sarakkeeseen.

Tarkastelun kohteena oleva vastaajan kuulustelu rakentuu kysymysten ja vastausten varaan niin, että kuulustelijat eli syyttäjä, kuulusteltavan vastaajan edustaja, muut osapuolet ja heidän edustajansa sekä mahdollisesti tuomioistuimen jäsenet esittävät vuorotellen kuulusteltavalle kysymyksiä, joihin tämä vastaa. Tulkkaus muuttaa viestinnän rakennetta siten, että kysymyksen ja vastauksen jälkeen tulee tulke (Kysymys(K)–Tulkkaus(T)–Vastaus(V)–Tulkkaus(I)). Vastaaja ei siten vastaa kysyjän esittämään kysymykseen vaan sen tulkattuun versioon, ja samalla tavalla kysyjä vastaanottaa vastauksen tulkkauksen ja reagoi siihen tarvittaessa. Tulkkauksen tutkijat ovat havainneet, ettei tulkkaukselle ominainen perusvierusparirakenne K–T–V–T toimi aina sellaisenaan.⁶⁹

Myös tämän tutkimuksen aineistossa havaittiin tulkatun kuulustelun perusrakenteesta (K–T–V–T) poikkeavaa viestintää. Ensin koodattiin ne puheenvuorot, joiden tarkoituksena eli funktiona ei ole esittää kysymystä tai vastata kysymykseen.

1) Perusrakenteesta poikkeaviksi puheenvuoroiksi katsottiin lyhyet puheenvuorot, joiden tarkoituksena on osoittaa ”keskusteluun osanottajuutta”⁷⁰ (koodattu RECEIPT).

Tähän ryhmään luokiteltiin puheenvuorot, joissa ei esitetä kysymystä eikä viitata asiaintiloihin, vaan ne toimivat keskustelun ylläpitämisen ja tukemisen keinona. Keskustelija osoittaa niillä, että hän kuuntelee puhujaa ja on keskustelussa mukana. Tämänäyttöiset puheenvuorot saattavat koostua yhdestä partikkelista. Tämä alakategoria on jonkin verran päällekkäinen kvanttien kategorian DISC (pragmaattinen aines) kanssa, johon myös kuuluvat keskustelun ylläpitämiseen liittyvät elementit. Erona on kuitenkin se, että RECEIPT-tapauksessa on kyseessä kokonainen keskustelun ylläpitämisen elementistä koostuva puheenvuoro ja kategoria DISC:n kohdalla kyseessä on puheenvuoron osa.

Seuraavassa esimerkissä syyttäjä pyytää näyttämään vastaajalle valokuvaliitettä (r. 1–2). Tulkki tulkkaa (rr. 3–4) ja samalla vastaajalle näytetään kyseiset valokuvat. Vastaaja kiittää ymmärtäneensä, mistä on kyse, ja nähneensä valokuvat lyhyellä yhdestä partikkelista koostuvalla puheenvuorolla (r. 6). Venäjänkielinen partikkeli *яѡМ* on merkitykseltään lähellä suomenkielistä kuulolla oloa osoittavaa⁷¹ partikkelia

⁶⁹ Tämän rakenteen rikkoutumista/häirintää on tarkasteltu tulkin roolin näkökulmasta (ks. esim. Berk-Seligson 1990; Wadensjö 1998).

⁷⁰ Ilmaisua on lainattu dialogipartikkelien kategorian kuvailusta (VISK §797).

⁷¹ Dialogipartikkelit voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään: vastaanottamisen uutena tietona ja kuulolla oloa ja samastumista osoittaviin sekä tarkastuskysymyksiin (VISK §798).

mm. Rivillä 6 oleva yhdestä partikkelista koostuva kuulolla oloa osoittavan puheenvuoron on katsottu kuuluvan ”keskusteluun osanottajuutta” osoittaviin puheenvuoroihin ja koodattu RECEIPT.

Esimerkki 9

- 01 Syyttäjä 3: °joo° näyt- näyttäkää tätä kuvaa (.) liitekolmetoista ja [valokuva]
02 numero kolme.
03 Tulkki 3: ° [так тринадцатое]
'siis kolmastoista
04 приложение (.) третья фотография°.
liite kolmas valokuva'
05 (0.5)
06 Vastaja 5: °ухм°
'mm'
07 (2.0)
08 Syyttäjä 3: tämänkö auton?
09 (0.8)
10 Tulkki 3: °эту машину°
'tämänkö auton'

2) Dialogit, joita osallistujat käyvät keskenään niin, että viestin vastaanottajana on samaa kieltä osaava henkilö, muodostavat oman alaryhmänsä (koodattu CONV).

Samalla kielellä ilman tulkin välitystä käydyt keskustelut ovat rakenteeltaan tyyppiä Kysymys(K)–Vastaus(V) eikä Kysymys(K)–Tulkkaus(T)–Vastaus(V)–Tulkkaus(T).

Tähän alaryhmään kuuluvat juristien välillä käydyt keskustelut esimerkiksi lain-tulkinnasta tai muista oikeuskysymyksistä (ks. Isolahti 2008-I: 4). Tämän tyyppiset keskustelut ikään kuin eivät ole tarkoitettuja maallikoille, myöskään vieraskielisille maallikoille. Juristien välisten keskustelujen kaikki puheenvuorot on koodattu CONV_1.

Myös vieraskieliset vastaajat käyvät keskenään keskustelua kuulustelun aikana. Vieraskielisten vastaajien välillä käytyjen keskustelujen puheenvuorot on koodattu CONV_2. Samaan ryhmään kuuluvat myös suomenkielisten vastaajien ja tuomarin tai muiden juristien dialogit, esimerkiksi dialogit, joissa kuulusteltava kysyy ja tuomari tai avustaja eli kuulustelijat vastaavat. Tuomarin oikeudenkäyntiavustajille osoitetut puheenvuorot ja vastaukset niihin on koodattu CONV_3.

3) Tulkin ja muiden puhujien välisten keskustelujen puheenvuorot on koodattu kategoriaan UNDERSTAND, koska nekään eivät vastaa tulkatun kuulustelun perusrakennetta (K–T–V–T).

Puheenvuorot tulkin tarkentavia kysymyksiä⁷² sisältävissä dialogeissa on koodattu niin kuin seuraavassa esimerkissä. Esimerkissä syyttäjä kehottaa vastaajaa kertomaan tapahtumista (r. 1) ja kysyy tämän mielipidettä kertomuksen paikkansapitävyydestä (r. 2). Vastaaja vastaa kielteisesti (r. 5). Tulkille on epäselvää, kieltäytykö vastaaja jatkamasta kertomusta vai kieltääkö hän asian paikkansapitävyyden. Tämän takia tulkki esittää tarkentavan kysymyksen. Tulkin kysymyksen herättävä puheenvuoro koodattiin UNDERSTAND_1. Tulkin esittämä tarkentava kysymys koodattiin UNDERSTAND_2. Vastaajan vastaus tulkin kysymykseen on myös osa tulkin ja primääripuhujan välistä dialogia ja se koodattiin UNDERSTAND_3.

Esimerkki 9

- 01 Syyttäjä 3: niin että osaako SUKUNIMI V5 jatkaa että
02 mitä [sitten tapahtui] [pitääkö tämä paikkansa tältä osin]?
03 Tulkki 3: °[вы можете /] продолжить (0.2) [что дальше произошло] °
'Те pystyttekö jatkaa mitä sitten tapahtui'
04 это [правильно /]?
tämä oikein'
05 Vastaaja 5: [нет] (0.3) нет
'ei ei'
06 (1.5)
07 Tulkki 3: не можете?
'ettekö pysty'
08 Vastaaja 5: (.) нет (.) это неправильно
'ei tämä on väärin'
09 (0.5)
10 Tulkki 3: ei (.) se ei pidä paikkaansa

Primääripuhujan ja tulkin välinen dialogi voi tapahtua myös primääripuhujan aloitteesta. Primääripuhujan aloitteesta tapahtuvien tulkin ja primääripuhujan dialogien puheenvuorot koodattiin niin kuin seuraavassa esimerkissä. Jos vastaaja ei ymmärrä esitettyä kysymystä, hän esittää tarkentavan kysymyksen⁷³ (seuraavan esimerkin r. 6) (koodattiin UNDERSTAND_4). Tulkki ei välttämättä tulkkaa tarkentavaa kysymystä kuulusteltavalle, vaan itse vastaa siihen tai toistaa kysymyksen tulkkauksen (Esimerkki 11 r. 7) (koodattiin UNDERSTAND_5), kuten on seuraavassa esimerkissä.

⁷² Tulkin tarkentavista kysymyksistä ks. esim. Schaffner 1995.

⁷³ Se, kenelle vastaaja esittää kysymyksensä - tulkille vain primääripuhujalle eli kuulustelijalle - voidaan tulkita kahdella tavalla.

Esimerkki 10

- 01 (1.5)
 02 Avustaja 3:soittiko NIMI x14 SUK-x8 (0.2) ei (0.6) NIMI x8 SUKUNIMI x8
 03 (1.1)
 04 Tulkki 2: e:: ЗВОНИЛИ ЛИ ВЫ NIMI x8 (0.2) SUKUNIMI x8
 'soititteko Te NIMI x8 SUKUNIMI x8:lle'
 05 (2.2)
 06 Vastaja 3: не понял я
 'en ymmärtänyt minä'
 07 Tulkki 2: (.) ЗВОНИЛИ ЛИ ВЫ NIMI x8 (0.3) SUKUNIMI x8
 'soititteko Te NIMI x8 SUKUNIMI x8:lle'
 08 (0.4)
 09 Vastaja 3: нет (.) она рядом со мной сидела
 'ei hän minun vieressäni on istunut'
 10 (0.4)
 11 Tulkki 2: ei (.) hän istui minun vieressäni

Joskus tarkentavan kysymyksen tulkille esittää joku muu kuin vastaaja. Muun kuin vastaajan tulkille osoitetut tarkentavat kysymykset on koodattu UNDERSTAND_8.

Tulkatun kuulustelun perusrakenteesta poikkeavat myös puheenvuorot, joissa tulkki korjaa tulkkaustaan. Tulkkauksen korjaamiseen liittyvät puheenvuorot on koodattu myös UNDERSTAND kategoriaan. Seuraavassa tapauksessa on kyse siitä, että tulkki itse tai joku muu tarkentaa tai korjaa tulkkausta tai oikaisee tulkkauksen johdosta syntynyttä väärinkäsitystä. Avustaja tiedustelee vastaajalta, onko tämä seurustellut naishenkilön kanssa (r. 1). Kysymys tulkataan niin, että vastaajalta kysytään, olivatko he tämän naishenkilön kanssa ystäviä (r. 3). Vastaja alkaa epäroiden vastata tähän kysymykseen (r. 5) (koodattu UNDERSTAND_6), mutta tulkki huomaa virheensä ja yrittää korjata sitä (r. 6) (UNDERSTAND_7). Tulkin korjauksen jälkeen vastaaja vastaa kysymykseen (r. 8) ja tulkki tulkkaa tämän vastauksen (r. 10).

Esimerkki 11

- 01 Avustaja 3:oletteko seurustelleet
 02 (0.5)
 03 Tulkki 2: но вы дружили с ней?
 'mutta Te olitteko ystäviä hänen kanssa'
 04 (0.8)
 05 Vastaja 3: ну::::: да скажем [так]
 'no kyllä sanotaan näin'
 06 Tulkki 2: [ухаживали /] за ней..?
 'oletteko hakaillut hänen perään'

- 07 (0.5)
 08 Vastaja 3: скажем так
 'sanotaan näin'
 09 (0.7)
 10 Tulkki 2: sanotaan (.) kyllä

4) Erilaiset vuorossa olevan henkilön puheen keskeytykset tai päällekkäin olevat puheenvuorot koodattiin kategoriaan INTERRUPT.

Tässä tutkimuksessa keskeytetyiksi katsottiin vain sellaiset vuorot, jossa tapahtuu päällekkäispuhuntaa. Tutkimuksessa ei ollut mahdollista huomioida ei-verbaliisen viestinnän kautta tapahtuvaa vuoron ottamista. Vastaus tai kysymys, joka keskeytetään tai jonka päälle puhutaan, koodattiin INTERRUPT_1 ja keskeyttävä repliikki koodattiin INTERRUPT_2. Tulkkaus voidaan myös keskeyttää; keskeyttävä vuoro koodattiin INTERRUPT_3. Esimerkiksi vastaja kertoo oman tarinansa, tulkki alkaa tulkata sitä, mutta vastaja ei odota tulkkauksen päättymistä vaan jatkaa oman tarinansa kertomista, lisää jonkin kommentin tai vastaa esitettyyn kysymykseen. Tulkki saattaa itse keskeyttää puhujan aloittamalla tulkkauksen ennen kuin puhuja on lopettanut puheenvuoronsa. Tulkin keskeyttävä puheenvuoro on koodattu INTERRUPT_4.

5) Tulkkauksyksikön ominaisuudeksi koodattiin myös tulkkauksen menetelmä. Alun perin tulkkauksen menetelmät eli konsekutiivi (KONSE) ja simultaani (SIMU) merkittiin omaan sarakkeeseen, mutta analyysin edetessään merkinnät siitä, että tulkkauksen tapahtui simultaanisesti, siirrettiin sarakkeeseen Muita TY:n ominaisuuksia.

Päättyä siitä, tapahtuuko tulkkauksen simultaanisesti, ei ollut aina yksiselitteistä. Ero SIMU- ja INTERRUPT_4-tapausten välillä ollut häilyvä. Tulkki saattaa aloittaa tulkkauksen kesken puhujan puheenvuoroa ikään kuin pyrkien tulkkamaan simultaanisesti. Tulkkaukselta ei kuitenkaan voida pitää simultaanisena, koska tulkkauksen alku on samanaikaisesti primääripuhujan puheen kanssa mutta suurimmalta osalta jatkuu lähdevuoron päättymisen jälkeen. Simultaanisesti tulkattuksi puheenvuoroksi katsottiin tässä tutkimuksessa puheenvuoro, josta vähintään noin kolmasosa on tulkattu simultaanisesti noin kolmen sanan viiveellä. Tulkit tulkkavat monesti simultaanisesti silloin, kun kuulustelija lukee otteita esitutkintapöytäkirjasta. Myös simultaanisesti tulkattujen puheenvuorojen rajat ovat häilyviä. Tällaisen puheenvuoron rajaksi katsottiin koodauksessa tauot, joita puhuja pitää antaakseen tulkin lopettaa ao. kohdan tulkkauksen.

Tarkennukseksi vielä todetaan sarakkeen Muita TY:n ominaisuuksia koodeista seuraava. Jos sarakkeessa on koodi "0", niin tämä tarkoittaa, että tulkkauksyksikössä tulkkauksen tapahtui konsekutiivisesti, tulkkauksyksikön puheenvuoroja ei häiritse päällekkäispuhunnalla eivätkä tulkkauksyksikön puheenvuorot poikennet tulkattun kuulustelun perusrakenteesta. Muissa tapauksissa ao. tulkkauksyksikön ominaisuudet on koodattu yllä selostettujen koodien avulla.

Viestinnän sisällön koodaus

Tulkkausyksiköiden ominaisuuksien koodauksen jälkeen analysoitiin viestinnän sisältö. Originaali ja tulke käsiteltiin erikseen. Excel-taulukkoon lisättiin originaalin oikealle puolelle sarakkeita, joihin merkattiin tiedot originaalin sisällöstä, ja vastavasti tulkkeen oikealle puolelle merkattiin tiedot tulkkeen sisällöstä. Tulkkeen sisällön koodauksen sarakkeet on poistettu liitteessä 4 olevasta aineistoa koodausta esittävästä taulukosta käytännön syistä.

Analyysissa koodattiin seuraavat viestinnän elementit: informaatio, modaalisuus, looginen yhteys ja pragmaattinen aines.

1) *Informaatio*. Tässä tutkimuksessa informaation yksikkönä (kvanttina) pidetään asiaintilaa, jota kussakin lausumassa käsitellään. Informaatioyksiköt jaetaan kolmeen alakategoriaan, jotka ovat avaininformaatio, lisä- tai tarkentava informaatio tai toistettu informaatio.

- INFkey – avaininformaatio. Kysymyksen tai vastauksen ydinsisältö. Avaininformaatio voi olla predikatiivinen tai ei-predikatiivinen yksikkö. Puheessa se on tavallisesti korostettu myös prosodisin keinoin.
- INFdetail – lisäinformaatio ja tarkentava informaatio. Informaatio, joka tarkentaa avaininformaatiota tai antaa lisätietoa asioista, henkilöistä, objekteista ja tapahtumista.
- INFtautol – toistettu informaatio toistaa jo sanotun eikä tuo uutta informaatiota.

2) *Modaalisuus*. Modaalisuudella tässä tutkimuksessa ymmärretään puhujan ilmaisema suhtautumistaan asiaintilaan, sen todenmukaisuuteen tai toteutumismahdollisuuteen. Viestinnän analysoinnissa koodattiin kaksi alakategoriaa.

- MOD – modaalinen merkitys ja
- MODtautol – toistettu modaalinen merkitys.

3) *Looginen yhteys*. Loogisella yhteydellä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan viittauksia asiaintilojen välisiin suhteisiin. Sille annettiin koodi CONJ.

4) *Pragmaattinen aines*. Tähän kategoriaan kuuluvat puheen tuottamiseen, keskustelun ylläpitämiseen tai vuorovaikutukseen liittyvät ilmiöt. Pragmaattisen aineksen kategoriaan luotiin kolme alakategoriaa.

- REPEAT – toistot. Tähän alakategoriaan kuuluvalla ainekselle on ominaista se, että kesken jääneiden sanojen merkitystä ei pysty ymmärtämään tai toisaalta kesken jäänyttä kohtaa toistetaan seuraavassa lausumassa tai puheenvuorossa. Toistoiksi merkittiin: änkytykset, uudelleen aloitukset⁷⁴, lyhyehköt (yhden kahden sanan mittaiset) itsekorjaukset, lyhyehköt (yhden kahden sanan mittaiset) kesken jääneet lauseet.

⁷⁴ Tässä tutkimuksessa on omaksuttu Pöchhackerin (1995: 78) määritelmä, jonka mukaan uudelleen aloitukset (*false start*) ovat puhujan lausuman suunnitelman vaihdon takia kesken jääneitä lausumia.

- CORR – itsekorjaukset. Tähän alakategoriaan kuuluvat pitkäähköt (yli kahden sanan pituiset) korjaavat tai lisäävät puhujan itsensä tekemät korjaukset. Tällä merkitään nimenomaan korjattu versio.
- DISC – vuorovaikutukseen liittyvät keskustelun elementit, kuten esim. keskustelun ylläpitämisen elementit; kohteliaisuudet (раскажитте пожалуйста ’kerto-kaa olkaa hyvä?’); puhuttelut yms.; narratiivin merkitsimet; puheen suunniteluun ja tuottamiseen liittyvä verbaalinen aines, jota ei ole luokiteltu toistoksi, esimerkiksi epäröintiin liittyvät elementit yms.

Yllä esitetty koodauksen kuvaus ei ole tyhjentävä, mutta tässä pyritään esittämään yhteiset piirteet, jotka yhdistävät kunkin koodin alle koottavia ilmiöitä.

Lähtö- ja tuloviestinnän välisten muutoksien koodaus

Lähteen ja tulkkeen väliset muutokset voidaan luokitella monella tavalla:

- 1) Sen mukaan, onko ainesta lisätty, poistettu vai muutettu; voidaan huomioida lisäykset, poistot ja muutokset sekä eksplikointi ja implikointi.
- 2) Sen mukaan, minkä kokoinen yksikkö on poistunut/lisätty – vuoro, seemi, lekseemi, propositio, viestin elementti (informaatio, modaalinen yksikkö yms.).
- 3) Sen mukaan, minkä tyyppisestä yksiköstä on kyse (termi, puhekieli/kielenkäytön rekisteri yms.).
- 4) Tutkijan subjektiivisen arvion mukaan (virhe/ei-virhe).
- 5) Muutoksen syyn mukaan voidaan tarkkailla erilaisten seikkojen, kuten esimerkiksi tilannesidonnaisten seikkojen vaikutusta tulkkaukseen. Esimerkiksi sanotaan, että tulkki on eksplikoanut informaation sen takia, että pyrkii viestinnän selkeyteen ja sujuvuuteen.

Tässä tutkimuksessa lähde- ja tuloviestinnän väliset erot koodattiin ensin viiteen pääluokkaan sen mukaan, onko ainesta lisätty, poistettu vai muutettu: poistot (OMISSION, lyhennetty OM), implikointi (IMPLICATION, lyhennetty IMPL), lisäys (ADDITION, lyhennetty ADD), eksplikointi (EXPLICATION, lyhennetty EXPL) ja muutos (CHANGE, lyhennetty CH). Lähde- ja tuloviestinnän välisten erojen yksiköinä on huomioitu kokonainen puheenvuoro tai kvantti. Tämä työ on rajattu käsittelemään ainoastaan poistoja ja implikointia, ja tämän takia lopulliseen analyysiin otettiin vain poiston ja implikoinnin kategoriat. Poistot ja implikoinnit merkattiin Excel-taulukkoon tulkkeen oikealle puolelle (ks. liite 4). Seuraavaksi selostetaan ainoastaan poistojen ja implikoinnin koodausta.

Poistojen koodaus

Poistoja on koodattu viiteen pääkategoriaan: kokonaisen puheenvuoron poistot, pragmaattisen aineksen poistot, informaation poistot, modaalisuuden poistot sekä loogisen yhteyden poistot.

1) *Puheenvuoron poisto*. Kokonaan tulkkaamatta jäänyt puheenvuorot merkattiin OM:turn.

Tulkin ja primääripuhujan välisen keskustelun jäädessä tulkkaamatta saattaa tulkki selittää lyhyesti tämän keskustelun syyn tai aiheen, esimerkiksi näin: *se on vaikeata venäjäksi ymmärtää mikä se on todellisuudessa* (Tulkkaus L_1, Tulkki 2). Tämän-tyyppinen referoiva tulkkaus, jossa ihan kuin selitetään edellistä puheenvuoroa, luokiteltiin referoivaksi tulkkeeksi ja sille annettiin koodi SUMM.

2) *Pragmaattisen aineksen poisto*. Pragmaattisena poistona pidetään sellaista poistoa, jossa pragmaattinen aines jää tulkkauksessa pois kokonaan eikä ole ymmärrettävissä kontekstin perusteella. Pragmaattisia poistoja ovat toistojen poistot (OM:repeat), itsekorjauksien poistot (OM:corr) ja vuorovaikutukseen ja keskusteluun liittyvän aineksen poistot (OM:disc).

- OM:repeat – toiston poisto.
- OM:corr – itsekorjauksen poisto.
- OM:disc vuorovaikutukseen ja keskusteluun liittyvän aineksen poisto.

Seuraavassa esimerkissä vastaaja 8 kertoo tapahtumista. Hän käyttää runsaasti narratiivissa diskurssipartikkelia *бом* ('niin/siis') (rivit 5, 8, 15, 20 ja 24). Tulkkauksessa tämä yksikkö jää aina tulkkaamatta ja sitä se merkataan keskusteluun liittyvän aineksen poistoksi (OM:disc).

Esimerkki 12

- 01 Vastaja 8: я упал возле дерева [закрывался только]
'minä kaaduin puun vieressä [suojauduin vain]'
- 02 Tulkki 4: [kaaduin >] kaaduin tuota
- 03 Vastaja 8: = минимум пять человек меня было
'vähintään viisi henkilöä minua löi'
- 04 Tulkki 4: = siihen puun juureen ja ja sitten yritin [vain niin kuin siinä suojautua]
- 05 Vastaja 8: [**БОМ** (1.0) ee:::::::]
'niin'
- 06 Tulkki 4: siinä oli ainakin viisi ihmistä jotka tota (0.7) löivät
- 07 Vastaja 8: в общем (0.3) как бы отошли они от меня [отошли (0.2) **БОМ** как я
'siis ihan kuin lähtivät he minun luota lähtivät **niin**
- 08 только на-]
heti kun minä al
- 09 Tulkki 4: [ja sitten he (0.2) poistuivat
siitä minun luotani]
- 10
- 11 Vastaja 8: как я только встал (0.4) и (.) начал двигаться к машине
heti kun minä nousin ja aloin liikkua autolle päin
- 12 они опять же на меня [напали опять те же самые люди]
hehän taas hyökkäsivät minuun taas samathan ihmiset'
- 13 Tulkki 4: [ja sitten kun nousin siitä] (0.3) ja ja
- 14 [yritin] sitten mennä sinne auton suuntaan niin sitten nämä samat
- 15 Vastaja 8: [**БОМ**
'niin'
- 16 Tulkki 4: ihmiset taas hyökkäsivät (0.2) kimppuuni

- 17 (0.3)
- 18 Vastaja 8: и с̄БИЛИ мЕНЯ вТОРОЙ [раз]
 'ja kaatoivat minut toisen kerran'
- 19 Tulkki 4: [ja ja] ja sitten hakkasivat minua [/ toisekseen /]
- 20 Vastaja 8: [БОТ]
 'niin'
- 21 (0.9)
- 22 Vastaja 8: у мЕНЯ все бЫЛО разБИТО нос разБИТ лоб разБИТ
 'minulla kaikki oli rikki/lyöty nenä rikki/lyöty otsa rikki/lyöty'
- 23 Tulkki 4: = nenä (0.3) [verillä] (.) ja otsa tota (0.5) a- auki silmä auki otsa auki
- 24 Vastaja 8 [БОТ] БОТ
 'niin'

3) *Informaation poisto.* Informaation poiston seurauksena tulkkauksesta häviää informaation yksikkö niin, ettei se ole ymmärrettävissä eikä pääteltävissä kontekstin perusteella. Informaation poisto kategoriaan kuuluu kolme alakategoriaa:

- OM:INFkey – avaininformaation poisto,
- OM:INFdetail – lisä- tai tarkentavan informaation poisto ja
- OM:INFtautol – toistetun informaation poisto.

Esimerkiksi syyttäjä S1 kertoo vastaajan esitutkintakertomuksista ja pyytää tätä kommentoimaan kertomusta. Hän luettelee siinä monta eri valtiota (rr. 01-05),⁷⁵ joissa vastaaja on kertonut käyneensä. Yksi syyttäjän puheenvuorossa mainituista valtioista (Kreikka) jää pois tulkkauksesta. Poistettu informaatio on avaininformaatiota ja kohta merkitään avaininformaation poistoksi (OM:INFkey). Poiston seurauksena vastaaja ei saa väitettä tietoonsa ihan kokonaisuudessaan eikä pysty kommentoimaan väitettä poistetun informaation osalta.

Esimerkki 13

- 01 Syyttäjä 1: te olette (0.5) kuulustelussa kertonut että
- 02: (0.9)
- 03 olette (0.4) tämän (.) Suomen matkan lisäksi (0.5) tosiaan ollut Italiassa
- 04 Espanjassa **Kreikassa** ja (0.5) täällä (0.6) Pietarin (.) alueella (0.2) sekä
- 05 Kroatiassa
- 06 (0.2)
- 07 Tulkki 2: вы::: на допросе сказали что вы бЫЛИ (0.5) в ИТАЛИИ в ИСПАНИИ
 'te kuulustelussa kerroitte että Te olitte Italiassa Espanjassa
- 08 в Пет-в районе Петербурга и в Хорватии
 'Piet- Pietarin alueella ja Kroatiassa'

4) *Modaalisuuden poisto.* Modaalisiksi poistoiksi koodattiin modaalisten merkitsijöiden poistoja. Tähän kategoriaan kuuluu kaksi alakategoriaa:

⁷⁵ Esimerkissä maiden nimet ovat keksittyjä. Litteraateissa maiden nimet ovat koodattuja, eli L1, L2, L3 jne.

- OM:mod – modaalisen merkitsimen poisto ja
- OM:mod.tautol – toistetun modaalisen merkitsimen poisto.

Modaalisuuden osalta ei voida puhua modaalisen merkityksen poistamisesta, koska modaalisuutta merkitsevän elementin poistaminen aiheuttaa pikemminkin modaalisen merkityksen muutoksen kuin poiston. Esimerkiksi kun tulkkauksessa poistetaan epävarmuuden merkitsin *ebkä*, episteeminen modaalisuus ei poistu kokonaan vaan viesti muuttuu epävarmasta varmemmaksi. Seuraavaksi esitellään muutamia esimerkkejä, jotka havainnollistavat modaalisuuden poiston kategoriaa.

Modaalisuuden poistona pidetään esimerkiksi indefiniittisyyden poistoja tai konditionaalin muuttumista indikatiiviksi, jotka selostetaan tarkemmin seuraavaksi.

Indefiniittisyyden poisto (Indefiniittipronomit). Seuraavassa esimerkissä vastaaja kertoo siitä, että poliisi otti hänet kiinni jonkin tiedon perusteella. Hän käyttää ilmaisussa indefiniittipronomia *какая-то информация* ('jokin informaatio') osoittaakseen asian epävarmuutta (r. 1), samantekevyyttä tai omaa epätietoisuuttansa. Indefiniittisyyden modaalinen merkitys on poistettu tulkkeessa kokonaan: 'olivat saaneet tiedon' (r. 05–06).

Esimerkki 14

- 01 Vastaja 3: < ну они > (0.4) как бы у них появилась **какая-то информация** что
 'no he ihan kuin heillä ilmaantui joku tieto/informaatio että
 02 у < меня:::: > в машине находится **какое-то количество**
 minulla autossa on joku määrä
 03 **определённое** (0.2) < там:::: > наркотических **веществ**
 tietty siinä huumausaineita'
 04 (0.7)
 05 Tulkki 2: ee:::: **he olivat saaneet tiedon** että (0.3) autossani oli (0.9) ee:::: (0.4) si-
 06 (0.4) ee::: (0.5) **мäärätty määrä** (0.3) huumausaineita

Konditionaali muuttuu indikatiiviksi. Mukana ovat myös tämäntyyppiset ratkaisut. Seuraavassa esimerkissä vastaaja on epävarma asiasta, johon viittaa *как будто...как бы* ('ikään kuin ... niin kuin') (r. 4). Tulkkeessa epävarmuus poistuu, ja se merkitään poistoksi (POISTO:mod). Poistettu modaalinen merkitys on tulkkeessa korvattu kausaalisella loogisella yhteydellä (*koska*) ja se merkitään ja lasketaan loogisen yhteyden lisäykseksi (ADD:conj) (r.9).

Esimerkki 15

- 01 Vastaja 3: ну я не знаю я думаю может быть или от детского сидения (0.2)
 'no minä en tiedä minä luulen saattaa olla tai lasten istuimesta
 02 или же::::
 tai
 03 (1.2)
 04 я это сидение (0.3) **как бы** разобрал и мыл **как будто оно как бы**

- 05 minä tämän istuimen niin kuin olen purkanut ja pessyt ikään kuin se kuin
 больше пострадало всего
 olisi kaikista eniten vaurioitunut'
 06 (1.1)
 07 Tulkki 2: en tiedä se on ehkä ollut lapsen (0.2) ee::: (.) istuimesta tai (0.5) sitten
 08 minä olen (0.2) purkanut (.) tämän (.) istuimen koska (0.5) ja ja pessyt
 09 **koska** se oli eniten vaurioitunut

Evidentiaalisuuden osoittimet saattavat jäädä tulkkeesta pois kokonaan niin, ettei sitä ole luettavissa eikä pääteltävissä kontekstistakaan. Seuraavassa esimerkissä vastaaja kertoo muistaneensa kaupungin, mutta tulkkeessa ei tämä evidentiaalisuusviittaus välity lainkaan. Tulkkauksen varassa oleva kuuntelija ei saa lainkaan tietoa siitä, että tämä kaupunki oli vastaajalle entisestään tuttu ja että hänellä oli tästä kaupungista muistikuvia.

Esimerkki 16

- 01 Vastaaja 3: ee::::: таким образом мы доехали до PK5
 'sillä tavalla me tulimme PK5:een
 02 (1.6)
 03 **я помнил этот город** < и > нашли первую попавшуюся гостиницу
minä muistin tämän kaupungin ja löysimme ensimmäisen eteen tulevan hotellin
 04 и заночевали там
 ja yövyimme siellä'
 05 (0.5)
 06 Tulkki 2: < ja > sillä tavalla me (0.5) tulimme (.)PK5:een(0.3) löysimme (0.6) hotellin ja
 07 yövyimme (0.2) siellä

5) *Loogisen yhteyden poisto*. Loogisen yhteyden poisto on koodattu OM:conj. Korpuksessa on kahdentyyppisiä loogisen yhteyden poistoja. Ensinnäkin on tapauksia, joissa looginen yhteys poistuu jonkin muun yksikön (yksiköiden) mukana. Jos esimerkiksi tulkkauksesta jää pois täydentävää informaatiota, niin samalla poistuu elementti, joka yhdisti kyseistä yksikköä viestin muihin osiin. Seuraavassa esimerkissä tulkkauksessa poistuu evidentiaalisuutta osoittava modaalinen yksikkö *я не видел* ('minä en (ole) nähnyt') ja informaation yksikkö *я не был* ('minä en ollut') ja samalla poistuu niiden välinen kausaalinen yhteys *потому что* ('sen takia että').

Esimerkki 18

- 01 Vastaaja 8: **я не видел потому что я (0.4) потому что [я не был]**
 'minä en nähnyt sen takia että minä sen takia että minä en ollut
 02 (0.4) когда его затаквивали
 kun hänet työnnettiin
 03 я в тот момент непосредственно не находился
 minä silloin välittömästi en pysytellyt/oleskellut
 04 я был где-то в стороне

	minä olin jossakin sivummalla'
05	(0.4)
06 Tulkki 4:	eli silloin kun öö::: (0.4) <u>h</u> äntä siis SUKUNIMI V9:a (0.2) <u>ty</u> önnettiin
07	(0.2) sisälle niin olin siellä <u>siv</u> ulla etten ollut ihan siinä välittömässä
08	(0.7)
09	läheisyydessä

Toisaalta korpuksessa löytyy runsaasti esimerkkejä siitä, että looginen yhteys poistetaan tulkkauksessa, vaikka muita viestin yksiköitä ei poisteta. Esimerkiksi seuraavassa esimerkissä poistuu tulkkauksessa kahta yksikköä yhdistävä rinnastuskonjunktio *mutta*.

Esimerkki 17

01 Tuomari 4:	<u>kol</u> me henkilöä mutta ette pysty tarkkaan sanomaan ketä
02 Tulkki 4:	три человека не можете подробно не можете подробно рассказать 'kolme henkilöä ette pysty tarkkaan ette pysty tarkkaan kertoamaan'

Implikoinnin koodaus

Implisiittinen informaatio on tietoa, jota ei ole suoraan ilmaistu lähdeviestissä ja jonka vastaanottaja saa ”teksti- ja tilannekontekstin sekä taustatietojensa perusteella” (Vehmas-Lehto 2003: 330). Implikoinnilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa selkeästä tulkkauksessa tapahtuvaa muutosta, jossa lähdeviestissä selkeästi ilmaistu informaatio, modaalisuus tai looginen yhteys poistuu tulkkauksessa niin, että se on kuitenkin ymmärrettävissä kontekstin ja taustatietojen perusteella.

1) *Informaation implikointi*. Informaation implikointi –kategoriassa on kaksi alakategoriaa.

- IMPL:INFkey – avaininformaation implikointi ja
- IMPL:INFdetail – lisä- tai tarkentavan informaation implikointi.

Informaation implikoinnin tapauksia on erityyppisiä. Seuraavaksi kuvaillaan niitä, jotka esiintyvät korpuksessa useita kertoja.

Pois jäänyt informaatio saattaa olla selvä keskustelun aiheen perusteella. Jos keskustellaan esimerkiksi savukkeista ja vastaajan repliikki *poltan kevytsavukkeita* tulketaan *кыпрю легкуе* (’poltan kevyitä’), niin tulkkauksen vastaanottajalle/kuuntelijalle on ilmiselvää, että vastaaja tarkoittaa kevytsavukkeita. Kyseessä on itse asiassa elliptinen nominaalifraasi ’kevyitä (savukkeita)’.

Tulkkauksessa saattaa poistua jokin yksittäinen informaation elementti, esimerkiksi kohde tai kokija. Mikrokontekstin perusteella on kuitenkin selvä, kenestä tai mistä puhutaan. Seuraavassa esimerkissä vastaaja kertoo toisen henkilön (kuuluste-

lijan) puhuneen hänen (vastaajan) kanssaan ja mainitsee itsensä toiminnan kokijaksi käyttäen pronominia *мне* ('minulle'). Tulkkauksessa tämä persoonapronomini jää pois, mutta kokija selviää muutenkin kontekstista. Siihen viittaa esimerkiksi toisen persoonan yksikössä oleva predikaattiverbi *olet vuokrannut*.

Esimerkki 18

- 01 Vastaaja 5: и **сказал мне** вот я (.) знаю что ты (0.3) в эти числа **брал** машину
 ja **sanoi minulle** siis minä tiedän että sinä näinä päivinä olet ottanut auton'
 02 (0.6)
 03 Tulkki 3: ja hän (0.3) **sanoi** että minä tiedän että olet vuokrannut (.) näinä päivinä
 04 (1.5)
 05 auton

Avaininformaation implikoitina pidetään mm. sellaisia tapauksia, joissa lähdekielisessä viestissä esitellään avaininformaatio (INFkey) ja sitä tarkentava ja täydentävä lisäinformaatio (INFdetail), mutta tulkkeessa välittyy eksplisiittisesti vain tarkentava lisäinformaatio avaininformaation jäädessä pois.

Esimerkiksi avaininformaationa pidetään yksittäisistä partikkeleista koostuvia kielteisiä tai myönteisiä vastauksia. Näitä lyhyitä vastauksia useasti tarkennetaan tai täydennetään. Korpuksesta löytyy lukuisia esimerkkejä siitä, kuinka varsinainen partikkelista koostuva vastaus jää tulkkauksessa pois. Tulkki välittää täydentävän lisäinformaation, mutta avaininformaatio (myöntö tai kieltö) välittyy sen mukana implisiittisesti. Seuraavassa esimerkissä vastaaja vastaa myönteisesti kysymykseen (r.10) ja selittää sitten tarkemmin omia aikomuksiansa (rr. 10–12). Tulkkauksessa välitetään selittävä osuus, mutta myönteinen partikkeli *да 'kyllä', 'joo'* jää pois (rr. 14–17). Selittävän osuuden tulkkauksesta kuitenkin selviää, että vastaaja vastasi esitettyyn kysymykseen myönteisesti.

Esimerkki 19

- 01 (2.1)
 02 Syyttäjä1: no (1.7) kerroitte että (0.3) tai > ole- olette < kuulustelussa kertonut (0.3)
 03 sivulla yhdeksän että @ tarkoituksemme oli ajaa PK7:iin ja yöpyä (0.3)
 04 siellä jossakin (.) hotelli
 05 (0.8)
 06 Tulkki2: ee::: (.) на странице девять ee::: во время допроса (.) вы рассказали
 'sivulla yhdeksän kuulustelun aikana Te olette kertonut
 07 **что:** (0.6) **е:** намеревались: (.) приехать в PK7 и там (0.3)
 että te olette aikoneet tulla PK7 ja sinne
 08 остановиться на ночь. j
 äädä yöksi'
 09 (0.5)
 10 Vastaaja: < да: (.) **если:** ee::: hh (0.7) мы б нашли: > (0.8) гостиницу то мы бы

- 11 ’ **кылл** jos me olisimme löytäneet hotellin niin me
 остались в первом городе (0.2) где:: > и **поп**ались < но:: так как мы
 olisimme jääneet ensimmäiseen kaupunkiin jossa myös kärahtäneet mutta koska me
 12 **е**хали (0.4) доехали до **PK8** мы первую гостиницу нашли только **там**.
 ajoimme tulimme PK8 asti me ensimmäisen hotellin löysimme vasta sieltä’
 13 (0.6)
 14 Tulkki2 ee:: jos ee:: me olisimme:: (0.8) #ee::# (1.2) löytäneet (.) (LS) **hotellin**
 15 (.) niin olisimme (.) **yö**pyneet ee:: ensimmäiseen **hotelliin** jonka (.)
 16 olemme löytäneet mutta sitten kun me **saavu**imme (0.4) **Turkuu**n niin
 17 löysimme sieltä (.)°sitten (0.5) ensimmäisen #hotellin#°

2) *Modaalisuuden implikointi*. Modaalisen merkityksen implikointi on koodattu IMPL:mod.

Modaalisen merkityksen implikoinnilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sellaista tulkkauksessa tapahtuvaa modaalisen aineksen poistamista, jossa modaalinen merkitys on silti ymmärrettävissä/johdettavissa kontekstista. Modaalisuuden implikointina pidetään esimerkiksi seuraavanlaisia tapauksia.

Lähteessä on esitetty informaatio (r. 1) ja siihen liittyvä kysymys tai kehoitus kommentoida informaatiota (evidentiaalisuus) (r. 03). Tulkkeessa itse kysymys tai kehoitus on jätetty pois, mutta on johdettavissa makrokontekstista (kuulustelu, jossa vastaajan kuuluu vastata kysymyksiin). (ks. esimerkki 20)

Esimerkki 20

- 01 Avustaja 3:ja tässä olisi jäänyt onkalot (0.3) vaahtomuovin pohjaan
 02 (1.1)
 03 **osaat**teko sanoa (0.2) **tästä mitään**
 04 (0.6)
 05 Tulkki 2: и что (0.3) остались (0.2) пустоты (0.5) ee:: в месте (0.2) ee::: где (.)
 ’ja että jäivät onkalot paikassa
 06 **на**ходились ee::
 jossa olivat
 07 (1.3)
 08 эти пе- (.) **пенист-** пенопласт
 nämä styr- styrov- styrokxi’

Myös seuraavassa esimerkissä modaalinen merkitys (dynaaminen modaalisuus sekä evidentiaalisuus) (lihavoitu osuus r. 3) on poistettu tulkkeessa (rr. 05–08) mutta on ymmärrettävissä kontekstista.

Esimerkki 21

- 01 Vastaaja 3: öö (0.2) по информации предоставленной (0.5) **полицией** (0.3)
 ’poliisin esittämän informaation perusteella siinä
 02 там совсем **не**знакомый мне человек (.) и (0.5)

03	aivan tuntematon minulle ihminen так что я не могу (1.5) сказать что это был мой телефон ja niin että minä en pysty sanomaan että tämä oli minun puhelin
04	(0.4)
05	Tulkki 2: öö::: (0.6) niiden (0.3) tietojen mukaan jotka poliisi on minulle
06	ilmoittanut (0.2) öö:: (0.5) öö:: on (0.4) siinä aivan (0.4) tuntematon (.)
07	minulle tuntematon ihminen (0.7)
08	eli puhelimen (0.5) rekisteröi tällä tuntematon ihmisen

3) *Loogisen yhteyden implikointi*. Loogisen yhteyden implikointi on koodattu IMPL:conj.

Loogisen yhteyden implikointina pidetään sellaista tulkkauksessa tapahtuvaa loogista yhteyttä osoittavan aineksen poistamista, jonka jälkeenkin looginen yhteys on ymmärrettävissä/pääteltävissä kontekstista. Korpuksessa on monia esimerkkejä tapauksista, joissa tulkkauksessa poistetaan konjunktio *ja, että, sekä, sitten* tms. Asioidenvälinen yhteys on kuitenkin selvä mikrokontekstin (mm. esittämisjärjestyksen) perusteella.

4.3 Datan kuvaus

Kaiken kaikkiaan korpuksessa on 1 586 *tulkkausyksikköä*. Tulkattavia puheenvuoroja (lähdetekstin pituus) on yhteensä 15 576 sanaa.

Suurin osa kuulusteluista on tulkattu konsekutiivisesti. Kuten taulukosta 7 näkyy, konsekutiivisesti tulkattujen puheenvuorojen (taulukossa KONSE) sanamäärä on 12164 sanaa eli yli 78 % korpuksen koko sanamäärästä. Konsekutiivisesti tulkattuja puheenvuoroja on 1 133 kpl eli yli 70 % kaikista tulkkausvuoroista. Osa puheenvuoroista on tulkattu simultaanisesti kuiskaten (SIMU). Kuiskaustulkkausta on käytetty 80 puheenvuoron tulkkauksessa, ja näiden vuorojen sanamäärä on 1 351 sanaa, mikä on 8,7 % kokonaissanamäärästä.

Erikseen on koodattu ja laskettu tulkkausyksiköt, joiden rakenne erottuu tulkattun kuulustelun perusrakenteesta (Kysymys-Tulkkaus-Vastaus-Tulkkaus, eli K-T-V-T) (ks. tarkemmin alaluvussa 4.2.3 *Koodaus*). Puheenvuoroja, jotka eivät vastaa varsinaista K-T-V-T rakennetta, on 23 % kaikista tulkkausyksiköistä ja niissä on yli 13 % lähdekielisen viestinnän sanamäärästä. Näin korpuksessa on 206 puheenvuoroa (7,1 % kaikista puheenvuoroista), jossa primääripuhuja ja tulkki keskustelevat keskenään (UNDERSTAND). Korpuksessa löytyy 98 prosessuaalista puheenvuoroa (PROCEDUR), mikä on 6,2 % kaikista puheenvuoroista. Korpuksessa on 30 puheenvuoroa, joiden tarkoituksena on edellisen puheenvuoron tai tulkkauksen kuittaus (RECEIPT) ja 6 primääripuhujan omaa edellistä vuoroaan tarkentavaa vuoroa. (Ks. taulukko 7.)

Taulukko 7. Jakauma tulkkausyksikköjen ominaisuuksien mukaan

Tulkkausvuoron ominaisuus	Tulkkausvuorot		Sanamäärä	
	kpl	%	kpl	%
CONSE	1133	71,5%	12160	78,1%
SIMU	81	5,0%	1355	8,7%
UNDERSTAND	206	13,0%	1112	7,1%
PROCEDUR	98	6,2%	485	3,1%
CONV	31	2,0%	337	2,2%
RECEIPT	30	1,9%	48	0,3%
JUST	6	0,4%	20	0,1%
OTHER	1	0,1%	59	0,4%
YHTEENSÄ	1586	100,0%	15576	100,0%

4.3.1 Tulkatun puheenvuoron pituus

Aineiston tulkattujen jaksojen (puheenvuorojen) maksimipituus on 62 sanaa. Puheenvuorojen keskipituus (*Mean*) korpuksessa on 9,82 sanaa. Jakauman suurusjärjestyksessä keskimäinen havainto (*Median*) on 7. Se tarkoittaa, että puolet tulkatuista puheenvuoroista on alle 7 sanaa pitkiä ja puolet on yli 7 sanaa. Tulkatun vuoron tyypillisin pituus (*Mode*) on 1 sana eli korpuksessa on eniten 1 sanan pituisia tulkattuja vuoroja. (Ks taulukko 8.) Lyhyitä vain yhden sanan pituisia puheenvuoroja on 168, mikä selvästi alentaa puheenvuoron keskipituuden ja mediaanin arvoa.

Taulukko 8. Tulkattujen vuorojen pituus, keskipituus, mediaani ja tyyppi-arvo

Mean	Median	Mode	Minimum	Maximum
9,92	7,00	1	0	62

Taulukossa 9 on esillä prosenttijakauma (*Percentiles*) ja voidaan todeta, että huomattava osa tulkatuista vuoroista (jopa 70 %) on alle 12 sanaa pitkiä ja 90 % kaikista tulkatuista vuoroista on alle 23 sanaa pitkiä (ks. taulukko 9).

Taulukko 9. Tulkattujen vuorojen pituus -persentiilit

	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%
PV:n pituus (sanaa)	1	3	4	5	7	9	12	16	23

Vuorojen keskipituus vaihtelee erityyppisissä tulkkausyksiköissä. Konsekutiivisesti ja simultaanisesti tulkattujen vuorojen keskipituudet eroavat toisistaan huomattavasti. Konsekutiivisesti tulkattujen jaksojen keskipituus on 10,73 sanaa ja 5 %-leikatun jakauman⁷⁶ keskiarvo (5% *Trimmed Mean*) on 9,84 sanaa, ja simultaanisesti tulkattujen jaksojen keskipituus on 16,79 sanaa eli noin kaksi kertaa pidempi. Konsekutiivisesti tulkattujen jaksojen 5 % leikatun jakauman keskipituus (9,84 sanaa) on lähellä koko korpuksen keskipituutta (9,82 sanaa). (Ks. taulukko 10.) Tämä tutkimus keskittyy nimenomaan konsekutiivisesti tulkattujen vuorojen tarkasteluun ja voidaan todeta, että tutkitut vuorot ovat keskimäärin 10 sanaa pitkiä.

Kuulustelulle tavanomaisesta kysymys-tulkkaus-vastaus-tulkkaus-rakenteesta (K-T-V-T rakenne) poikkeavat puheenvuorot ovat tavallisesti lyhyitä. Niiden keskipituudet ovat huomattavasti korpuksen keskipituutta pienemmät (ks. taulukko 10). Ainoana poikkeuksena on primääripuhujien keskenään käymät dialogit (CONV), jotka ovat lähellä korpuksen keskiarvoa.

Taulukko 10. Tulkattujen jaksojen keskipituudet, mediaani ja hajonta erityyppisissä tulkkausyksiköissä

Tulkkausyksikön tyyppi	Mean	5% Trimmed Mean	Median	Minimum	Maximum
KONSE	10,73	9,84	8,00	0	59
SIMU	16,79	15,69	13,00	2	62
JUST	3,33	3,31	3,00	1	6
UNDERSTAND	5,40	4,48	3,00	0	39
PROCEDUR	4,96	4,44	3,00	0	24
RECEIPT	1,60	1,31	1,00	1	8
CONV	10,87	9,91	7,00	1	43

4.3.2 Tulkkien välillä tulkkausmenetelmän ja tulkattun vuoron pituuden suhteen havaitut erot

Eri tulkkien tulkkaussuoritukset erottuvat toisistaan käytetyn menetelmän mukaan. Kolme tulkkiä (I1, I3 ja I4) tulkkaa sekä konsekutiivisesti että simultaanisesti ja kolme (I2, I5 ja I6) tulkkaa ainoastaan konsekutiivisesti. Simultaanisesti tulkattuja

⁷⁶ Jakaumassa yksi huomattavan suuri tai huomattavan pieni havainto saattaa korottaa tai laskea keskiarvoa huomattavan paljon. *Leikattu keskiarvo* on keskiarvon laskemisen menetelmä, jossa tietty määrä poikkeavista havainnoista poistetaan. Näin leikattu keskiarvo on vähemmän herkkä suurille jakauman poikkeamille. (Nummenmaa 2004: 59.)

puheenvuoroja ei kuitenkaan ole paljon, vain 10–11 % jokaisen simultaanitulkkausta tekevän tulkin kaikista tulkatuista vuoroista. (Ks. taulukko 11.)

Taulukko 11. Eri tulkkien käyttämien tulkkausmenetelmien osuudet

Tulkki	Tulkatut vuorot				Yht. kpl
	konsekutiivi kpl	konsekutiivi %	simultaani kpl	simultaani %	
I1	153	89%	21	11%	174
I2	219	100%	0	0%	219
I3	302	90%	32	10%	334
I4	222	89%	27	11%	249
I5	101	0%	0	0%	101
I6	135	0%	0	0%	135

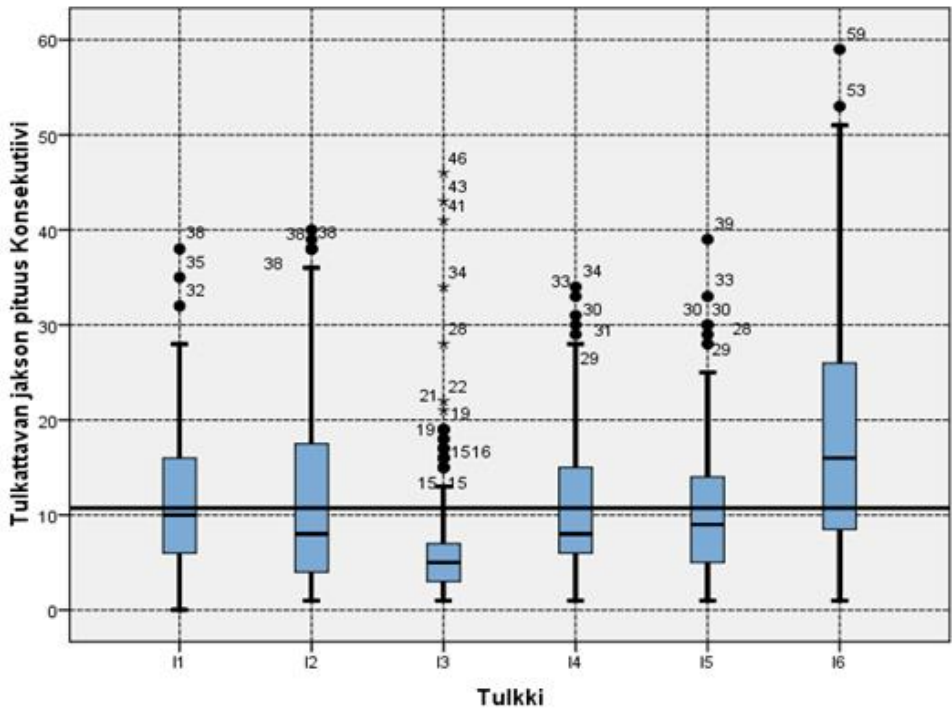
Eri tulkkien tulkkaussuoritukset erottuvat toisistaan myös konsekutiivisesti tulkatun puheenvuoron keskipituuksien suhteen. Neljä tulkkia (I1, I2, I4 ja I5) tulkkaa konsekutiivisesti vuoroja, joiden keskipituus on lähellä koko korpuksen keskipituutta (10,73 sanaa). Kahden tulkin (I3 ja I6) suoritukset erottuvat koko korpuksen keskiarvoista merkittävästi.

Taulukko 12. Eri tulkkien tulkattujen vuorojen keskipituudet, mediaani ja hajonta

Tulkki / Tulkkausmenetelmä		Mean	5% Trimmed Mean	Median	Minimum	Maximum
I1	Konsekutiivi	11,84	11,39	10,00	0	38
	Simultaani	22,70	21,61	17,00	3	62
I2	Konsekutiivi	11,58	10,79	8,00	1	40
	Simultaani	-	-	-	-	-
I3	Konsekutiivi	5,99	5,20	5,00	1	46
	Simultaani	14,19	13,37	9,50	2	43
I4	Konsekutiivi	10,85	10,33	8,00	1	34
	Simultaani	15,41	14,93	13,00	6	34
I5	Konsekutiivi	10,65	10,00	9,00	1	39
	Simultaani	-	-	-	-	-
I6	Konsekutiivi	18,61	17,77	16,00	1	59
	Simultaani	-	-	-	-	-

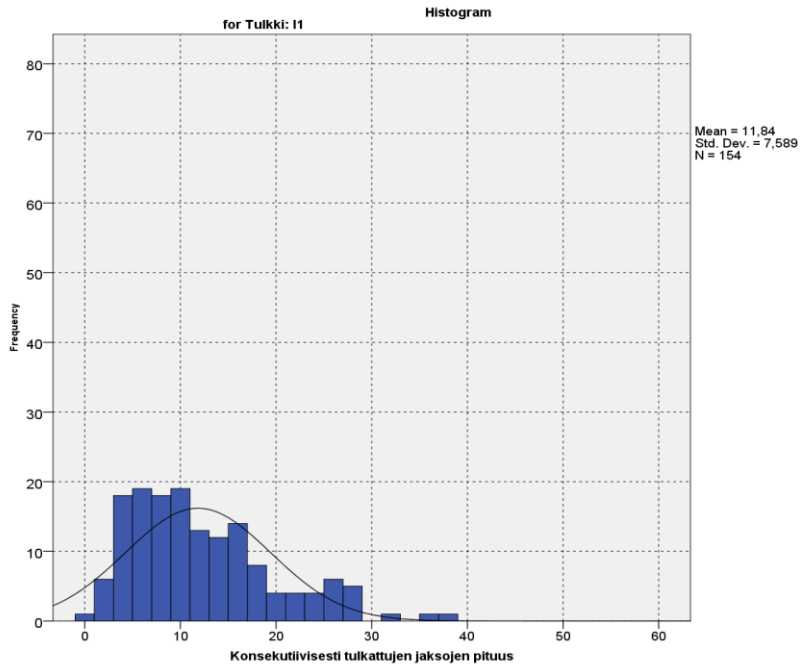
Tulkki I3 siis tulkkaa lähes puolta lyhempiä vuoroja kuin korpuksessa keskimäärin. Tulkin I3 konsekutiivisesti tulkkamien vuorojen keskipituus on 6,0 sanaa ja 5% leikattu keskiarvo on vain 5,2 sanaa (ks. taulukko 12), kun koko korpuksessa vastaavat luvut ovat 10,7 sanaa ja 9,8 sanaa (ks. taulukko 10). Tulkin I3 tulkkamien vuorojen mediaani on 5 ja se tarkoittaa, että puolet tämän tulkin tulkatuista jaksoista on alle 5 sanaa pitkiä (ks. taulukko 12). Tämän suorituksen poikkeavuus on helposti havaittavissa laatikko-jana-kaaviossa (ks. Kaavio 8). Kaaviossa janalla sijaitsevat kaikki paitsi voimakkaimmin poikkeavat havainnot. Poikkeavat havainnot on merkitty ympyröillä ja tähdillä. Laatikko-jana-kaaviossa laatikko sisältää kvartiilin, eli 50 % kaikista havainnoista, kun 25 % havainnoista on leikattu jakauman molemmin puolin. Laatikoiden keskellä oleva viiva osoittaa mediaanin. Kaavioon on merkitty lihavoidulla viivalla koko korpuksen tulkattujen vuorojen keskipituus (10,73 sanaa). Kaaviossa on helposti todettavissa, että tulkin I3 tulkattut jaksot ovat 1 – 12 sanaa pitkiä. Tulkin I3 tulkattujen jaksojen kvartiiliväli on huomattavasti 10 sanan alapuolella. Tulkki I3 tulkkaa konsekutiivisesti vain muutaman (7) vuoron, joiden pituus on yli 20 sanaa (21, 22, 28, 34, 41, 43 ja 46 sanaa). Tulkki I3 tulkkaa pidemmät puheenvuorot simultaanisesti kuiskaten. Tämän tulkin simultaanisesti tulkattujen vuorojen keskipituus on lähes kolme kertaa pidempi kuin konsekutiivisesti tulkattujen, eli 14,19 sanaa.

Toinen voimakkaasti muiden suorituksista poikkeava on tulkin I6 tulkkkaus. Tulkki I6 tulkkaa keskimäärästä huomattavasti pidempiä vuoroja. Hänen tulkkamiensa vuorojen keskipituus on 18,61, kun koko korpuksen osalta se on 10,73 ja vastaavasti 5% leikatut keskipituudet ovat 17,77 ja 9,84 sanaa (ks. taulukot 10 ja 12). Tämän muiden suorituksiin verrattuna poikkeuksellisen pitkien jaksojen tulkauksen pystyy helposti havaitsemaan kaaviossa 8. Tulkin I6 suorituksen kvartiiliväli (kuvassa laatikko) on lähes kokonaan korpuksen keskipituutta kuvaavan viivan yläpuolella ja suurin osa tulkatuista jaksoista sijoittuu jopa 51 sanaan asti yltävälle janalle. Tämä tulkki ei käytä lainkaan simultaanitulkkauksen menetelmää.

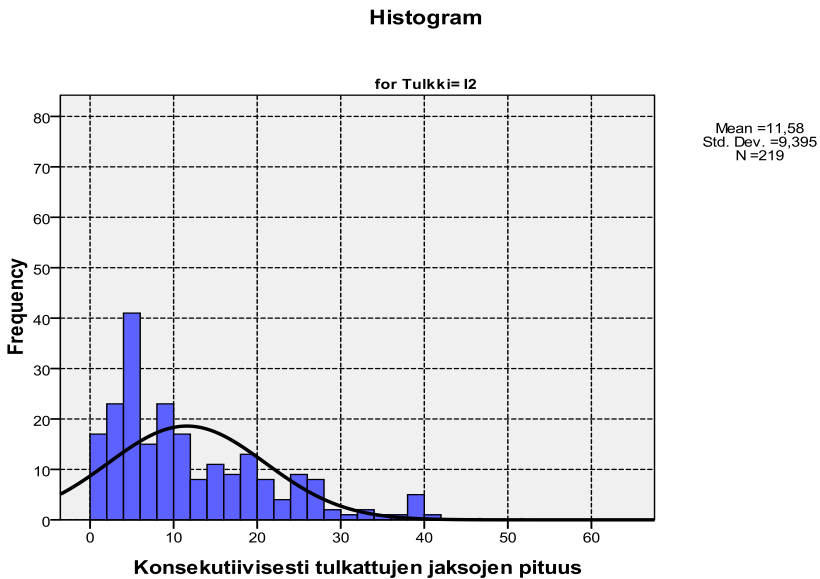
Kaavio 8. Laatikko-jana-kaavio eri tulkkien konsekutiivisesti tulkattujen vuorojen pituuksista

Tarkastelin myös konsekutiivisesti tulkattujen jaksosien jakaumien muodot jokaisen tulkin kohdalla. Jakauman muoto kuvailee sitä, onko suurin osa havainnoista asteikon alku- vai loppupäässä vai ovatko ne keskittyneet keskiarvon lähelle (Nummenmaa 2004: 60). Histogrammit 1, 2, 3 ja 4 kuvaavat tulkattujen jaksosien pituuksien jakaumia jokaisen tulkin osalta. Lähes kaikki jakaumat ovat oikealle vinoja, mikä tarkoittaa, että suuri osa havainnoista on keskiarvoa pienempiä, eli suurin osa tulkkausjaksoista on tulkkausjakson keskipituutta lyhyempiä.

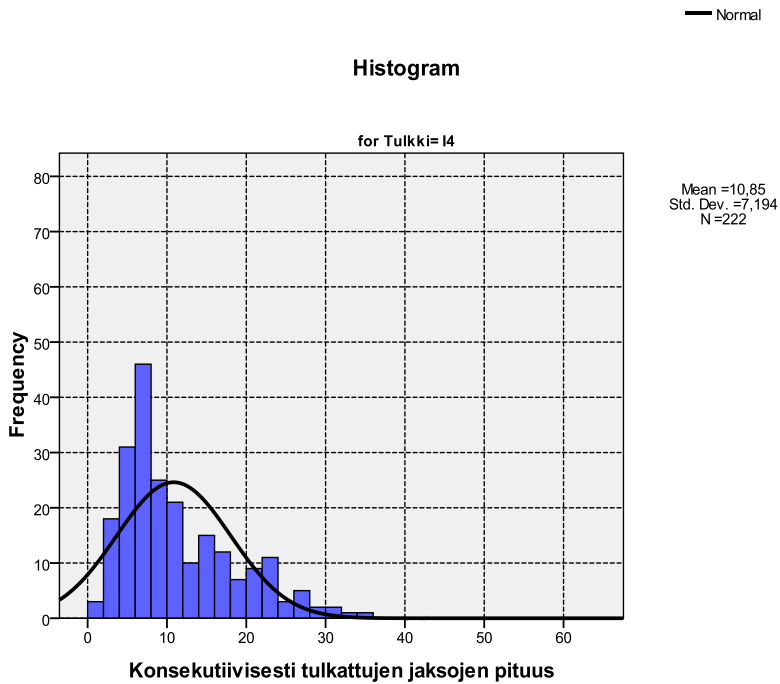

Histogrammi 1. Tulkin I1 konektiivisesti tulkattujen vuorojen pituuksien jakaumien muodot

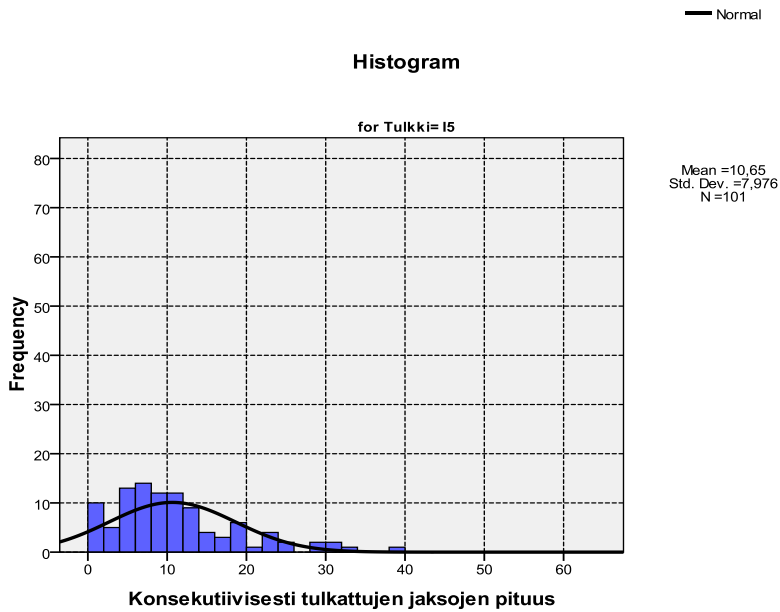
— Normal

Histogrammi 2. Tulkin I2 konektiivisesti tulkattujen vuorojen pituuksien jakaumien muodot

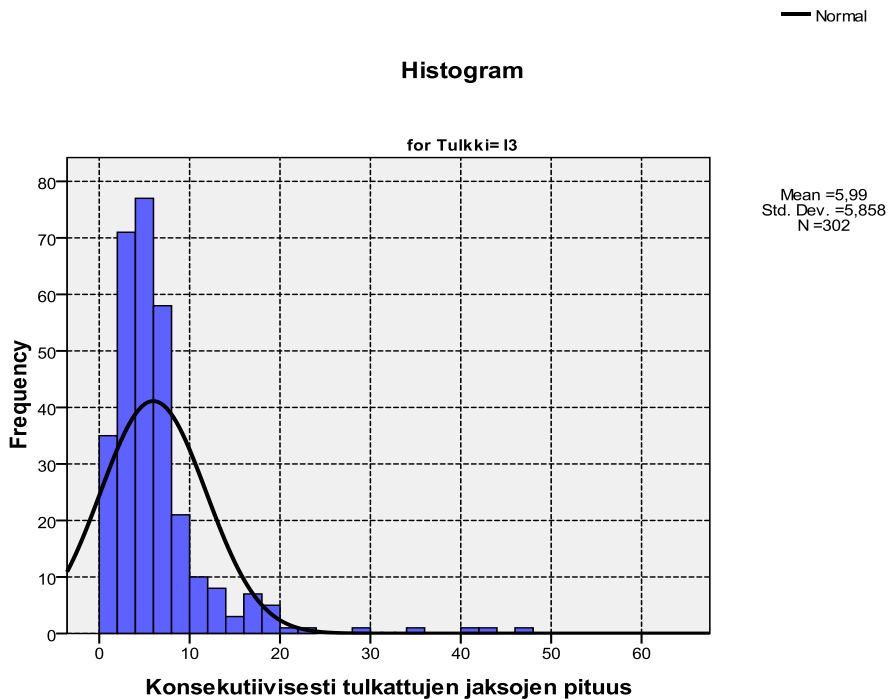

Histogrammi 3. Tulkin I4 konsektiivisesti tulkattujen vuorojen pituuksien jakaumien muodot

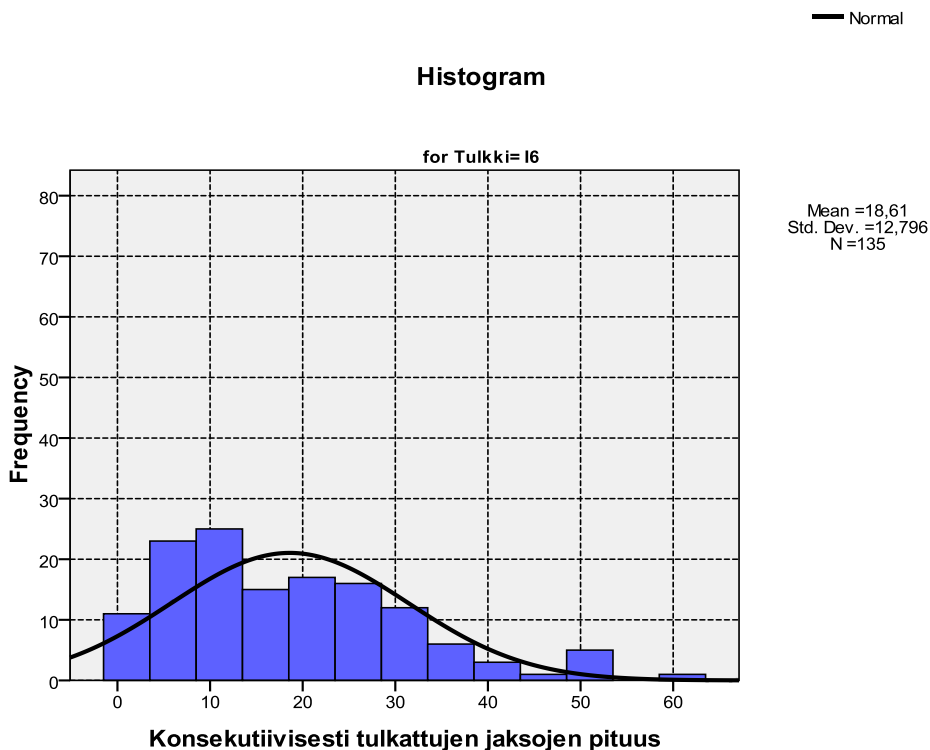
Histogrammi 4. Tulkin I5 konsektiivisesti tulkattujen vuorojen pituuksien jakaumien muodot

Jakaumien hajontamuodot vahvistavat havaintoja tulkkien I3 ja I6 suoritusten poikkeavuudesta. Tulkin I3 suoritusta kuvaava histogrammi on hyvin huipukas ja keskihajontaa kuvaava luku (*Std.Dev*) on pienin (5,858) muiden tulkkien suorituksiin verrattuna, mikä tarkoittaa, että havainnot ovat voimakkaasti keskittyneet keskiarvon lähelle. Eli tulkki I3 tulkaa systemaattisesti keskipituuden (6,0 sanaa) sanamäärän lähellä olevia vuoroja. Histogrammi on kuitenkin oikealle vino. Tämä tarkoittaa, että havainnot ovat voimakkaasti keskittyneitä keskipituuteen ja suurimmalta osalta keskipituutta pienempiä. (ks. histogrammi 5)

Histogrammi 5. Tulkin I3 konsekutiivisesti tulkattujen vuorojen pituuksien jakauman muoto

Tulkin I6 suoritusta kuvaava histogrammi on loiva ja keskihajontaa kuvaava luku (*Std.Dev*) on suurin (12,796) muiden tulkkien lukuihin verrattuna. Tulkki I6 tulkaa tasaisia määriä eripituisia vuoroja. Nollasta kolmeen kymmeneen sanan pituisten vuorojen frekvenssit pysyvät 10:n ja 20:n tienoilla. Voidaan sanoa, että tulkin I6 tulkaamien vuorojen skaala on laajempi ja monipuolisempi kuin muilla tulkeilla. (ks. histogrammi 6.)

Histogrammi 6. Tulkin I6 konsekutiivisesti tulkattujen vuorojen pituuksien jakauman muoto

4.3.3 Kuka määrää tulkattavan puheenvuoron pituuden?

Voimakkaita eroja tulkattujen puheenvuorojen pituuksissa voitaneen selittää tulkin enemmän tai vähemmän aktiivisella osallistumisella vuoron vaihtoon. Tulkki saattaa keskeyttää⁷⁷ primääripuhujan ottaakseen tulkkausvuoron⁷⁸ ja tämän tuloksena pri-

⁷⁷ Keskustelussa puhujanvaihdos voi tapahtua monin eri keinoin. Puhuja voi merkata vuoron päättymistä prosodisin (sävelkulku, puheen rytmi ja tempo sekä erilaiset rajasignaalit kuten narina ja äänen vaimennus), verbaalisin ja ei-verbaalisin keinoin. Se antaa toiselle keskustelijalle signaalin vuoron siirtämisestä. (VISK 1037–1039 §.) Puhujanvaihdos voi tapahtua myös ennen, kun puhuja päättänyt vuoronsa. Yksi tällaisista äänensäölijän keskeyttämistavoista on päällekkäispuhunta (ks. Ferguson 1977; Tainio 1989, 2001). Päällekkäispuhunta ei toisaalta aina tarkoita edellisen puheenvuoron keskeyttämistä. Tämän tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollista tarkkailla vuoron vaihtoa monipuolisesti ja tarkasteluun otetaan ainoastaan ne tapaukset, joissa vaihto tapahtuu selkeästi tulkin toimesta niin, että tulkki aloittaa tulkkausvuoronsa ennen, kuin tulkattava puhuja on lopettanut puhumisensa, ja näin tulkin toimesta syntyy päällekkäispuhunta.

⁷⁸ Tulkin toimesta tehdyt keskeytykset on koodattu INTERRUPT_1:4

määripuhujan vuoron pituus saattaa jäädä suunniteltua lyhyemmäksi. Saadut tulokset tukevat tätä olettamusta vain osittain.

Tulkki I6 keskeyttää primääripuhujaa eli puhuu päällekkäin äänessäolijan kanssa vähiten muihin tulkkeihin verrattuna. Hän antaa primääripuhujan puhua vapaasti ja keskeyttää primääripuhujan ainoastaan 3 kertaa (keskeytyksiä on keskimäärin 1,1 per 1.000 sanaa lähdeviestintää). Näin voidaan todeta, ettei tulkki I6 keskeytä primääripuhujaa juuri lainkaan. Tämän lisäksi hän tulkkaa tasaisia määriä eripituisia vuoroja (ks. tulkin I6 suoritusta kuvaava histogrammi 6 *Tulkin I6 konsektiivisesti tulkattujen vuorojen pituuksien jakauman muoto*). Toisin sanoen tulkki I6 ei pyri omalla toiminnallaan vaikuttamaan tulkattavan jakson pituuteen. Hän aloittaa tulkkausvuoronsa silloin, kun primääripuhuja antaa siihen mahdollisuuden (ks. taulukko 13). Myös tulkki I1 keskeyttää primääripuhujaa suhteellisen vähän (3,6 kertaa/1.000 sanaa). Vaikka tämä tulkki ei pyri vaikuttamaan tulkattavan jakson pituuteen, primääripuhujien vuorot jäävät kuitenkin keskimäärin alle 12 sanaan (keskiarvo on 11,84 sanaa). Nähdäkseni tälle on kaksi mahdollista selitystä. Ensinnäkin primääripuhuja saattaa itse pyrkiä puhumaan lyhyissä jaksoissa antaen tulkille aina mahdollisuuden tulkata. Toisaalta on mahdollista, että vuoronvaihto tulkin ja primääripuhujan välillä tapahtuu non-verbaalisin keinoin, joita ei tutkimusaineistossa pystytä havaitsemaan.

Muut tulkit keskeyttävät primääripuhujan vuoroja aloittaakseen tulkkauksen huomattavasti useammin kuin tulkit I6 ja I1. Hyvin lyhyitä jaksoja tulkannut tulkki I3 keskeyttää puhujan huomattavasti useammin kuin tulkit I6 ja I1. Tulkki I3 keskeyttää puhujan myös useammin kuin tulkit I2 ja I5. Absoluuttiset frekvenssit ovat I3 – 34, I2 – 17 ja I5 – 12 kertaa ja suhteelliset frekvenssit I3 – 13,3; I2 – 6,3; I5 – 10 kertaa/1 000 sanaa. Vaikka tulkki I3 keskeyttää primääripuhujan vuoron useammin kuin tulkit I1, I2, I5 ja I6, tulkkausvuoron ottamista keskeyttämällä puhujaa ei kuitenkaan voida pitää ainakaan ainoana syynä siihen, että kyseinen tulkki tulkkaa poikkeuksellisen lyhyitä jaksoja. Tutkimusaineistossa on myös tulkki (I4), joka keskeyttää puhujan lähes kaksi kertaa useammin kuin tulkki I3. Tulkki I4 keskeyttää puhujan 81 kertaa, eli 21 kertaa/1.000 sanaa. Hän keskeyttää joka viidennen puhujan vuoron (19,6% kaikista vuoroista).

Tulkkien I3 ja I4 suorituksista on havaittavissa myös se, että primääripuhujat hyvin usein keskeyttävät tulkkauksen aloittamalla oman vuoronsa ennen kuin tulkkaus päättyy. Tulkin I3 tulkkaus keskeytettiin 30 kertaa (11,7 kertaa/1.000 sanaa), eli 7 % kaikista tulkkausvuoroista keskeytettiin. Tulkki I4 keskeytettiin 70 kertaa (18,1 kertaa/1.000 sanaa), mikä on 17 % tulkkausvuoroista.

Taulukko 13. Tulkkien tekemien primääripuhujan keskeytyksien ja primääripuhujien tekemien tulkkauksen keskeytyksien määrät eri tulkeilla

Tulkki	Lähde sanoja yhteensä	PV yhteensä	Tulkki keskeyttää primääripuhujan			Tulkkaus keskeytetään		
			kpl	kpl/1.000 sanaa	% kaikista PV	kpl	kpl/1.000 sanaa	% kaikista PV
I1	2522	210	9	3,6	4,3%	3	1,2	1 %
I2	2692	253	17	6,3	6,7%	4	1,5	2 %
I3	2564	429	34	13,3	7,9%	30	11,7	7 %
I4	3865	413	81	21,0	19,6%	70	18,1	17 %
I5	1202	119	12	10,0	10,1%	7	5,8	6 %
I6	2731	161	3	1,1	1,9%	1	0,4	1 %
Total	15576	1585	156	10,0	10 %	115	7,4	7 %

Tulkkien I3 ja I4 tulkatuissa kuulusteluissa tulkkien ja tulkattavien välillä vuoron vaihto tapahtuu useasti nimenomaan äänessä olevan henkilön keskeytyksen kautta. Tämäntyyppisestä vuoronvaihdosta on esimerkki 24. Esimerkissä on kolme vastaajan puheenvuoroa ja kolme tulkkausvuoroa. Tulkin ja primääripuhujan vuorot vaihtuvat kaiken kaikkiaan viisi kertaa. Neljässä viidestä vaihdosta tämä tapahtuu päällekkäispuhunnan kautta (rr. 03–04, 06–07, 08–09 ja 11–12). Vain yhden kerran vastaaja odottaa, että tulkki päättää tulkkauksen, mutta silloinkin vastaaja aloittaa puheensa lähes välittömästi, alle 0.2 sekunnin viiveellä (rr. 09–10).

Esimerkki 22

- 01 Vastaja 9: (.) и я думаю что если бы никто из бара не вышел, дверь
'ja minä luulen että jos kukaan baarista ei tulisi ovea
- 02 не открыл бы, < мы > б тогда ну мы б туда не вошли бы никак.
ei avaisi me silloin no me sinne emme tulisi mitenkään
- 03 то есть [мы б туда,]
eli me sinne'
- 04 Tulkki 4: [ja luulen nyt] että jos joku ei olisi (.) tullut sieltä ravintolasta u:los,
05 avannut ovea, niin emme olisi mitenkään sitten (0.4) myöskään menneet
06 s- päässeet [sinne sisälle.]
- 07 Vastaja 9: [мы мы мы] мы б ушли домой,
'me me me me lähtisimme kotiin
- 08 да и все. ↓ °только (.) [как бы]°
ja siinä kaikki vain niin kuin'
- 09 Tulkki 4: [olisimme] menneet e: kotiin ja, ja: siinä kaikki.

- 10 Vastaaja 9: (.) а так поскольку получается что дверь, открыли дверь значит, и::::
'mutta niin koska käy että ovi avattiin ovi siis ja
- 11 (0.5) получилось продолжение пошло, дальше пошло [то есть,]
kävi jatko lähti edelleen lähti eli?
- 12 Tulkki 4: [mutta] kun ovi (.)
- 13 avattiin niin sitten niin kuin, (0.6) tapahtui niin kuin, (.) tuli jatkoa.

Mistä on kyse yllä esitetyissä molemminpuolisissa keskeytyksissä? Näkemykseni mukaan tulkki saattaa keskeyttää puhujan kahdesta syystä. Ensimmäinen hän pyrkii ottamaan tulkkausvuoronsa ennen kuin tulkattava jakso muodostuisi liian pitkäksi. Toisaalta tulkin päällekkäispuhunta voi johtua tulkin pyrkimyksestä tulkata simultaanisesti kuiskaten⁷⁹. Primääripuhuja puolestaan oppii keskeyttävän vuorovaihtotavan tulkilta. Puhuja saattaa havaita, ettei hänen tarvitsekaan välttämättä antaa tulkille tilaa konsekutiivisesti tapahtuvaa tulkkausta varten. Hän myös havaitsee, että tulkki vastaanottaa hänen viestinsä, vaikka olisi samanaikaisesti tuottamassa puhetta. Näin puhuja ikään kuin oppii olemaan päättämättä vuorottelun periaatteista. Asiaa ei varsinaisesti tutkittu tässä tutkimuksessa ja tämä on vain yksi mahdollinen selitys. Esitetyn selityksen puolesta puhuu kuitenkin se seikka, että tämä keskeyttävä vuorovaihtotapa on sidottu kahteen tulkkiin eikä tiettyihin puhujiin. Esimerkiksi aineistossa on kaksi tulkin I4 suorittamaa tulkkausta, joissa puhujina toimivat eri henkilöt. Molemmissa kuulustelujen tulkkauksissa on havaittavissa samat ilmiöt kaikkien puhujien osalta. Siis on luonteva päätellä, että kyseinen vuorovaihtotapa on tulkista ja tulkkaustavasta johtuva.

Joka tapauksessa tulkkien I3 ja I4 tulkkauksissa on runsaasti tilanteita, joissa primääripuhuja ja tulkki häiritsevät toinen toistaan keskeyttämällä toistensa puhetta, mikä saattaa vaikuttaa tulkkauksen tarkkuuteen.

4.3.4 Yhteenvedo datan kuvauksesta

Tulkkausyksiköiden ominaisuuksista tehtiin seuraavat havainnot. Tutkimusaineistossa konsekutiivitulkkaukseen käytettiin huomattavasti simultaanisesti tapahtuvaa kuiskaustulkkausta enemmän. Simultaanitulkkausmenetelmää käyttävät 3 tulkkiä, muut 3 tulkkaavat ainoastaan konsekutiivisesti.

Tulkkausyksiköitä, jotka poikkeavat tulkattun kuulustelun rakenteesta (K- T-V-T) on jopa yli viidennes kaikista korpuksen tulkkausyksiköistä.

Useimmiten tulkataan lyhyissä alle 12 sanan pituisissa jaksoissa ja hyvin harvoin tulkataan yli 23 sanan pituisia jaksoja. Konsekutiivisesti tulkattujen puheenvuorojen

⁷⁹ Molemmat tulkit (I3 ja I4) tulkkaavat simultaanisesti. Lisäksi tulkki I1 myös tulkkaa joskus mutta hänen tulkkauksessaan ei havaittu poikkeuksellisen paljon primääripuhujan tai tulkin keskeytyksiä. (simultaanisesti (ks. taulukko 11, sivu 157).

pituus on keskimäärin 10 sanaa. Simultaanisesti tulkatut jaksot ovat huomattavasti pidempiä kuin konsekutiivisesti tulkatut, kun taas K-T-V-T rakenteesta poikkeavat puheenvuorot ovat tavallisesti lyhyitä, muutaman sanan pituisia.

Tulkattavan puheenvuoron pituuden suhteen on tulkkien välillä eroja. Neljä kuudesta tulkista tulkkaa konsekutiivisesti keskimäärin noin 11–12 sanan pituisia jaksoja. Kaksi muuta tulkkia erottuu voimakkaasti tulkattujen jaksosten pituuksien suhteen. Yksi heistä tulkkaa alle 6 sanan pituisia ja toinen keskimäärin noin 19 sanan pituisia jaksoja.

On etsitty säännönmukaisuutta päällekkäispuhunnan kautta tapahtuvan puhujavaihdon ja tulkattavan puheenvuoron pituuden välille. Tarkkailtiin ainoastaan selkeitä puhevuorossa olevan henkilön puheen keskeytyksiä, jolloin vuoron ottava henkilö aloittaa puheensa ensimmäisen puhujan olleessa äänessä. Koska tässä tutkimuksessa ei tarkkailtu non-verbaalisten keinojen käyttöä vuoron vaihdossa, ei pystytä varmuudella sanomaan jokaisen vaihdon osalta, millä tavalla se tapahtui. Tämän aineiston pohjalta ei voida tehdä tyhjentäviä päätelmiä siitä, kuinka paljon tulkki on vaikuttanut vuoron pituuteen vaan voidaan esitellä vain tapaukset, joissa vaihto on tapahtunut päällekkäispuhunnan kautta ja näin tulkin vaikutus on ollut selkeästi havaittavissa. Voidaan sanoa, että tulkit I6 ja I1 eivät pyri ottamaan tulkkausvuoroa ennen kuin primääripuhuja antaa siihen tilaisuuden, kun taas tulkit I3 ja I4 keskeyttävät tulkattavan henkilön useasti ja näin mahdollisesti vaikuttavat tulkattavan jakson pituuteen ainakin jossakin määrin. Näitä tuloksia voidaan pitää vain suuntaa-antavina.

4.4 Kausaalianalyysi

Tämän tutkimuksen päähypoteesina on olettamus, että tulkattavan vuoron pituus vaikuttaa tulkkauksen tarkkuuteen niin, että tulkattavan jakson pidentyessä tulkkauksen tarkkuus laskee. Kuten kappaleessa 2 selvitettiin, puheenvuoron pituuden ja tarkkuuden välisen yhteyden todentamiseksi tehdään kausaalianalyysi. Vuoron pituus, poisto ja implikointi ovat kaikki suhteasteikolla mitattuja jatkuvia muuttujia, mikä mahdollistaa tulomomenttikorrelaatiokertoimien käytön. Vuoron pituus on laskettu sanoissa. Muuttujat kvanttien poisto ja implikointi ilmoittavat prosenteissa poistettujen tai implikoitujen kvanttien osuuden vastaavasta LK:ssä vuorossa olleista.

Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerroin (r) on mittausyksikön suuruusluokasta riippumaton tunnusluku, joka mahdollistaa eri suuruusluokkaa olevien muuttujaparien kovarianssien vertailun (Nummenmaa 2004: 267). Korrelaatiokerroin vaihtelee $-1:n$ ja $1:n$ välillä. Yksiselitteisiä korrelaatiokertoimien tulkintaohjeita ei ole. Yleisesti ± 1 :tä lähellä olevat luvut osoittavat selkeästi lineaarisen yhteyden olemassa-

oloa ja lähellä nollaa oleva arvo osoittaa sitä, ettei muuttujien välillä ole havaittavissa lineaarista yhteyttä. (Nummenmaa 2004: 267–268.) Nummenmaa (2004: 278) antaa seuraavat tulkintaohjeet:

- R = ± 1 Muuttujien välillä on täysin lineaarinen yhteys;
- R ≈ ± 0,9 Muuttujien välillä on voimakas lineaarinen yhteys;
- R ≈ ± 0,7 Muuttujien välillä on melko voimakas lineaarinen yhteys;
- R ≈ ± 0,5 Muuttujien välillä on keskinkertainen lineaarinen yhteys;
- R ≈ ± 0,3 Muuttujien välillä on heikko lineaarinen yhteys;
- R = ± 0,0 Muuttujien välillä ei ole lineaarista yhteyttä.

Toisaalta Nummenmaa (2004: 278) toteaa itsekin, että yllä mainitut yhteydet perustuvat ainoastaan matemaattisiin lukuihin ja käytännön tutkimuksessa voidaan pitää 0,5:n suuruista korrelaatiokerrointa ”osoituksena voimakkaasta muuttujien välisestä yhteydestä” (Nummenmaa 2004: 278). Tilastotieteilijöiden vähäisiksi tulkitsemat korrelaatiot ovat kuitenkin merkittäviä ihmistieteessä. Syynä siihen on se, että ihmisen toimintaan liittyvä todellisuus on hyvin kompleksinen eikä ihmisen toimintaa voida selittää yhden tekijän avulla. Esimerkiksi *yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa 0,20–0,40:n korrelaatiota pidetään selvänä ja vahvana yhteyden olemassaolon osoituksena*. Ihmistieteessä käytännössä katsotaan, että suuret korrelaatiot ovat mahdollisia vain sisällöltään hyvin lähellä toisiansa olevien ilmiöiden välillä. (Jokivuori & Hietala 2007: 37–38.)

Tilastolliseen merkitsevyyteen viittaava p -arvo (p) osoittaa, onko korrelaatio todellinen vai johtuuko se sattumasta. Testin nollahypoteesi on, ettei korrelaatiota esiinny. Luku p viittaa riippumattomuushypoteesin hylkäämisen riskiin. Jos korrelaation arvo on suurempi tai yhtä suuri kuin kriittinen arvo, nollahypoteesi hylätään. Tilastollisen merkitsevyyden kriittisenä rajana pidetään 0,05, eli jos $p < 0.005$ niin korrelaatio poikkeaa tilastollisesti nollasta. (ks. esim. Metsämuuronen 2000: 53–54.) SPSS merkitsee automaattisesti tilastollisesti merkitsevät korrelaatiot asteriskilla (*).

Kattavuuden ja tarkkuuden korrelaatioanalyysit suoritetaan erikseen. Tarkkuutta koskevassa analyysissä rajataan pois ne vuorot, jotka jäivät kokonaan välittämättä toiseen kieleen. Tässä tutkimuksessa tarkkaillaan PV:n pituuden vaikutusta konseptiivisesti tulkattuun, joten kausaalianalyysistä rajataan pois simultaanisesti tulkatut vuorot. Käsiteltävien havaintoyksiköiden määrä on 1 182⁸⁰. Yksiköiden määrä on myös taulukon 14 viimeisellä rivillä suluissa.

⁸⁰ Kaikista tulkkausyksiköistä on vähennetty simultaanisesti tulkatut ja tulkkamatta jätetyt (OMturn).

4.4.1 Tulkattavan puheenvuoron pituudesta riippumattomat muutokset

Taulukkoon 14 on koottu korrelaatioanalyysin arvot niiden tarkkuuden osaluokkien/tekijöiden osalta, jotka eivät korreloi tulkattavan puheenvuoron pituuden kanssa. Taulukon kolmannella rivillä ovat Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerrointen arvot ja kolmannella rivillä on merkitsevyytensä osoittava p-luku. Viimeisellä rivillä on havaintojen määrä. Tulokset osoittavat selkeästi, että tulkattavan puheenvuoron pituus ei ole yhteydessä pragmaattisen aineksen, kuten vuorovaikutukseen liittyvien elementtien (DISC) ($r=-0,017$, $p=0,747$), toistojen (REPEAT) ($r=-0,000$, $p=0,998$) ja itsekorjauksien (CORR) ($r=-0,102$, $p=0,420$) sekä toistetun informaation (INFtautol) ($r=-0,029$, $p=0,727$) tai toistetun modaalisuuden merkityksen (MODtautol) ($r=-0,040$, $p=0,768$) poistoihin. Tulkattavan puheenvuoron pituus ei myöskään korreloi avaininformaation ($r=0,021$, $p=0,504$), modaalisuuden aineksen ($r=0,049$, $p=0,234$) tai loogisen yhteyden (Conj) ($r=0,003$, $p=0,932$) implikoinnin kanssa. Lisä- ja tarkentavan informaation implikointi näyttää olevan heikossa positiivisessa yhteydessä ($r=0,104$, $p=0,014$) PV:n pituuteen, ja tätä yhteyttä käsitellään alaluvussa *Kvanttien implikointi* (sivut 172).

Taulukko 14. Korrelaation arvot: tulkattavan PV:n pituuden yhteys pragmaattisten aineksen ja informaation tai modaalisuuden poistoihin sekä informaation, modaalisuuden ja loogisen yhteyden implikointiin

	Poistot					Implikointi			
	DISC	REPEAT	CORR	INFtautol	MODtautol	INFkey	INFdetail	MOD	Conj
Pearson Correlation	-0,017	-0,000	0,102	-0,029	-0,040	0,021	0,104	0,049	0,003
Signification (2-tailed)	0,747	0,998	0,420	0,727	0,768	0,504	0,014	0,234	0,932
N	374 (1182)	298 (1182)	65 (1182)	152 (1182)	58 (1182)	1059 (1182)	563 (1182)	598 (1182)	667 (1182)

Kvanttien poistot: syynä funktio

1) *Pragmaattisen aineksen poisto.* Korrelaatioanalyysin tulokset osoittavat, että tulkittavan vuoron pituus ei vaikuta pragmaattisten kvanttien ja toistetun informaation tai modaalisen aineksen poistoihin⁸¹.

Analysissa on havaittu, että suurin osa pragmaattiseksi ainekseksi luokitelluista yksiköistä poistetaan tulkauksessa. Vastaavaa tendenssiä havaitsee Hale (1997: 47), jonka mukaan tulkauksessa tavallisesti poistetaan täyteäänähdykset (fillers), epärointi (hesitations), toistot (repetitions) ja itsekorjaukset (backtracking). Hale (1997) ei kuitenkaan esitä kvantitatiivista dataa väitteensä tueksi. Taulukossa 15 on esitetty tutkimusaineistossa esiintyvien pragmaattisten kvanttien määrät ja poistot. Kuten taulukosta näkyy, tulkauksessa poistetaan lähes 80 % keskustelun ylläpitämiseen liittyvistä elementeistä (DISC), yli 80 % kaikista toistoista (REPEAT) ja 90 % kaikista primääripuhujan itsekorjauksista (CORR). Pragmaattista ainesta poistavat kaikki tulkit.

Taulukko 15. Pragmaattisten yksiköiden määrät ja niiden poistot eri tulkien suoristuksessa

	DISC (kpl)	OMISSION:disc (kpl)	OMISSION:disc (%)	REPEAT (kpl)	OMISSION:repeat (kpl)	OMISSION:repeat (%)	CORR (kpl)	OMISSION:corr (kpl)	OMISSION:corr (%)	DISC, REPEAT, CORR YHT (kpl)	OMISSIONS YHT. (kpl)	OMISSIONS YHT (%)
I1	63	50	79%	53	46	87%	15	13	87%	131	109	83%
I2	112	97	87%	73	60	82%	21	17	81%	206	174	84%
I3	88	76	86%	84	78	93%	9	9	100%	181	163	90%
I4	181	124	69%	130	104	80%	9	8	89%	320	236	74%
I5	34	28	82%	80	65	81%	3	3	100%	117	96	82%
I6	55	45	82%	50	40	80%	15	15	100%	120	100	83%
YHT	533	420	79%	470	393	84%	72	65	90%	1075	878	82%

Jos pragmaattiseksi ainekseksi luokiteltuja yksiköitä ei välitetä systemaattisesti ja tulkittavan vuoron pituudesta riippumatta, poisjättämisen syynä voi olla näitä yksiköitä yhdistävä tekijä. Pragmaattiseksi ainekseksi on luokiteltu puheen tuottamiseen, keskustelun ylläpitämiseen tai vuorovaikutukseen liittyvät ilmiöt (ks. alaluku

⁸¹ Kvanttien koodauksesta tarkemmin ks. alaluku 4.2.3 *Koodaus*.

4.2.3 Koodaus). Toisin sanoen näiden puheen elementtien funktio liittyy keskustelun rakentamiseen, ne eivät varsinaisesti välitä informaatiota. Näin ollen *tulkkauksessa ei tavallisesti välitetä puheen tuottamiseen, keskustelun ylläpitämiseen tai vuorovaikutukseen liittyviä lähtöviestinnän elementtejä, jotka eivät välitä informaatiota.*

2) *Toistetun informaation ja toistettujen modaalisten merkitysten poistot: syynä funktio.* Tilastollisen analyysin tulokset osoittavat, että puheenvuoron pituus ei korreloi toistetun informaation ja toistetun modaalisen merkityksen poistojen kanssa (ks. taulukko 14, sivu 169). Lähemmästä tarkastelusta käy ilmi, että suurin osa toistetusta informaatiosta (69 %) ja modaalisista merkityksistä (76 %) jää välittämättä toiseen kieleen. Taulukkoon 16 on koottu toistetun informaation ja toistetun modaalisen merkityksen kvanttien määrät ja niiden välittäminen eri tulkkien suorituksissa. Taulukosta huomaa, että huomattavan suuri määrä toistoista jää välittämättä toiseen kieleen, vaikka eri tulkkien suorituksista löytyykin jonkin verran eroja. Esimerkiksi tulkki I3 poistaa toistettua informaatiota huomattavasti vähemmän (41 %) kuin muut tulkit. Mahdollisesti löytyy eroja myös eri osallistujien puhetaivoissa, kun taulukossa 16 on havaittavissa suuria eroja lähdeviestinnän toistetun aineksen määrissä. Esimerkiksi tulkin I5 tulkkaamassa lähdeviestinnässä on äärimmäisen vähän toistoja (5 kpl informaation ja 3 kpl modaalisen aineksen kvantteja). Tämän tutkimuksen puitteissa ei kuitenkaan pystytä analysoimaan näitä eroavuuksia tarkemmin, mutta tulkkaussuoritusten välisistä eroista huolimatta voidaan arvella, että näiden yksiköiden tulkkaamatta jättämisen syy on niiden funktio, tehtävä viestinnässä.

Taulukko 16. Toistettujen informaation ja modaalisuuden yksiköiden määrät ja niiden poistot eri tulkkien suorituksessa

	INF _{tautol}	OMISSION INF _{tautol} (kpl)	OMISSION INF _{tautol} (%)	MOD _{tautol}	OMISSION MOD _{tautol} (kpl)	OMISSION MOD _{tautol} (%)
I1	25	19	76%	14	11	79%
I2	51	29	57%	10	6	60%
I3	34	14	41%	6	3	50%
I4	65	54	83%	44	39	89%
I5	5	5	100%	3	2	67%
I6	24	19	79%	7	3	43%
YHT.	204	140	69%	84	64	76%

Toistot eivät sisällä ainutlaatuista informaatiota tai modaalista merkitystä samalla tavalla kuin pragmaattiset kvantit, ja niitä jätetään tulkkaamatta nimenomaan tästä syystä. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että *tulkit pyrkivät välittämään vain ainutlaatuista informaatiota ja riippumatta tulkattavan puheenvuoron pituudesta jättävät muun aineksen pääasiallisesti huomiotta.*

Kvanttien implikointi

Korrelaatioanalyysin tulokset osoittavat, että avaininformaation, modaalisen aineksen ja loogisen yhteyden implikointi ei ole yhteydessä tulkattavan vuoron pituuden kanssa ja lisä- ja tarkentavan informaation implikoinnilla on heikko yhteys PV:n pituuden kanssa (ks. taulukko 14, sivu 169). Implikoinnilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sellaista tulkkauksessa tapahtuvaa muutosta, jossa lähdeviestissä selkeästi ilmaistun informaation, modaalisuuden tai loogisen yhteyden rakenteet poistuvat tulkkauksessa niin, että informaatio ja modaaliset ja loogiset merkitykset ovat kuitenkin ymmärrettävissä kontekstin ja taustatietojen perusteella (ks. alaluku 4.2.3 *Koodaus*). Kyseessä ei siis ole tiedon poistaminen.

Implikaatio ilmiönä ei ole kovin laaja. Keskimäärin avaininformaation kvantteja implikoidaan 6 % ja modaalisia kvantteja 4 % kaikista vastaavista yksiköistä. Loogisen yhteyden ilmaisimia poistetaan herkemmin (9 %) kuin informaation tai modaalisen merkityksen pintarakenteita. (Ks. taulukko 17.)

Taulukko 17. Avaininformaation, modaalisuuden ja loogisen yhteyden yksiköiden määrät ja niiden implikoinnin määrä ja osuus

INF key			MOD			CONJ			YHTEENSÄ INF key, MOD, CONJ (kpl)	YHTEENSÄ IMPLI- CATION (kpl)	YHTEENSÄ IMPLI- CATION (%)
INF key	IMPL INF key (kpl)	IMPL INF key (%)	MOD	IMPL MOD (kpl)	IMPL MOD (%)	CONJ (kpl)	IMPL CONJ (kpl)	IMPL CONJ (%)			
1884	111	6 %	1073	40	4 %	1418	128	9 %	4375	279	6 %

Tutkimuksen päähypoteesi olettaa, että LK:n ainesta poistuu tulkkauksessa, koska tulkin muistikapasiteetti on rajallinen ja liian pitkät tulkattavat jaksot rasittavat tulkin työmuistia niin, että aiheuttavat poistoja. Tutkimus osoittaa, että *PV:n pituus ja vastaavasti sen aiheuttama tulkin muistin kuormitus ei ole yhteydessä implikointiin eikä siis ole sen syytä.*

Kokonaisten puheenvuorojen poisto ja puheenvuorojen pituus: näennäisyhteys

Poistettuja kokonaisia puheenvuoroja kuvaava muuttuja on laatuasteikkoinen, mikä rajoittaa tulomomenttikorrelaatiokertoimien käyttöä. Kokonaisten puheenvuorojen poistojen ja pituuden välisen korrelaatioanalyysin mahdollistamiseksi PV:n poisto - muuttujasta rakennetaan ns. dami-muuttuja, joka saa kaksi arvoa '0' = PV on tulkattu ja '1' = PV on tulkkaamatta. Tulokset osoittavat, että PV:n pituus ja kattavuus korreloivat keskenään ($r=-0,284$, $p<0,001$). Korrelaatiokerroin on negatiivinen, mikä tarkoittaa, että puheenvuoron pituuden kasvaessa yhä vähemmän kokonaisia puheenvuoroja jää tulkkaamatta.

Taulukko 18. PV:n pituuden ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen välinen korrelaatio

	PV:n pituus / PV:n poisto (dami)
Pearson Correlation	-0,284
Signification (2-tailed)	0,000
N	1583 (1586)

Sen testaamiseksi, vaikuttaako lähdevuoron tarkoitus eli funktio PV:n pituuden ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen väliseen yhteyteen, lähdevuoron funktioita kuvaava luokittelumuuttuja on koodattu uudelleen niin, että muuttujassa on kaksi luokkaa. Kuulustelulle ominaiset kysymykset ja vastaukset (QUESTION/ANSWER) ovat saaneet arvon '0' ja tästä perustyyppistä poikkeavat eli ne, joiden funktiona ei ole esittää kysymystä tai vastata kysymykseen, ovat saaneet arvon '1'. Korrelaatiotestin tulokset on koottu taulukkoon 19, jonka toisessa sarakkeessa on esitetty PV:n funktion ja PV:n poisto yhteisvaihtelua kuvaavat arvot ja kolmannessa PV:n funktion ja PV:n pituuden yhteisvaihtelua kuvaavat arvot. Taulukosta on havaittavissa, että PV:n funktio on samansuuntaisesti yhteydessä sekä PV:n pituuteen ($r=-0,264$, $p<0,001$) että PV:n poistoihin ($r=-0,763$, $p<0,001$). Lisäksi PV:n funktion ja PV:n poistamisen välinen suhde osoittautuu erittäin voimakkaaksi.

Taulukko 19. Lähdevuoron funktion korrelaatio PV:n pituuden ja kokonaisen puheenvuorojen poistojen kanssa

	PV:n funktio (dami) / PV:n poisto (dami)	PV:n funktio (dami) / PV:n pituus
Pearson Correlation	-0,763	-0,264
Signification (2-tailed)	0,000	0,000
N	1583 (1586)	1583 (1586)

Seuraavaksi lasketaan vuoron pituuden ja PV:n poiston osittaiskorrelaatio, jossa PV:n funktion vaikutus vakioidaan. Testin tulokset ovat taulukossa 20. Kun PV:n pituuden ja PV:n poiston välistä yhteyttä tarkastellaan niin, että PV:n funktio on vakioitu, alkuperäismuuttujien välinen korrelaatio pienenee olennaisesti -0,284:stä -0,129:ään. Tämä tarkoittaa, että lähdevuoron funktion tuottama lisä käsittää yli puolet alkuperäisten muuttujien korrelaatiosta. Näin ollen siis *ensin havaittu negatiivinen PV:n pituuden ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen korrelaatio suurimalta osin selittyy PV:n funktion tuottamaksi näennäisyhteydeksi.*

Taulukko 20. PV:n pituuden ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen välinen osittaiskorrelaatio, jossa PV:n funktio on vakioitu

	PV:n pituus / PV:n poisto (dami)
Pearson Correlation	-0,129
Signification (2-tailed)	0,000
N	1583 (1586)

PV:n funktion ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen välinen korrelaatio ($r=-0,763$, $p<0,001$) näyttää olevan paljon voimakkaampi kuin PV:n pituuden ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen osittaiskorrelaatio ($r=-0,129$, $p<0,001$). Seuraavaksi tarkastellaan tulkattavan PV:n funktion ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen välistä yhteyttä tarkemmin. Kokonaisten puheenvuorojen poistoja kuvastava muuttuja (OMturn) on selitettävä muuttuja. Sillä on kaksi arvoa: 'puheenvuoro tulkattu' tai 'puheenvuoro tulkkaamatta'. Puheenvuoron ominaisuudet on koodattu muuttujaan *Muita TY:n ominaisuuksia*. Tämä selittävä muuttuja kuvaa puheenvuoron funktiota ja se on luokittelumuuttuja (laatuasteikoinen/kategorinen muuttuja).

Tarkasteltaessa PV:n pituuden yhteyksiä tarkkuuteen käytetään Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerrointa. PV:n funktiota kuvastava muuttuja on kuitenkin laatuasteikoinen, mikä estää tulomomenttikorrelaatiokertoimen käytön. Luokittelumuuttujien välisten yhteyksien tutkimuskeinona käytetään ristiintaulukointia ja tilastolliseksi analyysimenetelmäksi sopivat Khiin neliö (Chi-square, symbolina käytetään χ^2) sekä kontingenssi- (Contingency Coefficient, merkitään isolla C – kirjaimella) ja Phi- (Phi, symbolina ϕ -kirjain) -kertoimet. (ks. esim. Metsämuuronen 2000: 51–52; Nummenmaa 2004: 293–296.) Kun Khiin neliön testin avulla tarkastellaan, onko kaksi kategorista muuttujaa yhteydessä toisiinsa, menetelmästä käytetään nimitystä χ^2 -riippumattomuustesti. Sitä pidetään laatuasteikkoisen muuttujan korrelaatiokertoimeen verrattavissa olevana (Nummenmaa 2004: 293).

Analysia varten puheenvuorojen funktiot koodattiin uudelleen neljään luokkaan CONV/UNDERSTAND, JUST/RECEIPT, PROCEDURE sekä QUESTION/ANSWER. Arvon CONV/UNDERSTAND saivat kaikki samaa kieltä puhuvien primääripuhujien välillä tapahtuvat keskustelut (on koodattu CONV alkuperäisessä *Muita TY:n ominaisuuksia* -muuttujassa) ja tulkin ja primääripuhujien

väliset dialogit (UNDERSTAND). Primääripuhujan omaa edellistä vuoroaan tarkentavat repliikit (JUST) ja edellistä puheenvuoroa tai tulkkausta kuittaavat (RECEIPT) repliikit yhdistettiin luokkaan JUST/RECEIPT. Prosessuaaliset repliikit saivat oman luokkansa PROCEDURE. Toisin sanoen kuulustelun perustyyppistä poikkeavat vuorot yhdistettiin kolmeen luokkaan CONV/UNDERSTAND, JUST/RECEIPT ja PROCEDURE. Kuulustelulle ominaiset kysymykset ja vastaukset kuuluvat luokkaan QUESTION/ANSWER.

Kokonaisten puheenvuorojen poistojen ja puheenvuoron funktion välillä on havaittu selkeää yhteyttä. Suurin osa kuulustelun perustyyppistä funktionaalisesti poikkeavista vuoroista jää tulkkaamatta, kun kuulustelulle ominaiset kysymykset ja vastaukset enimmäkseen tulkataan. Ristitaulukossa 21 on esitetty neljä PV:n funktionaalista luokkaa sekä tulkattujen ja ei-tulkattujen puheenvuorojen osuudet luokittain. Taulukosta on helposti havaittavissa, että tulkkaamatta on jätetty 73 % kaikista samaa kieltä puhuvien primääripuhujien välillä tapahtuvista keskusteluista ja tulkin ja primääripuhujien välisistä dialogeista (CONV ja UNDERSTAND luokka), 78 % kaikista prosessuaalisista puheenvuoroista (PROCEDURE) ja peräti 94 % primääripuhujan omaa edellistä vuoroaan tarkentavista ja edellistä puheenvuoroa tai tulkkausta kuittaavista repliikeistä (JUST/RECEIPT).

Toisaalta tavallisesti tulkataan puheenvuorot, jotka ovat kuulustelulle tavanomaista kuulustelijan kysymys tai kuulusteltavan vastaus -tyyppiä (QUESTION/ANSWER). Tämäntyyppisistä vuoroista on jäänyt tulkkaamatta ainoastaan 3 %.

Taulukon 21 kahdella viimeisellä rivillä on tilastollisten testien arvot. Khiin nelion testin⁸² arvot viittaavat voimakkaaseen puheenvuoron ominaisuuden ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen väliseen yhteyteen. Muuttujan *PV:n poisto* jakaumat poikkeavat toisistaan voimakkaasti erityyppisillä puheenvuorojen luokilla ($\chi^2(3) = 932, p < 0,001$)⁸³. Riippuvuuden *Phi* ja *Contingency* -kertoimet⁸⁴ myös viittaavat vahvan yhteyden voimassaoloon ($C = 0,609, p < 0,001$ ja $\varphi = 0,767, p = p < 0,001$).

⁸² Ristiintaulukoille soveltuva tilastollisen merkitsevyyden testausmenetelmä on ns. Khiin nelion testi. Khiin nelion testi testaa ovatko muuttujat toisistaan riippumattomia. Tilastollisen merkitsevyyden kriittisenä rajana pidetään 0,05, eli jos $p < 0,005$ niin korrelaatio poikkeaa tilastollisesti nollasta. (ks. esim. Metsämuuronen 2000: 53–54.) Eli kun tässä tutkimuksessa väitetään, että muuttujat riippuvat toisistaan, niin päätelmä on oikea alle 0,1 % riskillä.

⁸³ Khi-nelion kriittinen arvo 3:n vapausasteella on 16,2660 (tarkastettu χ^2 -jakaumaan liittyvät kriittiset arvot taulukosta ks. Nummenmaa 2004: 385).

⁸⁴ *Phi* ja *Contingency* -kertoimet ovat Khiin nelion johdannaisia ja niiden merkitsevyydestestauksessa on käytetty Khiin nelion p -arvoa (Metsämuuronen 2000: 54). Korrelaatiokerroin vaihtelee -1 ja 1 välillä ja yleisesti ± 1 lähellä olevat luvut osoittavat selkeästi lineaarisen yhteyden olemassaoloon.

Taulukko 21. Funktionaalisesti erilaisten puheenvuorojen tulkkaus ja poistot (puheenvuoro tulkattu/ei-tulkattu) %

Puheenvuoron ominaisuus	Puheenvuoro tulkattu	Puheenvuoroa ei tulkattu	
CONV ja UNDERSTAND	27	73	1000
PROCEDURE	22	78	100
JUST ja RECEIPT	6	94	100
QUESTION or ANSWER	97	3	100
Khiin neliö	$\chi^2=932$, vapausaste=3; $p<0,001$		
Kontingenssi- ja Phi kertoimet	$C=0,609$, $p<0,01$ ja $\varphi=0,767$, $p<0,001$		

On siis todettu, että tulkkauksen kattavuus on hyvin erilainen tavanomaisten kysymysten/vastausten osalta ja niiden puheenvuorojen osalta, joiden funktiona on muu kuin kuulustelijan kysymysten esittäminen ja niihin vastaaminen. Ennen kuin tehdään päätelmiä kahden ilmiön välisestä kausaalisuussuhteesta, on tarkistettava, vaikuttaako jokin muu tekijä tähän yhteyteen. Analyysia varten selittävän PV:n luokittelumuuttuja uudelleenkoodattiin niin, että muuttujassa on kaksi luokkaa: kuulustelulle ominaiset kysymykset ja vastaukset kuuluvat luokkaan QUESTION/ANSWER ja tästä perustyyppistä poikkeavat kuuluvat luokkaan DIVERGENT FUNCTION.

Alaluvussa 4.1 *Tarkkuuteen vaikuttavat tekijät ja tutkimusasetelma* kuvailtiin, mitkä tekijät saattavat vaikuttaa PV:n funktioon ja/tai tarkkuuteen. Seuraavaksi tarkastellaan, vaikuttaako todettuun PV:n funktion ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen väliseen yhteyteen jokin yksittäisen tulkin ominaisuus. Kuten taulukosta 22 huomaa, PV:n funktion vaikutus kokonaisten puheenvuorojen poistoihin jää samansuuntaiseksi kaikkien tulkkien suorituksissa. Puheenvuoron ominaisuuden ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen väliseen voimakkaaseen yhteyteen viittaavat myös Khiin neliön testin sekä *Phi*- ja *Contingency* -kertoimien arvot (ks. taulukon kahta viimeistä riviä). Kaikkien tulkkien suorituksien kohdalla Khiin testin arvot ovat huomattavasti raja-arvoa (kriittinen arvo 10,8274 (vapausaste=1; $p<0,001$) ks. Nummenmaa 2004: 385) korkeampia. *Phi*- ja *Contingency* -kertoimien arvot myös viittaavat vahvan yhteyden voimassaoloon ($C=0,550-0,622$, $p<0,001$ ja $\varphi=0,659-0,794$, $p<0,001$).

Taulukko 22. Kuulustelulle ominaisten kysymysten/vastausten ja perustyyppistä poikkeavien vuorojen tulkkaukattavuus tulkeittain

Tulkki		I1		I2		I3		I4		I5		I6	
		PV tulkattu	PV ei tulkattu	PV tulkattu	PV ei tulkattu	PV tulkattu	PV ei tulkattu	PV tulkattu	PV ei tulkattu	PV tulkattu	PV ei tulkattu	PV tulkattu	PV ei tulkattu
QUESTION or ANSWER	%	99	1	98	2	95	5	94	6	97	3	99	1
	kpl	173	2	214	5	319	16	236	14	98	3	135	1
DIVERGENT FUNCTION	%	36	64	26	74	22	78	19	81	18	82	48	52
	kpl	12	21	9	25	21	73	31	133	3	14	12	13
Khiin neliö		$\chi^2=110,2$ vapausaste=1; $p<0,001$		$\chi^2=142,9$ vapausaste=1; $p<0,001$		$\chi^2=237,1$ vapausaste=1; $p<0,001$		$\chi^2=246,5$ vapausaste=1; $p<0,001$		$\chi^2=74,3$ vapausaste=1; $p<0,001$		$\chi^2=69,9$ vapausaste=1; $p<0,001$	
Kontingenssi- ja Phi ker- toimet		$C=0,589$, $p<0,01$ ja $\varphi=0,728$, $p<0,001$		$C=0,601$, $p<0,001$ ja $\varphi=0,752$, $p<0,001$		$C=0,597$, $p<0,01$ ja $\varphi=0,743$, $p<0,001$		$C=0,611$, $p<0,001$ ja $\varphi=0,772$, $p<0,001$		$C=0,622$, $p<0,001$ ja $\varphi=0,794$, $p<0,001$		$C=0,550$, $p<0,01$ ja $\varphi=0,659$, $p<0,001$	

Tulkkien suorituksissa löytyy kuitenkin vähäisiä eroja. Tulkit I1 ja I6 jättävät tulkkaukatta kuulustelulle tyypillisiä kuulustelijan kysymyksiä tai kuulusteltavan vastauksia äärimmäisen harvoin (1 %), kun taas esimerkiksi tulkki I4 jättää vastaavasti tulkkaukatta 6 %. Samat kaksi tulkkiä välittävät funktionaalisesti päätyypistä poikkeavia vuoroja huolellisemmin kuin muut tulkit. Tulkki I1 tulkkaukatta 36 % ja tulkki I6 lähes puolet (48 %) tähän luokkaan kuuluvista vuoroista, kun muilla tulkeilla vastaavat osuudet ovat 18–22 %. (ks. taulukko 22.) Näin ollen voidaan todeta, että *PV:n funktion vaikutus kokonaisten puheenvuorojen poistoihin säilyy kaikkien tulkkeiden suorituksissa, vaikka yksittäisten tulkkeiden erityispiirteet, strategiat tai ratkaisut saattavatkin jonkin verran vaikuttaa kokonaisten puheenvuorojen poistoihin.*

Tarkastelen seuraavaksi, vaikuttaako tulkkauksen kielisuunta kokonaisten puheenvuorojen poistoihin. Muuttujassa *Tulkkaukassuunta* on kolme arvoa. Ensinnäkin tulkkaukasta tapahtuu B-työkielestä A-työkieleen ja A:sta B:hen, mutta sen lisäksi tulkkeiden I1 ja I2 kohdalla A- ja B-työkielten määrittely on hankalaa, joten heidän kohdallaan on arvona A=B. Taulukossa 23 on esitetty tulokset, joista on helposti ha-

vaittavissa, että jakaumat ovat samankaltaisia eri kielisuuntiin suoritettavien tulkkausten kohdalla. Voidaan todeta, että *tulkkauksuunta ei vaikuta PV:n funktion ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen väliseen suhteeseen.*

Taulukko 23. Kuulustelulle ominaisten kysymysten/vastausten ja perustyyppistä poikkeavien vuorojen tulkkauksattavuus eri tulkkauksuunnissa

Tulkkauksuunta	B->A-tyokieli		A->B-tyokieli		A=B tyokielet	
	PV tulkattu	PV ei tulkattu	PV tulkattu	PV ei tulkattu	PV tulkattu	PV ei tulkattu
QUESTION or ANSWER (%/kpl)	95% 410	5% 21	97% 378	3% 13	98% 387	2% 7
DIVERGENT FUNCTION	28% 45	72% 114	16% 22	84% 119	31% 21	69% 46
Khiin neliö	$\chi^2=293,9$ vapausaste=1; $p<0,001$		$\chi^2=365,1$ vapausaste=1; $p<0,001$		$\chi^2=251,7$ vapausaste=1; $p<0,001$	
Kontingenssi- ja Phi kertoimet	$C=,577$, $p<0,001$ ja $\varphi=,706$, $p<0,001$).		$C=638$, $p<0,001$ ja $\varphi=,828$, $p<0,001$).		$C=,594$, $p<0,001$ ja $\varphi=,739$, $p<0,001$).	

Alaluvussa 4.1 *Tarkekuuteen vaikuttavat tekijät ja tutkimusasetelma* on esitetty arvio, että sekä PV:n funktion että kokonaisten puheenvuorojen poistoihin saattavat vaikuttaa monet puhujaan liittyvät ilmiöt. Jakaumien tarkasteleminen eri puhujien kohdalla ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista. Korpuksessa on monta eri puhujaa, ja joidenkin puhujien osallistuminen rajoittuu muutamaan puheenvuoroon. Tämän tutkimuksen puitteissa ei ole ollut mahdollista koodata sellaisia eri puhujiin liittyviä ominaisuuksia kuten esimerkiksi puheen nopeus, joten ei ole myöskään mahdollista ryhmitellä puhujia näiden ominaisuuksien perusteella. Korpuksessa on koodattu tieto, missä roolissa kukin puhuja toimi, minkä ansiosta voidaan tutkia, vaikuttaako primääripuhujan rooli/asema PV:n funktion ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen väliseen suhteeseen.

Primääripuhujan rooli -muuttuja koodattiin uudelleen niin, että se sai kolme arvoa. Luokkaan *juristit* kuuluvat oikeudenkäsitelyyn puheenjohtajat, syyttäjät sekä oikeusavustajat. Syyttäjät ja oikeusavustajat toimivat tavallisesti kuulustelijoina. Luokkaan *vastaajat* kuuluvat vastaajat ovat tavallisesti kuulusteltavia. *Tulkit* muodostavat kolmannen luokan. Tulkit eivät esitä varsinaisen kuulustelun kysymyksiä tai vastauksia, mutta he toimivat ajoittain primääripuhujina esimerkiksi esittäessään kuulustelijalle tai kuulusteltavalle tarkentavia kysymyksiä tai vastatessaan sellaisiin.

Kuten taulukosta 24 huomaa, sama PV:n funktion ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen yhteys vallitsee eri puhujien ryhmissä niin, että kuulustelulle ominaisia kysymyksiä ja vastauksia tulkataan huomattavasti enemmän (97 % kaikista luokkaan kuuluvista vuoroista) kuin funktionaalisesti erilaisia vuoroja (6–40 % kaikista luokkaan kuuluvista vuoroista) (ks. taulukko 24). Primääripuhujien ryhmien välillä löytyy jonkun verran eroa funktionaalisesti päätyypistä poikkeavien vuorojen poistoissa. Tulkit välittävät vastaajien kuulustelun perustyyppistä poikkeavia vuoroja huolellisemmin (tulkattu 40 % kaikista luokkaan kuuluvista vuoroista) kuin juristien vastaavia vuoroja (tulkattu 18 % kaikista luokkaan kuuluvista vuoroista). Omien puheenvuorojen sisältöä tulkit välittävät toiseen kieleen hyvin harvoin (tulkattu 6 % kaikista luokkaan kuuluvista vuoroista). Siis *primääripuhujan rooli vaikuttaa jonkin verran tulkkauksen kokonaisten puheenvuorojen poistoihin*.

Taulukko 24. Kuulustelulle ominaisten kysymysten/vastausten ja perustyyppistä poikkeavien vuorojen tulkkaukettavuus eri puhujien ryhmissä

Osallistujaryhmä	Juristit		Vastaajat		Tulkit	
	PV tulkattu	PV ei tulkattu	PV tulkattu	PV ei tulkattu	PV tulkattu	PV ei tulkattu
QUESTION or ANSWER (%/kpl)	97 % 405	3 % 14	97 % 768	3 % 25	-	-
DIVERGENT FUNCTION (%/kpl)	18 % 24	82 % 111	40 % 61	59 % 91	6% 5	94 % 79
Khiin neliö Kontingenssi- ja Phi kertoimet	<i>Tilastollisia testejä ei voida huomioida, koska muutamassa kohdassa solufrekvenssit jäävät liian alhaiseksi (<5 kpl)</i>					

Viimeisenä tarkastellaan, pysyykö kokonaisten puheenvuorojen poistojen ja PV:n funktion välinen suhde samankaltaisena eri tulkkauksitilanteissa. Aineisto käsittää neljä tulkkauksitilannetta (ks. taulukko 5, sivu 135). Kuten taulukko 25 osoittaa, *PV:n funktion vaikutus kokonaisten puheenvuorojen poistoihin säilyy samansuuntaisena kaikissa tarkasteltavissa tulkkauksitilanteissa*. Puheenvuoron ominaisuuden ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen välisen voimakkaan yhteyden olemassaoloa tukevat myös tilastollisen testin tulokset. Kaikissa tulkkauksitilanteissa Khiin testin arvot ovat huomattavasti raja-arvoa (kriittinen arvo 10,8274 (vapausaste=1; $p < 0,001$) ks. Nummenmaa 2004: 385) korkeampia. *Phi*- ja *Contingency* -kertoimien arvot myös viittaavat vahvan yhteyden voimassaoloon ($C = 0,550 - 0,617$, $p < 0,001$ ja $\varphi = 0,659 - 0,784$, $p = p < 0,001$). Ainoa poikkeava jakauma on ns. perustyyppistä poikkeavien vuorojen tulkkaukettavuudessa huumausainerikoksessa nro 2, jossa kyseisiä vuoroja tulkataan lähes yhtä paljon (48 %) kuin jätetään tulkkaukettaviksi (52 %). Tässä oikeudenkäynnissä toimii yksi ja sama tulkki (I6) ja poikkeava kattavuus saattaa johtua yhtä hyvin kyseisen tulkin erityispiirteistä kuin tulkkauksitilanteen erityislaa-

dustakin sekä myös siitä, että kyseisessä tilanteessa on ylipäänsä hyvin vähän päätyypistä poikkeavia vuoroja.

Taulukko 25. Kuulustelulle ominaisten kysymysten/vastausten ja perustyyppistä poikkeavien vuorojen tulkkauskattavuus eri tulkkaustilanteissa

Tulkkaustilanne	Huumausainerikos 1		Salakuljetus		Pahoinpitely		Huumausainerikos 2	
	PV tulkattu	PV ei tulkattu	PV tulkattu	PV ei tulkattu	PV tulkattu	PV ei tulkattu	PV tulkattu	PV ei tulkattu
QUESTION or ANSWER (%/kpl)	98% 387	2% 7	95% 319	5% 16	95% 334	5% 17	99% 135	1% 1
DIVERGENT FUNCTION	31% 21	69% 46	22% 21	78% 73	18% 34	81% 147	48% 12	52% 13
Khiin neliö	$\chi^2=251,7$ vapausaste=1; $p<0,001$		$\chi^2=237,1$ vapausaste=1; $p<0,001$		$\chi^2=326,6$ vapausaste=1; $p<0,001$		$\chi^2=69,9$ vapausaste=1; $p<0,001$	
Kontingenssi- ja Phi kertoimet	$C=0,594$, $p<0,001$ ja $\varphi=0,739$, $p<0,001$.		$C=0,597$, $p<0,001$ ja $\varphi=0,743$, $p<0,001$.		$C=0,617$, $p<0,001$ ja $\varphi=0,784$, $p<0,001$.		$C=0,550$, $p<0,001$ ja $\varphi=0,659$, $p<0,001$.	

Kuulustelun kysymys-vastaus-perusmallista poikkeavien puheenvuorojen lähitarkastelu näyttää, että kokonaisten puheenvuorojen tulkkaamatta jättäminen on ominaista kaikille ao. puheenvuorojen tulkkauksille. Taulukossa 26 on esitetty perustyyppistä poikkeavien vuorojen tyypit, niiden määrät ja se, kuinka paljon jäi tulkkaamatta jokaisen kohdalla. Kuten taulukosta 26 huomaa, kysymys-vastaus-mallista poikkeavista vuoroista jää välittämättä toiseen kieleen yli 76 %.

Primääripuhujan omaa edellistä vuoroaan tarkentavia repliikkejä (JUST) on korpuksessa vain 6 kpl, joista 4 jäi tulkkaamatta. Huomattavasti enemmän (30 kpl) on puheenvuoroja, joiden tarkoituksena on edellisen puheenvuoron tai tulkkauksen kuittaus (RECEIPT). Näitä puheenvuoroja ei tulkata lainkaan. (ks. Taulukko 26)

Suurimmalta osin jäävät tulkkaamatta myös samaa kieltä puhuvien primääripuhujien väliset keskustelut (CONV). Korpuksessa on 31 tähän kategoriaan kuuluvaa puheenvuoroa, joista 90 % on tulkkaamatta. (ks. Taulukko 26) Myös Jansenin (1995: 26) mukaan tulkki jättää systemaattisesti tulkkaamatta juristien väliset keskustelut. Jättämällä nämä osiot tulkkaamatta tulkki samalla eristää vastaajan oikeusalin tapahtumista (Jansen 1995: 26).

Suurimalta osin jäävät tulkkaamatta myös osallistujien repliikit, joiden funktio on puheenvuorojen jakaminen (PROCEDURE). Puheenjohtajan repliikit (PROCEDURE_1) ja vastaukset niihin (PROCEDURE_2) tulkataan hyvin harvoin (tulkkaamatta on vastaavasti 86 % ja 89 %). Kuulustelijan kuulustelun päättävät repliikit ja esitettyä aineistoa koskevat kehotukset (PROCEDURE_3) tulkataan vähän useammin (tulkkaamatta on 60 %). Näin olleen voidaan todeta, että vieras-kielinen vastaaja jätetään useimmiten epätietoisuuteen siitä, miten puheenvuoroja oikeussalissa jaetaan.

Taulukko 26. K-T-V-T perusrakenteesta poikkeavien puheenvuorojen määrät ja niiden tulkkausaste

Tulkkausvuoron ominaisuus	Total	Puheenvuoro tulkattu		Puheenvuoroa ei tulkattu	
		kpl	%	kpl	%
JUST	6	2	33 %	4	67 %
RECEIPT	30	0	0 %	30	100 %
CONV	31	3	10 %	28	90 %
UNDERSTAND_1	32	16	50 %	16	50 %
UNDERSTAND_2	60	1	2 %	59	98 %
UNDERSTAND_3	48	27	56 %	21	44 %
UNDERSTAND_4	36	14	38 %	23	62 %
UNDERSTAND_5	20	1	5 %	19	95 %
UNDERSTAND_6	2	1	50 %	1	50 %
UNDERSTAND_7	2	1	50 %	1	50 %
UNDERSTAND_8	2	0	0 %	2	100 %
PROCEDURE_1	48	7	14 %	42	86 %
PROCEDURE_2	19	2	11 %	17	89 %
PROCEDURE_3	31	13	40 %	18	60%
YHTEENSÄ	367	88	24 %	281	76 %

Tulkkaamatta jäävät useasti tulkin ja muiden puhujien väliset dialogit tai tällaisten dialogien yksittäiset puheenvuorot.

1) Tulkki tekee tarkentavan kysymyksen (UNDERSTAND_2), jos puhujan puheenvuoro jää hänelle epäselväksi (koodattu UNDERSTAND_1). Primääripuhuja vastaa tulkin kysymykseen (UNDERSTAND_3). Tulkki ei tavallisesti välitä kieltä osaamattomille osapuolille oman tarkentavan kysymyksensä syytä ja sisältöä. Lähes kaikki (98 %) tulkin tarkentavat kysymykset jäävät ao. kieltä osaamattomien osallistujien ulottumattomiin (ks. taulukko 26). Vain yhden kerran tulkki kertoo kuulijoille, mitä hän yritti selvittää: tulkki I2 selvittää lyhyesti läsnä oleville henkilöille keskustelun syyn näin: *se on vaikeata venäjäksi ymmärtää mikä se on todellisuudessa* (Tulkkaus T_1).

Puolet (50 %) tulkille epäselväksi tai osittain epäselväksi jääneistä primääripuhujan repliikeistä (UNDERSTAND_1) jää tulkkaamatta, kuten esimerkissä 10. Näin

ao. kieltä osaamattomien henkilöiden on mahdotonta tietää, mikä seikka on aiheuttanut tulkin kysymykset. Myös vastaajan vastaus (UNDERSTAND_3) jää monesti (44 %) tulkkaamatta, varsinkin jos vastaus on laaja ja seikkaperäinen. (Ks. taulukko 26.)

Esimerkissä 10 esitetty tapaus on lyhyt ja sinänsä harmiton esimerkki siitä, kuinka primääripuhuja ja tulkki käyvät kahdenkeskeistä keskustelua samalla jättäen tietämättömyyteen keskustelun sisällöstä kaikki ne, jotka eivät hallitse keskustelun kieltä. Nähdäkseni tulkin kysymys on tässä tapauksessa tarpeellinen ja edistää tulkkauksen ja keskustelun sujuvuutta. Tulkkille pitäisi olla sallittua keskeyttää puhuja esimerkiksi tehdäkseen selventävän kysymyksen, pyytääkseen puhumaan kovemmin tai käyttämään lyhyempiä lauseita/puheenvuoroja (Jansen 1995: 18).

Tutkimusaineistossa löytyy kuitenkin esimerkkejä, joissa ei tulkin tarkentaville kysymyksille näyttäisi olevan tarvetta. Niissä tapauksissa tulkki ottaa kuulustelijan roolin ja esittää tarkentavia kysymyksiä omasta aloitteestaan, kuten seuraavassa esimerkissä. Syyttäjä esittää vastaajalle kysymyksen (r. 2), jonka tulkki tulkkaa (r. 3). Vastaaja vastaa kysymykseen (r. 5) ja sitten tulkki esittää omasta aloitteestaan täydentävän kysymyksen (r. 07). Tulkin kysymystä ei voida tässä tapauksessa perustella sillä, että vastaajan vastaus olisi epäselvä tai jotenkin epärelevantti kysymykseen nähden.

Esimerkki 23

- 01 (2.1)
 02 Syyttäjä 3: no niin (.) mitä sitten tavaratal- tavaratalolta eteenpäin tapahtu?
 03 Tulkki 3: = что далее от универмага (0.4) °что° произошло?
 'mitä sitten tavaratalolta mitä tapahtui?'
 04 (1.0)
 05 Vastaaja 5: два человека сели в машину
 'kaksi ihmistä nousivat autoon'
 06 (0.5)
 07 Tulkki 3: °в какую°?
 'millaiseen?'
 08 (0.6)
 09 Vastaaja 5: a? mm?
 10 Tulkki 3: (.) в какую?
 'millaiseen?'
 11 (0.7)
 12 Vastaaja 5: в универмаге (.) в мо- в мою машину.
 'tavaratalolla min- minun autoon'
 13 Tulkki 3: (0.3) e: kaksi henkilöä nousivat tavarotalon luona:: (.) autooni.
 14 (1.0)
 15 Tulkki 3: °кyytiin°

2) Keskustelun sisältö jää kieltä osaamattomien henkilöiden ulottumattomiin myös tulkin ja primääripuhujan välisissä minidialogeissa, jotka tapahtuvat primääripuhujan aloitteesta. Tulkki jättää välittämättä eteenpäin yli puolet (62 %) epäselvyyksistä johtuneista tarkentavista vastaajan kysymyksistä (UNDERSTAND_4). Hän ei myöskään välitä muun henkilön kuin vastaajan esittämiä tarkentavia kysymyksiä (UNDERSTAND_8). (Ks. taulukko 26.) Tulkki vastaa itse tarkentaviin kysymyksiin tai toistaa epäselvyyttä aiheuttaneen repliikin tulkkauksen (UNDERTAND_5), kuten on esimerkissä 26. Se, että tulkki ei välitä jokaista tarkentavaa kysymystä eteenpäin kuulustelun toiselle osapuolelle, mahdollisesti nopeuttaa kuulustelua ja tekee sitä sujuvammaksi. Aina ei kuitenkaan ole täyttä varmuutta siitä, että tulkki osaa vastata kysymykseen oikein, eikä keskustelun toisella osapuolella ole mahdollisuutta kontrolloida tätä minidialogia. Tämä tarkentavan kysymyksen jättäminen välittämättä toiselle kuulustelun osapuolelle saattaa myös hankaloittaa viestintää. Näin tapahtui esimerkissä 26.

Esimerkissä 26 avustajan kysymyksen (r. 02) tulkkauksessa (r. 04) tapahtui virhe, minkä tuloksena kysymyksestä tuli epälooginen. Kyse oli vastaajan kanssa matkustavasta henkilöstä, joka oli koko ajan vastaajan vieressä autossa eikä vastaajalla olisi ollut tarvetta soittaa tälle henkilölle. Näin vastaaja ei ymmärtänytäkään hänelle esitettyä kysymystä ja ilmaisi sen (r.06). Tulkki ei välittänyt kysymystä eteenpäin avustajalle vaan toisti virheellisen tulkkauksen (r. 07). Tämän tuloksena vastaaja ei vastannut (r. 09) avustajan kysymykseen (r. 02) vaan tulkin esittämään versioon (rr. 04, 07). Kun avustaja ei saanutkaan vastausta kysymykseensä, hän ihmetteli hetken (r. 13) ja esitti saman kysymyksen uudelleen muotoillen sen toisella tavalla (r. 13–14). Vasta silloin tulkki huomasi virheensä ja korjasi sen (rr. 15–17) ja avustaja sai lopulta vastauksen kysymykseensä (rr. 19–21).

Esimerkki 24

- 01 (1.5)
 02 Avustaja 3:soittiko NIMI x14 SUK-x8 (0.2) ei (0.6) NIMI x8 SUKUNIMI x8
 03 (1.1)
 04 Tulkki 4: ee:: ЗВОНИЛИ ЛИ ВЫ NIMI x8 (0.2) SUKUNIMI x8
 'soititteko Те NIMI x8 SUKUNIMI x8:lle'
 05 (2.2)
 06 Vastaaja 3: не понял я
 'en ymmärtänyt minä'
 07 Tulkki 4: (.) ЗВОНИЛИ ЛИ ВЫ NIMI x8 (0.3) SUKUNIMI x8
 'soititteko Те NIMI x8 SUKUNIMI x8:lle'
 08 (0.4)
 09 Vastaaja 3: нет (.) она рядом со мной сидела
 'ei hän minun vieressäni on istunut'
 10 (0.4)
 11 Tulkki 4: ei (.) hän istui minun vieressäni

- 12 (0.5)
- 13 Avustaja 3: ai (0.3) ei ? (0.3) °pitänyt si... ° (0.3) e- eli käyttikö NIMI x8 SUKUNIMI
 14 x8 ? näitä puhelimia. (0.5) kun hänellä ei ollut omaa puhelinta mukana.
- 15 Tulkki 4: < тут неправильно ° что что ° применя- (0.2) звонила ли NIMI x8
 'tässä on väärin että että käytt- soittiko NIMI x8
- 16 SUKUNIMI x8 (0.3) эти те- эти (.)пользовалась ли NIMI x8
 SUKUNIMI näitä pu-nämä käyttikö NIMI x8
- 17 SUKUNIMI x8 этими телефонами так у нее собственного ↓ не было.
 SUKUNIMI x8 näitä puhelimia koska hänellä omaa ei ollut'
- 18 (0.2)
- 19 Vastaja 3: аа (.) она пользовалась моими телефонами.
 'kyllä hän käytti minun puhelimet'
- 20 (0.7)
- 21 Tulkki 4: кyllä hän (.) кäytti minun puhelintani.

3) Tulkkauksen johdosta syntyneitä väärinkäsityksiä korjaavia minidialogeja (UNDERSTAND_6 ja UNDERSTAND_7) on korpuksessa vähän (2+2 kpl) (ks. taulukko 26).

Ensin havaittu negatiivinen PV:n pituuden ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen korrelaatio suurimalta osalta selittyy PV:n funktion tuottamaksi näennäisyhteydeksi. Korrelaatioanalyysin tulokset osoittavat PV:n funktion ja kokonaisten puheenvuorojen poistojen välisen voimakkaan yhteyden olemassaolon. Vaikka funktionaalisesti erityyppisten vuorojen poistoihin hieman vaikuttavat PV:n pituus, primääripuhujan rooli tai asema viestintätilanteessa sekä yksitüisten tulkkien tai tulkkaustilanteen erityispiirteet, PV:n funktio vaikuttaa kokonaisten puheenvuorojen poistoihin niin, että kuulustelulle ominaisia kysymyksiä ja vastauksia tulkataan, kun taas suurin osa kuulustelun perustyyppistä funktionaalisesti poikkeavista vuoroista jää tulkkaamatta.

4.4.2 Tulkattavan puheenvuoron pituuteen yhteydessä olevat muutokset

Informaation, modaalisuuden ja loogisen yhteyden poistot

Tarkasteltaessa informaation, modaalisuuden ja loogisen yhteyden poistoja havaitaan, että nämä elementit pääasiallisesti välitetään tulkkauksessa. Taulukon 27 toisessa sarakkeessa on havaittujen yksiköiden määrä konsekutiivisesti tulkatuissa puheenvuoroissa. Kolmannessa ja neljännessä sarakkeessa on vastaavien yksiköiden poisto: ensin kappalemäärät ja sitten prosentteina esiintymistä. Avaininformaatio välitetään kaikista huolellisimmin ja sitä poistetaan ainoastaan 5,4 %. Lisä- ja tarkentavan informaation ja modaalisia kvantteja sekä loogisen yhteyden ilmaisimia

poistetaan huomattavasti useammin, vastaavasti 18 %, 16,6 % ja 17,3 %. (Ks. taulukko 27.)

Taulukko 27. Informaation, modaalisten kvanttien ja loogisen yhteyden osoittimien poistojen määrä konsekutiivisesti tulkatuissa tulkkausyksiköissä

	YHT.	OMISSION (kpl)	OMISSION (%)
INF key	1884	102	5,4 %
INF detail	1130	203	18 %
MOD	1073	178	16,6 %
CONJ	1418	246	17,3 %
YHT:	5505	729	13,2 %

Informaation, modaalisuuden ja loogisen yhteyden poistojen havainnot on koottu liitteessä 3 olevaan taulukkoon. Avaininformaation, lisä- ja tarkentavan informaation, modaalisuuden ja loogisen yhteyden poistojen havainnot on taulukossa ryhmitelty erikseen riveittäin. Sarakkeissa on tulkattavien puheenvuorojen pituudet. Ristitaulukossa numerot vastaavat havaintojen määrää. Jos esimerkiksi avaininformaation rivillä ”0” sarakkeessa ”10” on arvo 45, niin tämä tarkoittaa, että kymmenen sanan pituisten puheenvuorojen tulkkauksessa 45:ssä tapauksessa avaininformaatiota ei ole poistettu. Jos taas avaininformaation ryhmässä rivillä ”1” sarakkeessa ”7” on arvo 2, niin tämä tarkoittaa, että 7 sanaa pitkien puheenvuorojen tulkkauksessa on poistettu yksi avaininformaation yksikkö 2 kertaa.

Korrelaatio

Korrelaatioanalyysin tulokset osoittavat, että informaation, modaalisuuden ja loogisen yhteyden poistot korreloivat tulkattavan PV:n pituuden kanssa.

Taulukkoon 28 on koottu korrelaatioanalyysin arvot niiden tarkkuuden osaluokkien/tekijöiden osalta, jotka korreloivat PV:n pituuden kanssa. Taulukon kolmannella rivillä ovat Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokertoimen arvot ja neljännellä rivillä on merkitsevyytasoa osoittava p -luku. Toiseksi viimeisellä rivillä taulukossa on mallin selityskykyä kuvaava residuaaliluku (R^2). Taulukon viimeisellä rivillä on käsiteltävien havaintoyksiköiden määrä jokaisen muuttujan kohdalla.

Taulukosta 28 huomataan, että poistojen ja PV:n pituuden välillä on 0,196–0,324:n suuruista positiivista korrelaatiota. Vertailtaessa korrelaatiokertoimen lukuja voidaan huomata, että vahvin yhteys on avaininformaation poistojen (INFkey) ja

PV:n pituuden välillä. Tämä korrelaatio⁸⁵ on voimakas ja tilastollisesti merkitsevä ($r=0,324$; $p<0,001$)⁸⁶. Hiukan tätä korrelaatiota heikompi mutta edelleenkin selkeä yhteys on havaittavissa myös PV:n pituuden ja lisä- ja tarkentavan informaation (INFdetail) poistojen välillä ($r=0,251$; $p<0,001$) sekä PV:n pituuden ja modaalisuuden (MOD) poistojen välillä ($r=0,236$; $p<0,001$). Heikoin on yhteys PV:n pituuden ja loogisen yhteyden (Conj) poistojen välillä ($r=0,196$; $p<0,001$). Korrelaatioanalyysi viittaa PV:n pituuden ja lisä- ja tarkentavan informaation implikoinnin välisen heikon korrelaation olemassaoloon ($r=0,104$; $p=0,014$). Tätä viimeistä yhteyttä tarkastellaan tarkemmin osiossa *Kausaalisuus*. (ks. taulukko 28.)

Taulukko 28. Korrelaation arvot: tulkattavan PV:n pituuden ja informaation, modaalisuuden ja loogisen yhteyden poistojen välinen yhteys

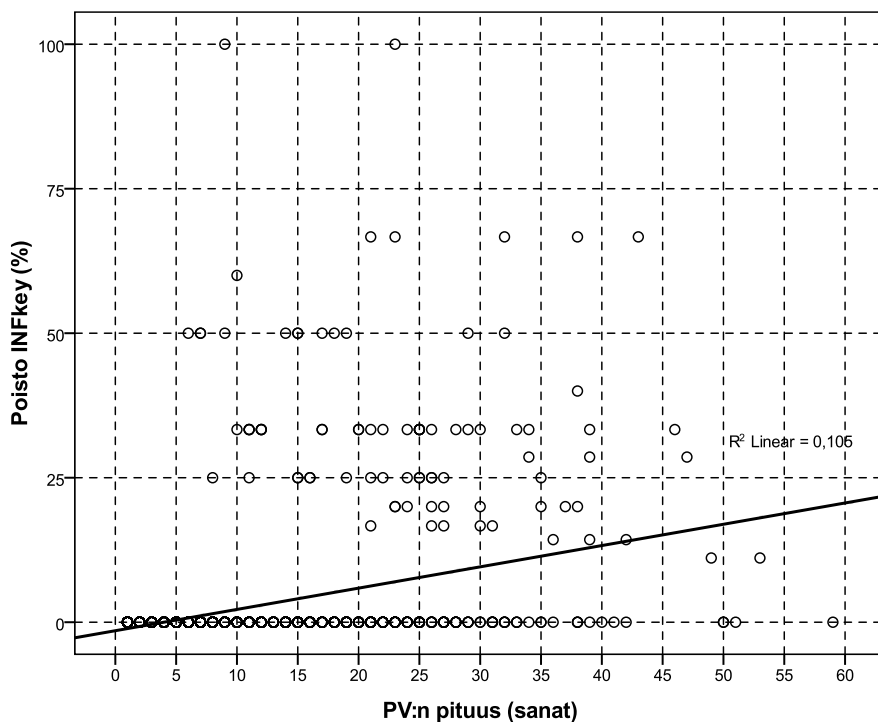
	PV:n pituus / Poistot				PV:n pituus /
	INFkey	INFdetail	MOD	Conj	Implikointi
Pearson Correlation	0,324	0,251	0,236	0,196	0,104
Signification (2-tailed)	0,000	0,000	0,000	0,000	0,014
Residuaali R ²	0,105	0,063	0,056	0,038	0,011
N	1059 (1182)	563 (1182)	598 (1182)	667 (1182)	563 (1182)

Residuaaliluku (R^2) kertoo, kuinka suuri osuus selitettävän muuttujan vaihtelusta voidaan selittää selittävän muuttujan vaihteluilla. R^2 vaihtelee nollan ja yhden välillä. (ks. esim. KvantimOTV: Regressioanalyysi; Borg 2010.) Avaininformaation ja PV:n pituuden välisen korrelaation residuaali on $R^2=0,105$, mikä tarkoittaa, että 10 % avaininformaation poistoista voidaan selittää tulkattavan puheenvuoron pituuden kasvilla. Muita poistoja voidaan selittää PV:n pituudella vieläkin vähemmässä määrin. Lisä- ja tarkentavan informaation ($R^2=0,063$) ja modaalisuuden ($R^2=0,056$) poistoista noin 6 % selittyy PV:n pituudella ja loogisen yhteyksien poistoista ($R^2=0,038$) ainoastaan 4 %. (ks. taulukko 28.) Mallin selitettävyyttä/ennustekykyä on heikko, mikä tarkoittanee, että tulkauksen tarkkuuteen vaikuttaa myös lukuisia muita tekijöitä.

⁸⁵ Kuten todettiin aluvuossa 4.4 *Kausaalianalyysi* sivulla 168 ihmistoimintaa koskevissa tutkimuksissa 0.20–0.40 suuruista korrelaatiota pidetään ”selvänä ja vahvana yhteyden olemassaolon osoituksena” (Jokivuori & Hietala 2007: 37).

⁸⁶ Kuten aluvuossa 4.4 *Kausaalianalyysi* sivulla 168 todettiin, testin nollahypoteesi on, ettei korrelaatiota esiinny. Luku p viittaa riippumattomuushypoteesin hylkäämisen riskiin. Jos korrelaation arvo on suurempi tai yhtä suuri, kuin kriittinen arvo, nollahypoteesi hylätään ja todennäköisyys, että korrelaatiota ei esiinny on pienempi tai yhtä suuri kuin p . Kriittiset arvot ovat $r=,104$; $p<,001$, kun otoksen koko on vähintään 1000. (ks. Nummenmaa 2004: 389).

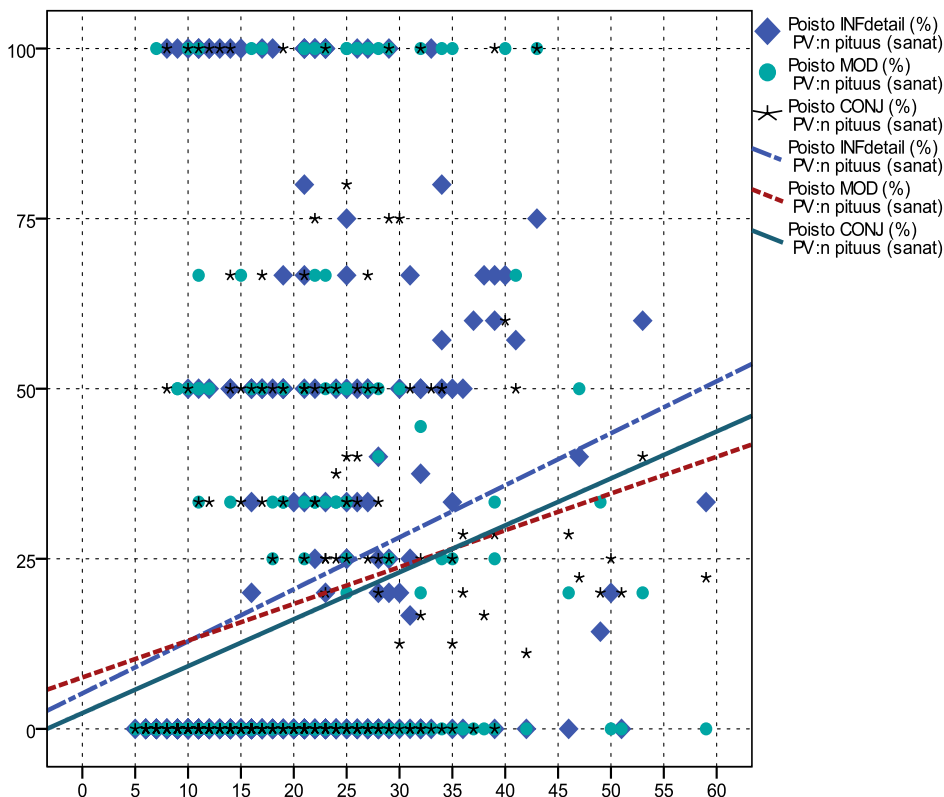
Kaaviossa 9 on PV:n pituuden ja avaininformaation (INFkey) poiston välistä yhteyttä kuvaava korrelaatiodiagrammi. Diagrammissa X-akselilla on tulkittavan vuoron pituus sanoina ja Y-akselilla on poistetun avaininformaation osuus PV:ssa olleesta avaininformaatiosta prosentteina. X/Y-koordinaatistoon merkatut pisteet kuvaavat havaintoyksiköitä (tulkkausyksiköitä) ja havaintojen keskellä kulkee muut-
tujen välisen yhteyden suuntaa kuvaava regressiosuora⁸⁷. Kaaviossa 9 regressiosuora nousee ylöspäin, eli kyseessä on *positiivinen yhteys*. Tämä tarkoittaa, että *PV:n pituuden kasvaessa avaininformaation poistojen osuus kasvaa*.

Kaavio 9. PV:n pituuden ja avaininformaation (INFkey) poiston yhteyttä kuvaava korrelaatiodiagrammi

⁸⁷ Regressioanalyysi on osittaiskorrelaatioanalyysin kaltainen menetelmä. Se sisältää ajatuksen muuttujien välisen suhteen kausaalisuudesta (Jokivuori & Hietala 2007: 40). Korrelaatio kuvaa kahden muuttujan välisen yhteyden voimakkuutta, kun taas regressioanalyysin avulla pystytään rakentamaan muuttujien välisiä yhteyksiä kuvaava malli ja ennustamaan selitettävän muuttujan muutoksia (Nummenmaa 2004: 297). Tämän tutkimuksen tavoitteena on osoittaa PV:n pituuden ja tarkkuuden välisen yhteyden olemassaolo tai puuttuminen. Regressiomallin rakentaminen vaatisi hyvin monen muuttujan huomioon ottamista ja tekisi tästä tutkimuksesta liian massiivisen, joten tässä tutkimuksessa ei suoriteta varsinaista regressioanalyysiä. Regressiomallin rakentaminen voi olla tulkauksen tarkkuuden tutkimuksen seuraava vaihe.

PV:n pituuden yhteyksiä lisä- ja tarkentavan informaation, modaalisen aineksen ja loogisen yhteyden poistoihin kuvaavat tiedot on koottu yhteen diagrammiin. Kaavio 10 on samankaltainen kuin kaavio 9. Diagrammissa X-akselilla on tulkittavan vuoron pituus sanoissa ja Y-akselilla on poistojen prosentuaalinen osuus lähdeviestissä olleesta vastaavasta informaatiosta, modaalisuuden tai loogisen yhteyden kvanteista. Havainnot on merkattu seuraavasti: lisä- ja tarkentavan informaation poistot on merkattu vinoneliöillä, modaalisen aineksen poistot palloilla ja loogisen yhteyden poistot tähdillä. Kaavioon on piirretty kolme regressiosuoraa. PV:n pituuden ja lisä- ja tarkentavan informaation poistojen välistä yhteyttä kuvaava regressiosuora on puolikatkoviiva, PV:n pituuden ja modaalisuuden poistojen kuvaaja on katkoviiva ja PV:n pituuden ja loogisen yhteyden poistojen kuvaaja suoraviiva. Kaaviosta 10 havaitaan, että kaikkien poistojen yhteydet PV:n pituuteen ovat positiivisia. Eli todetaan, että *PV:n pituuden kasvaessa poistojen osuus lisääntyy, eli tarkeuus laskee avaininformaation, lisä- ja tarkentavan informaation, modaalisuuden ja loogisten yhteyksien välittämisen osalta.*

Kaavio 10 . PV:n pituuden yhteyksiä lisä- ja tarkentavan informaation avaininformaation, modaalisuuden ja loogisen yhteyden poistoihin kuvaava korrelaatiodiagrammi

Yhteenvedona todetaan, että *informaation, modaalisuuden ja loogisen yhteyden poistot korreloivat tulkittavan PV:n pituuden kanssa. Korrelaatio on positiivinen, eli PV:n pituuden kasvaessa tarkkuus laskee avaininformaation, lisä- ja tarkentavan informaation, modaalisuuden ja loogisten yhteyksien välittämisen osalta. Korrelaation selittävyys/ennustekyky on kuitenkin matala, mikä tarkoittanee, että tulkituksen tarkkuuteen vaikuttaa myös lukuisia muita tekijöitä.*

Kausaalisuus

Alaluvussa 4.1 *Tarkkuuteen vaikuttavat tekijät ja tutkimusasetelma* perusteltiin, ettei korrelaation löytäminen riitä kausaaliyhteyden todentamiseksi, vaan on tarkasteltava muiden ilmiöiden (testimuuttujat, vakioitavat muuttujat) mahdollista vaikutusta alkuperäismuuttujien väliseen yhteyteen. Menetelmän nimi on osittaiskorrelaatio ja

teknisesti se tarkoittaa, että korrelaatio lasketaan erikseen testimuuttujan eri luokissa ja näin saaduista korrelaatiokertoimista lasketaan keskiarvo (Jokivuori & Hietala 2007: 32).

Kuten alaluvussa 4.1.1 *Pubeevuoron pituuden ja tarkkuuden välisen yhteyden tarkastaminen* kuvailtiin, osittaiskorrelaatioissa vakioidaan seuraavat muuttujat: *tulkki, tulkkaussuunta, primääripuhujia ja tulkkaustilanne*. Taulukossa 29 ovat osittaiskorrelaatiotestin tulokset, joissa yllä mainitut testimuuttujat on vakioitu. Sarakkeisiin on merkitty PV:n pituuden ja eri *poistot*-muuttujien osittaiskorrelaation arvot sekä PV:n pituuden ja lisä- ja tarkentavan informaation implikoinnin osittaiskorrelaation arvot.

Osittaiskorrelaatioanalyysi suoritettiin niin, että ensin laskettiin osittaiskorrelaatiot vakioiden yksi testimuuttuja kerrallaan. Näiden testien korrelaatiot ja merkitysarvot ovat taulukossa riveittäin kunkin tekstimuuttujan kohdalla. Analyysin edetessä testattiin osittaiskorrelaatioita poistamalla useiden testimuuttujien vaikutus kerralla. Taulukon viimeisillä riveillä ovat osittaiskorrelaation arvot, kun kaikki neljä testimuuttujaa on vakioitu.

Tulokset osoittavat, että testimuuttujien vaikutuksen poistaminen ei muuta havaittuja alkuperäisiä korrelaatioita. PV:n pituuden ja avaininformaation poistojen alkuperäinen korrelaatio ($r=0,324$; $p<0,001$) ei muutu juuri lainkaan, kun vakioidaan eri tulkkien ($r=0,315$; $p<0,001$), eri tilanteiden ($r=0,312$; $p<0,001$) tai eri primääripuhujien ($r=0,329$; $p<0,001$) tuottamat vaikutukset. PV:n pituuden ja avaininformaation väliseen yhteyteen ei myöskään vaikuta se, tulkkaako tulkki äidinkieleensä vai ei ($r=0,331$; $p<0,001$). Alkuperäiskorrelaatio ei myöskään muutu, kun poistetaan kaikkien neljän testimuuttujan vaikutukset samanaikaisesti ($r=0,337$; $p<0,001$). Muut löydetty poistojen ja PV:n pituuden väliset korrelaatiokertoimet eivät myöskään muutu merkittävästi testimuuttujien vaikutusten poiston jälkeen. Lisä- ja tarkentavan informaation poistojen kohdalla (alkuperäiskorrelaatio 0,251) osittaiskorrelaation arvot vaihtelevat 0,246:sta 0,268:een. Modaalisuuden poistojen osalta (0,236) vastaavat arvot vaihtelevat 0,235:n ja 0,269:n välillä ja loogisen yhteyden (0,196) osalta vastaavasti 0,198:n ja 0,228:n välillä.

PV:n pituuden korrelaatio avaininformaation, lisä- ja tarkentavan informaation, modaalisen aineksen ja loogisen yhteyden poistoihin säilyy merkittävänä ja tilastollisesti merkittävästi nolla-korrelaatiosta eroavana, kun muuttujat *tulkki, tulkkaussuunta, primääripuhujia ja tulkkaustilanne* vakioidaan. Yhteys säilyy samansuuruisena ja tilastollisesti merkittävänä, vaikka lisättäisiin kaikki kontrolloivat muuttujat. Näin ollen voidaan todeta, että PV:n pituuden yhteys avaininformaation, lisä- ja tarkentavan informaation, modaalisen aineksen ja loogisen yhteyden poistoihin ei ole eri tulkkeihin, primääripuhujiiin tai tulkkaustilanteisiin liittyvien ominaispiirteiden tai tulkkaussuunnan tuottama näennäisyhteys.

Taulukko 29. PV:n pituuden ja poistojen osittaiskorrelaation arvot, kun testimuuttujat *Tulkki, Tulkkaussuunnat, Primääripuhujat ja Tulkkaustilanteet* on vakioitu

Vakioitu testi- muuttuja		PV:n pituus / Poistot				PV:n pituus / Impli- kointi
		INFkey	INFde- tail	MOD	Conj	INFdetail
Tulkit	Pearson Correlation	0,315	0,246	0,239	0,199	0,085
	Signification (2- tailed)	0,000	0,000	0,000	0,000	0,043
Tulkkaussuunnat	Pearson Correlation	0,331	0,257	0,238	0,200	0,115
	Signification (2- tailed)	0,000	0,000	0,000	0,000	0,006
Primääripuhujat	Pearson Correlation	0,329	0,253	0,235	0,198	0,099
	Signification (2- tailed)	0,000	0,000	0,000	0,000	0,019
Tulkkaustilanteet	Pearson Correlation	0,312	0,249	0,239	0,198	0,089
	Signification (2- tailed)	0,000	0,000	0,000	0,000	0,034
Tulkit & Tulk- kaussuunnat & Primääripuhujat & Tulkkaustilan- teet	Pearson Correlation	0,337	0,268	0,269	0,228	0,093
	Signification (2- tailed)	0,000	0,000	0,000	0,000	0,029
	N	1059 (1182)	563 (1182)	598 (1182)	667 (1182)	563 (1182)

Alaluvussa *Korrelaatio* (sivut 185–189) todettiin, että PV:n pituuden ja lisä- ja tarkentavan informaation implikoinnin välillä on heikko lineaarinen yhteys ($r=0,104$; $p=0,014$). Näiden kahden muuttujan välinen alkuperäinen korrelaatio ei ole kovin voimakas, ja testimuuttujien vakioiminen heikentää sitä entisestään. Alkuperäiskorrelaatioon vaikuttaa voimakkaimmin muuttuja *Tulkki* ($r=0,085$; $p=0,043$), eli alkuperäiskorrelaatio selittyy ainakin eri tulkkien ominaisuuksilla. *Tulkki*-muuttujan tuottamat osittaiskorrelaation luvut $r=0,085$; $p=0,043$ ovat kriittisen rajan alapuolella, mikä tarkoittaa, että korrelaation olemassaolon kieltävä nollahypoteesi pitää

paikkansa. Siis PV:n pituuden ja lisä- ja tarkentavan informaation implikoinnin välinen korrelaatio on osoittautunut näennäiskorrelaatioksi.

Korrelaatioanalyysin tulokset osoittavat, että PV:n pituuden ja avaininformaation, lisä- ja tarkentavan informaation, modaalisen aineksen ja loogisen yhteyden poistojen välillä on vahva, tilastollisesti merkitsevä positiivinen korrelaatio, joka ei muutu, kun testimuuttujia vakioidaan. Puheenpuoron pituus on ilmiö, joka ajallisesti edeltää tulkekausta ja sen tarkekuutta. Näin olleen kausaalisuhteen todentamisen ehdot täyttyvät. Tulkattavan puheenpuoron pidentäminen aiheuttaa avaininformaation, lisä- ja tarkentavan informaation, modaalisen aineksen ja loogisen yhteyden poistojen subteellista lisääntymistä.

PV:n pituuden ja lisä- ja tarkentavan informaation implikoinnin välinen korrelaatio on osoittautunut näennäiskorrelaatioksi. Voidaan siis todeta, että PV:n pituus on yhteydessä ainoastaan poistoihin eikä vaikuta implikointiin.

4.4.3 Epätarkkuuden kasvuvaiheet

Seuraavaksi selvitellään, missä vaiheessa ja missä määrin tulkkauksen tarkkuus alkaa kärsiä tulkattavan PV:n pituudesta. Tarkastellaan myös sitä, pysyykö ilmiö samankaltaisena eri tulkkien suorituksissa. Vaikka kausaalianalyysin tulokset osoittavat yhteyden tulkattavan PV:n pituuden ja poistojen määrän välillä, käsitellään tässä luvussa muita korpuksessa esiin nousseita, poistoihin mahdollisesti vaikuttavia tekijöitä. Tässä osiossa, kuten korrelaatioanalyysissäkin, tarkastellaan poistojen prosentuaalisia osuuksia lähdeviestinnän vastaavista volyyymeistä ja tutkitaan niiden keskiarvoja. Toisin sanoen tutkitaan sitä, kuinka suuri osuus lähdeviestinnän informaatiosta, modaalisuudesta ja loogisen yhteyden osoittimista häviää/poistuu tulkkauksessa keskimäärin⁸⁸.

Konsekutiivisesti tulkatut tulkkauksyksiköt/havainnot on ryhmitelty PV:n pituuden mukaisesti kymmeneen suunnilleen samansuuruiseen ryhmään. Taulukossa 30 on esitetty PV:n pituuden mukaan jaetut tulkkauksyksiköt/havainnot, havaintojen määrät jokaisessa ryhmässä ja prosentuaalinen jakauma.

⁸⁸ Poistojen prosentuaalisen osuuden keskiarvosta käytetään jatkossa nimitystä *poistojen keskiarvo*.

Taulukko 30. Konsekutiivisesti tulkattujen tulkkausyksiköiden jako ryhmiin PV:n pituuden mukaisesti

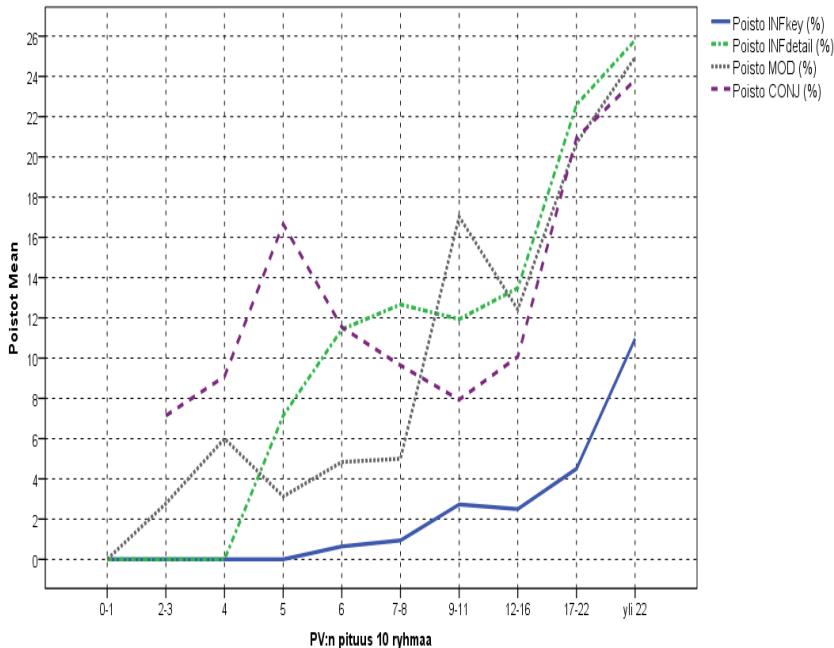
Ryhmä (x sanan pituiset PV:t)	Frequency (tulkkausvuorot kpl)	Prosentuaalinen jakauma (%)
0–1 sanaa	83	7
2–3 sanaa	135	11
4	98	9
5	98	9
6	86	7
7–8	144	12
9–11	140	12
12–16	143	12
17–22	113	10
yli 22	138	12
Total	1182	100

Erityyppisten poistojen keskiarvojen muutokset on koottu taulukkoon 31 ja esitetty graafisesti viivadiagrammissa (kaavio 11). Taulukossa riveillä ja viivadiagrammissa X-akselilla on PV:n pituus ryhmittäin. Taulukon sarakkeissa ja diagrammissa Y-akselilla on poistojen keskiarvo.

Taulukko 31. Avaininformaation, lisä- ja tarkentavan informaation, modaalisuuden ja loogisten yhteyksien poistojen keskiarvojen muutokset tulkattavan PV:n pituuden kasvaessa

Pituus sanat	Poisto INFkey (%)	Poisto INFdetail (%)	Poisto MOD (%)	Poisto CONJ (%)
0–1 sanaa	0,00	0,00	0,00	0,00
2–3 sanaa	0,00	0,00	2,78	7,14
4 sanaa	0,00	0,00	6,00	9,09
5 sanaa	0,00	7,14	3,13	16,67
6 sanaa	0,64	11,43	4,84	11,54
7–8 sanaa	0,94	12,67	5,00	9,64
9–11 sanaa	2,73	11,93	17,03	7,94
12–16 sanaa	2,50	13,48	12,42	10,07
17–22 sanaa	4,50	22,59	20,68	20,94
yli 22 sanaa	10,96	25,80	24,95	23,83
Total	2,75	15,10	14,06	14,62

Viivadiagrammissa poistetun avaininformaation keskiarvo on merkitty kiinteällä viivalla, poistetun lisä- ja tarkentavan informaation puolikatkoviihvalla, modaalisuuden poisto pisteiviivalla ja loogisen yhteyden poisto katkoviivalla.

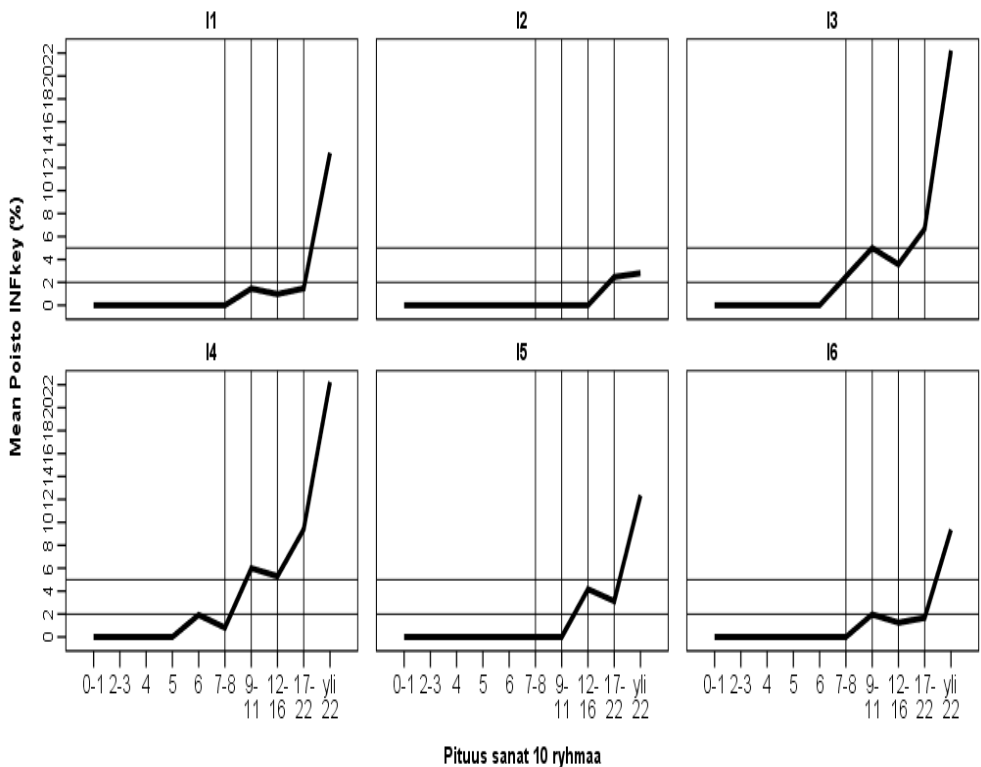
Kaavio 11. Avaininformaation, lisä- ja tarkentavan informaation, modaalisuuden ja loogisten yhteyksien poistojen keskiarvojen muutokset tulkattavan PV:n pituuden kasvaessa

Kaaviossa 11 näkyy selkeästi, että PV:n kasvaessa tulkkauksessa häviää yhä suurempi osuus primääri viestissä olleesta informaatiosta sekä modaalisuuden ja loogisen yhteyden osoittimista. Lisä- ja tarkentavan informaation poistojen keskiarvot alkavat jyrkästi kasvaa jo tulkattavien vuorojen ollessa vain 5 sanan pituisia. Modaalisen aineksen ja loogisten yhteyksien osoittimien poistoa tapahtuu hyvin lyhyissä 2–3 sanan pituisissa puheenvuoroissa, mutta poistojen määrä ei kasva näissä kategorioissa systemaattisesti. Modaalisen aineksen poistojen määrä pysyy suunnilleen samalla tasolla 5–8 sanan pituisten vuorojen tulkkauksessa, minkä jälkeen lähtee jyrkkään nousuun ja 9–11 sanan pituisten puheenvuorojen tulkkauksessa modaalista ainesta poistetaan jopa 17 %. Loogisen yhteyden osoittimien määrä pysyy lähes stabiilina (7 ja 12 % välissä) alle 17 sanaa pituisten puheenvuorojen tulkkauksessa lukuun ottamatta 5 sanan pituisten puheenvuorojen ryhmää, jossa poistojen määrä

nousee lähes 17 %:iin. Loogisen yhteyden osoittimien poistojen määrä lisääntyy huomattavasti 17–22 sanan pituisten vuorojen tulkkauksessa.

Avaininformaatio alkaa kadota hieman myöhemmin kuin muut yksiköt eli 6 ja 7–8 sanan pituisten vuorojen tulkkauksessa. Avaininformaation katoaminen ei lisääny PV:n pituuden kasvaessa yhtä nopeasti kuin lisä- ja tarkentavan informaation, modaalisuuden ja loogisten yhteyksien poistot. Näin 9–11 ja 12–16 sanan pituisissa jaksoissa jää välittämättä toiseen kieleen alle 3 % avaininformaatiosta ja vasta tämän jälkeen avaininformaation poistojen määrä lähtee kasvuun voimakkaammin 17–22 sanaa pitkien PV:jen tulkkauksessa ja yli 22 sanaa pitkien PV:jen tulkkauksessa avaininformaation poistoja on jo yli 10 %.

Avaininformaation katoaminen alkaa eri tulkeilla eri vaiheessa. Diagrammissa (kaavio 12) on esitetty avaininformaation poistojen muutokset eri tulkeilla. X-akselilla on PV:n pituus kymmeneen suunnilleen samansuuruiseen ryhmään ryhmiteltynä. Y-akselilla on avaininformaation poistojen keskiarvot. Vastaavat luvut on taulukossa 32.

Kaavio 12. PV:n pituuden kasvaessa tapahtuvat avaininformaation poistojen muutokset eri tulkeilla

Diagrammista huomaa, että avaininformaation katoaminen alkaa eri tulkeilla eri vaiheessa ja lisääntyy eri tahdissa. Tulkin I3 suorituksessa katoaa noin 2 % avaininformaatiosta jo 7–8 sanan pituisten jaksojen tulkkauksessa ja tulkilla I4 jopa 6 sanan jaksojen tulkkauksessa. Näiden kahden tulkin suorituksissa poistetun avaininformaation määrä lisääntyy voimakkaasti, ja 9–11 sanaa pitkien PV:jen tulkkauksessa avaininformaatiosta katoaa jo noin 5–6 % ja 17–22 sanan vuorojen tulkkauksessa vastaavasti 7 ja 9 %. Voidaan todeta, että *tulkkien I3 ja I4 tulkekaus kärsii merkittävää avaininformaation katoa (poistoja on noin 5 %) jo alle 9–11 sanan mittaisten eli lyhyiden vuorojen tulkkauksessa.*

Tulkkien I1 ja I6 suoritukset ovat hyvin samankaltaiset avaininformaation poistojen suhteen. Noin 1–2 % avaininformaatiosta katoaa 9–11 sanaa pitkien vuorojen tulkkauksessa, mutta poistamisen jyrkkä kasvu tapahtuu vasta yli 22 sanaa pitkissä vuoroissa. *Tulkkien I1 ja I6 tulkekaus kärsii merkittävää (poistoja on noin 5 %) avaininformaation katoa yli 22 sanan vuorojen tulkkauksessa eli vasta pitkien vuorojen tulkkauksessa.* Tulkin I5 tulkkauksessa avaininformaation katoaminen alkaa hieman myöhemmässä vaiheessa kuin tulkeilla I1 ja I6, mutta hänenkin suorituksessaan huomattava noin 5 % avaininformaation poisjättäminen tapahtuu vasta yli 22 sanaa pitkien vuorojen tulkkauksessa.

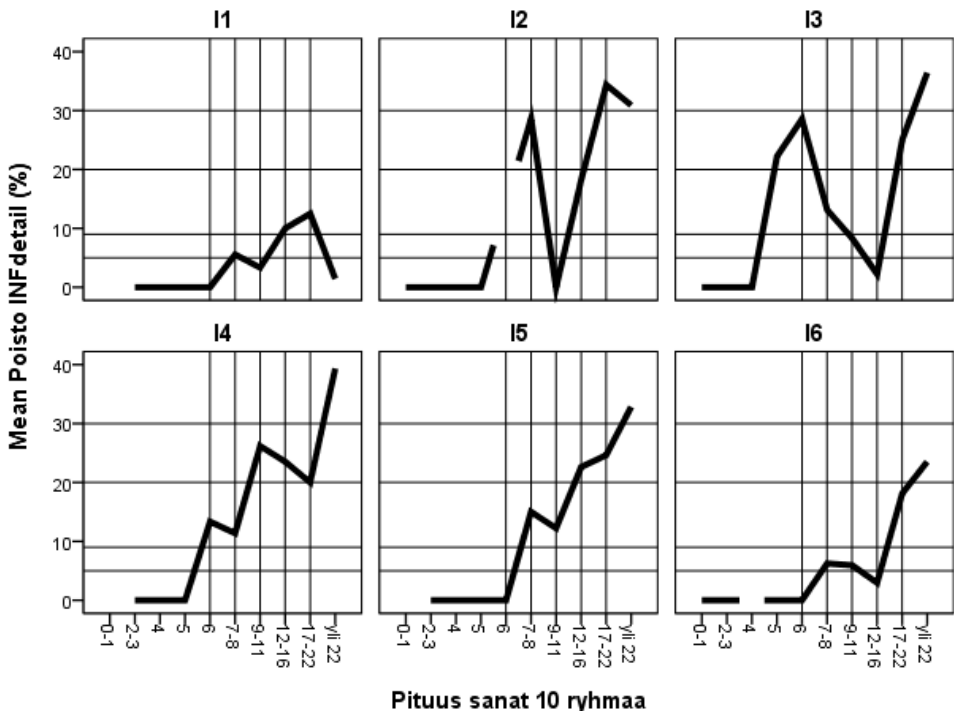
Tulkki I2 erottuu muista avaininformaation välittämisen suhteen, sillä hän *välittää avaininformaation hyvin tarkasti;* 12–16 sanaa pitkien vuorojen tulkkauksessa avaininformaatiota ei keskimäärin katoa lainkaan ja yli 22 sanaa pitkien puheenvuorojen tulkkauksessa viestistä katoaa alle 3 %.

Taulukko 32. PV:n pituuden kasvaessa tapahtuvat avaininformaation poistojen muutokset eri tulkeilla

Pituus sanat	Mean Poisto INFkey (%)					
	Tulkki I1	Tulkki I2	Tulkki I3	Tulkki I4	Tulkki I5	Tulkki I6
0–1 sanaa	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2–3 sanaa	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4 sanaa	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
5 sanaa	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
6 sanaa	0,00	0,00	0,00	1,92	0,00	0,00
7–8 sanaa	0,00	0,00	2,50	0,81	0,00	0,00
9–11 sanaa	1,45	0,00	5,00	5,99	0,00	1,96
12–16 sanaa	0,98	0,00	3,57	5,3	4,17	1,25
17–22 sanaa	1,47	2,47	6,67	9,41	3,13	1,67
yli 22 sanaa	13,3	2,79	22,22	22,25	13,26	9,37
Total	2,35	0,78	1,8	5,53	2,29	3,92

Kuten aiemmin mainittiin, lisä- ja tarkentavan informaation (INFdetail) välittäminen alkaa keskimäärin kärsiä tulkattavien PV:jen ollessa 5 sanaa pitkiä ja pois jätetyn lisä- ja tarkentavan informaation määrä kasvaa tasaisesti PV:n pituuden kasvaessa. Näin 6 sanan pituisten jaksojen tulkkauksessa jätetään välittämättä toiseen kieleen keskimäärin noin 11 % lisä- ja tarkentavasta informaatiosta, 17–22 sanaa pituisten jaksojen tulkkauksessa vastaava määrä on jo yli 22 % ja yli 22 sanan pituisten PV:jen tulkkauksessa jää välittämättä reilusti yli neljännes (25,8 %) lähdeviestissä olleesta lisä ja tarkentavasta informaatiosta. (Ks. diagrammi kaavio 11 ja taulukko 31.)

Kuten avaininformaation kohdalla myös lisä- ja tarkentavan informaation poistoissa on tulkkien välillä eroja. Viivadiagrammissa 13 on kuvattu pituuden kasvaessa tapahtuvat lisä- ja tarkentavan informaation muutokset eri tulkeilla. Vastaavat luvut ovat taulukossa 33. Lisä- ja tarkentavan informaation poistoja kuvaavat käyrät ovat erimuotoisia eri tulkkien kohdalla.

Kaavio 13. PV:n pituuden kasvaessa tapahtuvat lisä- ja tarkentavan informaation poistojen muutokset eri tulkeilla

Tulkin I1 työskentely lisä- ja tarkentavan informaation välittämisen kanssa on hyvin tarkkaa. Hänen tulkkauksessaan katoaa noin 5 % lisä- ja tarkentavaa informaatiota 7–8 sanaa pitkien jaksojen tulkkauksessa eli vähemmän kuin koko korpuksessa keskimäärin (8 %), ja poistetun informaation määrä nousee ainoastaan 12,5 %:iin 17–22 sanaa pitkien vuorojen tulkkauksessa. Yli 22 sanaa pitkien puheenvuorojen tulkkauksessa tällä tulkilla häviää vain alle 2 % lisä- ja tarkentavaa informaatiota. Tämä on huomattavasti parempi suoritus kuin keskimäärin, koska koko korpuksessa esimerkiksi yli 22 sanan pituisten PV:jen tulkkauksessa jää välittämättä noin neljännes (25,8 %) lähdeviestissä olleesta lisä- ja tarkentavasta informaatiosta. Näyttää, että tulkki I1 pystyy välittämään lisä- ja tarkentavan informaation tarkasti tulkatessaan jopa yli 22 sanaa pitkiä puheenvuoroja, eli siinäkin vaiheessa ei PV:n pituus vaikuta tämän tulkin suoritukseen merkittävästi.

Tulkin I6 tulkkauksessa samalla tavalla kuin tulkin I1 tulkkauksessa katoaa noin 6 % lisä- ja tarkentavaa informaatiota, kun tulkattavan vuoron pituus on 7–8 sanaa. Poistojen määrä pysyy vakaana tai jopa laskee 12–16 sanaa pitkiin PV:hin asti, minkä jälkeen se lähtee jyrkkään kasvuun ja 17–22 sanaa pitkien vuorojen tulkkauksessa ylittää 18 % ja yli 22 sanaa pitkien vuorojen tulkkauksessa on lähes neljännes (23,5 %) alkuperäisen lisä- ja tarkentavan informaation määrästä. Tämä voi merkitä siitä, että *17–22 sanaa pitkien puheenvuorojen pituus osoittautuu tulkin I6 muistikapasiteetin raja-arvoksi ja näin merkittäväksi tarkkuutta alentavaksi tekijäksi.*

Pitää kuitenkin mainita, että tulkit I1 ja I6 tulkkavat hyvin eripituisia puheenvuoroja. Tulkki I1 tulkkaa keskimäärin lähempää 10 sanaa pitkiä (Mean 11,6; Median 10) sanaa ja tulkki I6 keskimäärin 18 sanaa pitkiä (Mean 18,6; Median 16,0) vuoroja (ks. taulukko 12). Tulkki I6 tulkkaa jopa yli 50 sanaa pitkiä vuoroja, kun taas tulkin I1 suorituksesta löytyy ainoastaan kolme poikkeuksellisesti yli 30 sanaa pitkää vuoroa (ks. Laatikko-jana-kaavio 8).

Tulkkien I2, I3, I4 ja I5 suoritukset erottuvat tulkkien I1 ja I6 suorituksista monessa mielessä. *Epätarkkuus lisä- ja tarkentavan informaation osalta ilmenee hyvin lyhyiden vuorojen tulkkauksessa.* Tulkkien I2 ja I3, tulkkauksissa katoaa peräti yli 22 % lisä- ja tarkentavaa informaatiota vastaavasti 7-8 ja 5 sanan pitkien vuorojen tulkkauksessa. 7–8 sanaa pitkissä vuoroissa tulkkien I2, I3, I4 ja I5 tulkkauksessa on hyvin epätarkkaa lisä- ja tarkentavan informaation välittämisen osalta. Silloin tulkeilla I3, I4 ja I5 katoaa noin 11–15 % ja tulkilla I2 lähes 29 % lisä- ja tarkentavaa informaatiota. Tulkkien I2, I3, I4 ja I5 yli 22 sanaa pitkien vuorojen tulkkauksissa tulkkauksessa jää välittämättä toiseen kieleen ainakin 30 % lisä- ja tarkentavaa informaatiota. Tulkilla I6 vastaava määrä on noin 24 % ja tulkilla I1 ainoastaan 1,5 %:n luokkaa.

Tulkkien I2 ja I3 tulkkaukset ovat merkittäviä siinä mielessä, että vaikka tarkkuus heikkenee lisä- ja tarkentavan informaation osalta hyvin varhaisessa vaiheessa eli 7–8 ja 6 sanan pitkien vuorojen tulkkauksessa vastaavasti ja poistojen määrä aluksi lisääntyy voimakkaasti, myöhemmin se kuitenkin laskee yhtä voimakkaasti. Tulkin

I2 suorituksessa poistojen notkahdus tapahtuu 9–11 sanaa pitkien PV:jen ja tulkin I3 suorituksessa 12–16 sanaa pitkien PV:jen tulkkauksessa. Koska nämä tulkit pysyvät välittämään aika tarkasti lisä- ja tarkentavan informaation toinen 9–11 sanaa ja toinen 12–16 sanaa pitkien PV:jen tulkkauksessa, niin voidaan arvella, että lyhempien vuorojen tulkkauksessa tapahtuneet suuret lisä- ja tarkentavan informaation poistot eivät johtuneet muistikapasiteetin rajoituksista. Näin ollen *ei voida väittää, että muistin rajallinen kapasiteetti aiheuttaisi lisä- ja tarkentavan informaation katoamista alle 6 sanaa pitkien jaksujen tulkkauksessa*. On mahdollista, että lisä- ja tarkentavan informaation poisjättäminen liittyy tulkkaustrategioihin. Esimerkiksi yllä todettiin, että tulkki I2 välittää hyvin tarkasti avaininformaation, ja voidaan arvella, että hän jättää lisä- ja tarkentavan informaation vähemmälle huomiolle säästääkseen kognitiivista kapasiteettia ydininformaation prosessointia varten. Tulkit saattavat jättää lisä- ja tarkentavan informaation välittämättä, koska pitävät sitä epätärkeänä ja ei-arvokkaana asian käsittelyn kannalta. Toisaalta voimakkaat tarkkuuden laskut saattavat johtua hetkellisestä huomion herpaantumisesta tai vaikka tulkattavan aiheen ja sen sanaston helppoudesta tai vaikeudesta.

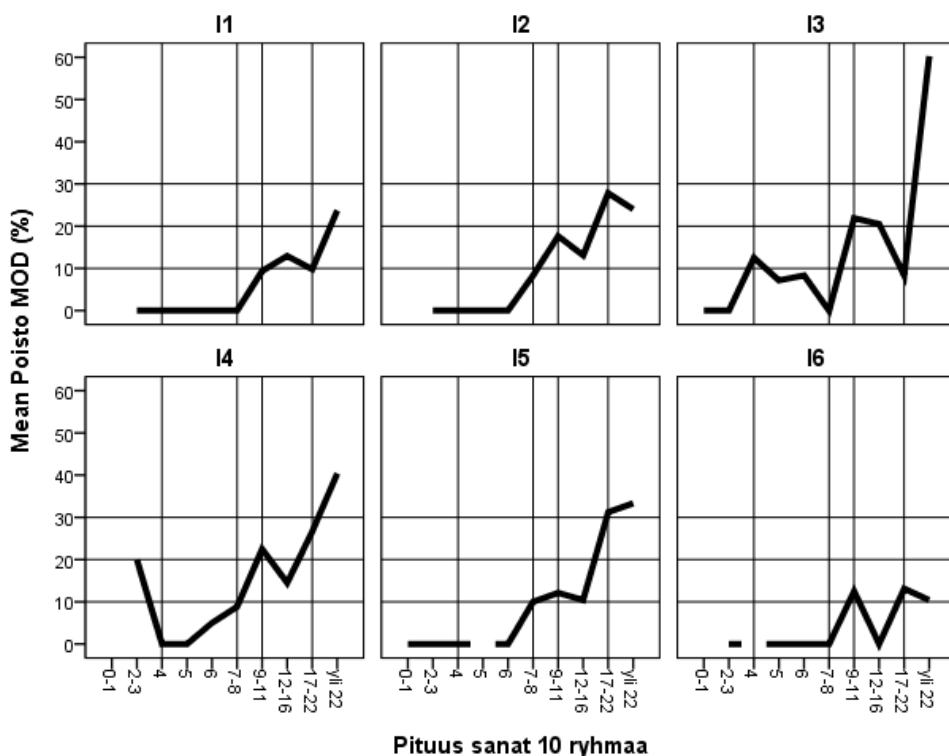
Taulukko 33. PV:n pituuden kasvaessa tapahtuvat lisä- ja tarkentavan informaation poistojen muutokset eri tulkeilla

Pituus sanat	Mean Poisto INFdetail (%)					
	Tulkki I1	Tulkki I2	Tulkki I3	Tulkki I4	Tulkki I5	Tulkki I6
0–1 sanaa	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2–3 sanaa	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4 sanaa	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
5 sanaa	0,00	0,00	22,22	0,00	0,00	0,00
6 sanaa	0,00	-	28,57	13,33	0,00	0,00
7–8 sanaa	5,56	28,57	13,16	11,36	15,00	6,25
9–11 sanaa	3,33	0,00	8,33	26,19	12,22	5,95
12–16 sanaa	10,00	18,18	2,22	23,53	22,62	2,94
17–22 sanaa	12,50	34,38	25,00	20,00	24,63	18,14
yli 22 sanaa	1,43	30,90	36,43	39,37	32,83	23,50
Total	5,32	23,83	11,60	18,31	16,67	14,51

Modaalisen (MOD) ja loogisen yhteyden (CONJ) aineksia ei poisteta tulkattavan PV:n pituuden kasvaessa yhtä tasaisesti kuin lisä- ja tarkentavaa informaatiota. Modaalisen aineksen poistojen määrä nousee jyrkästi 9–11 sanan pituisten PV:jen tulkkauksissa yli 17 %:iin, mutta modaalisen aineksen poistojen kasvussa tapahtuu notkahdus 17 %:sta lähes 12 %:iin 12–16 sanaa pituisten PV:jen tulkkauksen kohdalla. Yhteenlasketun keskiarvon lasku johtuu paljolti kahden tulkin (I2 ja I4) suorituksista. Tulkillä I2 12–16 sanaa pitkien puheenvuorojen tulkkauksessa modaalisen aineksen poistojen määrää vähenee 17:sta 13:aan ja tulkillä I4 vastaavasti 25:sta 15:aan. Selitystä tälle notkahdukselle ei onnistuttu löytämään nauhoitteita ja litte-

raatteja tarkistamalla. Notkahduksen jälkeen modaalisen aineksen poistojen keskiarvo lähtee taas nousuun ja saavuttaa yli 22 sanaa pitkien PV:jen tulkkauksessa lähes saman tason lisä- ja tarkentavan informaation poistojen kanssa (modaalinen aines 25 % ja lisä- ja tarkentava informaatio 26 %). (Ks. diagrammi kaavio 11 ja taulukko 31.) Näin ollen todetaan, että *modaalisen aineksen poistot eivät johdu lainkaan tai ainakaan pelkästään tulkattavan PV:n pituudesta ainakaan lyhyiden alle 12–16 sanaa pitkien vuorojen tulkkauksessa.*

Modaalisen aineksen välittämisen tarkkuudessa löytyy myös tulkkien välisiä eroja. Tulkit I3 ja I4 *jättävät tulkkauksessa* vastaavasti 12,5 % ja 20 % *modaalisesta aineksesta hyvin lyhyiden jopa 4 ja alle sanan pituisten puheenvuorojen tulkkauksessa.* Modaalisen aineksen poistaminen ei tässä tapauksessa johtune muistin rajallisesta kapasiteetista, koska molemmat tulkit välittävät modaalisuuden tarkasti tulkatessaan yli 4 sanan mittaisia vuoroja. Tulkki I3 ei poista modaalista ainesta tulkatessaan 7–8 sanaa pituisia vuoroja ja tulkki I4 vastaavasti 4–5 sanaa pitkiä vuoroja. Nämä molemmat tulkit ovat kuitenkin *huomattavan epätarkeja modaalisen aineksen välittämisen subteen.* Yli 20 % modaalisuuden osoittamista jää välittämättä toiseen kieleen jo 9–11 sanaa pitkien PV:jen tulkkauksessa ja yli 40 % yli 22 sanaa pitkien vuorojen tulkkauksessa. (Ks. kaavio 14 ja taulukko 34.)

Kaavio 14. PV:n pituuden kasvaessa tapahtuvat modaalisin aineksen poistojen muutokset eri tulkeilla

Myös tulkkien I2 ja I5 suoritukset ovat huomattavan epätarkkoja modaalisuuden välittämisen suhteen. Vastaavasti 8 ja 10 % modaalisesta aineksesta jää pois heidän tulkaessaan aika lyhyitä (7–8 sanaa pitkiä) PV:ja, ja PV:jen pituuksien kasvaessa epätarkkuus lisääntyy modaalisen aineksen välittämisen osalta niin, että 17–22 sanaa pitkien vuorojen tulkkauksessa sitä jää välittämättä toiseen kieleen noin 30 %.

Tulkkien I1 ja I6 suoritukset ovat huomattavasti tarkempia modaalisuuden tarkkuuden suhteen kuin muiden tulkkien suoritukset. Molemmilla tulkeilla poistojen määrä 9–11 sanaa pitkien PV:jen tulkkauksessa on 9 ja 13 % vastaavasti. Tulkki I6 pysyy tarkkana modaalisen aineksen tulkkauksen suhteen eikä hänen suorituksessaan havaita paljonkaan yli 10 %:n modaalisen aineksen poistoja. Tulkin I1 suoritus kärsii huomattavaa modaalisen aineksen epätarkkuutta vasta yli 22 sanaa pitkien vuorojen tulkkauksessa, jolloin modaalisten poistojen määrää nousee lähes 24 %:iin

Taulukko 34. PV:n pituuden kasvaessa tapahtuvat modaalisen aineksen poistojen muutokset eri tulkeilla

Pituus sanat	Mean Poisto MOD (%)					
	Tulkki I1	Tulkki I2	Tulkki I3	Tulkki I4	Tulkki I5	Tulkki I6
0–1 sanaa	0,00	0,00	0,00	-	0,00	-
2–3 sanaa	0,00	0,00	0,00	20,00	0,00	0,00
4 sanaa	0,00	0,00	12,50	0,00	0,00	-
5 sanaa	0,00	0,00	7,14	0,00	-	0,00
6 sanaa	0,00	0,00	8,33	5,00	0,00	0,00
7–8 sanaa	0,00	8,33	0,00	8,82	10,00	0,00
9–11 sanaa	9,38	17,65	21,88	22,46	12,12	12,50
12–16 sanaa	12,93	13,10	20,51	14,49	10,42	0,00
17–22 sanaa	9,80	27,80	8,33	26,59	31,25	13,10
yli 22 sanaa	23,74	23,99	60,28	40,42	33,33	10,41
Total	10,48	17,28	11,03	19,97	15,72	8,57

Loogisen yhteyden osoittimien katoaminen alkaa jopa 2–3 sanaa pitkien PV:jen tulkkauksessa, mikä on sinänsä odotettavissa, koska lausuman eri osiot on sidottu toisiinsa ja esimerkiksi lisä- ja täydentävän informaation poistaminen johtaa samalla myös sen muihin osioihin sitovan elementin poistamiseen. Loogisten osoittimien poistojen kasvussa on kuitenkin notkahdus 7–8 ja 9–11 sanaa pitkien PV:jen kohdalla. Näin 7–8 sanaa pituisissa jaksojen tulkkauksessa katoaa noin 10 % loogisten yhteyksien osoittimista, ja 9–11 sanaa pitkien jaksojen kohdalla vastaava luku on noin 8 %. Notkahduksen jälkeen poistojen määrä kasvaa tasaisesti, ja yli 22 sanaa pitkien PV:jen tulkkauksissa loogisen yhteyksien osoittimien poistoja on lähes 24 %. Siis *loogisen yhteyden osoittimien poistot eivät johdu ainakaan pelkästään tulkattavan PV:n pituudesta lyhyiden alle 9–11 sanaa pitkien vuorojen tulkkauksessa*. Samalla tavalla kuin modaalisten poistojen kohdalla ei ilmiölle löydy selitystä tutkimusaineiston tarkastelussa. Koska loogisen yhteyden osoittimien poistaminen on sidoksissa muun aineksen poistoon, ei ole tarkoituksenmukaista tarkastella sitä erikseen eri tulkkien suorituksissa.

4.4.4 Tulkkien tarkkuuden strategiat

Alaluvuissa 4.3.2 *Tulkkien välillä tulkeausmenetelmän ja tulkattun vuoron pituuden suhteen havaitut erot* ja 4.3.3 *Kuka määrää tulkattavan puheenvuoron pituuden?* on kuvailtu eri tulkkien välisiä eroja tulkattavan puheenvuoron pituuden suhteen ja todettu, että jotkut tulkit vähemmässä tai enemmän määrin vaikuttavat itse tulkattavan vuoron pituuteen. Edellisessä kappaleessa on todettu selkeä ero eri tulkkien epätarkkuuden

alkamisen ajankohdissa. Tulkeilla näyttää olevaan myös erilaiset tarkkuuden strategiat.

Taulukkoon 35 on koottu avaininformaation, lisä- ja tarkentavan informaation sekä modaalisuuden ja loogisen yhteyden⁸⁹ osoittimien poistojen keskiarvot eri tulkeilla.

Taulukko 35. Avaininformaation, lisä- ja tarkentavan informaation, modaalisuuden ja loogisten yhteyksien poistojen keskiarvot eri tulkeilla

Mean	Tulkki I1	Tulkki I2	Tulkki I3	Tulkki I4	Tulkki I5	Tulkki I6
Mean Poisto INF key (%)	2,35	0,78	1,8	5,53	2,29	3,92
Mean Poisto INFdetail (%)	5,32	23,83	11,60	18,31	16,67	14,51
Mean Poisto MOD (%)	10,48	17,28	11,03	19,97	15,72	8,57
Mean Poisto CONJ (%)	8,30	16,76	18,39	19,57	9,33	11,61

Taulukossa on havaittavissa, että tulkin I1 tarkkuuden taso erottuu selkeästi muista. Hänen tulkauksessaan sekä avaininformaation poistot (2 %) että lisä- ja tarkentavan informaation poistot (5 %) jäävät alle 10 %:n tasolle. Tulkki I1 poistaa myös toiseksi vähiten modaalista ainesta (11 %). Hänen tulkkamiensa PV:jen keskipituudet ja jakauma ovat hyvin samankaltaiset kuin tulkeilla I2, I4 ja I5 (ks. alaluku 4.3.2 *Tulkkien välillä tulkeausmenetelmän ja tulkatun vuoron pituuden subteen havaitut erot*), mutta suorituksen tarkkuus on huomattavasti muita parempi. Tämän tutkimusaineiston pohjalta ei pysty antamaan suoraa vastausta siihen, miksi tulkki I1 on tarkkaavaisempi/huoleellisempi kuin muut. Hän ei erotu tässä tutkimuksessa huomioitavien ominaisuuksien osalta muista: hänellä on esimerkiksi samanlainen tausta, koulutus ja kokemus kuin samassa oikeudenkäynnissä toimineella tulkilla I2.

Tulkin I4 suoritus on tulkin I1 suorituksen vastakohta. Hän on hyvin epätarkka. Tulkki I4 poistaa muihin tulkkeihin verrattuna eniten avaininformaatiota (6 %), toiseksi eniten lisä- ja tarkentavaa informaatiota (18 %) ja eniten modaalista ainesta (20 %).

Tulkeilla näyttää olevaan selkeästi toisistaan erottuvat viestin eri ainesosien välittämiseen liittyvät strategiat⁹⁰. Edellä todettiin, että *tulkeki I1 on tarkka kaikilla viestin osa-alueilla ja tulkeki I4 on epätarkka viestin kaikilla osa-alueilla, ja vastaavasti tulkeki I2*

⁸⁹ Tässä osiossa ei tarkkailla loogisen yhteyden poistoja, koska loogisen yhteyden osoittimet ovat monesti sidoksissa muihin viestin elementteihin ja poistuvat niiden mukana. Näin ollen loogisen yhteyden osoittimien poistot ovat paljolti sidoksissa muun aineksen poistoihin eivätkä niinkään tulkkien näihin osoittimiin tietoisesti kohdistaman toiminnan seurausta.

⁹⁰ Tässä tutkimuksessa ei pystytä tarkistamaan, ovatko nämä strategiat tietoisia vai tiedostamattomia, mutta korpuksessa on selkeästi havaittavissa tulkkien erilainen suhtautuminen viestin eri ainesosien välittämiseen.

keskittää erityistä huomiota avaininformaation välittämiseen muiden osioiden kustannuksella. Hänen tulkkauksessaan katoaa alle 1 % avaininformaatiota, mutta hän jättää pois lähes neljänneksen lisä- ja tarkentavaa informaatiota (24 %), mikä on suurin määrä muihin tulkkeihin verrattuna. Hän ei ole myöskään kovin tarkka modaalisuuden välittämisessä, sillä modaalista ainesta katoaa 17 % ja enemmän modaalisuuden postoja (20 %) on vain tulkilla I4.

Tulkilla I3 on taas erilainen informaation välittämisen strategia kuin tulkilla I2. Hänen tulkkauksessaan katoaa suhteellisen vähän avaininformaatiota (1,8 %), mutta hän on samalla tarkka modaalisen aineksen (11 %) välittämisen suhteen. Tällä tulkilla on erityinen suhtautumistapa lisä- ja tarkentavan informaatioon. Keskimäärin poisjätetyn informaation määrä on keskitasoa (12 %), mutta tämä tulkki jättää välittämättä merkittävän suuria määriä lisä- ja tarkentavaa informaatiota jo hyvin lyhyiden PV:jen tulkkauksessa (22 % 5 sanaa pitkien ja 29 % 6 sanaa pitkissä PV:issa) ja taas välittää hyvin tarkasti lisä- ja tarkentavan informaatiota poistoja 12–16 sanaa pitkien PV:jen tulkkauksessa. Ilmiön yksiselitteistä syytä ei tutkimuksessa löydetty.

Tulkkien I5 ja I6 tulkkauksia voidaan pitää keskivertosuorituksina. Tulkin I5 suorituksessa katoaa 2,3 % avaininformaatiota ja 17 % lisä- ja tarkentavaa informaatiota, ja tulkin I6 vastaavat luvut ovat 4 % ja 15 %. Tulkki I6 erottuu muista modaalisen aineksen välittämisen suhteen. Hän välittää modaaliset osoittimet paljon huolellisemmin kuin muut tulkit. Tämän tulkin suorituksessa modaalisten poistojen määrä on 9 %, kun tulkeilla I2, I4 ja I5 vastaava määrä vaihtelee 16 ja 20 %:n välillä. Myös kaikista tarkimman tulkin I1:n suorituksessa häviää enemmän modaalista ainesta (11 %).

Taulukkoon 36 on kerätty tulkkien suoritusten ominaisuudet, joita kuvailtiin tässä alaluvussa sekä alaluvuissa *4.4.3 Epätarkkuuden kasvuvaiheet*, *4.3.2 Tulkkien välillä tulkkausmenetelmän ja tulkatun vuoron pituuden suhteen havaitut erot* ja *4.3.3 Kuka määrää tulkattavan puheenvuoron pituuden*. Taulukosta on helppo havaita tulkkien suorituksien ominaisuuksia. Esimerkiksi tulkki I2 on hyvin tarkka avaininformaation välittämisen suhteen mutta epätarkka viestinnän muilla alueilla, kun taas tulkin I6 suoritus erottuu muiden suorituksista modaalisen tarkkuuden suhteen ja muilla osa-alueilla hänen suorituksensa on keskitasoa. Tulkin I5 suoritus on muuten keskitasoa, mutta se on huomattavan epätarkka modaalisen aineksen suhteen.

Taulukko 36. Eri tulkkien suoritusten ominaisuudet tulkatun PV:n pituuden, PV:n keskeytyksien ja tarkkuuden suhteen

Tulkki	Tulkatun PV:n keskipituus	Puhujan ja tulkkin päällekkäispuhuntaa	Avaininformaation tarkkuus	Lisä- ja tarkentavan informaation tarkkuus	Modaalisen tarkkuus
I1	keskitasoa	vain yksittäisiä tapauksia	keskitasoa; poistojen huomattava määrä vain pitkissä PV:ssa	tarkka ei huomattavia poistoja pitkissä PV:ssa	keskitasoa; poistojen huomattava määrä vain pitkissä PV:ssa
I2	keskitasoa	keskitasoa	tarkka ei huomattavia poistoja pitkissä PV:ssa	epätarkka; poistojen huomattava määrä jo lyhyissä PV:ssa*	epätarkka; poistojen huomattava määrä jo lyhyissä PV:ssa
I3	keskitasoa lyhempiä PV:ja	päällekkäispuhuntaa on runsaasti	epätarkka; poistojen huomattava määrä jo lyhyissä PV:ssa	keskitasoa; poistojen huomattava määrä jo lyhyissä PV:ssa**	epätarkka; poistojen huomattava määrä jo lyhyissä PV:ssa***
I4	keskitasoa	päällekkäispuhuntaa on runsaasti	epätarkka; poistojen huomattava määrä jo lyhyissä PV:ssa	epätarkka; poistojen huomattava määrä jo lyhyissä PV:ssa	epätarkka; poistojen huomattava määrä jo lyhyissä PV:ssa***
I5	keskitasoa	keskitasoa	keskitasoa; poistojen huomattava määrä vain pitkissä PV:ssa	epätarkka; poistojen huomattava määrä jo lyhyissä PV:ssa	epätarkka; poistojen huomattava määrä jo lyhyissä PV:ssa
I6	keskitasoa pidempiä PV:ja	vain yksittäisiä tapauksia	keskitasoa; poistojen huomattava määrä vain pitkissä PV:ssa	keskitasoa; poistojen huomattava määrä vain pitkissä PV:ssa	tarkka ei huomattavia poistoja pitkissä PV:ssa

* Poistojen määrä on noin 29 % alle 7–8 sanan PV:jen tulkkauksessa, mutta tarkkuus paranee hetkellisesti 9–11 sanan PV:jen tulkkauksessa, jolloin poistojen määrä on 0 %.

** Poistojen määrä on noin 22 % jo 5 sanan ja 29 % 6 sanan PV:jen tulkkauksessa, mutta tarkkuus paranee hetkellisesti 12–16 sanan PV:jen tulkkauksessa, jolloin poistojen määrä on 2 %.

*** Modaalisen aineksen poistoja jopa 4 sanaa pituisten PV:jen tulkkauksessa. Tarkkuus kuitenkin paranee pitemmissä vuoroissa ja taas heikkenee 9–11 sanaa pitkien PV:jen tulkkauksessa.

Tulkkien I3 ja I6 tulkkaukset erottuvat voimakkaasti muista tulkattujen jaksojen pituuksien suhteen niin, että tulkki I6 tulkkaa muita huomattavasti pidempiä PV:ja ja tulkki I3 huomattavasti lyhempiä (ks. alaluku 4.3.2 *Tulkkien välillä tulkekausmenetelmän ja tulkattun vuoron pituuden suhteen havaitut erot*). On arvioitu, että keskimäärin lyhimmissä jaksoissa tulkkavien tulkkien suoritus olisi tarkempi kuin keskimäärin pidempiä vuoroja tulkkavien. Oletamus ei näytä tässä aineistossa toteutuvan. Vaikka tulkki I3 tulkkaa keskimäärin huomattavasti lyhempiä PV:ja kuin muut tulkit, hänen suorituksensa ei kuitenkaan ole tarkempi kuin muiden tulkkien suoritukset (avaininformaation poistoja on keskimäärin noin 2 %, lisä- ja tarkentavan informaation poistoja noin 12 % ja modaalisuuden poistoja noin 11 %). Lisäksi hänen suorituksessaan sekä informaation että modaalisen aineksen huomattavia poistoja tapahtuu jo hyvin lyhyiden PV:jen tulkkauksessa, mutta toisaalta hän pystyy tulkkamaan pidempiäkin PV:ja tarkasti. Tämän tulkin *tulkekaus on epävakaa ja poistoja tapahtuu lyhyiden vuorojen tulkkauksessa, mutta ne eivät näytä johtuvan tulkattavan PV:n pituudesta*.

Tulkki I6 tulkkaa huomattavasti pidempiä PV:ja kuin muut tulkit (ks. taulukko 12), mutta hänen tulkkauksensa ei ole muita epätarkempi. Tämän tulkin suoritus on informaation välittämisen osalta keskitasoa ja muita suorituksia tarkempi modaalisuuden välittämisen osalta. Merkittävää on myös se, että tulkin I6 suoritus kärsii huomattavaa informaation epätarkkuutta vain silloin, kun hän tulkkaa pitkiä PV:ja.

Alaluvussa 4.3.3 *Kuka määrää tulkattavan puheenvuoron pituuden* on käsitelty tulkkien ja primääripuhujien keskinäistä päällekkäispuhuntaa. Havainnot tästä on siirretty taulukkoon 36. Tulkkien I3 ja I4 suorituksille on ominaista, että he jatkuvasti keskeyttävät primääripuhujan ja vastaavasti primääripuhujat keskeyttävät tulkkeja. Näiden kahden tulkin suoritukset ovat myös lähes kaikilta osin epätarkkoja ja poistojen huomattavat määrät rasittavat jo lyhyidenkin vuorojen tulkkauksia. Nämä kaksi tulkkia ovat ainoita, joiden suoritukset kärsivät huomattavaa avaininformaation katoa lyhyiden vuorojen tulkkauksessa. Toisaalta molemmat tulkit osoittavat pysyvää tulkkamaan tarkasti pidempiäkin vuoroja. Voidaan epäillä, että tulkin ja primääripuhujan keskinäinen päällekkäispuhunta on syynä tähän. Päällekkäispuhunta voi aiheuttaa sen, ettei tulkki pysty välittämään kaikkea tulkattavassa jaksossa olevaa informaatiota, vaan joutuu vastaanottamaan ja prosessoimaan jo uutta keskeyttävässä vuorossa olevaa viestiä. Olettamusta tukee myös niiden tulkkien tarkkuuden taso, joiden suorituksessa oli hyvin vähän päällekkäispuhuntaa. Tulkkien I1 ja I6 tulkkauksien aikana havaittiin vain yksittäisiä keskeytyksiä, ja heidän tulkkauksensa tarkkuus on keskitasoa tai sitä parempaa (ks. taulukko 36), lisäksi heidän suorituk-

sissaan ilmenee huomattava määrä poistoja vain pitkien PV:jen tulkkauksessa joh-
tuen todennäköisemmin PV:n pituudesta kuin tulkkauksvuoron keskeytyksestä.

Vaikka päällekkäispuhunnan roolia koskeva päätelmä vaikuttaa johdonmukaiselta, ehdotonta johtopäätöstä ei kuitenkaan pystytä tekemään ilman lisätutkimuksia. Kysymys kuuluu tämän tutkimuksen aihepiiriin vain siltä osin, vaikuttavatko keskeytykset PV:n pituuden ja tarkkuuden väliseen korrelaatioon. Näin ollen on laskettu avaininformaation, lisä- ja tarkentavan informaation, modaalisen aineksen ja loogisten yhteyksien osoittimien poistojen korrelaatiota PV:n pituuden kanssa, kun päällekkäispuhuntaa kuvaava testimuuttuja on vakioitu. Tätä varten on koodattu päällekkäispuhuntaa kuvaava testimuuttuja, jossa on kaksi arvoa '0' - tulkkauksvuoro on keskeytetty tai se keskeyttää primääripuhujan ja '1' - tulkkauksvuoro ilman keskeytyksiä. Testin tulokset ovat taulukossa 37.

Taulukko 37. PV:n pituuden ja poistojen osittaiskorrelaation arvot, kun keskeytyksiä kuvaava testimuuttuja on vakioitu

Vakioitu testimuuttuja		PV:n pituus / Poistot			
		INFkey	INFdetail	MOD	Conj
Puheenvuoron keskeytyks	Pearson Correlation	0,318	0,261	0,244	0,207
	Signification (2-tailed)	0,000	0,000	0,000	0,000

Tulokset osoittavat, että tulkin ja primääripuhujien keskinäiset keskeytykset eivät vaikuta todettuun poistojen ja PV:n pituuden väliseen korrelaatioon (alkuperäisen korrelaation luvut ks. taulukko 28, sivu 186). PV:n pituuden ja avaininformaation poistojen alkuperäinen korrelaatio on ($r=0,324$; $p<,001$) eikä se muutu juuri lainkaan ($r=0,318$; $p<,001$). Lisä- ja tarkentavan informaation poistojen kohdalla osittaiskorrelaatio on $r=0,261$, kun alkuperäiskorrelaatio on $0,251$. Muutoksia ei tapahdu modaalisuuden poistojen (alkuperäiskorrelaatio on $0,236$ ja osittaiskorrelaatio $0,244$) eikä loogisen yhteyden poistojen (alkuperäiskorrelaatio on $0,196$ ja osittaiskorrelaatio $0,207$) osalta.

5. Tutkimustulosten tarkastelua: Murtuuko myytti pitkien puhejaksojen tarkasta tulkkauksesta?

Hypoteesi tulkattavan puheenvuoron pituuden vaikutuksesta tulkkauksen tarkkuuteen on vahvistunut. Tutkimuksessa todettiin, että *tulkattavan puheenvuoron pidentyessä lisääntyy poistojen määrä tulkkauksessa: sekä avaininformaatiota että lisä- ja tarkentavaa informaatiota häviää suhteessa enemmän; samoin modaalinen aines vähenee ja loogiset yhteydet hämärtyvät. Tulkattavan puheenvuoron pituudella ei sen sijaan ole merkitystä puheen tuottamiseen, keskustelun ylläpitämiseen tai vuorovaikutukseen liittyvien elementtien poistoihin. Tulkattavan puheenvuoron pituus ei myöskään vaikuta tulkkauksessa tapahtuvaan implikointiin.*

Yleisesti näyttää siltä, että tulkkauksessa tapahtuu poistoja jo hyvin lyhyiden, jopa 2–3 sanan pituisten puheenvuorojen tulkkauksessa. Epätarkkuus nousee huomattavan korkealle tasolle 17–22 sanan pituisten puheenvuorojen tulkkauksessa, jolloin tulkkauksessa jää yli 4 % ainutlaatuisesta, vain viestistä saatavissa olevasta avaininformaatiosta ja yli viidennes lisä- ja tarkentavasta informaatiosta sekä modaalisesta aineksesta. Olisi kuitenkin epäkorrektia tehdä kaikkia viestin aineksia ja kaikkien tulkkien työskentelyä koskevia yleistyksiä.

5.1 Avaininformaation välittäminen on ensisijaista

Poistojen tarkemmassa tarkastelussa selvisi, että avaininformaatiota, lisä- ja tarkentavaa informaatiota sekä modaalisuuden ja loogisen yhteyden osoittimia ei poisteta samassa määrin ja että eri ainesten katoaminen alkaa eripituisten vuorojen tulkkauksessa. Lisä- ja tarkentavan informaation poistoja alkaa tapahtua kahden tulkin tulkkauksessa lyhyissä, jo 5–6 sanan pituisissa puheenvuoroissa⁹¹. Kaikki tulkit jättävät välittämättä jonkin verran lisä- ja tarkentavaa informaatiota 7–8 sanan pituisten puheenvuorojen tulkkauksessa. Modaalisen aineksen katoaminen alkaa suunnilleen samassa vaiheessa kuin lisä- ja tarkentavan informaation katoaminen. Osa tulkeista jättää välittämättä modaalisia

⁹¹ Lisä- ja tarkentavan informaation poistojen määrä näiden kahden tulkin suorituksissa ei kasva tasaisesti, minkä lisäksi todettiin, että he pystyvät tulkkamaan pidempiä puheenvuoroja ilman huomattavia lisä- ja tarkentavan informaation poistoja. Asiaa käsitellään jäljempänä sivuilla 212–213.

merkityksiä jo 4–6 sanan pituisten vuorojen tulkkauksessa⁹² ja kaikki tulkit 9–11 sanan pituisten vuorojen tulkkauksessa. Loogisen yhteyden osoittimien kohtalo on samankaltainen kuin muiden pois jätettyjen yksiköiden, joten loogisen yhteyden poistoja on suuri määrä ja niitä tapahtuu jo hyvin lyhyiden vuorojen tulkkauksessa.

Avaininformaatio alkaa kadota vasta myöhemmässä vaiheessa ja huomattavasti vähemmässä määrin muuhun informaatioon verrattuna. Vaikka yhden tulkin suorituksessa tapahtuu vähäistä avaininformaation poistoa jo 6 sanan pituisen puheenvuoron tulkkauksessa, havaitaan kaikkien tulkkien suorituksissa avaininformaation poistoja vasta puheenvuorojen ollessa 17–22 sanan pituisia. Avaininformaatiota poistetaan huomattavasti muuta ainesta vähemmän. Jos lisä- ja tarkentavaa informaatiota sekä modaalisia ja loogisen yhteyden osoittimia poistetaan lähdeviestistä keskimääriin 14–15 %, niin avaininformaatiota koskeva vastaava luku on alle 3 %.

Näiden tulosten valossa voidaan päätellä, että *suullisen todistelun tulkkauksessa tulkit pyrkivät ensisijaisesti välittämään arvokkaan avaininformaation viestin muun sisällön kustannuksella*. Tulkkauksen kannalta keskeinen työmuistin kapasiteetti on rajallinen (ks. alaluvut *Muistin toiminnot tulkkauksen prosessissa*, sivut 57–60 ja *Työmuistin kapasiteetin rajallisuus*, sivut 60–61), joten vapauttaakseen tarvittavaa työmuistin kapasiteettia tulkit karsivat pois modaalisen aineksen ja lisä- ja tarkentavan informaation elementtejä, ja samalla jää pois niitä viestin muihin osiin yhdistävä sidosaines.

Voiko tämän tutkimuksen tuloksia yleistää koskemaan kaikkea konsekutiivitulkkausta? Tutkimuksessa tarkasteltiin vain 6 tulkin suorituksia ja vain yhdessä kieliparissa, mutta toisaalta tulkkauksuorituksia on analysoitu suhteellisen pitkinä, noin tunnin mittaisina jaksoina. Esiitettyjä tutkimustuloksia tukee myös kognitiotieteiden käsitys työmuistin kapasiteetin rajallisuudesta. Tuloksia kyseenalaistavia vastaargumentteja en löytänyt, joten saman lainalaisuuden täytyy päteä konsekutiivitulkkaukseen yleisesti. Jotta hypoteesin yleistettävyyttä voitaisiin varmistaa, tutkimus on kuitenkin syytä laajentaa koskemaan suurempaa koehenkilöjoukkoa ja muita kielipareja. Lisäksi jatkossa olisi hyödyllistä yhdistää tulkkauksen analysointia tulkkien oman työn strategioita ja ratkaisuja arvioiviin tutkimusmenetelmiin.

Tämän tutkimuksen tehtävänä ei ollut kuvailla ja selittää kognitiivisia prosesseja, mutta esittelen kuitenkin tutkimuksessa esiin nousseita niitä koskevia havaintoja. Kognitiivisessa tutkimuksessa on käyty keskustelua siitä, mikä on keskusyksikön kapasiteetti eli kuinka monta yksikköä tulkki pystyy työmuistissaan ylläpitämään ja prosessoimaan. Sinikka Hiltunen (2010) testaa kokeellisessa tutkimuksessa kokeiden konsekutiivitulkkien muistikapasiteettia. Koetilanteessa parhaat koehenkilöt pystyvät muistamaan jopa 22–25 sanan puhejaksot. Omassa tutkimuksessani ei testattu työmuistin kapasiteettia, vaan tarkasteltiin sitä, miten tulkit toimivat todelli-

⁹² Modaalisten osoittimien poistojen määrä ei lisääntynyt näiden tulkkien suorituksissa tasaisesti, minkä lisäksi todettiin, että he pystyvät tulkkamaan pidempiä puheenvuoroja ilman huomattavia modaalisen aineksen poistoja. Asiaa käsitellään jäljempänä sivuilla 212–213.

sessä tulkkaustilanteessa. Tässä tutkimuksessa esiintyvien tulkkien työmuistin maksimikapasiteetti ei ole tiedossa, mutta Hiltusen tulosten valossa voidaan olettaa, että todellisessa tilanteessa tulkit eivät välttämättä edes käytä työmuistin kapasiteettia maksimaalisesti. Aineiston tulkit tulkkasivat lyhyitä puheenvuoroja ja vain yksi kuu-desta tulkista tulkkasi keskimäärin 18 sanan pituisia puheenvuoroja, 4 tulkkia tulkkasi noin 10 sanan ja yksi 5 sanan pituisia jaksoja. Joillakin tulkeilla poistoja tapahtui jo lyhyiden, 4–6 sanan jaksojen tulkkauksessa, ja 7–8 sanan pituisten jaksojen tulkkauksessa poistoja tapahtui kaikkien tutkimuksessa mukana olleiden tulkkien tulkkauksissa. Tutkimusta on syytä laajentaa, jotta voidaan selvittää, käyttävätkö tulkit autenttisissa tilanteissa muistikapasiteettiaan maksimaalisesti. Tutkimuksessa olisi mielenkiintoista vertailla tulkkien muistitoimintoja toisaalta autenttisissa tilanteissa ja toisaalta laboratorio-olosuhteissa.

Mistä tällainen alisuorittaminen voi johtua? Tutkimuksen tulokset viittaavat mielestäni siihen, että tarkasteltujen tulkkien muistiintallentamistekniikassa on puutteita. Jos tulkki pyrkii suullisen todistelun tulkkauksessa suorittamaan tehtävänsä välittämällä lähtöviestin mahdollisimman tarkasti ilman poistoja, mutta tulkkauksessa tapahtuu poistoja jo lyhyiden puheenvuorojen aikana, poistot eivät ole syntyneet tulkin tietoisien toiminnan tuloksena. Gilen (1997) esittämässä konsekutiivitulkkauksen mallissa on useita osatoimintoja: kuunteleminen ja kuullun analysointi (L), muistaminen (M) ja koordinointi (C), muistiinpanojen tekeminen (N) sekä muistista palauttaminen (Rem) ja kirjallisten muistiinpanojen lukeminen tai purkaminen (Read). Tässä tutkimuksessa mukana olleet tulkit toimivat lähes kokonaan ilman kirjallisia muistiinpanoja, joten niiden mahdollinen vaikutus voidaan sulkea pois. Kuten alaluvussa 2.3.3 *Tulkkauksen prosessin malli* selostettiin, virheet saattavat tapahtua kuulemisvaiheessa tarkkavaisuuden alentumisen tai puheen sisältämien vaikeiden kohtien takia taikka muistamisen tai muistista palauttamisen vaiheessa. Suullisen todistelun tulkkauksessa tulkilla on mahdollisuus ja velvollisuus selvittää lähdeviestin vaikeita ja epäselviä kohtia tai pyytää niiden puheen osien toistoa, jotka syystä tai toisesta ”menivät ohii”. Näin poistojen todennäköisimmän syyn täytyy olla muistamisen epäonnistuminen.

Muistamisen tekniikkaan liittyy kysymys, mikä on tulkin työmuistin ylläpitämä yksikkö. Siirtääkö tulkki yhtä sanaa suuremmat merkitysrepresentaatioyksiköt pitkäkestoiseen muistiin vai operoiko hän pelkästään kielen pintatasolla lyhytkestoisen muistin varassa? Viestin propositionaalisen merkitysrepresentaation rakentaminen ja sen siirtäminen väliaikaisesti työmuistista pitkäkestoiseen työmuistiin auttaa konsekutiivitulkkia muistamaan ja tuottamaan pitkiäkin puhejaksoja.⁹³ Tässä tutkimuk-

⁹³ Tulkkien muistamistekniikat perustuvat siihen, että tulkki muodostaa jäsenynteitä merkitysrepresentaatiokokonaisuuksia ja siirtää ne väliaikaista säilyttämistä varten pitkäkestoiseen työmuistiin, josta sitten palauttaa ne tulkkeen tuottamisvaiheessa. Tämä prosessi on kuvattu tarkemmin alaluvuissa *Muistin toiminnot tulkkausprosessissa* ja *Työmuistin kapasiteetin rajallisuus*.

nessa tuloviestin koko laskettiin sanoina, ja poistoja alkoi tapahtua tulkattavan puheenvuoron pituuden ollessa 4–8 sanaa, mikä on lähellä Millerin (1956/1994) esittämää työmuistin kapasiteetin maagista lukua (7 ± 2). Toisin sanoen tämän tutkimuksen aineistossa tulkkien työmuistin kriittinen raja tuli vastaan silloin, kun se joutui käsittelemään noin 4–8:aa sanaa, ei 4–8:aa mikro- tai makropropositiota. Tämä saattaa tarkoittaa sitä, että aineiston tulkit toimivat ainoastaan lyhytkestoisen muistin varassa eivätkä käytä muistamistekniikoita, jotka perustuvat suurempien asiakokonaisuuksien tallentamiseen pitkäkestoiseen muistiin. Tämän tutkimuksen puitteissa ei ollut mahdollista tarkistaa, kuinka monta yksikköä eli informaatiokvanttia ja modaalista, pragmaattista tai loogisen yhteyden ainesta tulkit käsittelee kerrallaan ja millainen on näiden yksiköiden määrän ja poistojen välinen kausaalisuhte. Tämä on mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe.

Ilmiöllä voi yhtä hyvin olla toinenkin selitys. Vähemmän tärkeän informaation ja modaalisten merkitysten katoaminen voi tapahtua makrorepresentaation rakentamisen tai sen pitkäkestoisesta muistista palauttamisen vaiheissa. Viestin sisällön evolvointia makrorakenteeksi ohjaa se, kuinka tärkeitä elementit ovat. Vähemmän tärkeät elementit ”väistyvät taka-alalle, jotkut sulautuvat toisiin elementteihin ja muodostavat yleistyksiä ja joidenkin aktivaatiotaso laskee siinä määrin, että ne katoavat työmuistista kokonaan”. (Tommola 2004: 14) Molemmissa ilmiön mahdollisissa selityksissä on kyse muistitekniikoiden epäonnistumisesta, joka aiheuttaa poistoja jo lyhyiden puheenvuorojen tulkkauksessa.

Aineiston tulkeista yksi näyttää onnistuvan muistitekniikoiden käytössä muita paremmin. Tämä tulkit tulkkaa muita huomattavasti pidempiä puheenvuoroja ja hänen tulkkauksensa alkaa kärsiä poistoista vasta myöhemmässä vaiheessa kuin muilla tulkeilla. Nähtävästi hän käyttää viestin jäsentämiseen ja propositionaalisen merkitysrepresentaation muodostamiseen ja sen väliaikaiseen tallentamiseen pitkäkestoiseen muistiin perustuvaa muistitekniikkaa ja operoi siis sanaa suuremmilla yksiköillä. Huomion arvoista tässä on se, että kyseinen tulkit on ainoa, jolla on kääntämisen ja tulkkauksen koulutus. Simultaanitulkkauksen tutkimuksessa on todettu, että tulkkien eksperttiys vaikuttaa taitoon hahmottaa suurempia merkitysrepresentaatioyksiköitä (ks. Sunnari 1995; Tommola 2004: 17). On mahdollista, että tämä tulkit on aineiston tulkeista ainoa, joka on saanut opetusta ja harjaantunut muistitekniikoiden käyttöön varsinaisessa kääntämisen ja tulkkauksen koulutuksessa. Tässä tutkimuksessa ei selvitetty, minkä verran tulkeilla on tietoa muistitoiminnoista ja muistiinpanotekniikoiden periaatteista. Jatkossa on siis syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota konsekutiivitulkkien tämän osa-alueen kompetenssiin ja järjestää tarvittaessa täydentävää koulutusta myös kentällä toimiville tulkeille.

5.2 Tulkkien suoritusten väliset erot

Tulkkauksen tarkkuudessa on selkeitä eroja aineistoni eri tulkkien välillä. Tulkki I1 välittää viestin muita tarkemmin lähes kaikilta osin ja tulkin I4 suoritus on heikoin muihin verrattuna. Yksiselitteistä syytä tulkin I1 paremmalle suoritukselle ei voitu löytää. Joidenkin tulkkien suoritus kärsii merkittävästä avaininformaation kadosta jo tulkattavien vuorojen ollessa alle 9–11 sanan pituisia. Sen sijaan toisilla tulkeilla tulkattavan vuoron pituus alkaa olennaisesti vaikuttaa avaininformaation välittämiseen vasta yli 22 sanan pituisten vuorojen tulkkauksessa ja yksi tulkki välittää avaininformaation ilman merkittäviä poistoja jopa yli 22 sanan pituisten vuorojen tulkkauksessa. Samantyyppinen tilanne on havaittavissa lisä- ja tarkentavan informaation ja modaalisen aineksen välittämisessä.

Tulkit näyttävät valitsevan erilaisia lähestymisstrategioita viestin eri ainesyön välittämiseen. Kaikilla tulkeilla selkeä painopiste on avaininformaation tarkkuudessa, mutta muiden ainesten välittämisessä tulkeilla näyttää olevan toisistaan erottuvia strategioita. Yksi tulkeista näyttää selkeästi keskittyvän avaininformaation välittämiseen siten, että sitä ei katoa tulkkauksessa lainkaan, mutta samalla hän on hyvin huolimaton muun informaation ja modaalisuuden välittämisen suhteen. Toinen tulkki välittää modaaliset merkitykset muita selkeästi tarkemmin, kun taas kolmas työstää erityisen tarkasti lisä- ja tarkentavaa informaatiota.

PV:n pituus ei ole ainoa poistojen määrään vaikuttava tekijä. Joillakuilla tulkeilla lisä- ja tarkentavan informaation, modaalisuuden ja loogisten yhteyksien osoittimien poistoja alkaa tapahtua jo hyvin lyhyiden vuorojen tulkkauksessa, mutta samaiset tulkit pystyvät tulkkaamaan pidempiä puheenvuoroja ilman vastaavia poistoja. Tämän ilmiön mahdollinen selitys näyttää löytyvän tulkkien ja primääripuhujien keskinäisissä keskeytyksissä. Keskimäärin tulkit, joiden suorituksissa on runsaasti tulkin ja primääripuhujan keskinäistä päällekkäispuhuntaa, ovat muita epätarkempia. Heidän suorituksissaan tapahtuu huomattavia poistoja lyhyidenkin vuorojen tulkkauksessa. Päinvastainen tilanne on harvoin keskeytetyillä tulkeilla. Heidän tulkkauksensa on muita tarkempaa ja poistoja tapahtuu vain pitkien vuorojen tulkkauksessa.

Päällekkäispuhuntaa koskevissa tapauksissa kyse on samanlaisesta huomion jakamisesta, jonka varassa myös simultaanitulkki työskentelee (ks. tarkemmin aluvuossa 2.3.3 *Tulkekausprosessin malli*). Tulkki siis jakaa työmuistin kapasiteettia viestin kuuntelemisen ja sen analysoinnin, tuottamisen ja koordinoinnin välillä (ks. Gile 1997). Kun tulkki keskeyttää äänessä olijan, on viestin kuuntelun ja analysoinnin prosessi hänen työmuistissaan vielä kesken, mutta samalla tulkki aloittaa puheen tuottamisen. Kun taas tulkin puhe keskeytetään, tapahtuu päinvastainen prosessi. Tulkki tuottaa ja kontrolloi puhetta, mutta joutuu samalla jakamaan huomiota keskeyttävän puheen kuuntelemiseen ja analysoimiseen. Dijkn & Kintschin (1983: 352) mukaan kapasiteetin jakamistilanteissa keskusmuisti kuormittuu viestin vas-

taanottamisesta ja prosessoinnista, joten informaation varsinaiselle säilyttämiselle saattaa jäädä tilaa vain kaksi (2) yksikköä. Vaikka päällekkäispuhunta kestäisikin vain hetken, se voi aiheuttaa muistitoimintojen häiriytymisen. Jokainen tulkki on kokenut keskeytykset ja monen henkilön päällekkäispuhunnan häiritsevä, mutta tätä aihetta ei tietojeni mukaan ole toistaiseksi tutkittu ja se kaipaakaan lisätutkimusta. Tässä tutkimuksessa päällekkäispuhunnan vaikutusta tulkkaamisen tarkkuuteen ei varsinaisesti tutkittu, vaan todetaan, että se ei vaikuta poistojen ja PV:n pituuden väliseen korrelaatioon.

5.3 Poistetaan tarpeettomana?

Kausaalialyysi osoitti, että osa lähdeviestin aineksista jätetään välittämättä tulkattavan puheenvuoron pituudesta riippumatta. Tällaiseksi ainekseksi osoittautuivat puheen tuottamiseen, keskustelun ylläpitämiseen tai vuorovaikutukseen liittyvät lähtöviestin elementit. Pääasiallisesti toiseen kieleen välittämättä jäävät myös erilaiset toistot, jotka nekin ovat jälkiä puheen tuottamisesta. Tulkkaukseen jää myös puheen tuottamiseen ja vuorovaikutuksen rakentamiseen liittyviä kokonaisia puheenvuoroja. On mahdollista, että näiden elementtien funktiota ei pidetä tärkeänä tai sitä ei tunnusteta lainkaan, mikä johtaa siihen, että näiden yksiköiden välittämistä ei nähdä tarpeellisenä.

Tutkimustulosteni perusteella voidaan päätellä, että tulkit rakentavat tulkkaamisen skopoksen informaation välittämisen ympärille ja tekevät sen perusteella päätöksen siitä, kuinka tärkeää (tarpeellista vai ei) tietyytyppisten elementtien välittäminen on. Jos skopoksena nähdään informaation välittäminen, jäävät ne elementit, jotka eivät varsinaisesti kannata informaatiota, tulkkauksessa pois jo pelkästään kielen ekonomian syistä.

Tulkkaukseen jätetään myös puheenvuoroja, jotka poikkeavat kuulustelulle ominaisesta kysymys-vastaus-mallista. Tällaisia ovat erilaiset työjärjestyspuheenvuorot sekä samalla kielellä keskustelevien henkilöiden keskustelut, jotka tapahtuvat joko juristien tai maallikoiden välillä. Tutkimusaineistosta löytyi myös tulkin ja muiden osallistujien välisiä dialogeja, joita käydään tulkin tai muiden aloitteesta. Tulkin ja muiden puhujien väliset dialogit tai tällaisten dialogien yksittäiset puheenvuorot jäävät myös usein tulkkaukseen.

Mistä tämä ilmiö johtuu? Pidetäänkö kuulustelun kysymys-vastaus-perusmallista poikkeavia vuoroja vähemmän merkityksellisinä ja tämän takia jätetään ne tulkkaukseen? Nähdäänkö tarpeettomaksi välittää kaikille läsnäolijoille dialogi, jonka tarkoituksena on selvittää tulkille epäselväksi jääneitä asioita? Onko ylipäänsä tapana tulkata ainoastaan niitä oikeudenkäynnin osia, joissa käydään keskustelua suomenkielisen ja vieraskielisen henkilön välillä? Tämän tutkimuksen aineiston perusteella

voidaan näihin kysymyksiin vastata myöntävästi. *Ei ole mahdollista sanoa, onko tulkin toiminta tietoista vai tiedostamatonta, mutta varmuudella voidaan sanoa, että tulkki on itsenäinen toimija. Hän arvioi lähdeviestinnän tarkoitusta ja tekee arvionsa pohjalta päätökset tulkauksesta tai tulkkaamatta jättämisestä.* Toiminnassaan tulkki myötäilee kuulustelun perusrakennetta siten, että puheenvuorot ja yksittäiset kvantit, joiden tarkoituksena ei ole kuulustelukysymyksen esittäminen tai siihen vastaaminen, katsotaan tulkauksessa vähempiarvoiseksi ja jätetään siis tulkkaamatta.

Kuulustelun päätyypin rakenteesta poikkeavien puheenvuorojen poistoissa havaittiin vielä yksi mielenkiintoinen ilmiö. Perusrakenteesta poikkeavia vastaajien puheenvuoroja tulkataan suhteellisesti useammin kuin juristien puheenvuoroja. *Toisin sanoen primääripuhujan rooli vaikuttaa jonkin verran kokonaisten puheenvuorojen poistoihin.* Alaluvussa 3.5.2 *Tulkin rooli: odotukset ja käytäntö* puhuttiin tulkin asemasta kahden sosiaalisfäärin välissä. Tulkit pitävät tärkeänä välittää vastaajien puheen kattavasti mahdollisesti siksi, että kokevat vastaajan olevan heikommassa asemassa kuin muiden ja pyrkivät näin tukemaan vastaajaa. Yhtä hyvin voidaan esittää toinenkin mahdollinen selitys: koska tuomareiden ja muiden istuntoon osallistuvien juristien asema nähdään dominoivana, pitävät tulkit erityisen tärkeänä saattaa heidän tietoonsa kaikki, mitä oikeussalissa puhutaan.

Tarkastellaan vielä tulkkaamatta jättämisen riskejä. Loukkaako tulkkaamatta jättäminen periaatetta, jonka mukaan vieraskielinen henkilö täytyy saada samanvertaiseen asemaan oikeusistuimen kieltä hallitsevan kuuntelijan kanssa? Tähänkin vastataan myöntävästi. Asetelma voi olla vieraskieliselle henkilölle eduksi tai haitaksi.

1) Jos vieraskielinen henkilö ei saa asiaa tietoonsa, hän ei voi kommentoida sitä tai ottaa siihen kantaa, mikä voi asian käsittelyssä olla hänen kannaltaan hyväksi tai pahaksi. Joka tapauksessa vieraskielisen henkilön tietämättömäksi jääminen loukkaa hänen oikeuttaan puolustautua asiassa tai ottaa kantaa siihen.

2) Jos tuomioistuimien, kuulustelijan tai muut osallistujat eivät saa tietoa, eivät hekään voi käyttää sitä vieraskielisen henkilön eduksi tai haitaksi.

3) Järjestyspuheenvuorojen tulkkaamatta jättäminen jättää vieraskielisen vastaajan epätietoiseksi vuorojen jakamisesta eikä hän välttämättä edes tiedä, kuka on äänessä ja miksi.

4) Tulkkaamatta jättäminen aiheuttaa kontrolloimattoman tietämättömyyden tilan myös kuulustelijalle ja oikeuden puheenjohtajalle. Näin tapahtuu, jos jätetään tulkkaamatta tai ylipäänsä kommentoimatta se, mistä syystä ja mistä aiheesta tulkin ja primääripuhujan välistä dialogia on käyty, tai jätetään tulkkaamatta jotkin vieraskielisen henkilön tai henkilöiden repliikit.

5) Tulkkaamatta jättämisessä on myös väärän tiedon syntymisen riski. Jos tulkki vastaa hänelle esitettyyn kysymykseen itse välittämättä kysymystä eteenpäin tiedon alkuperäiselle hallitsijalle, ei voi olla täyttä varmuutta siitä, osaako tulkki vastata kysymykseen oikein.

6) Tarkentavan kysymyksen välittämättä jättäminen toiselle osapuolelle saattaa myös hankaloittaa viestintää.

5.4 Tulkattavan puheenvuoron pituus jää lyhyeksi

Tutkimukseni tulokset osoittivat, että kuulustelussa tulkataan suhteellisen lyhyitä, tyypillisesti 10 sanan pituisia puheenvuoroja ja että yli 23 sanan pituisia puheenvuoroja tulkataan hyvin harvoin. Tulkattavan puheenvuoron pituudessa havaittiin eroja eri tulkkien välillä. Yksi tulkeista tulkkasi säännönmukaisesti huomattavasti lyhyempiä puheenvuoroja kuin muut. Hän tulkkasi etupäässä 6 sanan ja sitä lyhyempiä puheenvuoroja. Sen sijaan toinen tulkki tulkkasi laajan skaalan eripituisia, myös monen kymmenen sanan pituisia puheenvuoroja. On huomattava, että tutkimuksessa oli mukana rajallinen määrä tulkkien suorituksia, joiden väliltä löytyi huomattavia eroja, ja lisäksi tarkasteltavana oli ainoastaan yksi kielipari. Tämän takia on ennenaikaista tehdä yleistyksiä siitä, kuinka pitkiä puheenvuoroja tulkit ylipäänsä autenttisissa tilanteissa tulkkavat. Sitä varten tutkimusta pitäisi laajentaa koskemaan eri kielipareja ja useampia tulkkeja.

Tämän tutkimuksen aineistossa tulkataan enimmäkseen lyhyitä puheenvuoroja. Ilmiötä voi osittain selittää sillä, että kyseessä on dialogin tulkkaus, jolloin kysymykset ja vastaukset saattavat jäädä hyvin lyhyiksi. Esimerkiksi suljettuihin kysymyksiin vastataan monesti yhdellä sanalla *kyllä* tai *ei*. Toisaalta kuulustelun yhtenä osana on kuulusteltavan monologimuotoinen vapaa kertomus, mikä tarkoittaa pitkää yhtäjaksoista puheenvuoroa.

Vaikka tämän tutkimuksen varsinaisena tarkoituksena ei ollutkaan selvittää puheenvuoron pituuden edellytyksiä, on siinä yritetty etsiä selitystä havaitulle ilmiölle. Wadensjön (1998) mukaan tulkki toimii viestintätilanteen koordinoijana eli ohjaa puhujanvaihdon mekanismeja. Siksi myös tässä tutkimuksessa tarkkailtiin sitä, vaikuttaako tulkki puheenvuoron pituuteen aloittamalla tulkkauksen ennen äänessä olijan vuoron loppumista. Tutkimuksessa ei saatu yksiselitteistä vahvistusta tälle olettamukselle lähinnä siitä syystä, että vuoronvaihtomekanismi on monimuotoinen ja hienorakenteinen tapahtuma, ja puhujanvaihdon luonteen selvittämiseksi pitää tarkastella sekä sen verbaalista että non-verbaalista puolta. Tämän tutkimuksen aineisto käsittää vain äänitallenteita. Myös prosodially on vuoronvaihdossa suuri merkitys, ja tämän tutkimuksen puitteissa tehty litterointi on liian karkea prosodisten keinojen arviointiin.

Näistä puutteista huolimatta tutkimus tarjosi suuntaa-antavia tuloksia. Tutkimuksessa havaittiin, että pisimpiä ja pituudeltaan eniten vaihtelevia vuoroja tulkkavaan tulkin suorituksessa ei tapahtunut päällekkäispuhuntaa lainkaan. Tämä voisi viitata siihen, että kyseinen tulkki ei häirinyt tulkattavaa, jolloin tämä sai päättää

vuoronsa suunnitelmansa mukaisesti. Toisaalta myös eräs toinen tulkki vältti samalla tavalla päällekkäispuhunutta, mutta hänen tulkkamiensa vuorojen pituus jäi keskitasolle. Eniten päällekkäispuhunutta oli suunnilleen keskipituisia puheenvuoroja tulkkavaan tulkin suorituksessa, mutta on mahdotonta sanoa, vaikuttiko se puheenvuoron pituuden muodostumiseen.

Tulkin mahdollista vaikuttamista puheenvuoron pituuteen on kuitenkin syytä tutkia. Millä tavalla tulkki ottaa tulkkausvuoron? Toteutuuko tulkatussa kuulustelussa vapaan kerronnan periaate vai onko tulkkaus vapaata kerrontaa häiritsevä tekijä? On mahdollista, että tulkki pyrkii tarkkaan, kaikki elementit välittävään tulkkaukseen ja kokee tulkkavansa tarkemmin lyhyissä jaksoissa. Toinen mahdollinen selitys löytyy tulkkaustapahtuman institutionaalisesta luonteesta ja muiden osallistujien odotuksista. Keskusteltuani oikeuskäsittelyssä toimivien juristien kanssa sekä oman tulkkaukokemukseni perusteella olen saanut sen käsityksen, että oikeussalissa toimivat juristit pitävät tärkeänä olla koko ajan tietoisia siitä, mitä kuulusteltava sanoo, jotta he pystyisivät pitämään kuulustelun kulun kontrollissaan. Vain tulkkaus mahdollistaa kuuntelijalle pääsyn puhujan viestiin. Uskon, että jokainen tulkki on törmännyt tilanteisiin, joissa tulkkattavan puheenvuoron pitkittyessä toinen keskustelijoista kärsimättömästi pyytää tulkkiä aloittamaan tulkkauksen. Pyrkimällä tulkkamaan lyhyitä puheenvuoroja tulkki voi siis toimia oikeussalissa toimivien juristien intressin suuntaisesti tarjoamalla heille jatkuvasti ja pienissä osissa tietoa puhujan kertomuksesta.

Vuorottelun toimivuutta voidaan tarkastella keskusteluanalyysin avulla. Aihetta olisikin syytä tutkia tarkemmin nimenomaan keskusteluanalyysin keinoin ja tarkastella sekä vuorovaikutuksen verbaalista että non-verbaalista puolta.

5.5 Tulkkausmenetelmien käytöstä suullisen todistelun tulkkauksessa

Alaluvussa 3.4.3 *Kuulustelun vaiheet* esitettiin yleisluonteisia havaintoja kuulustelusta ja sen tulkkauksesta ja todettiin, että kuulustelu tulkataan konsekutiivisesti. Tutkimusaineiston tarkastelussa selvisi kuitenkin, että osa tulkeista tulkkaa kuulustelua sekä konsekutiivisesti että kuiskaten simultaanisesti. Simultaanitulkkausmenetelmän käytön tarkoituksenmukaisuus kuulustelun tulkkauksessa voidaan kyseenalaistaa. Ensinnäkin tuomioistuimien nauhoittaa kuulustelun ja simultaanisesti tulkattun kuulustelun äänitallenteet ovat joissakin kohdissa epäselviä, joten niistä ei pysty jälkikäteen saamaan selvää tulkkattavan ja/tai tulkin puheesta. Tämän takia ei simultaanitulkkauks

sovi tulkkaustavaksi kuulusteluun ilman laitteistoa, joka mahdollistaa tulkattavan ja tulkin puheiden nauhoituksen erikseen.

Toinen seikka, joka saa minut suhtautumaan varauksellisesti simultaanitulkkaus-
sen käyttöön kuulustelussa, on tarkkuus. Vaikka simultaanitulkkausta käytettiin
niinkin merkittävässä oikeudenkäynnissä kuin Nürnbergin sota-oikeudenkäynti, on
yleisesti tiedossa, että pystyäkseen tulkkaamaan simultaanisesti joutuu tulkki tiivistä-
mään ja muokkaamaan alkuperäistä viestiä. Näin ollen jotkin epäröinnin ja täy-
dentävän informaation elementit jäävät simultaanitulkkauksessa todennäköisesti
välittämättä. Lisäksi, kuroakseen kiinni tulkattavan puheen ja tulkkeen välistä kas-
vavaa viivettä joutuu tulkki joskus jättämään kokonaan tulkkaamatta joitakin lähde-
viestin osia, eli tulkkauksessa tapahtuu poistoja. Tässä tutkimuksessa ei ollut tarkoi-
tus tutkia simultaanitulkkauksen tarkkuutta, joten simultaanisesti tulkatut tulkkaus-
yksiköt jätettiin korrelaatioanalyysistä kokonaan pois. Kun tiedetään, että tulkit
käyttävät simultaanitulkkausta kuulustelussa, olisi tarkoituksenmukaista tutkia tä-
män menetelmän käytön soveltuvuutta kuulustelun tulkkaukseen. Olisi syytä ver-
tailla simultaanitulkkauksen ja konsekutiivitulkkauksen tarkkuutta. Olisi myös hyö-
dyllistä tutkia, millaista ainesta missäkin tulkkausmenetelmässä poistetaan ja missä
määrin.

Vaikka simultaanitulkkausta ei tässä tutkimuksessa varsinaisesti tutkittu ja simul-
taanisesti tulkattujen vuorojen määrä korpuksessa oli suhteellisen vähäinen, tehtiin
kuitenkin mielenkiintoisia, jatkotutkimusta vaativia havaintoja eri menetelmillä tul-
kattujen puheenvuorojen pituudesta. Korpuksessa simultaanisesti tulkattujen vuo-
rojen pituus havaittiin jonkin verran pidemmäksi kuin konsekutiivisesti tulkattujen.
Tämä voi toki johtua siitä, että tulkki siirtyy tulkkaamaan simultaanisesti silloin, kun
tulkattava puhuu pitempiä puhejaksoja eikä anna tulkille tulkkausvuoroa. Toisaalta
se voi merkitä myös sitä, että tulkattava puheenvuoro ei häiriinny tulkkauksen
vuoksi ja puhuja saa puhua vapaammin. Jos simultaanitulkkauksesta tosiaankin
aiheutuu puhujalle vähemmän häirintää, voi tämä taas puoltaa sitä näkemystä, että
ne kuulustelun vaiheet, jossa painotetaan kuulusteltavan vapaan kerronnan tärkeyt-
tä, tulkattaisiin simultaanisesti.

5.6 Aineiston soveltuvuus ja metodin valinta

Lopuksi pohdin aineiston ja tutkimusmenetelmän soveltuvuutta tämän tutkimuksen
hypoteesin tarkasteluun.

Tulkkausprosessin tutkimuksessa on kehitetty malleja ja niitä on myös testattu
kokeellisessa tutkimuksessa. Autenttisen tutkimusaineiston käyttö tekee mahdol-
liseksi tarkastella näiden mallien toimivuutta todellisissa tulkkaustilanteissa, mutta
tällaisia tutkimuksia tehdään edelleenkin liian vähän.

Autenttinen aineisto asettaa haasteita ennen kaikkea siksi, että siinä on monta samanaikaisesti toisiinsa vaikuttavaa ilmiötä, niin että/jolloin yhden säännönmukaisuuden tarkastelu vaatii monen muun ilmiön huomioon ottamista. Tässä tutkimuksessa hypoteesin tarkistamisen näkökulmasta välttämätöntä oli viestinnän analyysi, jossa huomioitiin erityyppisiä tulkkausviestinnän ilmiöitä, kuten tulkkausmenetelmä ja -suunta, puheenvuoron luonne ja päällekkäispuhunta. Hypoteesin testaaminen ei olisi tuottanut tuloksia ilman viestin sisällön jaottelua erityyppisiin aineksiin, kuten eriarvoisiin informaatiokvantteihin, modaalisen aineksen yksiköihin ja loogisen yhteyden elementteihin sekä pragmaattiseen ainekseen. Tutkimuksen tulokset saataisivat olla erilaiset, jos eroa poistojen ja implikoinnin välillä ei olisi tehty. Viestinnän piirteiden ja sisällön analyysin luotettavuutta olisi voitu lisätä sillä, että koodauksen olisi suorittanut yhden sijaan kaksi eksperttiä. Työn laajuuden takia tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista. Toisaalta tietueiden suuri määrä (1586 tulkkausyksikköä) kuitenkin vähentää yksittäisten virheiden vaikutusta kokonaiskuvaan.

Alaluvussa 2.1.5 *Tämä tutkimus tulkkausprosessin tutkimuksen kentässä* olen luonnehtinut tämän tutkimuksen lähestymistapaa moniperspektiiviseksi eli siinä yhdistyy tulkkausprosessin tutkimuksen ja vuorovaikutustapahtuman tutkimuksen piirteitä. Kahden lähestymistavan yhdistämisestä yhden tutkimuksen puitteissa on ollut etuja ja haittoja. Kahden lähestymistavan yhdistäminen on tehnyt tutkimuksesta hieman raskasrakenteisen, sillä on pitänyt selostaa ja selvittää monia ilmiöitä. Tärkeintä on kuitenkin se, että tutkimuksen moniperspektiivisyys mahdollisti hypoteesin monipuolisen tarkastelun. Tulkkausprosessin tutkimuksen ja vuorovaikutustapahtuman tutkimuksen yhdistämisestä syntyi mielestäni sellainen vuoropuhelu, että tulkkausprosessin kognitiivisia ilmiöitä pystyttiin selittämään vuorovaikutuksen näkökulmista ja kääntäen.

Autenttisen aineiston analyysiin perustuva tutkimus nosti tarkasteltavan tutkimusongelman ohella esille myös muita tulkkausprosessiin liittyviä havaintoja ja kysymyksiä, joita ei voitu käsitellä riittävän syvällisesti tämän tutkimuksen puitteissa. Olen esittänyt nämä havainnot tutkimuksen tuloksien tarkastelun yhteydessä. Joidenkin esille nousseiden kysymysten tarkasteluun tarvitaan toisenlaista tutkimusmenetelmää kuin tässä tutkimuksessa on käytetty. Esimerkiksi konsektiivitulkin muistikapasiteetin käyttöä voidaan tarkastella kokeellisella tutkimuksella, kun taas kysymystä siitä, kuka määrää tulkkausvuoron pituuden, on tarkasteltava keskusteluntutkimuksen keinoin.

Lopuksi toistan Kalinan (2005-I) ajatuksia autenttiseen aineistoon perustuvan tutkimuksen tärkeydestä ja metodin valinnan haasteista. Autenttisen aineiston tutkimus on vaativaa. Tulkkaustutkimuksessa ei ole valmiita ja testattuja metodologisia ratkaisuja autenttisen aineiston tutkimukseen. Aineistoa on myös tarkasteltava monesta eri näkökulmasta. (Kalina 2005-I.) Autenttista aineistoa ei saa jättää tutkimatta sen haasteellisuuden vuoksi, vaan tutkijoiden on syytä etsiä uusia, luovia ratkaisuja.

Toivon, että tässä tutkimuksessa käytettyä analyysia voidaan soveltaa jatkossa muihin aineistoihin ja muiden tutkimuskysymysten ratkaisemiseen.

Lähteet

Kirjallisuus

- Al Salman, Saleh 2002. The Native Language Factor in Simultaneous Interpretation in an Arabic/English Context. *Meta: Translators' Journal* 47:4, 607–626.
- Altman Janet 1994. Error Analysis in The Teaching of Simultaneous Interpreting: A Pilot Study. Teoksessa: Sylvie Lambert & Barbara Moser-Mercer (toim.) *Bridging the gap: empirical research in simultaneous interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 25–38.
- Anderson, Linda 1994. Simultaneous Interpretation: Contextual and Translation Aspects. Teoksessa: Sylvie Lambert & Barbara Moser-Mercer (toim.) *Bridging the gap: empirical research in simultaneous interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 101–120.
- Anderson, R. Bruce W. 1976. Perspectives on the Role of Interpreter. Teoksessa: Richard W. Brislin (toim.) *Translation. Applications and Research*. New York: Garden press, 208–228.
- Angelelli, Claudia 2003. The Interpersonal Role of the Interpreter in CrossCultural Communication. A Survey of Conference, Court and Medical Interpreters in the US, Canada and Mexico. Teoksessa: Luise Brunette, Georges Bastin, Isabelle Hemlin & Heather Clarke (toim.) *The Critical Link 3. Interpreters in the Community. Selected papers from the Third International Conference on Interpreting in Legal, Health and Social Service Settings, Montreal, Quebec, Canada, 22-26 May 2000*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 15–26.
- Barik, Henri C. 2002/1975. Simultaneous interpretation. Qualitative and linguistic data. Teoksessa: Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger (toim.) *The Interpreting Studies Reader*. London/New York: Routledge, 78–91. Alkuteos: Simultaneous interpretation: Qualitative and linguistic Data, *Language and Speech* 18:3. 272–297.
- Barik, Henri C. 1994. A Description of Various Types of Omissions, Additions and Errors of Translation Encountered in Simultaneous Interpretation. Teoksessa: Sylvie Lambert & Barbara Moser-Mercer (toim.) *Bridging the gap: empirical research in simultaneous interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 121–137.
- Barik, Henry C. 1965. *A study of simultaneous interpretation. Unpublished doctoral dissertation*. Chapel Hill: Department of Psychology, University of Chapel Hill.

- Barsky, Robert F. 1994. *Constructing a Productive Other: Discourse Theory and the Convention Refugee Hearing*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Belâevskaâ, Britvin, Muhina & Rûmina 1973. = Беляевская Е.Г., Бритвин В.Г., Мухина Н.К., Рюмина Н.А. Опорные пункты и формирование гипотезы у переводчика. *Тетради переводчика. Выпуск 10*. Москва: Международные отношения, 70–78.
- Berk-Seligson, Susan 1999. The impact of court interpreting on the coerciveness of leading questions. *Forensic Linguistics*. 6:1, 30–56.
- Berk-Seligson, Susan 1990. *The Bilingual Courtroom. Court Interpreters in the Judicial Process*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Berk-Seligson, Susan 1989. The role of register in the bilingual courtroom: evaluative reactions to interpreted testimony. *International Journal of the Sociology of Language* 79, 79–91.
- Bühler, Hildegund 1986. Linguistic (semantic) and extra-linguistic (pragmatic) criteria for the evaluation of conference interpretation and interpreters. *Multilingua* 5:4, 231–35.
- Bühler, Karl 1965/1934. *Die Sprachtheorie*. 2 painos. Studgart: Fischer. 1. painos 1934.
- Černov 2007/1978 = Чернов Г.В. *Теория и практика синхронного перевода*. Изд. 2-е. Москва: Издательство ЛКИ. 1-е издание Москва 1978.
- Černov 1969 = Чернов Г.В. Синхронный перевод: речевая компрессия – лингвистическая проблема. *Тетради переводчика. Выпуск 6*. Москва: Международные отношения, 52–64.
- Chesterman, Andrew 2000. A Causal Model for Translation Studies. Teoksessa: Maeve Olohan (toim.) *Intercultural Faultlines: Research Models in Translation Studies I*. Manchester: St Jerome, 15–27.
- Colin, Joan & Ruth Morris 1996. *Interpreters and the legal process*. Winchester: Waterside Press.
- Cooke, Michael S. 2009. Interpreter ethics versus customary law: Quality and compromise in Aboriginal languages interpreting. Teoksessa: Sandra Beatriz Hale, Uldis Ozolins & Ludmila Stern (toim.) *The Critical Link 5. Quality in interpreting – a shared responsibility*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 85–98.
- Cowan, Nelson 2000-2001. Processing limits of selective attention and working memory. Potential implications for interpreting. *Interpreting: International Journal of Research & Practice in Interpreting* 5:2, 117–145.
- Dam, Helle V. 2007. What makes interpreters' notes efficient? Features of (non-) efficiency in interpreters' notes for consecutive. Teoksessa: Yves Gambier, Miriam Shlesinger

- and Radegundis Stolze (toim.) *Doubts and Directions in Translation Studies: Selected Contributions from the EST Congress, Lisbon 2004*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 183–198.
- Dam, Helle V. 2004. Interpreters' notes. On the choice of form and language. Teoksessa: Gyde Hansen, Kristen Malmkjaer, Daniel Gile (toim.) *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies: Selected contributions from the EST Congress, Copenhagen 2001*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 251–261.
- Dam, Helle V. 2002/1995. Lexical similarity vs lexical dissimilarity in consecutive interpreting. A product-oriented study of form-based vs meaning based interpreting. Teoksessa: Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger (toim.) *The Interpreting Studies Reader*. London/New York: Routledge, 266 – 277.
- Dam, Helle V. & Jan Engberg 2006. Assessing accuracy in consecutive interpreting: a comparison of semantic network analyses and intuitive assessments. Teoksessa: Carmen Heine, Klaus Schubert & Heidrun Gerzymisch-Arbogast (toim.) *Text and Translation Theory and Methodology of Translation*. Tübingen: Gunter Narr. 215–234.
- Daro, Valeria 1994. Non-Linguistic Factors Influencing Simultaneous Interpretation. Teoksessa: Sylvie Lambert & Barbara Moser-Mercer (toim.) *Bridging the gap: empirical research in simultaneous interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 249–271.
- Dijk, Teun A. van & Walter Kintsch 1983. *Strategies of Discourse Comprehension*. New York: Academic Press.
- Dillinger, Mike 1994. Comprehension during interpreting: What do interpreters know that bilinguals don't? Teoksessa: Sylvie Lambert & Barbara Moser-Mercer (toim.) *Bridging the gap: empirical research in simultaneous interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 156–189.
- Driesen, Christine 1992. Status und Funktion des Gerichtsdolmetschers/-übersetzers in Deutschland. *Mitteilungsblatt: Österreicher Übersetzer-und Dolmetscherverband UNIVERSITAS* 1992:1, 7–13.
- Eades, Diana 2004. 'Evidence Given in Unequivocal Terms': Gaining Consent of Aboriginal Young People in Court. Teoksessa: Janet Cotterill (toim.) *Language in the Legal Process*. New York: Palgrave Macmillan, 162–179.
- Fedorov 2002/1953 = Федоров А.Ф. 2002/1953. *Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы)*. Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ/Москва: ООО Издательский дом Филология три.
- Ferguson, Nicola 1977. Simultaneous speech, interruptions and dominance. *British Journal of Social and Clinical Psychology* 16, 295–302.
- Gerver, David 2002/1969. The effects of source language presentation rate on the performance of simultaneous conference interpreters. Teoksessa: Franz Pöchhacker

- & Miriam Shlesinger (toim.) *The Interpreting Studies Reader*. London/New York: Routledge, 53–66. Alkuteos: The Proceedings of the Second Louisville Conference on Rate and/or Frequency Controlled Speech.
- Gerver, David 1976. Empirical Studies of Simultaneous Interpretation: A Review and a Model. Teoksessa: Richard W. Brislin (toim.) *Translation. Applications and Research*. New York: Garden press, 165–207.
- Gerver, David 1972. *Simultaneous and consecutive interpretation and human information processing*. London: Social Science Research Council Research Report.
- Gile, Daniel 2005. Directionality in conference interpreting: a cognitive view. Teoksessa: Rita Godijns & Michael Hinderdael (toim.) *Directionality in Interpreting. The 'Retour' or the Native?* Gent: Communication & Cognition, 9–26.
- Gile, Daniel 1997. Conference Interpreting as a Cognitive Management Problem. Teoksessa: Joseph H. Danks, Gregory M. Shreve, Stephen B. Fountain & Michael K. McBeath (toim.) *Cognitive Processes in Translation and Interpretation*. London: Sage Publications, 196–214.
- Gile, Daniel 1995. *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins
- Gile, Daniel 1994. Methodological Aspects of Interpretation and Translation Research. Teoksessa: Sylvie Lambert & Barbara Moser-Mercer (toim.) *Bridging the gap: empirical research in simultaneous interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 39–56.
- Goldman-Eisler, Frieda 2002/1972. Segmentation of Input in Simultaneous Translation. Teoksessa: Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger (toim.) *The Interpreting Studies Reader*. London/New York: Routledge, 68–76. Alkuteos: julkaistu 1972 teoksessa: Journal of Psycholinguistic Research.
- González, Erika & Lurdes Auzmendi 2009. Court interpreting in Basque: Mainstreaming and quality: The challenges of court interpreting in Basque. Teoksessa: Sandra Beatriz Hale, Uldis Ozolins & Ludmila Stern (toim.) *The Critical Link 5. Quality in interpreting – a shared responsibility*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 119–134.
- González, Roseann Dueñas, Victoria F. Vásquez & Holly Mikkelson 1991. *Fundamentals of Court Interpretation. Theory, Policy, and Practice*. Durham, North Carolina: Carolina Academic Press.
- Haapasalo, Jaana 2000. Todistajanpsykologia. Teoksessa: Jaana Haapasalo, Kari Kiesiläinen & Johanna Niemi-Kiesiläinen (toim.) *Todistajanpsykologia ja todistajankuulustelu*. Helsinki: KAUPPAKAAARI Lakimiesliiton Kustannus.
- Haapasalo, Jaana, Kari Kiesiläinen & Johanna Niemi-Kiesiläinen 2000. *Todistajanpsykologia ja todistajankuulustelu*. Helsinki: KAUPPAKAAARI Lakimiesliiton Kustannus.

- Hakulinen, Auli 1997. Johdanto. Teoksessa: Liisa Tainio (toim.) *Keskutelunanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Hale, Sandra Beatriz 2007. *Community interpreting*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Hale, Sandra Beatriz 2004. *The Discourse of Court Interpreting. Discourse practices of the law, the witness and the interpreter*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Hale, Sandra Beatriz 1997-I. The Treatment of Register Variation in Court Interpreting. *The Translator* 3:1, 39–54.
- Hale, Sandra Beatriz 1997-II. The interpreter on trial: Pragmatics in court interpreting. Teoksessa: Silvana E. Carr, Roda P. Roberts, Aideen Doufour & Dini Steyn (toim.) *The critical link: interpreters in the community. Papers from the 1st international conference on interpreting in legal, health, and social service settings, Geneva Park, Canada, June 1-4, 1995*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 201–211.
- Havansi, Erkki 2002. *Oikeudenkäynti ja pakkoäytäntö. Prosessioikeuden oikeusdogmaattiset perusteet*. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.
- Hietanen, Kaarina 2001. Tulkkausviestintä ammattina. Teoksessa: Riitta Oittinen ja Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käännös*. Tampere: Tampere University Press, 277–293.
- Hoof, Henry van 1986. *Petite histoire de la traduction en occident*. Cabay: Louvain-la-Neuve.
- Isolahti, Nina 2007. Juridisen tulkkauksen kenttä. Onko oikeustulkkaus ainoastaan oikeussalissa tapahtuvaa tulkkausta. *SKTL:n lehti Kääntäjä-översättaren* 2007:10.
- Jacobsen, Bente 2004. Pragmatic Meaning in Court Interpreting: An Empirical Study of Additions in Consecutively-Interpreted Question-Answer Dialogues. *International Journal of Speech Language and the Law* 11:1, 165–169.
- Jacobsen, Bente 2003. Pragmatics in Court Interpreting: Additions. Teoksessa: Luise Brunette, Georges Bastin, Isabelle Hemlin, Heather Clarke (toim.) *The Critical Link 3. Interpreters in the Community. Selected papers from the Third International Conference on Interpreting in Legal, Health and Social Service Settings, Montreal, Quebec, Canada, 22-26 May 2001*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 223–238.
- Jakobson, Roman 1960. Closin' Statement: Linguistics and Poetics. Teoksessa: Thomas A. G'wan (toim.) *Style in Language*. Cambridge Massachusetts: MIT Press, 350–377.
- Jansen, Peter 1995. The role of the interpreter in Dutch courtroom interaction: the impact of the situation on translation norms. Teoksessa: Jorma Tommola (toim.) *Topics in interpreting research*. Turku: University of Turku, Centre for Translation and Interpreting, 11–36.

- Jesse, Alexandra, Nick Vrignaud, Michael M. Cohen & Dominic W. Massaro 2000/2001. The processing of information from multiple sources in simultaneous interpreting. *Interpreting: International Journal of Research & Practice in Interpreting* 5:2, 95–115.
- Jokivuori, Pertti & Risto Hietala 2007. *Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Jänis, Marja 2006. *Venäjistä suomeksi ja suomesta venäjäksi*. Helsinki: Aleksanteri-instituutti.
- Kade, Otto 1963. Der Dolmetschvorgang und die Notation. *Fremdsprachen* 7:1, 12–20.
- Kadric, Mira 2001. *Dolmetschen bei Gericht. Erwartungen, Anforderungen, Kompetenzen*. Vienna: Vienna University Press
- Kalina, Sylvia 2005-I. Quality in the Interpreting process: what can be measured and how? Teoksessa: Rita Godijns & Michael Hinderdael (toim.) *Directionality in Interpreting. The 'Retour' or the Native?* Gent: Communication & Cognition, 27–46.
- Kalina, Sylvia 2005-II. Quality Assurance for Interpreting Processes. *Meta: Translators' Journal* 2005: 2, 768–784.
- Kiesiläinen, Kari & Niemi-Kiesiläinen, Johanna 2000. Todistajankuulustelu oikeudenkäynnissä. Teoksessa: Jaana Haapasalo, Kari Kiesiläinen & Johanna Niemi-Kiesiläinen (toim.) *Todistajanpsykologia ja todistajankuulustelu*. Helsinki: KAUPPAKAARI Lakimiesliiton Kustannus.
- Kinnunen, Tuija 2006. *Käännös oikeudenkäyntiaineistona - lakitekstien tulkinta oikeuskäsitteiden kääntämisen näkökulmasta*. Tampere: Tampere University Press.
- Kintsch, Walter 1998. *Comprehension: a paradigm for cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kintsch, Walter 1994. The psychology of discourse processing. Teoksessa: Morton Ann Gernsbacher (toim.) *Handbook of Psycholinguistics*. San Diego etc.: Academic Press, 721–739.
- Kintsch, Walter 1974. *The Representation of Meaning in Memory*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Klami, Hannu Tapani 2000. *Todistusratkaisu*. Helsinki: KAUPPAKAARI Lakimiesliiton Kustannus.
- Komissarov 1999 = Комиссаров В.Н. 1999. Современное переводоведение. Курс лекций. Москва: Издательство «ЭТС».
- Komissarov 1988 = Комиссаров В.Н. 1988. Смысловая стратификация текста как переводческая проблема. В сборнике: Швейцер А.Д. (ред.) *Текст и перевод*. Москва: Наука, 6–17.

- Komissarov 1982 = Комиссаров В.Н. 1982. Перевод и интерпретация. *Тетради переводчика*. Москва: Высшая школа.
- Komissarov 1980 = Комиссаров В.Н. 1980. *Лингвистика перевода*. Москва: Международные отношения.
- Kopczynski, Andrzej 1994. Quality in conference interpreting: Some pragmatic problems. Teoksessa: Sylvie Lambert & Barbara Moser-Mercer (toim.) *Bridging the gap: empirical research in simultaneous interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 87–99.
- Kovanen, Merja & Riitta Lahtinen 2006. *Kohdataan ja kommunikoidaan: tietoa taktiiliviittomisesta ja sen opettamisesta*. Helsinki: Suomen kuurosokeat.
- Lahtinen, Riitta 2006. Kuulosokeille tulkkaus – haasteellista ja vaihtelevaa. Teoksessa: Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) *Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkausten teoria sekä käytäntöä*. Helsinki: Finn Lectura, 182–198.
- Lambert, Sylvie 1994. Simultaneous Interpreters: One Ear May Be Better Than Two. Teoksessa: Sylvie Lambert & Barbara Moser-Mercer (toim.) *Bridging the gap: empirical research in simultaneous interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 319–329.
- Lamberger-Felber, Heike & Julia Schnaider 2008. Linguistic interference in simultaneous interpreting with text. A case study. Teoksessa: Gyde Hansen, Andrew Chesterman, Heidrun Gerzymisch-Arbogast (toim.) *Efforts and Models in Interpreting and Translation Research: A Tribute to Daniel Gile*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 215–236.
- Latyšev 1988-I. = Латышев Л.К. 1988-I. *Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания*. Москва: Просвещение.
- Latyšev 1988-II. = Латышев Л.К. 1988-II. Разноязычные тексты как объект отождествления в переводе. В сборнике Швейцер А.Д. (ред.) *Текст и перевод*. Москва: Наука, 24–34.
- Latyšev 1981 = Латышев Л.К. 1981. *Курс перевода (эквивалентность перевода и способы ее достижения)*. Москва: Международные отношения
- Lawson, Everdina 1967. Attention and in simultaneous translation. *Language and Speech* 10, 29–35.
- Lee, Tae-Hyung 1999. Speech Proportion and Accuracy in Simultaneous Interpretation from English into Korean. *Meta: Translators' Journal*, 44:2, 260–267.
- Lehtinen Sini-Tuulia 2008. Tarua ja totta tulkkauksesta. Teoksessa: Irmeli Helin ja Hilikka Yli-Jokipii (toim.) *Kohteena käänнос*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 149–166.
- Leinonen, Satu 2001. Asioimistulkkaus - paljon muutakin kuin asioimisen tulkkausta. Teoksessa: Riitta Oittinen ja Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käänнос*. Tampere: Tampere University Press, 294–304.

- Leppänen, Tatu 1998. Riita-asian valmistelu todistusaineiston osalta. Prosessioikeudellinen tutkimus. *Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja* 217. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Leung, Ester S.M. 2008. Interpreting for the minority, interpreting for the power. Teoksessa: John Gibbons, M. Teresa Turell (toim.) *Dimensions of Forensic Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 197–211.
- Liu, Minhua 2008. How do experts interpret? Implications from research in interpreting Studies and cognitive science. Teoksessa: Gyde Hansen, Andrew Chesterman, Heidrun Gerzymisch-Arbogast (toim.) *Efforts and Models in Interpreting and Translation Research: A Tribute to Daniel Gile*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 159–127.
- Liu, Minhua, Diane L. Schallert & Patrick J. Carroll 2004. Working memory and expertise in simultaneous interpreting. *Interpreting: International Journal of Research & Practice in Interpreting* 6:1, 21–41.
- L'vovskaâ 1985 = Львовская З.Д. 1985. *Теоретические проблемы перевода. На материале испанского языка*. Москва: Высшая школа.
- Macías, Macarena Pradas. 2006. Probing quality criteria in simultaneous interpreting. *Interpreting: International Journal of Research & Practice in Interpreting* 8:1, 25–43
- MacWhinney, Brian 1997. Simultaneous Interpretation and the Competition Model. Teoksessa: Josep H .Danks, Gregory M. Shreve, Stephen B. Fountain & Michael K. McBeath (toim.) *Cognitive Processes in Translation and Interpretation*. London: Sage Publications, 215–232.
- Martin, Anne 2005. Interpreting from A to B: a Spanish Case Study. Teoksessa: Rita Godijns & Michael Hinderdael (toim.) *Directionality in Interpreting. The 'Retour' or the Native?* Gent: Communication & Cognition, 83–99.
- Mattila, Heikki E.S. 2002. *Vertaileva oikeuslingvistiikka*. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.
- Mead, Peter 2005. Directionality and Fluency: an Experimental Study of Pausing in Consecutive Interpretation into English and Italian. Teoksessa: Rita Godijns & Michael Hinderdael (toim.) *Directionality in Interpreting. The 'Retour' or the Native?* Gent: Communication & Cognition, 9–26.
- Metsämuuronen, Jari 2000. *Tilastollisen kumanksen perusteet*. Helsinki: Methelp.
- Meyer, Bernd, Birgit Apfelbaum, Franz Pöchhacker & Alexandre Bischoff 2003. Analysing Interpreted Doctor-Patient Communication from the Perspectives of Linguistics, Interpreting Studies and Health Sciences. Teoksessa: Luise Brunette, Georges Bastin, Isabelle Hemlin, Heather Clarke (toim.) *The Critical Link 3. Interpreters in the Community. Selected papers from the Third International Conference on Interpreting in Legal,*

Health and Social Service Settings, Montreal, Quebec, Canada, 22-26 May 2001.
Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 67–80.

Mikkelsen, Holly 2000. *Introduction to Court Interpreting*. Manchester, UK/Northampton, MA: St. Jerome Publishing.

Miller, George A. 1994/1956. The Magical Number Seven, Plus or Minus Two: Some Limits on Our Capacity for Processing Information. *Psychological Review* 101: 2, 343–352. Alkuteos: *Psychological Review*, 1956:63, 81–97.

Min'ar-Beloručev 1996 = Миньяр-Белоручев Р.К. 1996. *Теория и методы перевода*. Москва: Московский Лицей.

Moeketsi, Rosemari 2004. Understanding the Other: A Case of Mis-Interpreting Culture-Specific Utterances during Alternative Dispute Resolution. Teoksessa: Janet Cotterill (toim.) *Language in the Legal Process*. New York: Palgrave Macmillan, 196–210.

Moeketsi Rosemari 1999. *Discourse in a Multilingual and Multicultural Courtroom: A Court Interpreter's Guide*. Pretoria: Van Schaik Publishers.

Morris, Ruth 1995. The Moral Dilemmas of Court Interpreting. *The Translator* 1:1, 25–46.

Moser-Mercer, Barbara 2002/1994. Process models in simultaneous interpreting. Teoksessa: Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger (toim.) *The Interpreting Studies Reader*. London/New York: Routledge, 148-161. Alkuteos: Volume of papers from an international workshop on Machine Translation and Translation Theory. Hildesheim, 1994.

Moser-Mercer, Barbara 1997. Can interpreting research meet the challenge? Teoksessa: Josep H. Danks, Gregory M. Shreve, Stephen B. Fountain & Michael K. McBeath (toim.) *Cognitive Processes in Translation and Interpretation*. London: Sage Publications, 176–195.

Nida, Eugene 1964. *Toward a science of translating*. Leiden: Brill.

Nida, Eugene & Charles Taber 1974. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden Netherlands: The United Bible Societies by E.J. Brill. Alkuteos: 1. painos 1969.

Nummenmaa, Lauri 2004. *Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

O'Barr, William M. 1982. *Linguistic evidence: language, power, and strategy in the courtroom*. New York: Academic Press.

Ozolins, Uldis & Sandra Beatriz Hale 2009. Introduction. Quality in interpreting: A shared responsibility. Teoksessa: Sandra Beatriz Hale, Uldis Ozolins & Ludmila Stern

- (toim.) *The Critical Link 5. Quality in interpreting – a shared responsibility*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 1–10.
- Palmu, Minna 2003. *Oikeustulkekaus oikeudenedustajien näkökulmasta. Pro gradu –tutkielma*. Tampere: Tampereen yliopisto, Kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- Paneth, Eva 2002/1957. An Investigation into Conference Interpreting. Teoksessa: Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger (toim.) *The Interpreting Studies Reader*. London/New York: Routledge, 30–40. Alkuteos: 1957: MA thesis.
- Pigolkin 1990 = ПИГОЛКИН А.С. 1990. *Язык закона*. Москва: Юридическая литература.
- Probirskaja Svetlana 2009. Rajankäyntiä: Suomen ja Venäjän kahdenväliset valtiosopimukset käännöstieteellisen avainsana-analyysin valossa. Tampere: Tampere University Press.
- Pöchhacker, Franz 2008. The turns of Interpreting Studies. Teoksessa: Gyde Hansen, Andrew Chesterman, Heidrun Gerzymisch-Arbogast (toim.) *Efforts and Models in Interpreting and Translation Research: A Tribute to Daniel Gile*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 24–46.
- Pöchhacker, Franz 2007. Kinship and convergence in interpreting studies. Teoksessa: Cecilia Wadensjö, Birgitta Englund Dimitrova & Anna-Lena Nilsson (toim.) *The critical link 4: Professionalisation of interpreting in the community. Selected papers from the 4th International Conference on Interpreting in Legal, Health and Social Service Settings, Stockholm, Sweden, 20-23 May 2004*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 11–23.
- Pöchhacker, Franz 2004. *Introducing interpreting studies*. London/New York: Routledge.
- Pöchhacker, Franz 1995. Slips and Shifts in Simultaneous Interpreting. Teoksessa: Jorma Tommola (toim.) *Topics in interpreting research*. Turku: University of Turku, Centre for Translation and Interpreting, 73–90.
- Pöchhacker, Franz 1993. On the Science of Interpretation. *The Interpreters' Newsletter* 5, 55–59.
- Pöchhacker, Franz & Waltraud Kolb 2009. Interpreting for record: A case study of asylum review hearings. Teoksessa: Sandra Beatriz Hale, Uldis Ozolins & Ludmila Stern (toim.) *The Critical Link 5. Quality in interpreting – a shared responsibility*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 119–134
- Pöchhacker, Franz & Miriam Shlesinger 2002. Introduction. Teoksessa: Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger (toim.) *The Interpreting Studies Reader*. London/New York: Routledge.
- Pöllauer, Sonja 2007. Interpreting in asylum hearing. Issues of saving face. Teoksessa: Cecilia Wadensjö, Birgitta Englund Dimitrova & Anna-Lena Nilsson (toim.) *The critical link 4: Professionalisation of interpreting in the community. Selected papers from the 4th*

International Conference on Interpreting in Legal, Health and Social Service Settings, Stockholm, Sweden, 20-23 May 2004. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 39–53.

- Pölonen, Pasi 2004. Todistajankuulustelun valmistelusta ja suorittamisesta rikosasioista. *Defensor Legis*, 2004:2, 217–225.
- Pyörre, Susanna & Elisa Keskinen (toim.) 2009. *Mobiilitulkkkaus – eilen, tänään ja nyt.* Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Reiss, Katharina 2000. *Translation Criticism – The Potentials and Limitations. Categories and Criteria for Translation Quality Assessment.* Manchester, UK: St. Jerome Publishing.
- Reiss, Katharina 1989/1977. Text types, translation types and translation assessment. Teoksessa: Andrew Chesterman (toim.) *Readings in Translation Theory.* Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 105–115. Alkuteos: Texttypen, Übersetzungstypen und die Beurteilung von Übersetzungen. Alkuteoksen julkaisu *Lebende Sprachen* 1977, Langenscheidt-Verlag, Munich. 97–100.
- Reiss, Katharina & Hans J. Vermeer 1986/1984. *Mitä kääntäminen on. Teoria ja käytäntöä. Suomennos.* Helsinki: KYRIIRI OY. Alkuteos: Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie. Alkuteoksen julkaisu 1984: Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Roberts-Smith, Len 2009. Forensic interpreting: Trial and error. Teoksessa: Sandra Beatriz Hale, Uldis Ozolins & Ludmila Stern (toim.) *The Critical Link 5. Quality in interpreting – a shared responsibility.* Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 13–26.
- Roy, Cynthia B. 2000. *Interpreting as a discourse process.* New York: Oxford University Press.
- Russell, Sonia 2004. ‘Three’s Crowd’: Shifting Dynamics in the Interpreted Interview. Teoksessa: Janet Cotterill (toim.) *Language in the Legal Process.* New York: Palgrave Macmillan, 111–126.
- Saksa, Silja 2004. *Babelin perilliset. Kääntäjien ja kääntämisen historia.* Jyväskylä. Atena Kustannus.
- Šarčević, Susan 1997. *New Approach to Legal Translation.* The Hague/London/Boston: Kluwer Law International.
- Saresvuo, Johanna & Sirkka-Liisa Ojanen 1988. *Tulkin käsikirja.* Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.
- Schleiermacher, Friedrich 2007/1838. Eri kääntämismetodeista. Teoksessa: Tapani Kilpeläinen (toim.) *Kääntökirja. Kirjoituksia kääntämisen filosofiasta.* Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura, 7–38. Alkuteos: Ueber die verschiedenen Methoden des Uebersetzens, 1813. Friedrich Schleiermachers sämtliche Werke, Dritte Abteilung: Zur Philosophie, Zweiter Band. Reimer, Berlin 1838, 207–245.

- Sdobnikov & Petrova 2006 = СДОБНИКОВ В.В., ПЕТРОВА О.В. 2006. Теория перевода. Москва: АСТ.
- Seleskovitch, Danica 1978/1968. *Interpreting for international conferences: problems of language and communication*. Washington, D.C.: Pen and Booth. Alkuteos: L'Interprete dans les conferences internationales problèmes de langage et de communication. Alkuteoksen julkaisu 1968, Paris: Minard.
- Seleskovitch, Danica 1976. Interpretation, A Psychological Approach to Translating. Teoksessa: Richard W. Brislin (toim.) *Translation. Applications and Research*. New York: Garden press, 92–116.
- Semko, Kalmykov, Dubinko 1988 = С.А. СЕМКО С.А., КАЛМЫКОВ В.А., ДУБИНКО С.А. И ДР. 1988. *Проблемы общей теории перевода*. Таллинн: Валгус.
- Setton, Robin. 1999. *Simultaneous Interpreting: A Cognitive-Pragmatic Analysis*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Setton, Robin & Manuela Motta 2007. Syntacrobatics: Quality and reformulation in simultaneous-with-text. *Interpreting: International Journal of Research & Practice in Interpreting* 9:2, 199–230.
- Shlesinger, Miriam 1991. Interpreter Latitude vs. Due Process. Simultaneous and Consecutive Interpretation in Multilingual Trial. Teoksessa: Sonja Tirkkonen-Condit (toim.) *Empirical research in translation and intercultural studies: selected papers of the TRANSIF Seminar, Savonlinna 1988*. Tübingen: Sunter Narr Verlag, 147–156.
- Shreve, Gregory M. & Bruce J. Diamond. 1997. Cognitive Processes in Translation and Interpreting. Teoksessa: Josep H .Danks, Gregory M. Shreve, Stephen B. Fountain & Michael K. McBeath (toim.) *Cognitive Processes in Translation and Interpretation*. London: Sage Publications, 233–251.
- Snell-Hornby, Mary 2006. *Turns of Translation Studies: New Paradigms or Shifting Viewpoints?* Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Sunnari, Marianna 2006. Kääntäjän ja tulkin kielitaito. Teoksessa: Jorma Tommola (toim.) *Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineinä*. Turku: University of Turku, Centre for Translation and Interpreting, 25–36.
- Sunnari, Marianna 1995. Processing strategies in simultaneous interpreting: “saying it all” vs. synthesis. Teoksessa: Jorma Tommola (toim.) *Topics in interpreting research*. Turku: University of Turku, Centre for Translation and Interpreting, 109–119.
- Švejcjer 1990/1973 = ШВЕЙЦЕР А.Д. 1990. Kääntäminen ja kielitiede. Referaatti julkaisussa: Vehmas-Lehto, Inkeri (toim.) *Newostoliittolaista käännösteoriaa*. Helsinki: Helsingin yliopiston slaavilaisten kielten laitoksen opetusmonisteita. Alkuteos: ШВЕЙЦЕР А.Д. 1973. Перевод и лингвистика. О газетно-информационном и

военно-публицистическом переводе. Москва: Военное издательство
Министерство обороны СССР.

Švejcser 1988 = Швейцер А.Д. 1988. *Теория перевода*. Статус, проблемы, аспекты.
Москва: Наука.

Tainio, Liisa 2001. *Pubvan naisen paikka. Sukupuoli kulttuurisena kategoriana kielenkäytössä*.
Helsinki: SKS.

Tainio, Liisa 1989. Keskeyttäminen. Teoksessa: Auli Hakulinen (toim.) *Suomalaisen
keskustelun keinoja 1*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen
kirjallisuuden laitos, 177–194.

Tiainen, Mari 1997. *Oikeustulkekaus Suomessa. Pro gradu –tutkielma*. Tampere: Tampereen
yliopisto, Kieli- ja käännöstieteiden laitos.

Tiersma, Peter 2008. The nature of legal language. Teoksessa: John Gibbons & M. Teresa
Turell (toim.) *Dimensions of forensic linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 7–
25.

Tiittula, Liisa 2006. Voiko kirjoitettua puhetta ymmärtää? Puhe ja kirjoitus limittyvät
kirjoitustulkkauksessa. Teoksessa: Pajunen, Anneli & Tommola, Hannu (toim.).
*XXXII Kielitieteen päivät 19.–20.5.2005. Tampere Studies in Language, Translation and
Culture B2*. Tampere: Tampere University Press. [http://tampub.uta.fi/tup/951-44-
6622-5.pdf](http://tampub.uta.fi/tup/951-44-6622-5.pdf)

Tiittula, Liisa 1992. *Pubva kieli. Suullisen viestinnän erityispiirteitä*. Helsinki: Finn Lectura.

Tolvanen, Matti 2006. Asianosaisten ja tuomioistuimen roolit todistelussa. *Lakimies*
2006:7–8, 1325–1343.

Tommola, Jorma 2006-I. Tulkkaus kognitiivisesta näkökulmasta. Teoksessa: Niina
Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) *Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja
tulkkauksen teoria sekä käytäntöä*. Helsinki: Finn Lectura, 128–142.

Tommola, Jorma 2006-II. Muoto ja merkitys kääntämisessä ja tulkkauksessa. Teoksessa:
Jorma Tommola (toim.) *Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineinä*. Turku: University of
Turku, Centre for Translation and Interpreting, 9–24.

Tommola, Jorma 2006-III. Tulkkaus tutkimuskohteena. Teoksessa: Jorma Tommola &
Yves Gambier (toim.) *Kääntäminen ja tulkkaus – koulutusta ja tutkimusta*. Turku
University of Turku, Centre for Translation and Interpreting, 173–193.

Tommola, Jorma 2004. Mikä on kääntämisen ja tulkkauksen ydin?. Teoksessa: Jorma
Tommola (toim.) *Kieli, teksti ja kääntäminen*. Turku: University of Turku, Centre for
Translation and Interpreting, 9–20.

- Tommola, Jorma, Matti Laine, Marianna Sunnari & Juha O. Rinne 2000/2001. Images of shadowing and interpreting. *Interpreting: International Journal of Research & Practice in Interpreting* 5:2, 147–167.
- Tommola, Jorma & Johan Lindholm 1995. Experimental research on interpreting: which dependent variable? Teoksessa: Jorma Tommola (toim.) *Topics in interpreting research*. Turku: University of Turku, Centre for Translation and Interpreting, 121–133.
- Toury, Gideon 1995. *Descriptive Translation Studies and beyond*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 2006. Relevanssiteoriastako ratkaisu kääntämisen ongelmiin. Teoksessa: Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) *Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoria sekä käytäntöä*. Helsinki: Finn Lectura, 84–107.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 2003. Syteen vai saveen? Eksplikointi käännostrategiana. *VAKKI-symposiumi XXIII. N:o 30*. Vaasa: Vaasa yliopiston käännosteorian, ammattikielten ja monikielisyyden tutkijaryhmän julkaisut, 330–337.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 1999. *Kopiointia vai kommunikointia: jobdatus käännosteoriaan*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Virolainen, Jyrki 2004. Syyttäjä. Teoksessa: Jyrki Virolainen & Pasi Pölönen (toim.) *Rikosprosessin osalliset. Rikosprosessioikeus II*. Helsinki: WSOY Lakitieto, 27–151.
- Virolainen, Jyrki & Pasi Pölönen 2003. *Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus I*. Helsinki: WSOY Lakitieto.
- Voevodina 1983 = Воеводина Т.В. 1983. Устный перевод в коммуникативном аспекте и его соотношение с другими видами перевода. *Тетради переводчика. Выпуск 20*. Москва: Высшая школа, 66–77.
- Vuorikoski, Anna-Riitta. 2004. *A VOICE OF ITS CITIZENS OR A MODERN TOWER OF BABEL? The Quality of Interpreting as a Function of Political Rhetoric in the European Parliament*. Tampere: Tampere University Press.
- Välikoski, Tuula-Riitta 2004. *The Criminal Trial as a Speech Communication Situation*. Tampere: Tampere University Press.
- Wadensjö, Cecilia 2010. On the Production and Elicitation of Expanded Answers to Yes/No Questions on Interpreter-mediated Trials. Teoksessa: Mona Baker, Maeve Olohan and María Calzada Pérez (toim.) *Text and context: essays on translation & interpreting in honour of Ian Mason*. Manchester: St. Jerome Publishing, 9–26.
- Wadensjö, Cecilia 2007. Foreword: Interpreting professions, professionalisation, and professionalism. Teoksessa: Cecilia Wadensjö, Birgitta Englund Dimitrova & Anna-Lena Nilsson (toim.) *The critical link 4: Professionalisation of interpreting in the community*.

Selected papers from the 4th International Conference on Interpreting in Legal, Health and Social Service Settings, Stockholm, Sweden, 20-23 May 2004. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 1–8.

Wadensjö, Cecilia 1998. *Interpreting as interaction.* London: Longman.

Wang, Binhua 2012. A Descriptive Study of Norms in Interpreting: Based on the Chinese-English Consecutive Interpreting Corpus of Chinese Premier Press Conferences. *Meta: Translators' Journal* 57:1, 198–212.

Sähköiset lähteet

Aaltonen, Anu 2007. *Tietopaketti kuvailutulkauksesta.* Saatavissa: http://www.kulttuuriakaille.fi/doc/tietopaketti_oppaat/tietopaketti_kuvailutulkkauksesta.pdf [viitattu 24.10.2011].

Asioimistulkin ammattisäännöstö. *Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto.* Saatavissa: <http://www.sktl.fi/@Bin/33669/asioimistulkin+ammattisäännöstö.pdf> [viitattu 6.9.2011].

Hiltunen, Sinikka 2010. Konsekutiivitulkki ja tekstin muistaminen – kokeellinen tutkimus. *MiKael. Kääntämisen ja tulkkausten symposiumin verkkojulkaisu* 2010:4. Saatavissa: www.sktl.fi/@Bin/40695/Hiltunen_MikaEI2010.pdf [viitattu 30.10.2013].

Hirvonen, Maija 2009. Elokuvan kuvailutulkkaus semioottisena kääntämisenä multimodaalisissa diskurssissa. *MiKael. Kääntämisen ja tulkkausten symposiumin verkkojulkaisu* 2009:3. Saatavissa: <http://www.sktl.fi/@Bin/25650/MaijaHirvonen2009.pdf> [viitattu 30.10.2013].

Isolahti, Nina 2009. Puhetyyliä metamorfoosit todistajanlausunnon tulkkauksessa. *MiKael. Kääntämisen ja tulkkausten symposiumin verkkojulkaisu* 2009:3. Saatavissa: <http://www.sktl.fi/@Bin/25641/Isolahti2009.pdf> [viitattu 30.10.2013].

Isolahti, Nina 2008-I. Tulkki oikeussalviestinnän monitaiturina. *MiKael. Kääntämisen ja tulkkausten symposiumin verkkojulkaisu* 2008:2. Saatavissa: <http://www.sktl.fi/MikaEI/vol2/Isolahti.pdf> [viitattu 30.10.2013].

KK 451/2005 = KIRJALLINEN KYSYMYS EDUSKUNNALLE 451/2005 vp: Oikeustulkin tutkinto, Heidi Hautala. *Eduskunta: hakupalvelut, asia- ja asiakirjabaku.* Saatavissa: http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_451_2005_p.shtml [viitattu 1.02.2007].

KvantiMOTV: Kvantitatiivisten menetelmien tietovaranto. *Tampereen yliopisto: Yhteiskuntatieteellinen tietoarquivo.* Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/intro.html> [viitattu 21.02.2011].

MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0.

Oikeustulkin erikoisammattitutkinnon perusteet. Määräys 14/011/2013. *Opetushallituksen määräykset ja ohjeet 2013:23*. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/149846_Oikeustulkin_erikoisammattitutkinto_14_01_2013.pdf [viitattu 14.10.2013].

Oikeustulkkausohjeet. *Suomen kääntäjien ja tulkkeiden liitto*. Saatavissa: http://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkaus/kaantajan_ja_tulkin_tyokalupakki/oikeustulkkausohjeet/ [viitattu 6.9.2011].

Opetushallituksen lausuntopyyntö 6.9.2012 nro 31/421/2012. Lausuntopyyntö: Oikeustulkin erikoisammattitutkinnon perusteet -luonnos. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/143162_LpOikeustulkkiEAT_31_421_2012.pdf [viitattu 20.12.2012].

VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: Iso suomen kielioppi, verkkoversio. *Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> [viitattu 1.11.2008].

Säädökset

Asetus virallisista kääntäjistä (1989/626)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä (2010/64/EU)

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (1997/689)

Oikeudenkäymiskaari (1734/4)

Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus (2011/179) = Opetus- ja kulttuuriministeriön asetusammattillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitetusta tutkintorakenteesta (2011/179)

Yleissopimus (1976/8) = Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva KANSAINVÄLINEN YLEISSOPIMUS (1976/8)

Raportit ja EU-aineisto

AGIS project. = STATUS QUAESTIONIS. Questionnaire on the Provision of Legal Interpreting and Translation in the EU. *AGIS project JLS/2006/AGIS/052*. Erik Hertog Jan van Gucht (toim.). Saatavissa: <http://www.eulita.eu/sites/default/files/Status%20Quaestionis%20Def.pdf> [viitattu 7.09.2008].

Oikeusministeriön mietintö Tulkkausdirektiivin täytäntöönpano. *Oikeusministeriön julkaisu 74/2012. Mietintöjä ja lausuntoja*. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-259-0> [viitattu 31.1.2013].

Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008. Asiantuntijaryhmän raportti opetusministeriölle. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Response to the Green Paper. = Response to the Green Paper. Justice and home affairs Grotius programme. *Projekt /GRP/ =015: Aequalitas: equal access to justice across language and culture in the EU*. Saatavissa: http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/criminal/procedural/responses/30pdf [viitattu 1.02.2007].

Suomen virallinen tilasto (SVT) = Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset 2011:1. Katsaus rangaistuksiin 2011. Helsinki: *Tilastokeskus*. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/syyttr/2011/syyttr_2011_2012-12-17_kat_001_fi.html [viitattu 31.1.2013].

Lehtien kirjoitukset

Aamulehti 15.1.2008. Patsasmielenosoituksen piti olla rauhallinen, tilanne rüistäytyi käsistä.

Aamulehti 19.08.2008. Poliisille moitteita tulkkauksen järjestämisestä.

Aamulehti 2.08.2010. Amatööritulkkaus vie oikeusturvan.

Helsingin sanomat 15.08.2010. Tuomioistuinten tulkkauskulut ovat kaksinkertaistuneet.

Helsingin sanomat 11.09.2009. Todistaja: Ruandan vangit olivat kuin sardiinit purkissa.

Iltalehti 10.09.2009. Tulkkaus tuottanut pulmia Ruanda-oikeudenkäynnissä.

Iltasanomat 3.3.2008. Espoolaisäiti oikeudessa: kuristi ja myrkytti kolme lastaa.

MTV-3 5.1.2009. Tulkkaus hidastaa lapsen puukotuksen tutkintaa.

Verkkouutiset 19.07.2010. Amatöörit äänessä tuomioistuimissa tulkkipulan takia.

Julkaisemattomat lähteet

Borg, Sami 2010. Kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät: luentosarjan monisteet. Tampereen yliopisto.

Haastattelu Imatran käräjäoikeus 06/2007. Haastateltavana käräjätuomari, haastattelijana Nina Isolahti.

Haastattelu Tampereen käräjäoikeus 1.04.2008. Haastateltavana käräjäoikeuden laamanni, haastattelijana Nina Isolahti.

Isolahti, Nina 2008-II. Tulkki viestinviejänä. Tulkin rooli ja tehtävät rikosoikeudenkäynnissä. *Esitelmä FIT:n 9. kansainvälinen oikeus- ja viranomaistulkkauksen ja -kääntämisen kongressi. Tampere 30.5.2008*. Saatavissa PDF-muotoisena: <http://www.uta.fi/laitokset/kielet/trans/fitforum/index.html> [viitattu 30.7.2008].

Savolainen, Marja 2011. *Asioimistulkeki keskellä ristiriitaisen odotusten triologia*. Lisensiaatintutkimuksen käsikirjoitus. Turun yliopisto.

Tenhonen-Lighffoot, Erja 2010. Konstit on monet... eli miten tulkausta on opittavissa. *Esitelmä Venäjän kielen kääntäjäseminaari: Asiaa tulkille? Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti, Helsinki 20.10.2010*.

Lyhenteet

ROL= Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689

OK = Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4

Oikeustulkkausohjeet = SKTL:n Oikeustulkkausohjeet. 27.03.2001.

Tulkkausdirektiivi = Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä 2010/64/EU, 20.10.2010

VKH = vieraskielinen henkilö

Yleissopimus 8/1976 = Kansalaisyhteistyö- ja poliittisia oikeuksia koskeva KANSAINVÄLINEN YLEISSOPIMUS 8/1976.

Liitteet

Liite 1: Tunnistetietojen peitenimet

Henkilöt

Oikeuden puheenjohtajana toimiva tuomari	T1, T2, T3, T4
Syyttäjät	S1, S2, S3, S4.
Vastaajat	V1, V2, V3, V4, V5, V6, V7, V8, V9, V10, V11, V12
Asianomistajat	A17
Oikeudenkäyntiavustajat	EV1, EV3, EV5, EV6, EV7, EV14, EV15
Muut henkilöt	x1, x2, x3 ... x19

Paikat ja paikkakunnat

Valtiot	L1, L2, L3... L13
Kaupungit ja kunnat	PK1, PK2, PK3... PK30
Kadut	KatuP1, KatuP2

Liikkeet ja yritykset

Yritykset	FIRMA9, FIRMA10, FIRMA11, FIRMA12
Kauppakeskukset ja muut liikkeet	KAUPPAKESKUS10, KAUPPAKESKUS11, KAUPPAKESKUS12, KAUPPAKESKUS13, KAUPPAKESKUS14, KAHVILA13
Hotellit	HOTELLI10, HOTELLI11

Muut tiedot

Autojen rekisterinumero, päivämäärät, musiikkiyhtyeen nimi.

Liite 2: Litteraatiomerkit

.	laskeva intonaatio
,	tasainen intonaatio
?	nouseva intonaatio
<u>juu</u>	painotus tai sävelkorkeuden nousu muualla kuin sanan lopussa
[päällekkäispuhunnan alku
]	päällekkäispuhunnan loppu
(.)	mikrotauko: 0.2 sekuntia tai vähemmän
(0.5)	mikrotaukoa pidempi tauko; pituus ilmoitettu sekunnin kymmenesosina
=	kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta
>joo<	(sisäänpäin osoittavat nuolet) nopeutettu jakso
<joo>	(ulospäin osoittavat nuolet) hidastettu jakso
e::i	(kaksoispisteet) äänteen venytys
°joo°	ympäristöä vaimeampaa puhetta
JOO	(kapiteelit) äänen voimistaminen
jo-	(tavuviiva) sana jää kesken

Liite 3: Ristitaulukot poistojen määrä (%) eripituisten puheenvuorojen tulkkauksessa

Poisto INFkey (%) * Pituus sanat 10 ryhmää

Poisto INFkey (%)	PV:n pituus sanat (10 ryhmää)										Total
	0-1 sanaa	2-3 sanaa	4 sanaa	5 sanaa	6 sanaa	7-8 sanaa	9-11 sanaa	12-16 sanaa	17-22 sanaa	yli 22 sanaa	
0	64	92	82	84	77	130	127	130	99	89	974
11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
17	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4	5
20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	9
25	0	0	0	0	0	1	1	4	3	7	16
29	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
33	0	0	0	0	0	0	4	3	6	13	26
40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
50	0	0	0	0	1	2	1	3	3	2	12
60	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
67	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4	5
100	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	2
Total	64	92	82	84	78	133	135	140	113	138	1059

Poisto INFdetail (%) * Pituus sanat 10 ryhmää

Poisto INFdetail (%)	Pituus sanat (10 ryhmää)										To- tal
	0-1 sanaa	2-3 sanaa	4 sanaa	5 sanaa	6 sanaa	7-8 sanaa	9-11 sanaa	12-16 sanaa	17-22 sanaa	yli 22 sanaa	
0	5	31	24	26	31	63	68	69	51	56	424
14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
17	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	3
20	0	0	0	0	0	0	0	1	0	5	6
22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
25	0	0	0	0	0	0	0	0	4	6	10
33	0	0	0	0	0	0	2	2	3	7	14
38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
50	0	0	0	0	0	5	4	10	10	11	40
57	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
67	0	0	0	0	0	0	0	0	2	6	8
75	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
80	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2
100	0	0	0	2	4	7	7	6	9	8	43
Total	5	31	24	28	35	75	81	88	81	115	563

Poisto MOD (%) * Pituus sanat 10 ryhmää

Poisto MOD (%)	Pituus sanat 10 (ryhmää)										Total
	0-1 sanaa	2-3 sanaa	4 sanaa	5 sanaa	6 sanaa	7-8 sanaa	9-11 sanaa	12-16 sanaa	17-22 sanaa	yli 22 sanaa	
0	7	35	23	31	29	66	71	79	57	64	462
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
20	0	0	0	0	0	0	0	0	1	5	6
25	0	0	0	0	0	0	0	1	3	8	12
33	0	0	0	0	0	0	1	5	7	9	22
40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
44	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
50	0	0	1	0	1	1	7	7	9	11	37
60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
67	0	0	0	0	0	0	1	3	1	2	7
75	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
100	0	1	1	1	1	3	11	5	9	15	47
Total	7	36	25	32	31	70	91	100	88	118	598

Poisto CONJ (%) * Pituus sanat 10 ryhmää

Poisto CONJ (%)	Pituus sanat (10 ryhmää)									Total
	2-3 sanaa	4 sanaa	5 sanaa	6 sanaa	7-8 sanaa	9-11 sanaa	12-16 sanaa	17-22 sanaa	yli 22 sanaa	
0	13	20	34	34	74	92	99	65	58	489
11	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
13	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
17	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
20	0	0	0	0	0	0	0	2	7	9
22	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
25	0	0	0	0	0	0	1	4	16	21
29	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
33	0	0	0	0	0	4	4	9	10	27
38	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
40	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4
50	0	0	2	1	2	4	9	13	13	44
60	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4
67	0	0	0	0	0	0	3	3	2	8
75	0	0	0	0	0	0	0	2	2	4
80	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2
100	1	2	6	4	7	5	4	7	7	43
Total	14	22	42	39	83	105	120	106	136	667

